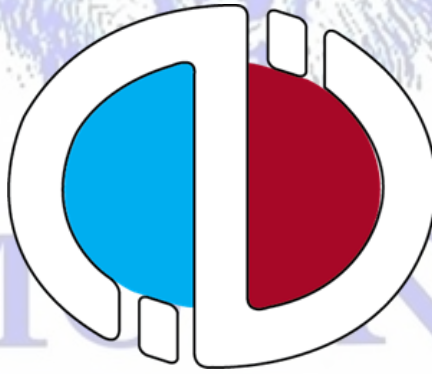

İKT402U TÜRKİYE EKONOMİSİ

DON'T ASK QUESTIONS, JUST FOLLOW

ÜNİTE ÖZETLERİ ÜNİTE SORULARI ARA SINAV-FİNAL DENEME SORULARI ONLINE DÖNEM

SKYMOONPDF

DON'T ASK QUESTIONS, JUST FOL

SINCE 2020

ÜNİTE 1: TÜRKİYE EKONOMİSİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ VE DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ YERİ

GİRİŞ

Bir ülke ekonomisini değerlendirirken, söz konusu ülkenin sahip olduğu tüm kaynakları ve potansiyellerini dikkate almak gerekir. İlk önce söz konusu ülkenin üretim faktörleri (işgücü, sermaye ve doğal kaynaklar) stokuna bakmak gerekir. Ülke nüfusunun niceliği ve niteliği (beşerî (insan) sermayesi), fiziki ve finansal sermayesi, yeraltı ve yerüstü kaynakları, ülkenin üretim gücü ve dış ticareti gibi faktörler, ülkenin kendi kendine yeterliğini ve diğer pek çok değişkeni etkilemektedir.

TÜRKİYE'NİN COĞRAFİ KONUMU VE DOĞAL KAYNAKLARI

Türkiye'nin yüzölçümü 783.577 km², izdüşümü ise 779.452 km²'dir. Türkiye yüzölçümü bakımından dünyanın 37'nci ülkesidir. Türkiye coğrafi olarak Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirine en çok yaklaştığı yerde; Asya ile Avrupa'yı birbirinden ayıran iki önemli deniz boğazının üzerindedir. Ülke topraklarının yaklaşık %97'si Asya, %3'ü ise Avrupa kıtasındadır.

Türkiye coğrafi olarak 7 bölgeye ve idari açıdan 81 vilayete (il) ayrılmıştır. Türkiye iklimsel olarak yarı kurak bir iklim özelliğine sahiptir. Kuzeyde her mevsim yağışlı olan Karadeniz iklimi, güneyde yazları kurak ve çok sıcak, kışlar ise ılık ve yağışlı olan Akdeniz iklimi görülür. İç bölgelerde (İç Anadolu, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu'nun büyük bir kısmında) karasal iklim görülür. Az yağış alan bu bölgelerde yıllık ve günlük sıcaklık farkları çok olup, özellikle İç ve Doğu Anadolu'da kışlar uzun ve soğuktur. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına göre, dünya genelinde ticareti yapılan 90 çeşit madenden sadece 13'ünün varlığı Türkiye'de henüz tespit edilememiştir. Türkiye, 27 çeşit maden bakımından yetersiz kaynaklara sahip olmasına karşılık, 50 çeşit maden açısından zengin ya da çok zengin kabul edilmektedir.

Türkiye birincil enerji talebinin %74'ünü yurt dışından karşılamaktadır (Sayfa 4, Tablo 1.1). Türkiye dünya linyit rezervlerinin yaklaşık %1,6'sına sahiptir. Mevcut linyit rezervlerinin yaklaşık %46'sı Afşin-Elbistan havzasında bulunmaktadır (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı). Linyit rezervlerinin yaklaşık üçte ikilik kısmının ısı değeri düşük olması nedeniyle, bu maden daha çok termik santrallerde kullanılmaktadır. Dünyada 8 ülkede bulunan bor rezervinin yaklaşık %73'ü Türkiye'dedir. Borun işlenerek daha fazla katma değer ve ihracat geliri sağlamasına yönelik çalışmalar neticesinde 2000-2014 döneminde bor kimyasallarının ihracattaki payı ise %53'ten %95'e yükselmiş, ihracatta konsantre borun oranı ise %43'ten %5'e düşmüştür.

Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili olmasına karşılık deniz ürünleri ve deniz taşımacılığından yeterince faydalanamamaktadır. Aynı şekilde akarsular açısından sahip olunan zenginlik nehir taşımacılığına yansımamaktadır. Akarsular kuvvetli eğimleri ve gömük yataklarıyla büyük bir hidroelektrik potansiyeline sahiptirler.

Türkiye'de kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarı 1.519 m³ civarındadır. Türkiye, kullanılabilir su açısından zengin bir ülke değil, aksine su azlığı yaşayan bir ülkedir.

NÜFUS VE DEMOGRAFİK GÖSTERGELERDE GELİŞMELER

Nüfus, ülkenin emek (işgücü) arzının belirleyicisidir. Ayrıca, nüfus toplam tüketimi ve asker sayısını da belirlemektedir. Nüfus artışı sermaye birikimi, işgücü ve istihdam düzeyi, doğal kaynaklar, teknolojik gelişme, millî gelir, kamu harcamaları, konut talebi, beslenme, iç göç ve kentleşme (şehirleşme) gibi pek çok ekonomik ve sosyal değişkeni etkilemektedir. Hızlı nüfus artışı, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, sınırlı kaynakların önemli bir kısmı demografik yatırımlar için harcanması demektir.

Optimal nüfus; ülkenin doğal kaynaklarının mevcut sermaye ile en iyi şekilde kullanılabileceği nüfus miktarıdır. Nüfus sayımı ülke içinde yaşayan nüfusu doğru bir şekilde tespit edebilmek için yapılmaktadır. Bu sayımlarda nüfusun idari birimlere göre dağılımının yanı sıra toplumun başlıca demografik, sosyal ve ekonomik niteliklerini tam ve doğru bir şekilde ortaya çıkarmak önemlidir.

Cumhuriyetten önce Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk nüfus sayımı II. Mahmut döneminde 1830-1831 arasında yapılmıştır. Bu sayımda sadece erkek nüfus sayılmıştır. Bu nüfus sayımında amaç, devletin asker potansiyeli ve vergi kaynaklarını tespit etmektir. Osmanlıda modern anlamda ilk nüfus sayımı ise 1882-1890 döneminde gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet döneminde ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Bu sayımda toplam nüfus, yaklaşık 13,7 milyon kişidir (Sayfa 6, Tablo 1.2). İkinci nüfus sayımı 1935 yılında yapılmış, 1990 yılına kadar her beş yılda bir yapılan nüfus sayımı, 1990 yılından sonra on yılda bir yapılmaya başlanmıştır. 25 Nisan 2006'da çıkarılan 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu ile Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne (ADNKS) geçilmiştir. ADNKS'ye dayalı ilk nüfus sayımı ise 2007 yılına aittir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemindeki savaşlar nedeniyle ülke nüfusu özellikle de erkek nüfusu azalmış idi. Diğer yandan yetersiz sağlık hizmetleri, bulaşıcı hastalıklar, yetersiz beslenme, yüksek ölüm oranları ve diğer faktörler de ülke nüfusunu olumsuz etkilemiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra nüfus artışı teşvik edilmiştir. İlk yıllardaki nüfus artışında, doğum oranlarındaki artış kadar eski Osmanlı topraklarından mübadele anlaşmaları ve göçlerle gelenler de etkili olmuştur. II. Dünya Savaşı'na denk gelen 1940-1945 döneminde ortalama yıllık nüfus artışı hızı binde 10,59 ile Cumhuriyet tarihinin en düşük seviyesine inmiştir. Nüfus artışı 1955-1960 döneminde nüfus artışı rekor düzeye ulaşmıştır.

Türkiye'de eğitim seviyesinde artış, kentleşme, kadının çalışma hayatına daha fazla katılımı, evlenme yaşının giderek yükselmesi, doğurganlığın azalması ve diğer sosyoekonomik şartlar ailelerde çocuk sayısının azalmasına etkili olmuştur.

Eğitim, işgücünün daha nitelikli hâle gelmesini sağlayarak beşerî (insani) sermayeyi geliştirir. Eğitimle nitelik kazandırılmış nüfus (beşerî sermaye), en az fiziki sermaye kadar önemli bir faktördür. Türkiye'de eğitim ve öğretim anlamında Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze önemli ilerleme sağlanmış olsa da gelişmiş ülkelerin düzeyi henüz

yakalanamamıştır. 1927’de %10’lar düzeyinde olan okuryazarlık oranı 2017’de %97’ye yükselse de hâlâ kadın nüfusun %4,9’u okuryazar değildir. Türkiye nüfusunun yaklaşık %13’ü (10.340.326 milyon kişi) yüksekokul ve üstü eğitime sahiptir.

İŞGÜCÜ PİYASASI VE SOSYAL GÜVENLİKTE GELİŞMELER

Aktif nüfus, ülke nüfusunun çalışma çağındaki nüfusu için kullanılır ve 15-64 yaş arasındaki bireylerden oluşur. Aktif nüfus (daha geniş tanımla kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus), ülkenin işgücü arzını oluşturur. Üniversite yurtları, yetiştirme yurtları (yetimhane), huzurevi, özel nitelikteki hastane, hapishane, kışla vb. yerlerde ikamet edenler dışında kalan nüfus kurumsal olmayan nüfustur.

İşgücüne katılma oranı (İKO), nüfusun işgücü olan kısmının kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusa (15 ve üstü yaş grubuna) oranıdır.

İşgücü maliyeti, işverenin ücretli çalışanlara yaptığı toplam ödemelere (kazanç) ek olarak sosyal güvenlik ödemeleri ve diğer işgücü maliyeti ödemelerini kapsar.

1970’lerden günümüze Türkiye ekonomisinin karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi işsizliktir. Nispeten daha liberal ekonomi politikalarının izlendiği 1980 yılından günümüze işsizlik oranları %6,5’in altına indirilememiştir. 2002 ile 2008’in ilk yarısındaki dönemde ise hızlı ekonomik büyümeye rağmen, işsizlik oranları genelde çift haneli rakamlarda seyretmiştir. Üretim artışı için yeni işgücü alımı yerine mevcut işgücünün vardiyasının artırılmasının yanı sıra daha yoğun teknoloji ve makine kullanımı işgücü piyasasına olumsuz yansımış ve işsizliği artırmıştır. Küresel mali krizin etkisiyle 2009 yılında üretimde yaşanan daralma, işsizlik oranını %14 gibi rekor düzeylere çıkarmıştır.

2000-2018 döneminde toplam istihdamda tarımdaki istihdamın payı hızla azalarak, %36’dan %19,4’e inmiştir. Tarımdan ayrılan işgücünün çoğunluğu hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir. Tarımın istihdamdaki payı azalırken, hizmetler sektörünün payı %46,3’ten %54’e yükselmiştir. Türkiye’de, tarımın istihdamdaki payı gelişmiş ülkelere göre hâlâ oldukça yüksektir.

Türkiye’de işgücüne katılma oranı, gelişmiş ülkelere göre düşüktür. 2017 yılında Türkiye’de İKO %52,8 iken, bu oran AB’de %73, G7’de %74 ve OECD’de %72’dir.

Türkiye’de kadınların işgücüne katılımının düşük olması toplam İKO’yu olumsuz etkilemektedir. 2004–2018 (Ağustos) döneminde kadınların işgücüne katılım oranı %23’lerden %35’ler seviyesine çıksa da bu oran gelişmiş ülkelerin (AB-28’de %62,5) oldukça gerisindedir.

2016 verilerine göre, imalat sanayisinde saat başına brüt giydirilmiş ücret, istihdamdaki vergi yükü, kıdem tazminatı yükü ve işten çıkarma maliyetinde, Türkiye OECD ülkeleri arasında ilk sıralardadır. Türkiye’de çalışılan saatle (üretimle) bağlantılı ücret payının küçüklüğü nedeniyle ücret-verimlilik ilişkisi kurulamamakta ve ücret artışlarının verimliliğe etkisi çok sınırlı kalmaktadır.

Sosyal güvenliğin temeli, bireylerin yaşamlarında karşılaşılabilecekleri muhtemel risklere karşı önceden tedbir almalarına dayanır. Uluslararası standartlar bakımından sosyal güvenliğin kapsamında kısa ve uzun vadeli ekonomik ve sosyal risklere karşı sigorta oluşturulması ve belirlenen hak sahiplerine aylık bağlanması ya da diğer

ödemelerin yapılması yer almaktadır. Geniş anlamda sosyal güvenlik kapsamına sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar da girmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nde sosyal güvenlikle ilgili düzenlemelerin bir kısmının temeli Osmanlı İmparatorluğu dönemine dayanmaktadır. 19.yy’da Darülaceze (düşkünler yurdu), Darüşşafaka (yoksul, öksüz ve yetimler için okul) gibi kurumların yanı sıra emeklilik ve yardımlaşma sandıkları kurulmuştur. Modern anlamda sosyal güvenlik Osmanlı İmparatorluğu’nda Avrupa’ya oranla oldukça geç gelişme göstermiştir. Türk Sosyal Güvenlik Sistemi’nin ilk kurumu 1946’da oluşturulan İşçi Sigortaları Kurumudur. Bu kurum 1965’te Sosyal Sigortalar Kurumuna (SSK’ya) dönüştürülmüştür. 1950’de 11 farklı emekli sandığı birleştirilerek Emekli Sandığı kurulmuştur. BAĞ-KUR ise 1972 yılında kurulmuştur. 2006 yılındaki 5502 sayılı Kanun ile Emekli Sandığı, SSK ve BAĞ-KUR, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) çatısı altında toplanmıştır. Bir sosyal güvenlik sisteminin sağlıklı bir finansman yapısına sahip olması için aktüeryal dengenin en az 4 (1 emekli başına düşen çalışan kişi sayısı) olması gerekmektedir.

TASARRUF EĞİLİMİNDE VE BÖLGESEL KALKINMADA GELİŞMELER

Dışa kapalı bir ekonomide tasarrufların yatırımlara eşit olduğu kabul edilir. Ülkede yurt içi tasarruf eğiliminin (oranının) yüksek olması, yatırımların finansmanını kolaylaştırır. Dışa açık ekonomide ise yurt içi tasarrufların yetersiz olduğu durumda yurt dışı tasarruflara başvurulur. Yurt dışı tasarruflar, kısa vadede ekonomide ek kaynak yaratmaları ve düşük maliyetli olmaları bakımından tercih edilse de istenmeyen sonuçlar da ortaya çıkabilmekte; ekonominin dışa bağımlılığı artmakta, uzun vadede ülkenin hem ekonomik hem de siyasi bağımsızlığına etki edecek sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

Tarihsel olarak incelendiğinde Türkiye’de yurt içi tasarrufların GSYH’ya oranı, dalgalı bir seyir izlemekle birlikte genelde arttığı görülmektedir. 1970’lerin ikinci yarısında başlayan ekonomik bunalım sürecinde giderek artan enflasyon oranı, yurt içi tasarrufları negatif etkilemiştir. 1980-1988 döneminde yurt içi tasarruflar ve sabit sermaye yatırımları artmıştır. 1989-2017 döneminde yurt içi tasarruflar/GSYH oranı azalma eğilimindedir. 1992-2004 döneminde tasarruf oranının azalmasında kamunun negatif tasarrufları etkili olmuştur. 2001 sonrası dönemde tasarruf oranlarının azalmasında özel sektördeki tasarruf eğilimindeki düşüş belirleyici olmuştur. 2000’li yıllara kadar kamu tasarruf açığı özel tasarruf fazlası ile kapatılırken, 2000’li yıllarda durum değişmiş, mali disiplin sayesinde kamu tasarruf açığı azalma eğilimine girmiştir. Özel kesim tasarruflarındaki düşüşün kamu kesimi tasarruflarındaki artıştan fazla olması nedeniyle toplam yurt içi tasarruf oranı azalmıştır.

Türkiye’de tasarruf oranlarına baktığımızda, tasarruf eğiliminin orta-yüksek gelirli ülkelerin tasarruf oranlarının altında olduğu anlaşılmaktadır.

AB Müktesebatına uyum kapsamında AB’nin bölgesel politikasının önemli bir unsuru olan İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) sistemine geçilmiştir. İBBS’ye (NUTS) göre üç farklı bölge sınıflandırması (Düzey 1, Düzey 2 ve Düzey 3) yapılmıştır. Düzey 1 bölgeleri kendi içlerinde Düzey 2 ve Düzey 3 alt bölgelerine

ayrılmaktadır. Düzey 2'ye göre belirlenmiş 26 bölge merkezinde ise bölgesel kalkınma ajansları oluşturulmuştur. Yeni bölgesel kalkınma politikalarında yerel aktörler giderek daha fazla ön plana çıkmaktadır.

Türkiye'de bölgeler arasında kişi başına gelir, işsizlik oranları, nüfus artış hızı, net göç hızı, bebek ölüm oranları, doğumda anne ölüm oranları, üniversite sayıları, kişi başına düşen uzman hekim ve hemşire sayıları gibi birçok ekonomik, sosyal, demografik ve sağlıkla ilgili değişkende önemli farklılıklar mevcuttur. Düzey 2 bölgesi sosyoekonomik gelişmişliğe (kalkınmışlığa) göre sıralandığında, ilk 14 bölge Türkiye ortalamasının üstünde, 15.sırada yer alan Samsun'un ise Türkiye ortalamasında bir gelişmişliğe sahip olduğu görülmektedir (Tablo 1.6). Ülke nüfusunun yaklaşık %30'unun bulunduğu geri kalan 11 bölge ise Türkiye ortalamasının altında bir sosyoekonomik gelişmişliğe sahiptir. Sosyoekonomik gelişmişlik farklılıkları, az gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru göçü hızlandıran etkenlerin başında gelmektedir.

TÜİK (2014) verilerine göre, Türkiye'de bölgesel düzeyde (Düzey 2) temel sektörlerin bölgesel gayri safi katma değere (GSKD) katkısında ciddi farklılıklar mevcuttur. Tarımın bölgesel GSKD'ye en fazla katkı sağladığı ilk üç bölge sırasıyla Ağrı, Kırıkkale ve Konya'dır. Sanayi sektörünün bölgesel GSKD'ye en fazla katkı sağladığı ilk üç bölge Tekirdağ, Kocaeli ve Bursa, sanayinin bölgesel katma değerinde en düşük paya sahip olduğu bölge ise Ağrı'dır. Sektörlerin istihdama katkısı açısından bakıldığında tarımın istihdama en fazla katkı yaptığı ilk beş bölge Ağrı, Kastamonu, Trabzon, Van, Erzurum ve Samsun şeklindedir.

DÜNYA EKONOMİSİNDE TÜRKİYE'NİN YERİ

Türkiye, IMF'nin 2017 yılı verilerine göre, cari fiyatlarla, 851,5 milyar dolar GSYH büyüklüğü ile dünyanın 18'inci büyük ekonomisidir. 2017 verilerine göre, Türkiye nüfus büyüklüğü bakımından dünyanın en kalabalık 19'uncu ülkesidir.

UNDP, ülkeleri insani gelişmişlik düzeylerine göre çok yüksek insani gelişme, yüksek insani gelişme, orta insani gelişme ve düşük insani gelişme olmak üzere 4 gruba ayırmaktadır. 2017 verilerine göre, Türkiye insani gelişmişlikte 178 ülke arasında 64'üncü sırada olup, yüksek insani gelişme grubunda yer almaktadır. Türkiye insani gelişmişlikte (İGE değeri 0,791) dünya ortalamasının (0,728) üstünde yer alsa da İGE değeri gelişmiş ülkelerin (2017 yılı için OECD ülkeleri İGE değeri; 0,895) gerisindedir.

Türkiye, Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) yayımlanmış olduğu küresel rekabetçilik endeksi sıralamasında (2018) 140 ekonomi arasında 61'inci sıradadır. İlk üç ülke ABD, Singapur ve Almanya şeklindedir. Türkiye küresel rekabetçilik endeksinde dünya ortalamasının üstündedir.

Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'nde (2018) Türkiye 162 ülke arasında 86. sırada yer almaktadır. İlk sıralarda Hong Kong, Singapur ve Yeni Zelanda'nın yer aldığı endekte, son sırada Venezuela bulunmaktadır.

ÜNİTE 2: TÜRKİYE'DE ULUSAL GELİR, GELİR DAĞILIMI VE YOKSULLUK

GİRİŞ

Türkiye ekonomisine genel olarak bakıldığında, ekonomik büyüme açısından istikrarsız bir görünüm sergilediği

görülmektedir. 1945, 1960, 1980 ve 2001 yıllarını dönüm noktaları olarak aldığımızda, günümüzde 5. dalgalanma dönemini yaşadığımız söylenebilir. Her bir dönemde birbiri ardına gelen yükseliş ve daralma hareketleri adeta ekonomimizin gelişme karakteristiğini oluşturmuştur.

Bir ekonomi her yıl örneğin %3 seviyesinde büyürse, 24 yıl sonra GSYH'sı iki katına ulaşacaktır. Ancak, bu durum, o ülkede yaşayanların tamamının refahının iki kat artacağı anlamına gelmez. Yaratılan gelirin veya üretilen mal ve hizmet miktarının büyüklüğü kadar onun bölüşüm biçimi de önem taşımaktadır. Toplumda gelir eşitsizliklerinin fazla olması ve yoksulluğun yaygın olması, ekonomik büyüme ve kalkınma açısından büyük önem taşımaktadır.

TÜRKİYE'DE DÖNEMLER İTİBARIYLA GSYH VE BÜYÜME

1923-1960 Dönemi

Lozan Antlaşması hükümlerine göre, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti tam anlamıyla ekonomik bağımsızlığını kazanamamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsız bir dış ticaret politikası uygulayamaması, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında sıkıntılı dönemler yaşanmasına neden olmuştur. Bu dönemde izlenecek ekonomi politikasının temelleri, 1923 yılında gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi ile atılmıştır. Türkiye ekonomisi Cumhuriyet'in ilk 10 yılında özel girişimciliğin esas alındığı politikalarla yönlendirilmeye çalışılsa da 1930'lu yıllarda hem kendi ekonomisinden hem de dış konjonktürden dolayı devletin ekonomik hayat içinde daha fazla rol aldığı bir ekonomi politikasına yönelmek durumunda kalmıştır. 1930-1939 dönemini Türkiye'nin ilk sanayileşme dönemi olarak nitelenebilir. 1934 yılında Türkiye'de Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı uygulamaya konmuştur. Plan kapsamında dokuma, maden, kâğıt ve selüloz, toprak ve seramik ve kimya sanayilerinde faaliyet gösterecek 23 fabrika ülkenin çeşitli bölgelerinde kurulmuştur. Planın temel stratejisi, halkın ihtiyaç duyduğu temel malların yurt içinde üretilmesi olmuştur. Devletin ekonomide ağırlığı giderek artarken, özel sermaye sahipleri de devlet ihaleleri, ticaret ve sınaî faaliyetler aracılığıyla güçlenmeye başlamışlar, sermaye birikimlerini artırmışlardır. 1950-60 döneminde tarım sektörü ağırlıklı olarak desteklenmiş, makroekonomik dengelerin bozulması ve ithalatın hızlı bir şekilde artmasıyla ülkenin döviz ihtiyacı artmıştır. Bu sürecin sonunda, 1958'de döviz krizi yaşanmış ve 4 Ağustos 1958 İstikrar Kararlarını takiben IMF İstikrar Programı uygulanmaya başlanmıştır.

Planlı Kalkınma Dönemi

Türkiye'de 1950'den sonra uygulanan liberal ekonomi politikaları yerini, 1961 yılından sonra planlı kalkınma hareketi ile devletin geniş ölçüde denetim önlemleri aldığı müdahaleci bir politikaya bırakmıştır. Planlı kalkınma döneminde, sanayi lokomotif sektör olarak belirlenmiş ve ekonomik dengenin kurulması, ekonomik ve sosyal kalkınmanın birlikte gerçekleştirilmesi, hızlı bir büyüme ve sanayileşmeye öncelik verilmesi gibi uzun vadeli hedefler belirlenmiştir. 1963 yılında uygulanmaya başlanan beş yıllık kalkınma planları, kamunun ithal ikameci sanayileşme stratejisini (1980 yılına kadar olan dönemde) uygulamasına aracılık etmiştir. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın uygulamaya girdiği 1963 yılından III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın uygulama süresinin bittiği 1978 yılına

kadar olan dönemde 15 yıllık perspektifi ifade etmek için planlı kalkınma dönemi tanımlaması yapılmaktadır.

İthal ikamesi, daha önce yurt dışından ithal edilen bir malın yurt içinde üretilmesini öngören bir sanayileşme stratejisi olarak tanımlanır. 1970'li yıllarla birlikte GSYH'daki değişimlerin dinamiği olan sanayinin büyümesi ile ithalat arasında yakın bir ilişki oluşmuştur. Türkiye yerli sanayisini korumayı amaçlarken, giderek daha fazla dışa bağımlı hale gelmeye başlamıştır. Ara ve yatırım mallarında yurt içi arzın artırılmaması, bu malların ithalatının artması sonucunu doğurmuştur. Diğer yandan, 1970'li yıllarda dünya ekonomisinde yaşanan petrol krizleri ve uluslararası para sisteminin döviz kurunun ayağının çökmesi ile ayarlanabilir sabit kurdan dalgalı kura geçiş süreci, tüm gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de döviz ihtiyacının giderek artmasına neden olmuştur.

Dışa Açılma ve İhracata Dayalı Sanayileşme Dönemi

Türkiye'de, GSYH'nın gelişimi açısından bakıldığında, 1980 sonrasında, önceki dönemden ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Önceden de belirttiğimiz üzere, Türkiye 24 Ocak 1980 tarihinde alınan istikrar kararları ile ithal ikameci sanayileşme stratejisinden vazgeçmiş, dışa açık, ihracat ve özel sektöre dayalı bir sanayileşme stratejisi benimsemiştir. İhracata dayalı sanayileşme stratejisinde ekonomideki kaynaklar ihracat amacıyla yapılacak üretime yönlendirilir. Sanayileşmenin yanında döviz gelirlerini artırmak amaçlanır.

Dışa açılan Türkiye ekonomisi için bir diğer kilometre taşı Avrupa Birliği (AB) ile Gümrük Birliğinin tamamlanmasıdır. Türkiye, 1 Ocak 1996 tarihi itibarıyla, AB'den ithal ettiği sanayi ürünlerine uyguladığı mevcut tüm gümrük vergileri ve benzeri kısıtlamaları kaldırmış, üçüncü ülkelere karşı AB'nin Ortak Ticaret Politikasını uygulamaya başlamıştır. 2001 krizinden sonra 2008 yılının sonuna kadar kesintisiz bir büyüme temposu yakalanmıştır (Sayfa 39, Şekil 2.3).

Türkiye 2001 krizi sonrasında uluslararası piyasalarda bollaşan sermaye hareketlerinden kaynaklanan finansal genişleme ve ucuz kredi olanağına kavuşmuştur. Bu sayede, canlanan iç talep yoluyla büyüme desteklenmiştir.

SEKTÖREL GELİŞMELER VE EKONOMİK BÜYÜME

Türkiye ekonomisinin 90 yılı aşan süre içinde, yaratılan hasıla açısından nasıl geliştiğini açıklamaya çalıştık. Ekonomik büyüme olarak tanımladığımız reel GSYH'da artış sağlamadan, bir toplumda gelirin ve refahın artırılması mümkün değildir. 1923'ten günümüze dönemlere göre farklı ekonomi politikaları izlense de (Sayfa 40, Tablo 2.1 ve 2.2'deki verilerden anlaşılacağı üzere), Türkiye ekonomisinin uzun dönemde potansiyel büyüme hızı %5 seviyesindedir.

Dünyanın en büyük 20 ve Avrupa'nın ise 10 büyük ekonomisi arasında yer alan Türkiye, en güçlü ekonomilerin temsil edildiği G-20'nin de faal bir üyesidir.

Dünya Bankasının kişi başına gelir üzerinden yaptığı sınıflandırmaya göre, Türkiye üst-orta gelir grubunda yer almaktadır. Türkiye ekonomisi, son otuz yılda önemli bir değişim yaşamış, güçlenmiştir.

Türkiye, 2001 yılında 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile birlikte 2001-2023 dönemini kapsayan Uzun Vadeli Stratejisi'ni (Vizyon 2023) belirlemiştir. Bu kapsamda

2001-2023 döneminde yıllık ortalama büyüme hızının %7 dolayında olması ve büyümenin yaklaşık %30'unun toplam faktör verimliliğinden kaynaklanması, böylece 1998 yılında 3.200 dolar olan kişi başına gelirin 2023 yılında AB ülkeleri düzeyine yaklaştırılması hedeflenmiştir. Türkiye'nin, dönem sonunda ulaşacağı 1,9 trilyon dolar civarında hasıla düzeyi ile dünyanın ilk on ekonomisi arasına gireceği öngörülmüştür.

Uluslararası karşılaştırmalarda kullanılan bir diğer gösterge, kişi başına GSYH'dır. Türkiye'nin GSYH'sı, ülkenin yıl ortası nüfusuna bölünerek kişi başına GSYH bulunur. Ülkeler arası karşılaştırmalarda ABD doları (kısaca dolar olarak ifade edilecektir) cinsinden kişi başına gelir rakamları kullanılır. Dolar cinsinden kişi başına düşen GSYH'yı bulmak için cari fiyatlarla (nominal) GSYH'nın (" cinsinden) ortalama döviz kuruna bölünmesi gerekir.

Belirli bir mal ve hizmet sepetinin satın alınması için gereken ulusal para tutarlarının birbirine oranına satın alma gücü paritesi adı verilir. Bu oran kullanılarak harcamalar ortak bir değer üzerinden ifade edilmekte, böylece ülkeler arasında karşılaştırma yapmak mümkün olmaktadır.

Türkiye'de GSYH'nın sektörel dağılımı incelendiğinde (Sayfa 43, Şekil 2.7), hizmetler sektörünün payının günümüzde %60 seviyesine kadar yükseldiği görülmektedir (Hizmetler sektörüne inşaat sektörü de eklendiğinde bu oran yaklaşık %70'ler seviyesindedir). GSYH'ya en çok katkı yapan ikinci sektör, %20 ile sanayi sektörüdür. Tarım sektörünün GSYH içindeki payı ise %10 seviyesinin altına düşmüştür. Bu oranları sektörlerin toplam istihdam içindeki payları ile birlikte değerlendirmek daha anlamlı olacaktır.

2019-2021 dönemini kapsayan Orta Vadeli Program'da 2018 yılında Türkiye ekonomisinin %7,4, takip eden dört yıllık dönemde ise sırasıyla %3,8, %2,3, %3,5 ve %5,0 oranlarında büyüyeceği öngörülmektedir. Daha uzun vadeli bakıldığında ise 2023 yılında Türkiye'de tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinin toplam katma değer içindeki paylarının sırasıyla %5, %30 ve %65 olması beklenmektedir.

Türkiye'de ulusal gelir hesaplarına harcamalar yönünden baktığımızda, GSYH; nihai iç talep (yurt içi yerleşik hanehalklarının tüketimi (C), devletin nihai tüketim harcamaları ve yatırım harcamaları toplamı (G), özel sektörün yatırım harcamaları (I)), net dış talepteki değişim (X-M) ve stok değişimi kalemlerinden oluşmaktadır. Harcamalar yöntemiyle GSYH rakamları, özel tüketim harcamaları, yatırımlar, stok değişimleri veya dış ticaret bileşenlerinden hangilerinin ne ölçüde büyümeye katkı sağladığını göstermesi açısından önemlidir (TÜİK, üretim ve harcamalar yöntemiyle hesaplanan GSYH verilerini cari fiyatlarla ve 2009 yılı fiyatlarıyla olmak üzere üçer aylık dönemler (çeyrek) itibarıyla yayımlamaktadır).

TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI

Ulusal gelir artışından ortaya çıkan fayda ve fırsatların toplumun farklı kesimlerine dengeli şekilde dağıtıldığı bir ekonomik büyüme, kapsayıcı büyüme olarak adlandırılır.

Gelir dağılımı, bir ekonomide belli bir dönemde yaratılan gelirin kişiler, toplumsal gruplar (kesimler) ve üretim faktörleri arasında bölüşülmesini ifade etmektedir. Gelir dağılımı, gelir eşitsizlikleri ile sosyal ve ekonomik kurumlar arasında nasıl bir ilişki olduğunu, zengin ve yoksul arasındaki gelir farklılığının zaman içindeki değişimini ve

bu durumun servet, sermaye birikimi ve büyüme üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır.

Gelir eşitsizliği göstergelerinden biri olan Gini katsayısı sifıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitsizliğin azaldığını, 1'e (Bazı çalışmalarda 100 ile ifade edilir) yaklaştıkça gelir dağılımında eşitsizliğin arttığını ifade etmektedir. Dünya Bankasının derlediği Gini katsayısı verileri aracılığıyla ülkelere baktığımızda, Güney Afrika, Botsvana, Namibya, Zambiya gibi birçok Afrika ülkesinin 0,55'in üzerinde Gini katsayısı değerine sahip olduğu görülecektir. Diğer taraftan Ukrayna, Slovenya, Çekya gibi Merkezî Doğu Avrupa ülkelerinde ise 0,25 seviyelerindeki Gini katsayısı değerleri ile gelir eşitsizliğinin en az olduğu ülkeler konumundadır. 2017 yılına ait Gini katsayısını kullanarak 28 AB üyesi ile Türkiye'yi karşılaştırdığımızda, ülkemizde gelir eşitsizliğinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye'de 2016 yılı için Gini katsayısı Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (Eurostat) tarafından 0,426, Dünya Bankası tarafından ise 0,419 olarak hesaplanmıştır.

1961 Anayasası'na giren sosyal devlet kavramı çerçevesinde gelir eşitsizliklerinin azaltılmasına yönelik politikaları oluşturma görevi tanımlanmış, bu amaçla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından hazırlanan Kalkınma Planlarında politika öncelikleri arasına gelir eşitsizliklerini azaltma da girmiştir.

TÜİK'in gerçekleştirdiği gelir ve yaşam koşulları araştırmalarında, gelir bilgileri hanehalkı düzeyinde derlenmektedir. Ardından, hanehalkındaki yetişkin sayısı üzerinden bir düzeltme yapılarak eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri hesaplanmaktadır. Buradan da hanehalkı toplam yıllık kullanılabilir geliri hanehalkının eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünerek, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri elde edilmektedir.

Fonksiyonel gelir dağılımı, gelirin sosyoekonomik gruplar veya sosyal sınıflar arasındaki dağılımındaki eşitsizlik düzeyini gösterir. Bu dağılım, üretim süreci sonucunda ortaya çıkan gelirin, üretim sürecine katılan faktörler (emek, sermaye, toprak, girişim) arasındaki bölüşümünü ifade eder. Türkiye'de fonksiyonel gelir dağılımı açısından bakıldığında gelirden en çok payı maaş ve ücret geliri elde edenler almakta, onu sırasıyla sosyal transferler ile müteşebbis geliri elde edenler takip etmektedir.

TÜRKİYE'DE YOKSULLUK

Ekonomi politikalarına karar verirken, gelir dağılımı göstergelerinin yanında yoksulluk göstergeleri de büyük önem taşır. Genel olarak yoksulluk, insanların temel gereksinimlerini karşılayamama durumudur.

Mutlak yoksulluk, hanehalkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumudur. Dünya Bankasının yaptığı yoksulluk analizlerinde 2011 yılı baz alınarak satın alma gücü paritesine göre, günlük kişi başına harcama açısından 1,90\$ gelir, uluslararası yoksulluk sınırı olarak tanımlanmıştır.

Görelî (nispi) yoksulluk ise bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Bir kişinin yaşamını devam ettirebilmesi için alması gerekli temel gıda maddelerinden oluşan sepetin maliyeti açlık sınırı, iyi beslenme yanında ihtiyaç duyduğu giyim, barınma, ulaştırma, haberleşme gibi temel gereksinimlerini karşılayabilmesi için gerekli olan tüm mal ve hizmetleri satın alabilmesinin maliyeti de yoksulluk sınırı olarak

tanımlanır. Bu sınırlar Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine bağlı olarak tanımlanır.

Ülkemiz açısından eğitim seviyesi arttıkça, yoksulluk oranlarının düştüğü görülmektedir. Bir okul bitirmeyen ve okur-yazar olmayan kesimlerde yoksulluk oranının oldukça yüksek olduğu, her 4 kişiden birinin yoksul olduğu görülmektedir. Toplam nüfusun da önemli bir kesimini oluşturan lise altı eğitimliler için yoksulluk oranı %11,7 seviyesindedir. Toplam nüfus içinde payı artan yükseköğretim mezunları arasında da yoksulluk oranı %1,5 seviyesini bulmuştur.

ÜNİTE 3: KAMU EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

KAMU EKONOMİSİ VE TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

Kamu ekonomisi, devletin harcamaları, gelirleri ve borçları ile ilgili uygulamaların nedenleri, sonuçları ve etkilerini inceler. Kamu kesiminin büyüklüğü ve ölçülmesi kamu ekonomisinin analizi açısından önemlidir. Kamu harcamalarının ve kamu gelirlerinin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'ya (GSYH'ya) oranları, kamu kesiminin büyüklüğünü ölçmede kullanılan ölçütlerden biridir. Kamu kesimi, genellikle tam kamusal mal ve hizmetler ile yarı kamusal mal ve hizmetler üretmenin yanında özel mal ve hizmet de üretmektedir.

TAM KAMUSAL MAL/HİZMET, bireylerden herhangi birisinin tüketimi nedeniyle, diğerlerinin aynı malı tüketme olanağında herhangi bir azalışın olmadığı, birlikte ve eşit biçimde tüketilen mal ve hizmetlerdir. YARI KAMUSAL MAL/HİZMET, tüketimleri sonucu topluma yoğun dışsal faydalar sağlarken, kişilere de ayrıca özel fayda sağlayan mal ve hizmetlerdir.

Kamu harcamaları ile kamu gelirleri arasındaki oluşan fark, kamu harcamalarının daha yüksek olması şeklinde geliştiğinde, kamu açığı oluşacaktır. Bu açık ise borçlanma yoluyla karşılanmaktadır. Alınan borçlar başlangıçta, çeşitli kamusal mal ve hizmetlerin sağlanmasında kullanılırken, borçların hızlı büyümesi ile yeni borçlanmalar, faiz ödemeleri ile borç taksitlerini ödemede kullanılmaktadır. Bu ise ekonominin ihtiyaç duyduğu yatırımların ve üretimlerin yapılamaması anlamına gelmektedir. Giderek artan borç taksitleri ve faiz ödemeleri ülke ekonomilerini kısır döngü içine sokmaktadır.

Merkezi yönetim, genel ve katma bütçeli idareleri ifade eder ve merkezi hükümet kavramı olarak da ifade edilebilir. Türkiye de merkezi hükümet borçlarının GSYH'ya oranı açısından düşük ülkeler grubundadır.

TÜRKİYE'DE KAMU HARCAMALARI VE KAMU GELİRLERİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar olan süreçte, kamu harcamalarının GSYH'ya oranında genel eğilim, tüm dünyada olduğu gibi, artış yönündedir. Kamu harcamaları ile kamu gelirlerinin gelişimi için Cumhuriyet dönemindeki gelişmelere kısaca göz attığımızda, 1930'lu yıllarda devletçi sanayileşme politikaları neticesinde kamu harcamaları hızla artmıştır. 1939-1945 döneminde (II. Dünya Savaşı döneminde) kamu harcamalarının GSYH'ya oranı giderek düşmüştür. Savaştan sonraki dönemde kamu harcamalarının GSYH'ya oranında tekrar bir artış trendi söz konusudur. 1950'li yıllarda ise ciddi dalgalanmalar olmamıştır. Bu dönemde,

kamu gelirleri de harcamalarla benzer bir seyir izlemiştir. 1970'lerin ilk yıllarına kadar bütçe denkliliği genel olarak önemsenirken, bu tarihlerden sonra belirgin bir şekilde açık veren bütçeler söz konusudur. 1990'lı yıllar, kamu harcamaları ve kamu gelirleri arasındaki farkın iyice açıldığı yıllardır. Kriz yılı olan 2001'de ise kamu harcamaları ile gelirleri arasındaki fark maksimum (en yüksek) seviyeye ulaşmıştır. Kamu harcamaları ile kamu gelirleri arasındaki fark, 1999-2004 döneminde oldukça yüksektir. 2001'in ortasından itibaren uygulanan ekonomik istikrar politikaları ile harcama ve gelir arasındaki fark belirgin olarak azalmıştır. 2008'de başlayan küresel mali krizin etkileri ile 2008-2010 döneminde, kamu harcamaları ile gelirleri arasındaki fark açılmış fakat daha sonra tekrar düşmüştür.

Kamu harcamalarının sınıflandırılması devlet hizmetlerinin yapısını, biçimini ve ekonomik kaynakların kullanımını belirlemek açısından önemlidir. Bu amaçla kamu harcamaları idari (kurumsal), işlevsel (fonksiyonel) ve ekonomik sınıflandırmalara tabi tutulur. 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na göre, Türkiye'de idari sınıflandırmada genel bütçe, özel bütçe ve düzenleyici denetleyici kurum bütçelerinden oluşan bir sınıflama mevcuttur. İdari sınıflama ekonomik analizlere uygun bir sınıflama değildir. Bu sınıflama harcamayı yapan yönetim birimlerini esas almaktadır. Kurumların yerine getirdikleri görevlere göre düzenlenmiş fonksiyonel (işlevsel) sınıflama ise ekonomik kaynakların kullanımını belirlemek açısından daha belirleyici olmaktadır. Harcamalarla ulaşılmak istenen hedefler birleştirilmektedir. Fonksiyonel sınıflandırmada savunma, sağlık, eğitim gibi hizmetler, o hizmetleri hangi kurum/kuruluşların yaptığı dikkate alınmaksızın, harcamaların hangi amaçları gerçekleştirdiğine bakılır.

Kamu bütçesinde harcamaların finansmanında kullanılan kamu gelirlerinin en önemlisi vergi gelirleridir. Bunun dışındaki gelirler ise vergi dışı normal gelirler, özel gelirler ve fon gelirleri, diğer gelirler ve katma bütçe gelirleri olarak sınıflandırılmaktadır. Saydığımız bu gelirler, dar anlamda kamu gelirlerini oluşturur. Geniş anlamda kamu gelirleri ise dar anlamda kamu gelirlerine ek olarak merkezî yönetim, il özel idareleri, belediyeler ve sosyal güvenlik kuruluşlarının gelirlerinden oluşur. Kamu gelirleri kapsamında merkezî yönetim bütçe gelirlerine baktığımızda, gelirlerin vergi gelirleri ve vergi dışı (diğer) gelirler ikiye ayrıldığını görmekteyiz. Vergi dışı (diğer) gelirler; teşebbüs ve mülkiyet gelirleri, faiz, pay, ceza gelirleri ve sermaye gelirlerinden oluşur. Kamu gelirlerinin GSYH oranı dışında merkezî yönetim bütçesindeki payları, bize Türkiye'de vergi yapısı hakkında bilgiler vermektedir. Kamu gelirlerinin merkezî yönetim bütçesindeki paylarına baktığımızda, gelir vergisinin payı 1980 yılında %50'nin üzerinde iken, bu pay istikrarlı biçimde düşmüş ve 2017 yılında %22,8 değerini almıştır. Gelir vergileri dolaysız vergilerin en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Türk vergi sisteminde dolaysız vergilerin payı düşerken, dolaylı vergilerin payı artmıştır. Dolaysız vergilerin vergi gelirleri içindeki payının giderek azalması, gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir. Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Katma Değer Vergisi (KDV) ve Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) vergi sisteminin dört temel ayağını oluşturmaktadır. 2017 yılında söz konusu dört vergi kalemi

toplam merkezî yönetim bütçesi gelirlerinin yaklaşık %63'üne denk gelmektedir. Kişisel gelir vergisi artan oranlı tarifeye tabi iken, harcamalar üzerinden alınan vergiler ise sabit oranlı tarifeye göre alınmaktadır. Kişisel gelir vergisi hem artan oranlı olma hem de gelir üzerinden alınma özellikleri nedeniyle gelire karşı esnek bir vergidir. Kişisel gelir vergisi, gelir adaletini sağlamada daha etkin bir vergidir. KDV ve ÖTV ise gerek harcamalar üzerinden alınması gerekse sabit oranlı olması nedeniyle esnekliği düşük vergilerdir. Türkiye'de dolaylı vergilerin dolaysız vergiler aleyhine gelişmesi, hükümetler nezdinde ekonomik etkinliğin, gelir dağılımından daha öncelikli olduğunu gösterir.

Verginin ödenmesi mikro açıdan gerçek ve tüzel kişilerin gelirlerinin, makro açıdan toplumun gelirlerinin özel kesimden kamu kesimine aktarılmasıdır. Verginin ödenmesi mükellefler üzerinde ölçülemeyen (sübjektif) veya ölçülebilen (objektif) bir yük yaratır. Vergilemede adalet ve eşitlik kavramı temel vergi prensiplerindendir. Ödenen vergi ile gelir arasındaki oranı ifade eden vergi yükü, bir ekonomide gelişme, kalkınma, ekonomik denge ve adil gelir dağılımı gibi ekonomi politikası amaçlarına uygun vergi politikalarının belirlenmesi açısından önem taşır. Türkiye'de vergi yüküne baktığımızda, 1975 yılında sosyal güvenlik harcamaları dâhil %13,5 olan oran 2016 yılında %27,2'ye çıkmıştır. Toplumların devletten talep ettiği mal ve hizmetlerin miktar ve çeşidinde artışlar meydana gelmiştir.

TÜRKİYE BÜTÇESİNİN GELİŞİMİ

Türkiye'de kamu mali yönetimine ilişkin ilk düzenleme 1927 yılında çıkarılan 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu'dur. Bu kanun 2006 yılına kadar uygulanmıştır. 2006 yılından itibaren bütçeler 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na göre hazırlanmaktadır. 5018 sayılı Yasa (Kanun) çerçevesinde, bütçenin kapsamı genişletilmiş ve konsolide bütçeden merkezî yönetim bütçesine geçilmiştir. Stratejik planlama ve performans esaslı bütçelemeyi esas alan bu mali yapı, kalkınma planları ve bütçeler arasında sıkı bir bağ kurmuştur. Yeni mali yapı ile bütçe birliği, mali saydamlık ve hesap verebilirlik, kamu kaynaklarının kullanımında etkinlik, ekonomiklik ve verimlilik öne çıkmaktadır. Ayrıca girdi odaklı geleneksel bütçeleme anlayışından, çıktı-sonuç odaklı bütçeleme anlayışına geçilmiştir. 5018 sayılı Kanun, orta vadeli yaklaşım adı altında üç yıllık bütçe uygulamalarını zorunlu hale getirmiştir.

5018 sayılı Kanun'da bütçe türleri; genel bütçe (I sayılı cetvelde yer alan kamu idarelerinin bütçeleri), özel bütçe (II sayılı cetvelde yer alan özel bütçe ile yönetilen kamu idareleri) düzenleyici ve denetleyici kurum bütçeleridir (III sayılı cetvel).

Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınması açısından eğitim ve sağlık harcamaları, askeri ve jeopolitik riskler nedeniyle ise savunma harcamaları önemlidir. Türkiye ekonomisinde eğitim harcamaları, genç nüfusun toplam nüfusa oranının yüksek olması nedeniyle artarak devam etmektedir. Eğitim harcamalarının en büyük bölümü Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) bütçesinden yapılmaktadır. Sağlık hizmetleri yapısı gereği önemli dışsalılık yaymaktadır. Ekonomik kalkınma için en önemli unsur olan beşerî sermayede (insan kaynağı) eğitim ve sağlık en önemli iki

alandır. Sağlık hizmetleri piyasa koşullarına bırakıldığında yeterince üretilmezken, kamunun sağlık hizmetlerini sağlarken de etkinsizlikler gözlenmektedir. Sağlık hizmetlerinin finansmanı konusunda üç yöntem (kamusal, özel ve karma finansman) söz konusudur. Türkiye’de uzun yıllar savunma harcamalarının GSYH’ya oranı yüksek seyretmiş, ancak 2000’den sonra bu oran çarpıcı bir şekilde düşmüştür. Bütçede 1923’ten 2004’e kadar en yüksek paya sahip olan savunma harcamaları 2004’ten sonra ikinci sırayı alarak, eğitim harcamalarının altına inmiştir.

TÜRKİYE’DE İÇ BORÇLANMA VE BORÇ YÖNETİMİ

Kamu ihtiyacı olan kaynakları ya borçlanma ya da vergi gelirleri yoluyla elde edecektir. Devletin, diğer bir ifadeyle kamunun, borçlanmasını vergilerden ayıran en önemli özellik ise borçlanmanın kişinin (veya tüzel kişinin) oluruyla yapılmasıdır. Kamu (devlet) iç borçlanmada bazen gönüllülüğü ortadan kaldıracılabilmektedir. 1962 yılından sonra Türkiye’de uygulanan Tasarruf Bonoları zorunlu olarak kamu borç vermeye iyi örnektir. 1960 sonrası dönemde, vergi gelirlerinin hedeflenen kalkınma için yapılan kamu harcamalarını karşılamada yetersiz kalması, iç finansman açığını büyümüştür. Bütçe açıkları genellikle Merkez Bankası kaynaklarına başvurularak finanse edilmeye çalışılmıştır. 1980 sonrası dönemde, kamu açıkları ağırlıklı olarak iç borçlanmayla karşılanır hâle gelmiştir. Yüksek iç borçlanma, borçların sürdürülemez hâle gelmesine yol açmıştır. 2001 krizini izleyen yıllarda iç borç stoku nominal olarak artmış olmakla birlikte artış hızı düşmüş, büyüme hızının da yüksekliği sonucunda GSYH içindeki payı da azalmıştır. Kamu finansmanında vergileme yerine iç borçlanmanın tercih edilmesi, belirli kesimlere kaynak transferi sağlamıştır. Borç yönetiminde temel amaç, faiz oranları, döviz kurları ve likidite dalgalanmalarını minimum düzeyde etkileyecek borç yüküne sahip olmak ve bunu sürdürebilmektir.

Genel olarak Türkiye ekonomisine baktığımızda, kriz dönemlerinde iç borçlanmada vade yapısının kıaldığı ve maliyetinin arttığı görülmektedir.

Ülkelerarası karşılaştırmalar yapabilmek ve bütçe açığı ölçümü ile ilgili sorunlardan kurtulmak, standartlar sağlamak ve maliye politikasının sürdürülebilirliğinin analiz edilebilmesi için kamu kesimi borçlanma gereği (KKBG) bütçe açığı göstergesi olarak kullanılmaktadır. KKBG, kamunun toplam nakdi harcamaları ile toplam nakdi gelirleri arasındaki farktır. Bu yöntem açığın nakit bazında ölçümünü ifade eder. KKBG en kapsamlı açık ölçüm yöntemi olup, kamu kesimini oluşturan birimlerin tamamını kapsamaktadır. Türkiye’de KKBG’nin gelişimine baktığımızda, 1990’lı yılların ortalarından 2002 yılına kadar sürekli artışlar gözlenmiş ve 2001 yılında KKBG’nin GSYH’ya oranı %12’ye kadar yükselmiştir. Faiz ödemelerinin GSYH’ya oranı 2001 yılında %18 oranına ulaşmıştır. 2002 yılından sonra uygulanan ihtiyatlı (sıkı) maliye politikası sayesinde azalan bütçe açığına paralel olarak, kamu kesimi borçlanma gereği de önemli ölçüde azalmış ve 2005 yılında (-%0,1) negatife dönmüştür (kamu kesimi gelirleri giderlerini aşmıştır). 2006 yılında KKBG negatif (-%1,8) olmayı sürdürmüş, 2007-2008 yıllarında %1’ler civarında olan KKBG, küresel mali krizin etkilerini azaltmaya yönelik tedbirlerin (harcamaları artırıcı ve

gelirleri azaltıcı) etkisiyle 2009 yılında %4,8’e kadar çıkmıştır. 2010-2018 döneminde KKBG azalarak %0 ile %2,7 arasında değerler almıştır.

TÜRKİYE’DE ÖZELLEŞTİRME

Özelleştirme ile ilgili dar ve geniş anlamda iki tanım söz konusudur. Dar anlamda özelleştirme kamu mülkiyetindeki ekonomik kuruluşların (KİT’lerin) yönetim ve mülkiyetinin özel sektöre devredilmesidir. Burada KİT’lerin sermayesinin en az %51’inin özel sektöre devri gerekmektedir. Özelleştirmede ilk şart mülkiyet devrinin gerçekleşmesidir. Çünkü bu sayede söz konusu kuruluş, devlet kontrolünden çıkmakta ve bütçe üzerindeki yükü (varsa) azalmaktadır. Yönetim devri de özelleştirmenin ikinci koşuludur. Geniş anlamda özelleştirme ise devletin ekonomik faaliyetlerinin azaltılması amacıyla kamu sektörünün denetimi altındaki kuruluşların özel sektöre devredilmesidir.

Türkiye’de özelleştirme ile ilgili önemli çalışmalar 1980 sonrasında başlamıştır. 24 Ocak 1980 Kararları sonrasında kamu iktisadi teşebbüsleri ile ilgili olarak yapılan düzenlemeler, bu teşebbüslerin piyasa ekonomisine entegrasyonunu sağlamaya yardımcı olmuştur. Özelleştirme çalışmaları 1983 seçimleri sonrasında Anavatan Partisi’nin (ANAP) iktidara gelmesi ile başlamıştır. Türkiye’de özelleştirmeye ilişkin kapsamlı düzenlemeler 1994 tarihinde 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun ile yapılmıştır. Bu kanunla Özelleştirme Yüksek Kurulu, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Özelleştirme Fonu kurulmuştur. 1994 yılından sonraki zaman diliminde ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda 4046 sayılı Kanun’un bazı maddeleri değiştirilmiştir. Özelleştirme ile devletin ekonomideki ticari faaliyetlerinin en aza indirilmesi hedeflenmektedir. Sonuçta, rekabete dayalı piyasa ekonomisinin oluşturulması, devlet bütçesi üzerindeki KİT finansman yükünün azaltılması, sermaye piyasasının geliştirilmesi ve atıl tasarrufların ekonomiye kazandırılması amaçlanmaktadır. Özelleştirmenin temel amacı, nihai olarak devletin ekonomide işletmecilik alanından tümüyle çekilmesini sağlamaktır.

Türkiye’de özelleştirme çeşitli yöntemlerle uygulanmıştır. Bu yöntemler “satış, kiralama, işletme hakkı devri, mülkiyetin gayri ayni hakların tesisi ile gelir ortaklığı ve sair hukuki tasarruf” olarak beş gruba ayrılmaktadır. Satış yöntemi kendi içinde varlık ve hisse satışı olarak ikiye ayrılmaktadır. Hisse satışı da blok satış, halka arz, çalışanlara satış, uluslararası arz, borsada satış gibi farklı alt başlıklara ayrılmaktadır. Özelleştirme sürecinde; çerçevenin iyi çizilmesi, farklı düşünen kesimlerle iyi diyalog kurulması ve bu kesimlerin beklentilerinin nispeten karşılanması, sermayeyi tabana yayacak yöntemlerin (halka arz gibi) tercih edilmesi, konunun tüm toplum kesimlerine iyi anlatılması, fayda –maliyet analizinin iyi yapılması, sürecin hızla ilerlemesini sağlamak ve çalışanların mağdur edilmemesi önemli hususlardır. Ayrıca, elde edilecek gelirlerin üretken yatırımlara yönlendirilmesi, kamu tekellerinin yerine özel tekellerin yaratılmaması gerekir. Amaç piyasa ekonomisini geliştirmek, rekabet düzeyini artırmak ve sonuç olarak ekonomide etkinliği gerçekleştirmek olmalıdır.

TÜRKİYE'DE MAHALLİ İDARELER

Kamu ekonomisinde içinde mahalli idareler, gerek bütçeleri gerekse ekonomik etkileri açısından önemlidir. Mahalli idareler bütçeleri denildiğinde belediyeler, il özel idareleri, İller Bankası ve su ve kanalizasyon idareleri bütçeleri anlaşılmaktadır. Mahalli idare bütçelerinin %90'ı belediye bütçelerinden oluşmaktadır. Merkezî yönetimin ağırlık kazandığı ülkelerde mahalli idarelerin etkisi sınırlıdır. Türkiye'de son yıllarda mahalli idarelerin bütçe ve yetkileri artırılmaya çalışılmaktadır. Türkiye'de mahalli idarelerin yasa yapma ve vergi koyma yetkileri yoktur. Bu nedenle yetkileri, görevleri, gelir kaynakları ve harcamaları merkezi yönetim tarafından belirlenir.

1980 sonrası dönemde emlak vergileri ve bazı vergilerin toplanması belediyelere bırakılmış ve belediyelere genel bütçe içinden daha fazla kaynak transfer edilmeye başlanmıştır. Bu gelişmelerin sonucu olarak 1980 yılında mahalli idarelerin gelirlerinin GSYH'ya oranı %1,1 civarındayken; bu oran 1995 yılında %2,4'e ve nihayet 2016 yılında %3,3'e kadar çıkmıştır. 2002 yılında genel bütçe gelirlerinin %6,6'sı mahalli idarelere aktarılırken, bu oran 2010'da %8,9'a yükselmiş ve 2018 yılında %11,5 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Mahalli idarelerin hizmetlerine olan talep, nüfus artışına ve kentleşmeye paralel olarak artmaktadır. Türkiye'de son on yılda hızlı bir şekilde kentlere göç gerçekleşmiştir. Bu durum mahalli idarelerin sunduğu hizmetlere olan talebi artırmıştır.

ÜNİTE 4: TEMEL SEKTÖRLERDE GELİŞMELER I: TARIM SEKTÖRÜ

TARIM SEKTÖRÜ VE TARIMSAL FAALİYETİN İŞLEV VE ÖZELLİKLERİ

İktisat literatüründe üç temel sektör arasında "tarım" birincil, "sanayi" ikincil, "hizmetler" ise üçüncül sektör olarak tanımlanır.

İktisadi gelişme sürecinde tarım sektörünün önemine ilk kez sistematik olarak değinen iktisat ekolü, Fizyokrasi'dir. Fizyokrasi'nin kurucusu Fransız iktisatçı Quesnay'e göre, bir ekonomide tarım sektörü gelişmeden diğer üretim unsurlarının gelişmesi mümkün değildir. Serbest rekabet ve kişisel çıkar üzerine kurulu Fizyokrasi'ye göre, kıymetli madenler ve ticaret, iktisadi gelişme için o kadar önemli değildir.

Günümüzde tarım sektörü denilince akla, toprak ve / veya suda üretilen bitkisel ya da hayvansal üretim faaliyetiyle uğraşan bir sektör gelmektedir. Dar anlamda tarım; ekim, dikim, bakım ve yetiştirme yoluyla bitki ve bitkisel ürünler, hayvan ve hayvansal ürünler üretilmesi veya bunların üreticileri tarafından işlenip değerlendirilmesi faaliyetlerini kapsar. Geniş anlamda tarım ise bitkisel ve hayvansal ürün üretiminin yanı sıra bu ürünlerin yetiştiricileri tarafından işlenmesini, ormancılık ve balıkçılık faaliyetlerini, tarımsal ürünlerin taşınmasını ve saklanması, üreticiler tarafından satılmasını ve tarım alet ve makinelerinin üretim faaliyetlerinde bir bedel karşılığında kullanılmasını kapsar.

Tarım sektörünün işlevleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- İnsanların besin gereksinimlerini karşılamak
- Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olmak

- Sanayi sektörüne hammadde sağlamak
- Tarım dışı sektörlerde istihdam sağlamak
- Tarım dışı sektörlerde üretilen mal ve hizmetlere talep yaratmak
- Çevre sağlığı ve toplumun ruhsal dengesini korumak

Tarım sektörü, sanayi ve hizmet sektörleriyle karşılaştırıldığında, daha ziyade doğal kaynakları kullanarak açık havada üretimin yapıldığı bir sektördür. Tarım sektörünün genel özelliklerini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- Tarımsal üretim iklim şartlarına bağlıdır
- Tarımsal üretim mevsimlerin ritmine bağlıdır
- Tarım kesiminde üretim tekniklerini geliştirebilme imkânları sınırlıdır
- Tarımsal mallara yönelik talebin gelir esnekliği düşüktür
- Tarım sektöründe üretim alanları dağınıktır
- Tarımsal işletmelerin içerisinde bulundukları piyasa koşulları farklılık arz eder
- Tarım sektöründe "azalan verimler kanunu" geçerlidir
- Tarımsal üretim canlı varlıkları konu alır
- Tarımsal ürün fiyatları istikrarsızdır

TÜRK TARIM SEKTÖRÜNÜN ÇATI KURULUŞLARI, ARAZİ YAPISI VE İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ

Türkiye'de tarım sektörünün organizasyonel yapısına bakıldığında, tarım sektöründe doğrudan ve dolaylı olarak faaliyette bulunan iktisadi birimler arasında özel sektör firma ve kuruluşları, ilgili bakanlık, kamu iktisadi teşekkülleri, tarım satış kooperatif birlikleri, ticaret borsaları ve bazı tarımsal aracı kuruluşlar yer almaktadır. Sayılan bu birimler alım, satım, kontrol, koordinasyon, düzenleme, kısıtlama ve yönlendirme gibi çeşitli işlevleri yerine getirmektedir. Yeni ismiyle Tarım ve Orman Bakanlığı sektörün her alanını düzenleme ve denetleme görevini merkez ve taşra birimlerinin yanı sıra bağlı ve ilgili kuruluşlarıyla yürütmektedir. 2017 yılı itibarıyla Türkiye'de tarım ve orman arazilerinin büyüklüğü 60.345 bin hektar olup; bunun %63'ü (38.002 bin hektarı) tarımsal, kalan %37'si ise orman alanıdır. Toplam tarımsal alanın %62'si işlenen tarımsal alan, kalan %38'i çayır ve mera arazisi konumundadır. Türkiye'de tarım arazileriyle ilgili en önemli sorun, çoğunlukla arazilerin oldukça küçük birimlerden oluşması ve aşırı parçalılık durumudur. Türk tarım sektörünün bir diğer sorunu ise tarım işletmelerinin küçük geleneksel aile işletmeleri şeklinde olmasıdır.

Türkiye'de ortalama işletme büyüklüğü 6,1 hektar iken, AB-27 ortalaması 12,6 hektar, AB-15 ortalaması 22 hektar, Polonya ortalaması 6,5 hektar, İngiltere ortalaması 54 hektar ve İspanya ortalaması ise 24 hektardır.

TÜRK TARIM SEKTÖRÜNÜN ÜRETİM YAPISI VE DAĞILIMI

İktisadi bir sektör olarak tarımın üretim ve rekabet edebilirliğini anlamak için tarımsal üretimin bileşimi, tarımsal üretim değeri ve bu üretim değerinin ne kadarının katma değere dönüştüğü, yani pazarlanabildiği hususlarına bakmak gerekir. 2017 yılında yaklaşık 324 milyar liralık toplam tarımsal üretim değerinin %42'si

bitkisel, %58'lik kısmı ise hayvansal üretime aittir. Buna karşılık, bitkisel üretimin %84 gibi çok büyük bir kısmı pazara dönük üretim şeklinde iken, hayvansal üretimin sadece %54'ü pazarlanabilir nitelikte olup geriye kalan kısmı öz-tüketim için yapılmaktadır. Meyve ve sebze üretiminde rekabet gücü giderek arttığı için pazarlanabilirlik oranları, tahıl ve diğer bitkisel ürünlere göre daha yüksek çıkmaktadır. Toplam pazarlanabilen tarımsal üretim değerinin yarısından biraz fazlası bitkisel, kalanı ise hayvansal üretime aittir. Buradan anlaşılıyor ki, Türk tarımı sahip olduğu değeri gerektiği gibi pazarlayamamaktadır; nitekim potansiyel satış miktarı ile gerçekleşen satış miktarı arasında ciddi bir fark vardır.

Türkiye'de tahılların ve diğer bitkisel ürünlerin ekilen alan ve üretim bakımından dağılımına bakıldığında; en fazla ekili alanı bulunan bitkisel ürünlerin buğday, arpa, mısır, çavdar ve çeltik gibi bitki türlerini bünyesinde barındıran tahıllar olduğu (%73,6) anlaşılmaktadır. Nitekim toplam tahıl üretiminin yaklaşık %60'ı buğday, %20'si arpa ve %16'sı da mısırdan oluşmaktadır. 1990-2018 döneminde Türkiye'de buğday üretimi, nispeten dalgalı bir seyir izlese de yıllık üretim kapasitesi 18-23 milyon ton aralığında gerçekleşmiş ve son 10 yılda ortalama olarak 20 milyon tonun üzerinde seyretmiştir. Türk tarım sektörü içerisinde bitkisel ürünler arasında tahıllar dışındaki diğer bitkisel ürünlere bakıldığında; Türkiye'nin bu alanda da önemli bir ürün profili ve üretim gücüne sahip olduğu anlaşılmaktadır. Üretim miktarları bakımından bunlardan en önemlileri; şeker pancarı, patates, pamuk, ayçiçeği ve kuru baklagillerdir. Şeker pancarı bunlar içerisinde en büyük yere sahip olup, yıllık üretim hacmi son yıllarda hızla artarak 30 milyon tonu aşmıştır.

Türkiye'de bazı tropikal ürünler dışında hemen hemen tüm sebze ve meyve türlerini üretmek mümkündür. Ülkemizde sebze üretimine uygun yaklaşık 7 milyon dekarlık tarım alanı bulunmaktadır. Sebze üretiminin yaklaşık %90'ı ulusal ve uluslararası piyasalarda pazarlanabilmektedir. Tek tek alındığında en fazla üretilen sebzeler domates, karpuz, biber, soğan, kavun, hıyar, patlıcan, havuç ve lahana olarak sıralanmaktadır.

Türkiye'de 2017 yılı itibarıyla 800 milyondan fazla meyve ağacı bulunmaktadır. Bu ağaçlardan toplam 21 milyon ton meyve üretilmektedir. 2017'de üretilen meyvelerin toplam meyve üretimindeki payları büyüktür. Küçüğe doğru sıraladığımızda, ilk sırayı turuncuiller almaktadır. Son 30 yıllık dönemde meyve üretimindeki gelişmeye bakıldığında neredeyse tüm meyvelerde üretimin büyük ölçüde artış kaydettiği görülmektedir.

Bitkisel üretimin verimliliği için kalitesi onaylanmış (sertifikalı) tohumluk kullanımı son derece önemlidir. 1970-2014 yılları arasında uluslararası tohum ticareti 1 milyar dolardan 12 milyar dolara yükselmiştir. Tohum ıslah politikaları Cumhuriyetin başından beri küçük çaplı olarak yürütülse de ciddi politikaların geliştirilmesi 1980'li yılların başlarına rastlar. Türkiye'nin ticari tohumluk üretim değeri, dünya üretim değerinin yaklaşık %1'ine karşılık gelmektedir. Türkiye'nin tohumluk ithalatında en büyük kalem sebzecilik, tohumluk ihracatında ise ayçiçeği olmuştur.

Hayvansal üretim, canlı hayvanlar ve bu hayvanlardan elde edilen hayvansal ürünlerden oluşmaktadır. Hayvansal

üretimde pazarlanan oran canlı hayvan üretiminde görece düşük (%40), hayvansal ürünlerde ise görece yüksektir (%77). Türkiye'de canlı hayvan üretimi; sığır, koyun, keçi, kümes hayvanları, arıcılık ve ipekböcekçiliğinden oluşur.

Türkiye'de canlı hayvan üretimine bakıldığında; son yıllarda tüm alt kalemlerde büyük bir artış görülmektedir. Özellikle 2010 sonrası dönemde sığır sayısı 11,4 milyondan 16 milyona, koyun sayısı 23 milyondan 34 milyona, keçi sayısı 6,3 milyondan 10,6 milyona ve arı kovanı sayısı 5,6 milyondan 8 milyona yükselmiştir. Yine aynı dönemde, tavuk sayısı çok hızlı bir artış kaydetmiş olmakla birlikte, son birkaç yıldan bu yana istatistikler artık sadece işletme sayısını vermeye başlamıştır.

Canlı hayvan üretimi ile bunlardan elde edilen ürünler arasında temel bir fark vardır. Canlı hayvan üretimi sırf tarımsal bir faaliyet iken, bunlardan elde edilen ürünlerin üretimi daha ziyade endüstriyel bir faaliyeti gerektirir. Türkiye'de toplam hayvansal üretimin %63'ü canlı hayvan üretiminden oluşurken, kalan %37'si hayvansal ürünlerden oluşmaktadır. 2002-2017 yılları arasında Türkiye'de koyun ve keçi sayıları ciddi oranda artmış ve bu artış söz konusu hayvanlardan elde edilen et üretimine de yansımıştır. Dünyada ortalama yıllık kişi başına et tüketimi 40 kg olup; bunun 15,1 kg'ı domuz eti, 12,6 kg'ı kanatlı hayvan eti, 9,6 kg'ı sığır eti, 1,9 kg'ı koyun ve 0,8 kg'ı diğer etlerden temin edilmektedir.

Dünya süt üretiminin tamamına yakını, et üretiminin ise %24'ünü tek başına sağlayan sığır, besin maddesi üretiminde büyük paya sahiptir. Bu durum sığırın biyolojik avantajlarından kaynaklanmaktadır. Türkiye için son 27 yıldaki kırmızı et üretimi verileri incelendiğinde; 1990-2005 döneminde hem toplam olarak hem de alt bileşenler itibarıyla istikrarsız bir görünüm arz ettiği, 2005 sonrasında ise üç kata yaklaşan büyük bir artış kaydettiği anlaşılmaktadır. Büyükbaş ve küçükbaş hayvanlardan üretilen bir diğer hayvansal ürün sütteir. Son 27 yıllık döneme (1991-2017) bakıldığında; toplam süt üretimi 2005'e kadar 10-11 milyon ton dolayında yatay bir seyir takip ederken, son 10 yılda üretim hacmi söz konusu düzeyin iki katına çıkmış ve yaklaşık 21 milyon tona ulaşmıştır.

Kümes hayvanları; et ve yumurta tavuğu, hindi, ördek ve kazdan ibarettir. Türkiye'de tavuk sayısı 2006 yılına kadar çarpıcı bir artış yaşamış (15 yılda yaklaşık 2,5 kat artmış), ancak sonrasında kuş gribi ve bu salgına karşı alınan sert tedbirlerin neticesinde epeyce azalmış, ama ardından yeniden toparlanmıştır.

Türkiye'de özellikle son yıllarda geleneksel arıcılık, yerini modern arıcılığa bırakmış ve bal üretimi miktarında ciddi artışlar yaşanmıştır. Türkiye'de ipekböcekçiliği faaliyeti ve yaş ipek kozası üretimi giderek azalmaktadır. Sektördeki üretici sayısının ve açılan tohum kutusu sayısının azalmasına paralel olarak, 1991 yılında üretilen yaklaşık 1,4 bin ton yaş ipek kozası, 2017 yılına gelindiğinde 102 tona gerilemiştir. Piyasa değeri oldukça yüksek olan ve dünyada birçok alanda kullanıma sahip olan ipeğin üretiminin bu denli azalması, Türk tarım sektörü açısından önemli bir kayıptır.

Her ne kadar bitkisel ve hayvansal faaliyetler kadar bir büyüklüğe sahip olmasa da Türkiye gibi üç tarafı dört denizle çevrili, birçok göl ve baraja sahip bir ülke için su

ürünlerinin üretimi ve piyasası önemlidir. Türkiye'nin denizden çıkardığı balık miktarı yıldan yıla düzenli bir artış göstermediği gibi, son 10 yılda üretim miktarı bazı yıllar yarıdan daha fazla düşmektedir. Bu istikrarsız üretim miktarının en önemli sebebi, uzun yıllar ihmal edilen zamansız ve yanlış avcılıktır. 2017 yılı itibarıyla denizden elde edilen balık miktarlarına bakıldığında; en çok üretilen 159 bin ton ile hamsiyi (toplamanın yaklaşık yarısı) çaça, kum midyesi, sardalye, istavrit, deniz salyangozu, mezgit ve palamut takip etmektedir. Deniz balığı üretiminin %80'i Karadeniz'den ve bu oranın %75'i Doğu Karadeniz'den elde edilmektedir.

TÜRKİYE'DE TARIMSAL GSYH, İSTİHDAM VE DIŞ TİCARET

Türkiye'de 2000-2017 yılları itibarıyla, cari fiyatlarla hesaplanan GSYH'ya ve tarım sektörünün GSYH içerisindeki payına bakıldığında, cari fiyatlarla tarımsal GSYH 2000 yılında yaklaşık 16 milyar lira iken, 2017'de 189 milyar liraya yükselmiştir. Ancak, sektörün GSYH içindeki payında gözle görülür bir düşüş söz konusudur. Nitekim 2000'de Türkiye'de tarım sektörünün GSYH içerisindeki payı %10,1 iken, 2017 yılına gelindiğinde %6,1'e gerilemiştir.

Türkiye'de tarımın istihdamdaki payı 2000- 2017 döneminde %36'dan %19,4 seviyesine gerilemiştir. Anlaşılabileceği üzere, tarımsal istihdamın payı sürekli azalsa da gelişmiş ülkelerdeki %2-%4 arasında olan oranları ile kıyaslandığında hâlâ çok yüksek düzeydedir. Oransal olarak tarımın millî gelire katkısı, taşıdığı istihdam hacmine nispetle yaklaşık üçte bir dolayındadır. Aslında arzu edilen, tarımsal GSYH payı ile tarımsal istihdam payının birbirine yakın seyretmesidir. Türkiye'de bunu engelleyen faktörlere bakıldığında, sektörün yapısal geri kalmışlığının belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. İstihdam edilen işgücünün önemli bir kısmının gizli işsiz konumunda olması, sektörün iktisadi katkısının sınırlı kalmasının önemli bir sebebidir.

1980 öncesi dönemde tarımsal ürünlerin ihracatı Türkiye'nin dış ticaretinde önemli yer tutmakta idi; günümüzde tarımın ihracat açısından güçlü bir sektör olmadığı görülmektedir. Türkiye'de 2002 yılından sonra tarımsal ihracat 1,7 milyar dolardan 5,9 milyar dolara yükselmiş, ancak toplam ihracat içindeki payı %6'dan %3,8'e gerilemiştir. Buna karşılık tarımsal ithalat daha hızlı artarak 2 milyar dolardan 9 milyar dolara yükselmiş, ancak toplam ithalat içindeki payı pek değişmemiştir.

TÜRKİYE'DE TARIMSAL DESTEKLEME POLİTİKALARI

Türkiye'de tarım politikasının uygulanma şekli kalkınma planları ile gerçekleştirilmektedir. Söz konusu planlara göre uygulanan politikaların temel hedefi, kaynakları etkin bir biçimde kullanarak ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslararası gelişmeler boyutunu bütün olarak ele alan örgütlü, rekabet gücü yüksek, sürdürülebilir bir tarım sektörü oluşturmaktır. Ülkeler, tarım sektöründe faaliyet gösteren üretici ve tüketicileri fiyat istikrarsızlıklarından korumak, bunlar arasındaki gelirin adil dağılımını gerçekleştirmek, tarımsal-kırsal kalkınmayı hızlandırmak, tarımda üretimi çeşitlendirmek, tarım ürünleri ticaretini özendirmek ve ülke tarımının dünya piyasasından daha büyük bir pay almasını sağlamak gibi amaçlarla tarım

sektörünü desteklerler. Türkiye'de tarım sektörüne uygulanan destekler; gelir, fiyat ve diğer destekler olarak üç temel kategoriye ayrılır. Gelir destekleri, kendi içerisinde dolaylı ve doğrudan gelir desteği olarak ikiye ayrılmaktadır. Fiyat destekleri içerisinde teşvikler, primler, kota ve tarifeler, vergiler ve ihracat iadeleri sayılabilir. Son destek kalemi olan diğer destekler içerisinde ise eğitim, araştırma-geliştirme (Ar-Ge), pazarlama, dağıtım ve yayım gibi destekler bulunmaktadır.

TÜRK TARIM SEKTÖRÜNÜN AB ORTAK TARIM POLİTİKASINA UYUMU

Avrupa Birliği (AB) Ortak Tarım Politikasının (OTP) temelleri 1958 yılında atılmış ve Birliğin ilk ortak politikası olmuştur. Üye ülkelerin tarım politikalarını siyasi ve ekonomik anlamda bütünleştirmeyi hedefleyen bu politika demetinin amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Üretim standartlarını ve tarım teknolojilerini geliştirmek
- Tarımsal üretim araçlarının etkili kullanımını sağlamak
- Avrupa'daki tarımsal üretimin verimliliğini artırmak
- Piyasalarda istikrarı sağlamak
- Ürün arzının güvenliğini sağlamak
- İşgücünün optimal kullanımını sağlamak
- Gelir artışı sağlamak
- Fiyata dayalı haksız rekabetin önüne geçmek

Bununla birlikte OTP üç temel ilke üzerine inşa edilmiştir. Bu ilkeler ve ilkelerin kapsamı ise şu şekilde özetlenebilir:

- Tek tarım pazarı ilkesi
- Topluluk tercihi ilkesi
- Ortak mali sorumluluk ilkesi

Avrupa Birliği OTP çerçevesinde, Türkiye ile AB'nin tarım politikaları karşılaştırıldığında yapısal birçok farklılık görülmektedir. Bunlardan ilki demografik farklılıklardır. İlk olarak, Türkiye'de işgücünün yaklaşık %19'u, AB'de ise %5'i tarım sektöründe istihdam edilmektedir. İkinci farklılık, Türkiye'nin tarımsal destek sisteminin çok dağınık yapıya ve yüksek maliyetli olması, AB'nin ise doğrudan ödeme yöntemini kullanıyor olmasıdır. Türkiye 2000 yılından günümüze dört pilot bölgede doğrudan gelir desteği uygulasa da AB ile Türkiye'nin bütçe gelirlerini tarımla uğraşan kesim arasında dağıtması konusunda büyük bir farklılık bulunmaktadır. Yine, AB destek mekanizmalarını, ürünlerin kalitesi ve bölgenin gelişmişlik düzeyine göre ayarlayabilirken, Türkiye'de böyle bir ayarlama söz konusu değildir. Türkiye'deki üretici örgütleri de AB'deki örnekleri kadar organize değildir. Bunun yanı sıra, AB'nin kapsamlı kırsal kalkınma çalışmalarına karşılık, Türkiye'de hem devlet hem de özel sektör tarafından kırsal kalkınma ile ilgili kapsamlı yapısal politika uygulamaları yoktur.

ÜNİTE 5: TEMEL SEKTÖRLERDE GELİŞMELER II: SANAYİ SEKTÖRÜ

TÜRKİYE'DE SANAYİ SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ

Günümüz dünyasında gelişmiş ülkelerin aynı zamanda sanayileşmiş ülkeler olmaları, ekonomik gelişme ile sanayileşme arasında çok yakın bir ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadır. Sanayileşme seviyesi, sanayi

sektörünün, ülkenin ulusal geliri içindeki büyüklüğüne bağlıdır. Türkiye ekonomisi, Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından Avrupa'daki gelişme yolunda olan (gelişmekte olan) piyasa ekonomisi olarak tanımlanır ve dünyanın yeni sanayileşen ülkeleri arasındadır.

Osmanlı Devleti'nde Sanayi Sektörünün Gelişimi

Osmanlı Devleti'nin ekonomisi tarıma dayalı bir yapıda olduğu için, sanayi sektörü ikinci planda kalmış ve içinde bulunulan şartlarda sanayileşme çabaları başarıya ulaşamamıştır. Türkiye'nin sanayileşme seviyesinin, Batılı gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmasının en önemli sebebi budur. Batıda sanayi devrimi başlamadan önce 15-18'inci yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biriydi. Lonca örgütlenmesiyle çinicilik, dokumacılık ve gemi yapımı alanlarında oldukça ileri bir durumdaydı.

İkinci Meşrutiyet'in 1908'de ilan edilmesiyle, sanayileşme olmadan ülkenin kalkınamayacağını ileri süren devlet adamlarının sayısı artmaya başlamıştır. Gelişen milliyetçilik akımları, ekonomi alanında da kendini hissettirmiş ve Osmanlı sanayisinin teşvik edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmaya başlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın çıktığı yıla (1914) kadar olan dönem bazı yazarlarca millî iktisat dönemi ortak tanımlanmaktadır.

Aralık 1913 tarihinde iktidardaki İttihat ve Terakki Hükûmeti sanayileşmeyi teşvik etmek amacıyla Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkatını (Geçici Sanayi Yasasını) yürürlüğe koymuştur.

Teşvik-i Sanayi Kanunu kapsamına giren kuruluşların sayım sonuçları 1917 yılında yayımlanmıştır. Buna göre Osmanlı sanayi, tüketim malları üretmekte, ara ve yatırım malları üreten sanayi dallarına sahip bulunmamaktadır. Sanayinin hammaddesi tarıma dayanmaktadır.

Osmanlı sanayisinde, yabancı sermayenin payı düşük, çevirici güç yetersiz ve teknoloji geriydi.

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Sanayileşmeye Yönelik Politikalar

Mustafa Kemal'in 17 Şubat 1923'te İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nde "İktisadiyatımıza önem vermek zorundayız" derken belirtmek istediği gerçek, sanayileşmeydi. Ekonomik gelişme, sanayileşme olmadan başarılamazdı. Bu görüşünü şöyle açıklamıştır: "Sanayileşme en ileri ve gelişmiş Türkiye'ye ulaşmak için en kısa yoldur. Vatan savunması buna bağlıdır." Büyük Önder ve yakın çevresi, tarımı ihmal etmeden sanayileşmeye önem vermişlerdir.

9 Nisan 1924 tarihinde çıkarılan bir yasa ile ihracata dönük sanayilerin kullandıkları ithal hammaddeleri gümrük vergisinden muaf tutulmuş, 1924 yılında Türkiye İş Bankası, 1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuş, 1929 yılında da etkili bir gümrük korumacılığı başlatılmıştır.

Gümrük korumasına geç başlanılmasının sebebi, Lozan Barış Anlaşması'nın Türkiye Cumhuriyeti'nin gümrük tarifelerini 5 yıl süreyle 24 Ağustos 1928'e kadar, 1 Eylül 1916 tarihinde olduğu seviyede tutma yükümlülüğüdür.

Hükûmet, yerli sanayicilerin üretimini iç vergilerden muaf tutarak, prim ödeyerek, ucuz kredi sağlayarak, ithal malları üzerine tüketim vergisi koyarak korumuş ve Ekim 1929 tarihinde de spesifik tarifeler uygulayarak etkili bir koruma sağlamıştır. Yeni spesifik tarifede bütün tarım makine, araç

ve gereçleri bu sektörde makineleşmeyi teşvik etmek için gümrükten muaf tutulmuştur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında izlenen temel ekonomi politikası ilke olarak, özel girişim eliyle serbest piyasa şartlarında sanayileşmeyi esas almaktadır.

Hükûmet, 1927 yılında eski 1913 tarihli yasayı (kanunu) gözden geçirip genişleterek gelecek 15 yıl için Teşvik-i Sanayi Kanunu'nu yeniden yürürlüğe koymuştur. Mayıs 1927 tarihli 1055 sayılı yeni Teşvik-i Sanayi Kanunu 15 yıl boyunca imalat ve madencilik sanayilerindeki kuruluşlara önemli teşvikler getirmiştir.

1932 yılında İnhisarlar Umum Müdürlüğü isimli devlet tekeli kuruluncaya kadar, Türkiye'de tütün, ispirotolu içkiler, tuz, barut ve patlayıcı maddelere ilişkin tekeller ayrı kuruluşlarca yürütülmüştür.

Kahve ithali 1960 yılında kararname ile tekel altına alınmış ise de, 1976'da bir başka kararname ile serbest bırakılmıştır. 1980'e kadar kahve ithali Tekel Genel Müdürlüğü'nce yapılmıştır. 1981 yılı İthalat Rejimi Kararında kahve ithali fon ödenmek suretiyle serbest bırakılmıştır. 1973'te Çay Tekeli, Çay Kurumu Genel Müdürlüğüne devredilmiş, daha sonra bu tekel de kaldırılmıştır.

17 Şubat 1925 tarihinde tarımda Aşar Vergisi Birinci İktisat Kongresi'nin önerileri doğrultusunda kaldırılınca, devlet önemli bir gelir kaybına uğramıştır. Çünkü 1924 yılındaki devlet gelirlerinin ortalama %25'ini aşar vergisi sağlamaktaydı.

1927 yılında, Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk defa sanayi sayımı yapılmıştır.

Cumhuriyet'in ilk on yılında hükûmet sanayi sektörüne öncelik veren bir kalkınma stratejisini benimsemesine rağmen, tarım sektörünü ihmal etmemiş ve bu sektörü desteklemeye devam etmiştir. Çünkü sanayinin gelişmesi için gerekli sermaye, döviz ve işgücünü sağlayacak başlıca sektör tarımdı.

Yerli sanayinin ülke ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalması ve izlenen teşvik politikalarına rağmen istenilen başarıya ulaşamaması sonucunda, izlenen temel politikalar 1930'lu yılların ortalarından sonra değiştirilmiş ve ithal ikameci ve korumacı politikalara ağırlık verilmeye başlanmıştır. 1928 yılında, Tarım ve Ticaret Bakanlıklarının birleştirilmesiyle İktisat Vekâleti kurulmuştur.

Devletçi Sanayileşme Yılları

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk 10 yılında özel girişime dayanan liberal ekonomi politikası izlenmiş, özel sektör korunarak teşvik edilmiş ve sanayileşmede bu kesime öncelik verilmiştir.

Devletçilik politikası, sanayileşmeyi hızlandırmak için bir alternatif olarak doğmuş ve devlet öncülüğünde planlı sanayileşme hedef alınmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde devletçilik ilkesini Başbakan İsmet İnönü, (1924'ten 1937'ye kadar Başbakanlık görevini aralıksız sürdürmüştür) 30 Ağustos 1930 tarihinde Kayseri-Sivas demiryolunu işletmeye açarken yaptığı konuşmada mutedil devletçilik olarak açıklamıştır. Bu ilke, 1931 yılında toplanan CHP Üçüncü Kurultayı'nda kabul edilmiştir. Daha sonra 1935'te CHP'nin programına girmiş, 5 Şubat 1937'de de Anayasa'ya konmuştur.

Atatürk, İnönü ve Bayar'ın belirttiği gibi devletçilik, ülkenin o günkü ihtiyaçlarından doğmuş ve ülkenin hızla sanayileşmesi için izlenmesi gereken zorunlu bir politika

olmuştur. Şüphesiz her iki lideri böyle bir politika izlemeye yönelten bazı dış faktörler de vardır. Bu faktörlerden en önemlisi, 1930'lu yıllarda merkezi planlı bir ekonomiye sahip olan Sovyetler Birliği'nin, 1929 yılında başlayan Büyük Bunalımı (Dünya Ekonomik Krizini) fazla hissetmemesi ve bu krizi Batılı ülkelerden daha rahat atlatmasıdır.

Türkiye'de devletçilik ve planlı ekonomi uygulaması, hiçbir zaman kolektivist sisteme geçiş için bir aşama niteliği taşımamıştır.

Devletçi politika izlenerek ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmeye çalışıldığı 1933'ten sonraki dönemde de özel kesim korunmuş ve teşvik edilmiştir. Devlet sadece özel kesimin yeterli olamaması sebebiyle bazı yatırımları gerçekleştirmek durumundadır ve kamu girişimciliği özel girişimciliğin yerini almamıştır.

Kamu girişimciliği, daha çok sanayi sektöründe yoğunlaşmış, tarım ve hizmetler sektöründeki faaliyetleri sınırlı kalmıştır.

Hızlı bir ekonomik kalkınma ve sanayileşme için kamunun sanayi tesisleri kurup işletmesinin kaçınılmaz olduğu anlaşıncaya, Sovyet uzmanlar grubuna, sanayi programı niteliğinde olan bir plan hazırlattırılmıştır. Dünya üzerinde gelişme yolunda olan ülkelerde bu plan, devlet öncülüğünde planlı sanayileşme uygulamasının da ilk örneğini oluşturmuştur.

Bütün eksikliklerine rağmen, Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (BBYSP) Hükûmet tarafından benimsenerek 17 Nisan 1934 tarihinde yürürlüğe konmuş ve 1934-1938 yıllarında uygulanmıştır. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1934-1938), kamu yatırımlarının tümünü kapsamayan bir plandır. BBYSP'nin amacı, ithal edilmekte olan tüketim malları üretiminde belli artışlar sağlamaktır. Bu planın temel özelliği ithal ikamesini amaçlamasıdır.

BBYSP'nin uygulaması devam ederken, 20-24 Ocak 1936 tarihleri arasında İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın (İBYSP) hazırlıklarını yapmak üzere Ekonomi Bakanı Celal Bayar'ın başkanlığında Sanayi Kongresi toplanmıştır. 16 Eylül 1938 tarihinde Plan taslağında bazı değişiklikler yapılmış ve 4 yılı kapsayacak şekilde Plan yeniden düzenlenmiştir. Fakat İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasından üç ay önce, İBYSP'den de vazgeçilerek yerine 5 Nisan 1939 tarihinde İktisadi Savunma Planı konulmuştur. Bunda Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün büyük etkisi olmuştur. Çünkü ülkenin bir savaşa girmesi ihtimaline göre her türlü öncelikler yeniden düzenlenmek zorundaydı. Uygulamaya geçirilemeyen İBYSP'nin amacı, daha çok hammaddesi içeride bulunan hafif sanayi dallarında ithal ikamesine gitmektir.

İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın (1938-1942) kapsamı Birinci Plana göre daha geniş tutulmuştu. Plan döneminde kurulması öngörülen 100 kadar fabrikanın bir kısmı (Ereğli Demir Çelik tesisleri gibi) daha sonraki yıllarda faaliyete geçirilebilmiştir.

II. Dünya Savaşı döneminde sanayi sektöründe İBYSP kapsamına alınan fakat o dönemde gerçekleştirilemeyen süper fosfat ve sülfürik asit tesisleri kurulabilmiş, özel sektör yatırımları ise Hükûmetin ön iznine bağlanmıştır.

Savaş döneminde üretim düşüşü, ithalat tıkanıklığı, dış dünyadan aşırı koruma sebebiyle soyutlanma, dış ticaret fazlası sağlamak için ihracatı aşırı teşvik gibi sebeplerle

ekonomide arz daraldığı için, talep fazlası oluşmuştur. Arzda yaşanan daralma, savaş döneminde tüketim mallarında stokçuluğa ve spekülasyona yol açmış, bunun sonucunda da toplumda belli kesimler aşırı kazançlar elde etmiştir. Bu olumsuz gelişmeleri önlemek amacıyla devletin ekonomiye müdahalesi artmış ve Başbakan Refik Saydam, 1940 yılı başında Hükûmete sınırsız yetkiler veren Millî Müdafaa Kanunu'nu Meclis'ten geçirerek yürürlüğe koymuştur. Yasa, sanayi kuruluşlarının neleri ve hangi miktarlarda üretebileceklerini belirlemiştir.

Cumhuriyet'in ilk on yılı içinde, sanayi sektörünün Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) içindeki payı %10'lar seviyesinde seyretmiştir. 1923 yılında Türkiye'nin ulusal geliri cari faktör fiyatlarıyla 952 milyar T idi. 1929'dan sonra GSMH azalmıştır. GSMH'daki olumsuz gelişme, 1929-1930 Dünya Ekonomik Krizi (Büyük Buhran) ile tarımsal üretimdeki kötü iklim şartlarından kaynaklanmıştır.

Liberal Döneme Geçiş

II. Dünya Savaşı yıllarında devletin Millî Korunma, Varlık, Çiftçiyi Topraklandırma Yasaları ile Toprak Mahsulleri Vergisi uygulamaları sonucunda geniş halk kitlelerinin yaşam standartları düşmüş ve halkın mevcut siyasi iktidara karşı hoşnutsuzluğu artmıştır. 18 Ocak 1940 tarihli 3780 sayılı Millî Korunma (Müdafaa) Kanunu, Savaş koşullarında ekonominin üzerindeki baskıları denetim altına alabilmek, özellikle gıda zorluklarını gidermek üzere çıkartılmış ve Hükûmete üretim ve dağıtım ile ilgili özel yetkiler vermiştir.

Demokrat Parti, liberal politikalar izlenmesini öngören bir programa sahipti ve ekonomik kalkınmanın özel sektöre dayanacağını öne sürmekteydi. 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan ve açık oy, gizli sayıma dayanan ilk genel seçimler sonucunda Demokrat Parti 465 milletvekilliğinden 62'sini kazanmış ve böylece Türkiye Cumhuriyeti'nde yasal olarak çok partili hayat başlamıştır.

Menderes Hükûmeti'nin göreve başlamasıyla devletçi politikalar terk edilmeye başlanmış ve ekonomide liberal bir dönem başlamıştır. Türkiye'de 1947 Kalkınma Planı (Vaner Planı) ile başlatılan; ithal ikamesi yerine ihracatı teşvik, sanayi yerine tarımı teşvik ve kamu kesimi yerine özel kesimi tercih eden liberal dönem, 1958 İstikrar Kararlarının yürürlüğe girmesine kadar devam etmiştir.

1950 yılından sonraki dönemde yeni bir ekonomi politikası uygulamaya konmuştur. 1950-1960 dönemi altyapı yatırımcılığı dönemi olarak bilinir. Önemli karayolları, su, liman ve enerji projeleri bu dönemde gerçekleştirilmiştir.

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte özel sektör önemli bir gelişme göstermiş, kamuya ait sanayi kuruluşları da büyüdüğü için sanayi sektöründe kamunun payı azalmamıştır.

1950 yılından ekonomik istikrar önlemlerinin yürürlüğe girdiği 1958'e kadar ülkedeki toplam yatırımların ortalama %21'i sanayi sektörüne ayrılmıştır.

Planlı Dönemde Sanayi Sektöründe Gelişmeler

Türkiye ekonomisi 1960 yılına gelinceye kadar plansız büyümüş, 1950'lerin ikinci yarısından sonra bütün sektörlerin büyüme hızı yavaşlamıştır.

1961 yılında çıkarılan kanun ile Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş ve kalkınma planlarını hazırlamak ve yürütmekle görevlendirilmiştir. Böylece, Türkiye'de 1962'den sonra

planlı kalkınma dönemi başlamıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BBYKP) 1962 yılına yetişmediği için bir yıllık program hazırlanmış ve Birinci Plan 1963 yılında yürürlüğe konmuştur. Plan (BBYKP), 15 yıllık uzun vadeli bir planın ilk uygulama dönemi olmuştur.

Türkiye’de 1963 yılından sonra uygulanan 5’er yıllık kalkınma planı dönemlerinde sanayiye dayalı büyüme temel amaçlardan biri olmuştur. 1980 yılına kadar ithal ikamesi, 1980 sonrasında ise ihracata dönük sanayileşme politikası izlenmiştir.

Kalkınma planları, 1930’lu yıllarda hazırlanan BBYSP ile İBYSP’de olduğu gibi tüm önceliğin ve ağırlığın sanayi sektörüne verildiği dengesiz gelişme felsefesine dayanmamıştır. İthal ikamesi yoluyla sanayi malının yerli üretimi önem taşımış, bu üretimin maliyeti, fiyatı, rekabet şansı, kalitesi ve uzun dönemde gelişmeye etkisi üzerinde durulmamıştır.

BBYKP’de dayanıklı tüketim mallarının ithal ikamesi amaçlanmıştır. Ara ve yatırım mallarının da ithal ikamesini kamu sektörü sağlamış, özel sektör İBYKP ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (ÜBYKP) dayanıklı tüketim malları üretiminde yoğunlaşmıştır. Böylece, özel sektör ile kamu kesimi arasında doğal bir iş bölümü de kendiliğinden oluşmuştur. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (DBYKP’de) sınai malı ihracatına önem verilmiş, fakat bu gelişme sanayileşmede strateji değişikliğine yol açmamıştır. 1980 yılına kadar özellikle dayanıklı tüketim malları sanayisinde büyük ölçüde ithal ikamesi gerçekleştirilmiştir. Özetle, ilk üç plan uygulaması sonucunda sanayi sektörünün GSMH içindeki payı yükselmiştir. Bunun sebebi, sanayi sektöründeki büyüme hızlarının plan hedeflerinin bir miktar gerisinde kalmasına rağmen oldukça yüksek seviyede gerçekleşmesidir.

Türkiye’de izlenen ithal ikamesi politikası sonucunda, negatif ithal ikamesine yol açılmış ve bir birimlik ithal ikamesi için daha fazla ithalat yapılmıştır.

1980 Sonrası Dönem

24 Ocak Kararları ile ithal ikameci sanayileşme stratejisi terk edilerek, ihracata ağırlık ve öncelik veren sanayileşme modeli benimsenmiştir. Böylece, ihracata dönük stratejiye göre sanayileşmemenin yarattığı sıkıntılar giderilmeye çalışılmıştır. Aslında 24 Ocak Kararları’nın özünde, sanayileşme stratejisindeki değişiklik yatar. Yatırım ve ara malları üretimine öncelik veren anlayış bırakılmış, sanayinin dışa açılmasına önem verilmiş ve ithalatta liberalizasyona (serbestleşme) gidilerek Türk sanayisi terbiye edilmeye çalışılmıştır. Özellikle 1984’ten sonra ithalatın libere edilmesi (serbestleştirilmesi), kaçakçılık ve karaborsayı büyük ölçüde engelleyerek haksız rekabeti ortadan kaldırmış, yabancı sermaye girişleri üzerinde olumlu etki yaratmış ve sanayinin dinamik karşılaştırmalı üstünlükler teorisi içinde yeniden yapılanmasını sağlamıştır.

Türkiye, Güney Kore, Tayvan, Hong Kong ve Singapur gibi uzak doğu ülkelerinin ihracata dönük sanayileşme stratejilerini 1960’lı yıllarda benimseyip uygulamaya koymuş olsaydı, bugün sanayileşme konusunda karşılaştığı sıkıntıların büyük bir kısmından uzak kalacaktı. 1963 yılında başlayan planlı ekonomi döneminden günümüze (2019) kadar Türkiye’de 11 adet kalkınma planı hazırlanmıştır. Planların iktisadi felsefeleri ve yaklaşımları

kapsamında; 1960 öncesi planları devletçi, kısmi, 1960-1980 planları karma ekonomi, bütüncül, 1980-2000 planları liberal, stratejik olarak nitelendirilebilir. Sanayileşmede 1980 öncesinde ithalat ikamesi politikaları, 1980 sonrasında ise açık ekonomiye geçiş, yönlendirici olmuştur.

Değişen dünya şartları ve Türkiye’nin Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkileri dikkate alınarak 22 yıllık (1973-1995 dönemini kapsayan) yeni bir perspektif plan hazırlanmıştır. Yeni bir perspektifle hazırlanan plan, 1995 yılında ulaşılmak istenen gelir seviyesi ve üretim yapısını belirlemiş, mevcut potansiyelin en yüksek seviyede değerlendirilmesini amaçlamıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), “İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” vizyonu ve Uzun Vadeli Strateji (2001-2023) çerçevesinde hazırlanmıştır.

Türkiye’yi 21. yüzyıla hazırlamanın gerekli alt yapısını oluşturmak amacıyla hazırlanan Uzun Vadeli Gelişme Stratejisi’nin ortaya koyduğu perspektif, öncelikleri ve politikaları itibarıyla çağın değişen ekonomik ve sosyal gelişmelerini dikkate almaktadır. 2019-2023 dönemini kapsayan 11. Kalkınma Planı’nda uygulanacak ekonomik ve sosyal politikalar, Cumhuriyet’in 100. yılında, Türkiye’nin belirlediği hedeflere ulaşmasını ve ekonomik refahla birlikte sosyal refahı da artırmasını hedeflemiştir.

1963 yılından itibaren 11 adet kalkınma planı uygulanırken; istikrarlı büyüme, enflasyonla mücadele, vatandaşların refah seviyesinin yükseltilmesi ve bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması planların değişmez hedefleri olmuştur. Planlı dönemde hedeflerin altında performans yakalanmıştır.

SANAYİDE YAPISAL DEĞİŞİM

Avrupa Birliği (AB) Ekonomik Faaliyetler Sınıflaması’na (NACE) göre sanayi sektörü; madencilik ve taş ocakçılığı sanayisi, imalat sanayisi ile elektrik, gaz ve su sanayilerini kapsamaktadır. Türk sanayisinde yapısal değişim ortaya konulurken, sanayinin özünü oluşturan imalat sanayisindeki gelişmeler ele alınmaktadır. İmalat sanayisi ise ISIC Rev. 2 ve ISIC Rev. 3 sınıflandırmasına göre TÜİK tarafından yapılan ayırımdaki imalat sanayisi sınıflandırmasına giren sanayi gruplarını kapsamaktadır.

Kalkınma planlarında sanayide yapısal değişim, sanayi üretimi içinde ara ve yatırım mallarının payının artmasına bağlanmıştır. Planlı dönemde, izlenen ithal ikameci politikalar sonucunda, İBYKP dönemi içinde dayanıklı tüketim mallarında yerli üretim büyük ölçüde sağlanmıştır. Bu sebeple ÜBYKP’nin yeni stratejisinde, ara ve yatırım malları üretimine öncelik verilmesi hedef olarak alınmış, fakat bunda başarıya ulaşılamamıştır.

1980 yılından sonra izlenen yeni sanayileşme stratejisi, sanayi sektöründe hızlı bir büyümeye yol açmıştır. Büyüme oranlarında meydana gelen dalgalanmalar kararsız büyümeye sebep olmuşsa da, 1981-1990 arasında sanayi sektörü ortalama %7 oranında gelişmiştir (büyümüştür).

Günümüzde, hammaddeye dayanan, klasik üretim teknolojisi kullanan ve çevre kirliliğine yol açan tekstil, demir-çelik ve gemi inşa gibi sanayiler emeğin ucuz olduğu gelişmekte olan ülkelere kaymaktadır. Buna karşılık gelişmiş ülkeler, bilgi ve beceri gerektiren, araştırma ve

geliştirmeye dayanan, ileri teknolojiye sanayi dallarına yönelmektedir.

AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Türkiye ekonomisinde yüksek ve ortanın üstü teknolojinin payı düşüktür. İmalat sanayisinin yapısında orta düzey teknolojiye doğru dönüşüm devam etmektedir.

SANAYİDE SEKTÖRÜNÜN KATMA DEĞER İÇİNDEKİ YERİ

İmalat Sanayisi

Bir ülkede imalat sanayisinin ekonomi içindeki yeri, ülkenin gelişme sürecindeki temel göstergelerden biridir. Ülkeler geliştikçe sektörlerin ekonomi içindeki payları da değişim gösterir. Önceleri tarım gibi doğal kaynaklara dayalı sektörler ekonomi içinde önemli bir paya sahipken, ülke geliştikçe bu pay yerini imalat sanayisine bırakır ve hizmet sektörünün payı da artmaya başlar. Türkiye ekonomisinde sanayi sektörünün içinde çok önemli bir yeri olan imalat sanayisinde, son yıllarda önemli bir yapısal değişim olmuş ve toplam ihracat içindeki payı özellikle 24 Ocak 1980 İstikrar Kararları'ndan sonraki 20 yıl içinde (1980-2000) hızla artmıştır.

Türkiye küreselleşmenin etkisinin arttığı bu süreçte dünya imalat sanayisi içinde payını artırmış, 2002 yılında imalat sanayisi katma değeriyle dünyada 20'nci, Avrupa'da 10'uncu sırada yer alırken, 2015 yılında dünyada 16'ncı, Avrupa'da ise 6'ncı sıraya yükselmiştir.

Madencilik

Madencilik, sektör içinde çok önemli bir yere sahip değildir. GSYH içindeki payı 2014 yılında %0,9 iken, 2016'da %0,8'e düşmüştür. Bu alt sektörün büyüme hızı da zaman içinde büyük dalgalanma göstermiştir. Sektör üzerindeki etkisi 2008 yılının son çeyreğinden sonra hissedilen küresel kriz, dünya ekonomisinde ham petrol, doğal gaz ve metalik maden fiyatlarında düşüşlere ve üretim azalmalarına yol açmıştır.

Enerji

Türkiye'nin enerji talebi, büyüyen ekonomisine paralel olarak gelişim göstermektedir. 2000-2015 döneminde yıllık elektrik enerjisi talebi dünyada ortalama %3 artış gösterirken, Türkiye'de bu oran %5 civarındadır. Fosil yakıtlar bakımından, linyit hariç zengin rezervlere sahip olmayan Türkiye'de birincil enerji talebinin yaklaşık dörtte üçü dış kaynaklardan sağlanmaktadır. 2015 yılında birincil enerji kaynakları tüketimi içerisinde kömürün payı %27, petrolün payı %30 ve yenilenebilir kaynakların payı ise %12'dir. Doğal gaz, 2008-2015 yılları arasında birincil enerji tüketiminde en büyük paya sahip olup, 2015 yılında ülkemiz birincil enerji tüketimindeki payı %31 seviyesindedir.

Türkiye'de yenilenebilir enerji yatırımlarını teşvik politikası kapsamında, büyük ölçekli yenilenebilir enerji kaynak alanları (YEKA) oluşturularak, yenilenebilir enerji kaynaklarının etkin ve verimli kullanılması hedeflenmektedir. 2016 yılında toplam elektrik üretimi içindeki payı %33,1 olan yenilenebilir enerji kaynaklarından 90,8 milyar kWh elektrik üretimi gerçekleştirilmiştir.

SANAYİ SEKTÖRÜNDE SORUNLAR

Sanayi sektöründeki sorunlar kapsamında, Türkiye'nin Küresel Rekabet Endeksi'ndeki yerinin gerilemesi, sanayi

sektörü açısından bir sorundur. İsviçreli araştırma kurumlarından IMD'nin (International Institute for Management Development) yayımladığı Dünya Rekabet Yıllığı 2018 Raporu'na göre, Türkiye 2017-2018 döneminde, rekabetçilikte gerilemiştir. 140 ülkenin yer aldığı Küresel Rekabetçilik Endeksi'nde Türkiye 58'inci sıradan 61'inci sıraya gerilemiştir. Türkiye, yüksek ve orta teknoloji yoğun mal ihraç eden ülkeler içinde yer almazken; Singapur, Tayvan ve Güney Kore küresel rekabet sıralamasında daha üst sıralara çıkmıştır.

Türkiye sanayileşme anlamında önemli adımlar atmış olmasına karşılık, dışa bağımlılığı devam etmektedir. İmalat sanayisinin sorunları ve eksikliklerine genel olarak baktığımızda, ara ve yatırım mallarında dışa bağımlı yapı, enerji maliyetlerinin yüksekliği devam etmektedir. Çevre ve insan sağlığına uygun üretimdeki eksiklikler devam etmekte, kayıtdışı hala önemli bir sorun, vergi oranları yüksek, teşvikler ve piyasa düzenlemesinde yaşanan aksaklıklar tam anlamıyla giderilmemiştir. Girişimciliğin yeterince gelişmemiş olması ve Ar-Ge ve buna bağlı olarak yenilikçilikte (inovasyon) yeterince ilerleme sağlanmamış olması sorunlardan bazılarıdır.

Kredi maliyetlerindeki yükseklik, düşük fiyatlı ithalattan kaynaklanan haksız rekabet, bürokratik işlemlerin fazlalığı, teknoloji üretiminde yetersizlik, ileri teknoloji kullanımının hızlı yaygınlaştırılamaması, nitelikli işgücü eksikliği, yüksek katma değerli ürünlerde sınırlı üretim kabiliyeti ile işletmelerin üretim ve yönetim yapılarında modernizasyon ihtiyacı imalat sanayisindeki önemli yapısal sorunlardır.

Dördüncü Sanayi Devrimi'nin dört ana kavramı olan esneklik (resilience), çeviklik (agility), inovasyon (yenilik) ekosistemleri (innovation ecosystems) ve insan odaklı yaklaşım (human centric approach) doğrultusunda 12 yeni bileşen kullanılmıştır. Türkiye, 4'üncü Sanayi Devrimi'nin 12 bileşeninin 11'inde Avrupa ve Kuzey Amerika ortalamasının gerisinde kalmıştır.

Sanayileşme Politikalarında Değişim

Türkiye ekonomisinde gerek sanayi sektörü ve gerekse imalat sanayisi, 1960'lı yıllardan sonra önemli gelişim göstermiş, imalat sanayisinin ulusal gelir içindeki payı yükselmiştir. İmalat sanayisi bu gelişim sürecinde birincisi 1960'larda, ikincisi 1980'lerde olmak üzere iki önemli aşamadan geçmiştir. 1960'larda ithal ikameci ve devletin aktif rol aldığı politikalar sanayileşmeye katkıda bulunmuş, ancak bu süreç 1970'lerde krizle karşılaşmıştır. 24 Ocak 1980 Kararları'nın temellerinden birini oluşturan ihracata dayalı sanayileşme stratejisiyle birlikte, imalat sanayisi hızla gelişmiştir. Bu gelişim, 1990'lardaki makroekonomik istikrarsızlıklar sonucu yerini tekrar duraklamaya bırakmakla birlikte, 1980'de başlayan dışa açık ekonomi modeli günümüzde de uygulanmaya devam etmektedir.

ÜNİTE 6: TEMEL SEKTÖRLERDE GELİŞMELER III: HİZMETLER SEKTÖRÜ

GİRİŞ

Ekonomideki tarım ve sanayi ile birlikte üç temel sektörden üçüncüsü olan hizmetler sektörü, günümüz ekonomilerinde önemli bir üretim ve istihdam kaynağıdır. Hizmetler Sektörünün Kapsamı ve Türkiye'deki Durumu Fizyokratlar, hizmetleri tarımsal üretim dışındaki tüm faaliyetler olarak tanımlamıştır. Adam Smith, hizmet(ler)i somut bir ürünle

sonuçlanmayan tüm faaliyetler olarak tarif etmiştir. J.B. Say, hizmet(ler)i ürünlere fayda ekleyen, tüm imalat dışı faaliyetler olarak tanımlamıştır. Alfred Marshall ise hizmetleri yaratıldığı anda varlık bulan mallar olarak tarif etmiştir.

Dünya Ticaret Örgütü (WTO) hizmetler sektörünü aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır:

- Ticari (işle ilgili) hizmetler,
- İletişim hizmetleri,
- İnşaat ve mühendislikle ilgili hizmetler,
- Dağıtım hizmetleri,
- Eğitim hizmetleri,
- Çevre hizmetleri,
- Mali hizmetler,
- Sağlığa ilişkin ve sosyal hizmetler,
- Turizm ve seyahatle ilgili hizmetler,
- Eğlence, kültür ve spor hizmetleri,
- Ulaşım (taşımacılık) hizmetleri.

Hizmetlerin özellikleri şu şekilde sıralanabilir: Hizmetler doğası gereği homojen yapıda olmadığı için tanımlanması zor faaliyetlerdir. Hizmetlerin maddi bir yapısı yoktur, depolanamaz ve transfer edilemez. Hizmetler üretici ve tüketici arasında doğrudan bir etkileşim yaratır. Hizmetlerin gayrimaddi niteliği ve birçok hizmet işleminin sınır ötesi hareketi içermemesi dolayısıyla hizmetler sektörü, ulusal düzenlemeler ile korunmaktadır. Bazı hizmetler nitelikleri gereği, tüketicilerin hizmetlerin verildiği ülkeye gitmesini gerektirmektedir.

Türkiye ekonomisinde hizmetler sektörünün payı yıllar içerisinde artış göstermiştir ve 2017 yılında sektörel payı %72,5'e yükselmiştir. Hizmetler sektörünün istihdam içindeki payı ise 2017 yılında %54,1 olmuştur. Hizmetler alt sektörleri içinde ulusal gelire katkı bakımından en hızlı gelişen alt sektör ticarettir.

TİCARET SEKTÖRÜ

Ticaret sektörünün tarım ve sanayi gibi temel sektörlerin yanı sıra hizmetler sektörünün diğer alt sektörleri ile olan ilişkisi, özellikle üretim ve istihdam açısından önemlidir. Türkiye'nin ulusal gelir hesaplarında toptan ve perakende ticaret diğer bir deyişle iç ticaret, ulusal gelire katkı açısından bütün hizmet sektörleri arasında en hızlı gelişen alt sektördür.

Ticaret sektörü diğer sektörlerle olan yakın bağlantısı sebebiyle ilişkili olduğu sektörlerdeki gelişmelerden etkilendiği gibi, bu sektörlerdeki faaliyetleri de doğrudan etkilemektedir.

ULAŞTIRMA SEKTÖRÜ

Ulaştırma (taşımacılık) sektörü, kara, hava, deniz ve demiryolları taşıma faaliyetlerini kapsamaktadır. Türkiye'nin geniş yüzölçümü ve üç tarafının denizlerle çevrili olması, Asya ile Avrupa arasında önemli bir geçiş noktası olması sebebiyle sektörün ekonomideki yeri önemlidir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında daha çok demiryollarına, 1950'li yıllardan sonra ise karayollarına önem verilmiştir. Ekonominin büyümesi ve pazar için üretim yapabilmesi, ulaştırma ile haberleşme hizmet alt sektörlerinin gelişimine bağlıdır. Ulaştırma sektöründeki amaç, gelişen ekonomik ve sosyal yaşamın ihtiyacı olan ulaştırma altyapısının zamanında, ekonomik ve güvenli bir şekilde inşa edilmesidir.

Türkiye'de yük taşımalarında ağırlık **karayolları** ndadır. Türkiye'de karayolları, devlet, il ve köy yolları olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Karayolları, hem yolcu ve hem de yük taşımacılığında büyük yük altındadır. Bu nedenle ulaştırmada ağırlığın karayollarından diğer ulaştırma kanallarına kaydırılması gerekmektedir.

Osmanlı Dönemi'nde bugünkü Türkiye Cumhuriyeti millî sınırları içindeki coğrafyadaki ilk demiryolu hattı, İzmir-Aydın **demiryolu** hattıdır. 2009 yılına kadar demiryolu altyapısının en önemli sorunu büyük nüfuslu kentler arasındaki demiryolu hatlarının yüksek hız ve kaliteli servise uygun olmamasıydı. 13 Mart 2009 tarihinde Ankara-Eskişehir, 24 Ağustos 2011'de Ankara-Konya ve 25 Temmuz 2014 tarihinde Ankara-İstanbul arasında hizmete giren yüksek hızlı trenler (YHT), Türkiye'de yolcu taşımacılığı ve tren işletmeciliği açısından bir devrim olmuştur.

Deniz ulaşım hizmetleri, liman ve iskeleler arasındaki her türlü mal ve insan taşınmasını kapsar. Özellikle mal ulaşımında denizde taşıma en ucuz olanıdır. Bu avantajlarından dolayı günümüzde dış ticarete konu olan malların %80'inin taşınması denizyolu ile yapılmaktadır. Türkiye'de yurt dışı yük taşımacılığında denizyolları, karayollarının ardından ikinci sırada gelmektedir.

1 Temmuz 1926'da Lozan Anlaşması'na dayanarak Türk limanları arasında sadece Türk gemileri eşya ve yolcu taşıma hakkına sahip olmuştur. Kabotaj hakkı, Cumhuriyet Türkiye'sinin elde ettiği uluslararası başarıların başında gelir. Kabotaj, bir ülkenin kendi karasuları içinde kalan deniz çevresini kullanması (ya da kullandırması) hakkıdır. Türkiye'deki limanlara yeterli yük çekilememekte, Türkiye deniz yolunda transit bir ülke olamamaktadır. Bu sebeple Türkiye'de liman başına elleçlenen (handling) yük miktarları AB'nin Akdeniz limanlarındaki ortalamalardan düşük kalmaktadır. Elleçleme, gümrük gözetimi altındaki eşyanın asli niteliklerini değiştirmeden istiflenmesi, yerinin değiştirilmesi, büyük kaplardan küçük kaplara aktarılması, kapların yenilenmesi veya tamiri, havalandırılması, karıştırılması ve benzeri işlemleri ifade eder.

Havayolu ile ulaşım 20'nci yüzyılda büyük gelişim göstermiştir. 1 Mart 1956 tarihinde yerli ve yabancı sermayeli Türk Hava Yolları (THY) Anonim Ortaklığı kurulmuştur. Uzun süre hava ulaşımında tekel konumunda olan THY, 1990'lı yılların başlarında özel hava yollarına da ulaşım hizmeti sunma hakkının verilmesiyle, tekel olma konumunu kaybetmiştir. Türkiye'de başlıca özel havayolu olarak Onur, Pegasus, Sun Ekspres ve Atlas Havayolları iç ve dış hatlarda hizmet sunmaktadır.

Petrol'ün hareketini sağlamak için **boru hatlar** ı ile birlikte pompa istasyonları inşa edilir. Türkiye'de ilk boru hattı 1966'da Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) tarafından Batman-Dörtöl (İskenderun Körfezi) arasında döşenmiş ve işletmeye açılmıştır. Türkiye'nin diğer boru hatları; Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Ana İhraç Boru Hattı (Hazar havzasından Akdeniz'e), Mavi Akım (Rusya'dan Türkiye'ye) hatlarıdır. Ayrıca Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP) ise Avrupa ve Türkiye'nin doğal gaz ihtiyacını karşılamak bunun yanı sıra bölgede gaz çeşitliliğini sağlamayı hedefleyen bir projedir. TANAP, Güney Kafkasya Boru Hattı (SCP) ve TransAdriyatik Boru Hattı (TAP) ile birleşerek Güney Doğal Gaz Koridorunu

oluşturmaktadır. Türk Akımı (TürkAkım), Rusya'dan başlayıp Karadeniz üzerinden Türkiye'ye aktarılması planlanan doğal gaz boru hattı projesidir. 19 Kas 2018 tarihinde Türk Akım Projesi'nin deniz bölümü tamamlanmıştır.

HABERLEŞME SEKTÖRÜ

Cumhuriyet Dönemi'nde haberleşme hizmetinin düzenli ve modern bir şekilde yapılması, PTT'nin 13 Temmuz 1953 tarih ve 6154 sayılı Kanun ile bir İDT'ye dönüştürülmesiyle mümkün olmuştur.

4502 sayılı Kanun ile Türk Telekomünikasyon A.Ş. (Türk Telekom), kamu iktisadi kuruluşu (KİK) olmaktan çıkartılmış ve etkin çalışmasının sağlanması amacıyla özel hukuk hükümlerine tabi, kamunun sadece hissedar sıfatı ile temsil edildiği bir şirkete dönüştürülmüştür.

Ayrıca, Telekomünikasyon Kurumu adı altında bağımsız düzenleyici bir kurum oluşturularak rekabetin sağlanmasına yönelik düzenleme faaliyetlerine başlanmıştır. Türk Telekom'un özelleştirilmesinde yabancılara hisse satışındaki sınırlamalar 16 Haziran 2004 ve 5189 sayılı Kanun ile kaldırılmıştır. Türk Telekom'un %55 hissesinin blok satış yöntemi ile Oger Telekom Konsorsiyumuna 6,55 milyar dolar karşılığında satışı, Temmuz 2005'te gerçekleşmiştir.

İNŞAAT VE MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ

İnşaat sektörü, topluma fayda sağlayan özellikleri dikkate alındığında, inşaat; emek-yoğun, fazla nitelikli elaman gerektirmeyen, dışa ve ithalata bağımlılığı çok düşük bir sektördür. Geriye doğru ve ileriye doğru ilişkileri kuvvetli olduğu için, inşaat diğer sanayi kollarını uyarır ve bu alanlarda da üretim ve istihdam artışına yol açar. Buna karşılık bir sanayi yatırımı gibi ekonomide devamlı üretim kapasitesi ve istihdam yaratmaz. Üretken yatırımlara gidecek kaynağın inşaat sektörüne gitmesi nedeniyle, inşaat sektörünün genişlemesi ekonomideki büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilir.

1980'li yıllardan sonra konut sektörünün toplam sabit sermaye yatırımları içindeki payının yükselişinde, Emlak Kredi Bankası'nın verdiği konut kredilerindeki artışın ve Toplu Konut Fonu'nun kurularak konut yapımını ucuz kredi ile desteklemesinin önemli etkisi vardır. Enflasyonist ortamda tasarruf sahiplerinin enflasyondan korunmak için konuta yönelerek sektöre talep yaratmasını da unutmamak gerekir. Ekonomide konut talebi, krizin etkisiyle 2008 yılından sonra önemli oranda düşmüştür.

Türkiye ekonomisinde özellikle yurt dışı müteahhitlik hizmetleri 1970'li yıllardan sonra hızla gelişmiştir. 1972-2018 döneminde Türk müteahhitlerin en fazla iş aldığı ilk üç ülke; Rusya Federasyonu, Türkmenistan ve Libya'dır.

TURİZM SEKTÖRÜ

Turizm, dinlenmek, görmek, eğlenmek ve tanımak gibi amaçlarla yapılan geziler ve bir ülkeye veya bir bölgeye turist çekmek için yürütülen ekonomik ve kültürel faaliyetlerin tümüdür. Turizm hem dünya hem de Türkiye ekonomisi açısından önemli bir sektördür. 2017 yılında 24 milyar dolar olan turizm geliri, dış ödemeler dengesine net katkı açısından çok önemlidir.

Türkiye'de turizm sektörünün gelişimi 1980'li yıllarla birlikte ivme kazanmıştır. 1990'lardan sonra ise bu hız artmıştır. Bunda, turizme verilen önem, turistik belgeli tesis

ve yatak sayısındaki artış önemli rol oynamıştır. Genel ekonomideki gelişme ve turizm sektöründeki alt yapının (yol, yat limanı, ulaşım, arıtma tesisleri, haberleşme, tanıtım, personel yetiştirme) hızlı gelişimi, turist sayısındaki artışta belirleyici olmuştur. 1990'lı yıllarda, Türkiye uluslararası bir turizm merkezi olmayı başarmıştır.

1950-1967 döneminde turizm giderleri, dış seyahat kısıtlamaları ve döviz sınırlamalarına rağmen turizm gelirlerinin üzerinde seyretmiştir. 1990'lı yıllar, dünya turizminin istikrarlı olarak büyümeye devam ettiği, ancak rekabet ortamının giderek yoğunlaştığı dönemdir. Dünyada turist sayısında yıllık ortalama artış oranı %4,3, turizm gelirlerinde ise %6,5'tir. Bu artış hızı baz alınarak yapılan tahminlere göre dünyada 2020 yılında toplam turizm gelirleri 2 trilyon dolara ulaşacaktır.

Türkiye, dünya turizm pazarında turist girişleri açısından %3, turizm gelirleri açısından ise %2,3 pay ile en büyük 20 turizm varış noktası içinde turist girişleri açısından 7'nci, turizm gelirleri açısından ise 10'uncu sıradadır. Türkiye, Avrupa turizm pazarında turist girişlerinde %6, turizm gelirlerinde ise %5,1 paya sahiptir. 2018 yılında (Kasım) Türkiye'ye gelen turist sayısı 37 milyon kişi olmuştur.

ÜNİTE 7: TÜRKİYE'DE FİNANSAL YAPI, KRİZLER VE EKONOMİK İSTİKRAR KARARLARI

TÜRKİYE'DE FİNANSAL YAPI, BANKACILIK SEKTÖRÜ VE PARA POLİTİKASI

Finansal sistem tüm para ve sermaye piyasalarını içine alan bir yapıdır. Buna göre, merkez bankasının da içinde yer aldığı bankacılık sektörü ile menkul kıymetler piyasasında alınıp satılan kamu ve özel sektöre ait para ve sermaye piyasası araçları finansal yapının ana unsurlarıdır. Ülke bankası olarak da nitelendirilen merkez bankaları, ekonomide parayı ve para politikasını kontrol eden, büyük ölçüde kamu kurumu niteliğinde yapılan ve ekonomide nihai ödünç mercii ya da likiditenin son kaynağı olarak faaliyette bulunan bir banka türüdür. Merkez bankalarının en temel niteliği, ekonomiyi fonlayacak en son merci olmasıdır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) 1930 yılında 1715 sayılı Kanun uyarınca kurulmuş ve 1 Ocak 1932 tarihinde fiilen faaliyete başlamıştır. 4651 sayılı Kanun'la TCMB'nin temel görevi, fiyat istikrarını sağlamak ve enflasyonu kontrol altında tutmak şeklinde tanımlanmıştır.

TCMB'nin temel görevleri şunlardır: Açık piyasa işlemleri yapmak, Hükûmetle birlikte Türk Lirası'nın iç ve dış değerini korumak ve kur rejimini belirlemek, Zorunlu karşılıklar ve genel disponibiliteler ile ilgili usul ve esasları belirlemek, Reeskont ve avans işlemleri yapmak, Ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek, TL'nin ("") hacim ve tedavülünü düzenlemek, Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı para ve döviz piyasalarını yürütmek, Mali piyasaları izlemek, Mevduatların vade ve türleri ile katılım hesaplarının vadelerini belirlemektir.

TCMB'nin temel yetkileri ise şunlardır: Banknot ihracı imtiyazını tek elden yürütmek, Hükûmetle birlikte enflasyon hedefini tespit etmek ve bununla uyumlu olarak para politikasını belirlemek, Fiyat istikrarını sağlamak için gerekli para politikası araçlarını kullanmak, Nihai kredi

mercii olarak bankalara kredi (reeskont) vermek. Bankaların ödünç para verme ve mevduat kabulünde uygulamak istedikleri faiz oranlarını bankalardan istemeyebilmek, Gerek duyulduğunda, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF'ye) avans vermek, Bankalar, diğer mali kurumlar ile düzenleyici ve denetleyici kurum ve kuruluşlardan ihtiyaç duyduğu bilgileri ve istatistikleri istemek.

TCMB'nin hükümetle olan ilişkileri ve bununla ilgili müşavirlik görevleri ise mali ve ekonomik müşavirlik, mali ajanlık ve haznedarlık şeklindedir. Mali ve ekonomik müşavirlik, Merkez Bankasının hükümetin mali ve ekonomik istişare organı olmasını ifade eder. Banka bu sıfatla diğer ülkelerle yapılacak mali ve ticari anlaşmalar akdine ilişkin müzakerelerde hükümeti temsil eder. Mali ajanlık, bankanın hükümet adına her nevi devlet iç borçlanma senetlerinin ödemesini, kambiyo denetlemesini ve dış ticaret rejimi uygulamasını veya benzeri işlemleri yapmasını ifade eder. Haznedarlık ise, bankanın devletin gerek içeride ve gerekse yabancı ülkelerde tahsilat ve ödemelerini ve bütün hazine işlemlerini ve yurt içi ve yurt dışı her türlü para nakil ve havale işlerini ücretsiz yapmasıdır.

Mevduat bankalarının temel faaliyet alanı, para ve paranın ikamesi olarak menkul değerlerin alım ve satımı olan bankalara mevduat (ticaret) bankaları adı verilir. Bu çerçevede ticaret bankaları; bireyler, firmalar ve resmî kurumlardan sağladıkları fonları, ihtiyacı olanlara kredi, plasman (yatırım) ve menkul değer olarak transfer eder. Bu transfer işlemi esnasında fon temini ve aktarımından doğan maliyet ile getiri arasındaki fark ise, ticaret bankalarının temel gelirlerini oluşturur.

Bir ekonomide merkez bankaları para basmak ve bunu piyasaya sürmek ve çekmek suretiyle para arzını artırır ve azaltır. Asli para olarak bilinen bu emisyon yoluyla parasal genişleme veya daralma sürecine, ticaret bankaları hesaptan hesaba devir yaparak, kaydi para üretmek suretiyle katkı sağlarlar. Kaydi para, bankaya yatırılan mevduatın belli bir kısmının yasal zorunluluk olarak tutulması (TCMB'de bloke edilmesi); kalanının ise, kredi veya başka yollarla piyasaya sürülmesi, bundan bankacılık sistemine geri dönen kısım aynı süreçle yeniden piyasaya çıkması ve tekrar geri dönmesi ile bir döngü sonucunda kümülatif bir paranın üretilmiş olmasıdır.

Ticaret bankalarının temel işlevleri şunlardır: Hesaptan hesaba devir yaparak kaydi para oluşturmak, ticari ve diğer alanlara kredi vermek, kambiyo işlemleri yapmak, kasa kiralamak, tahvil ve hisse senedi emisyonuna aracılık etmek, kefalet mektubu ve kabul kredisi vermek ve diğer bankacılık işlemlerini yapmak.

Hizmet tanımını "faizsiz bankacılık" olarak yapan katılım bankaları, parayı ticarete doğrudan konu olan bir meta şeklinde görmezler, parayı esas olarak ticarete mübadelenin yapılmasına imkân tanıyan bir araç olarak ele alırlar. Katılım bankalarının fon kaynakları ve fon toplama yöntemleri ticari bankalarinkinden farklıdır. Buna göre, bu (katılım) bankalar fon arz edenlere, faiz yerine kâr-zarar ortaklığına dayalı bir sözleşme önerirler.

Gelişmekte olan ülkelerde sermaye yetersizliği içindeki firmalara veya büyük sanayi firmalarının yapacağı yatırımlara kaynak ve teknik yardım sağlayarak ekonomik

kalkınmayı hızlandırma amacı güden finansal araçlara kalkınma bankası adı verilir. Gelişmiş ülkelerde atıl fonlara sahip kurumsal yatırımcılara fonlarını menkul değer alım ve satımı ile değerlendirmelerinde aracılık ve danışmanlık yapan, işletmelere doğrudan kredi vermeyen, ancak işletmelerin orta ve uzun vadeli fon gereksinimlerini karşılayan finansal araçlara ise yatırım bankası adı verilir.

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YAPISI: 2002 SONRASI GELİŞMELER

2001 krizinin ardından alınan tedbirlerin ve uluslararası piyasalardaki gelişmelerin etkisiyle Türkiye ekonomisi büyüdükçe finansal sistem de bu pastadan payını almıştır. Türk finansal sisteminde önemli bir ağırlığı olan bankacılık sektörü 2001 krizinden sonra önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Türk bankacılık sektörünün gelişmesinde Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nda alınan tedbirlerin ciddi etkisi olmuştur.

Kriz dönemlerinde mevduatın ve hisse senetlerinin payları ciddi oranda düşse de istikrarın sağlandığı yıllarda bu kalemlerde hızlı bir yükselme yaşanmıştır. Bono ve tahvilin payında ise tersi olmuştur. Zira kriz dönemlerinde faiz oranlarındaki artışa bağlı olarak borç senetlerinin getirisi yükseldiği için talep artmakta, ardından istikrarlı dönemlerde faiz oranındaki düşüşe bağlı olarak talep gerilemektedir. 2002-2017 yılları arasında finansal varlıkların milli gelir içindeki payı için kitabınızın 191. sayfasında tablo 7.1'e bakınız.

Türkiye'de faaliyet gösteren toplam banka sayısı, 2002-2017 döneminde, 59'dan 52'ye gerilemiştir. Buna karşılık şube sayısı 6.251'den 11.582'ye, çalışan sayısı ise 123 binden 208 bine yükselmiştir. Banka sayısı azalırken, şube sayısı yaklaşık iki katına çıkmış, çalışan sayısı ise yaklaşık %70 artmıştır. Türk bankacılık sektöründe banka, şube ve istihdam sayıları (2017) için kitabınızın 191. sayfasında tablo 7.2'ye bakınız.

Faiz esaslı bankaların toplam bilanço büyüklüğü, 2017 yılı sonu itibarıyla, yaklaşık 864 milyar ABD Doları olup, GSYH'ye oranı ise %105'e ulaşmıştır. Katılım bankaları dâhil ettiğimizde, bu oran %111'e yükselmektedir. 2002-2017 döneminde, kamu bankalarının toplam aktiflerdeki ve mevduattaki payı ciddi oranda azalırken, kredilerdeki payı ciddi oranda artmıştır. Özel sermayeli bankaların tüm kategorilerde payı büyük oranda azalmıştır. Yabancı sermayeli bankaların payı ise tam tersine tüm kategorilerde beş katın üzerine çıkmıştır. Mevcut durumda, üç kamu bankasının toplam bilanço büyüklüğündeki payı %31, özel sermayeli bankaların %36, yabancı sermayeli bankaların payı %24, katılım bankalarının %5 civarındadır. Banka büyüklükleri (2016) için kitabınızın 192. sayfasında tablo 7.3'e bakınız.

2000'li yıllarda enflasyonun düşmesi, kurun nispeten istikrarlı bir seyir izlemesi ve TL'nin güçlenmesine bağlı olarak, aktifler ve pasiflerdeki para ikamesi azalmıştır. Buna karşılık 2011 ve 2012'de başlayan, 2016 sonrasında şiddetlenen ve Temmuz 2018'den itibaren sert yükseliş ve düşüşlere sahne olan döviz kuruna bağlı olarak yabancı para oranı hızla yükselmiştir. Nitekim mevduatın %48'i Türk lirası mevduat/katılım fonlarından, %50'si döviz tevdiat hesabı/katılım fonlarından ve %2'si kıymetli maden hesaplarından oluşmaktadır. Mevduatta para ikamesi oranı özel ve yabancı sermayeli bankalarda kamu

bankalarına göre daha yüksektir. Kredilerin %68'i TL ve %32'si yabancı para cinsindendir.

Kredilerin toplam aktifler içindeki payının %23'ten %61 seviyesine yükselmiştir. Menkul değerlerin payı ise yaklaşık %41'den %12 seviyelerine gerilemiştir. Böylece, bankalar hükümetlerin bütçe açıkları yerine giderek reel sektörün harcamalarını finanse etmek suretiyle büyümeyi finanse eder duruma gelmiştir. Nitekim kredilerin GSYH'ya oranı 2000'li yılların başında %15'ten (katılım bankaları dâhil) iken, 2018'e gelindiğinde %68'e yükselmiştir. Hane halkı kredilerindeki artış, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de hane halkı yükümlülüklerini hızla artırmıştır. Hane halkı toplam yükümlülüğünün GSYH'ya oranı 2006'da %10 seviyesinde iken, 2017'de %18'e yükselmiştir.

2017 yılında toplam mevduat 454 milyar dolar seviyesinde olup, GSYH'ya oranı ise %56'dır. Ayrıca, bilançonun %53'ü mevduat ile finanse edilmektedir. Mevduatların ortalama süresinin üç ayın bile altında kalması, ekonominin büyüme performansının sürdürülebilir hâle getirilmesi bakımından sorunlu bir görünüm arz etmektedir. Bunun için de daha düzenli ve yüksek büyüme ve tasarruf oranı ile birlikte finansal sisteme olan itimadın artırılması yönünde etkili politikaların geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Sermaye yeterlilik oranı 2001 krizinden sonra sürekli olarak yasal hedefin (%8) çok üzerinde seyretmiştir. Özellikle 2001'deki krizi takip eden 5 yıl %20'nin üzerinde kalmıştır. Fakat, bazı kredi türlerinin risk katsayılarının yükseltilmesi ve kurun aşırı yükselmesi nedeniyle 2011 yılından sonra bir miktar gerilemiş olan sermaye yeterlilik oranı, 2017 yılında yaklaşık %18 seviyesinde gerçekleşmiştir.

2000'li yıllardan sonra internet bankacılığı oldukça hızlı gelişmekte, bankacılık işlemlerinin büyük bir kısmının artık şube dışından gerçekleştirilmektedir. Temmuz-Eylül 2018 döneminde, toplam (bireysel ve kurumsal) aktif dijital bankacılık müşteri sayısı 41 milyon 580 bin kişidir. Türk bankacılık sektörünün temel büyüklükleri Avrupa Birliği (AB) ortalaması ile kıyaslandığında, aradaki nitelik ve nicelik farkı giderek azalma eğiliminde olsa da açığın hâlâ büyük olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Türk bankacılık sektörü 2016 yılı itibarıyla 736 milyar Avroluk aktif büyüklüğü ile AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında 13'üncü sırada yer almaktadır. Türkiye'deki banka aktiflerinin GSYH'ya oranı %105 ile AB ortalamasının yaklaşık üçte biri kadardır. Yine, kredilerin GSYH'ya oranı bakımından AB ortalamasının %42'sine, mevduatların GSYH'ya oranı açısından ise %38'ine karşılık gelmektedir.

Bankacılık sektörünün en temel iki kalemi olan mevduatlar ile kredilerin oranlarında Türkiye daha avantajlı duruma gelmiştir. Buna göre, sektörün pasifleri (kaynakları) içerisinde mevduatların payı AB ülkelerinde ortalama olarak %51 düzeyinde iken, Türkiye'de %53'tür.

Kredilerin aktifler (alacaklar) içerisindeki payı AB'de %55 iken, Türkiye'de bu oran %64 gibi oldukça yüksek seviyededir. Aynı şekilde, öz kaynakların aktiflere oranı da Türkiye'de %11 ile AB ortalaması olan %8'in üzerindedir. AB ve Türkiye için seçilmiş bankacılık göstergeleri (2016) için kitabınızın 194. sayfasında tablo 7.4'e bakınız.

EKONOMİK KRİZLER VE İSTİKRAR POLİTİKALARI

Ekonomik istikrarsızlığın nedenleri olarak; dünya ekonomisinde yaşanan gelişmeler, ülke içinde ortaya çıkan politik istikrarsızlıklar, yanlış makroekonomik politikalar ve ülke ekonomisindeki yapısal sorunlar sıralanabilir.

Ekonomik krizler, reel sektör krizleri ve finansal krizler olarak iki ana başlık altında toplanabilir. Reel krizler, mal ve hizmet piyasalarında ortaya çıkan, enflasyon veya durgunluk şeklinde kendini gösteren dengesizlikler ile üretim faktörleri piyasalarında meydana gelen ve istihdam düzeyini de etkileyen dengesizliklerden oluşmaktadır.

Finansal krizler ise, finansal piyasalarda finansal ataklarla ortaya çıkan ve ülkelerin para, bankacılık, borsa ve diğer finansal piyasalarındaki büyük çaplı dalgalanmaları ifade eder.

Finansal krizlerin ortaya çıkmasında etkili olan faktörler; arz ve talepteki ani dalgalanmalar, sürdürülemeyen büyüme ve belirsizliğin artması, enflasyon ve enflasyonu düşürmeye dönük yanlış politikalar, firma bilançolarının bozulması, finansal serbestleşmeye erken geçiş ve deregülasyon, aşırı borçlanma, faiz oranlarının yükselmesi ve uluslararası sermaye hareketleri, kurdaki aşırı oynaklıklar ve yanlış kur politikaları şeklinde gibi sıralanabilir.

Finansal krizleri kaynağına göre borç krizleri, borsa krizleri, para krizleri ve bankacılık krizleri olarak dört alt gruba ayırabiliriz. Borç krizleri, bir ülkenin kamu veya özel kesime ait dış borçlarıyla kamunun iç borçlarını ödeyememe durumudur. Borçların çevrelememesi, borç ertelemesi (konsolidasyon), borç takası gibi borçların yeniden yapılandırılmasına veya doğrudan ülkenin dış borçlarını ödeyemeyeceğini (moratoryum) ilan etmesine neden olmaktadır. Borç krizleri için verilebilecek en iyi örnek, 2009 yılı sonunda Avro Bölgesi'nde başlayan 2010'da diğer ülkelere sıçrayan Avrupa Borç Krizidir. Borsa krizleri, menkul kıymet borsalarında görülen aşırı dalgalanmalardır. 1929 Dünya Bunalımı (Büyük Buhran) borsa krizlerine örnek olarak verilebilir.

Para krizleri, ulusal paranın değerinde ortaya çıkan büyük çaplı dalgalanmaları ifade eder. Uygulanan kur rejimi ile doğrudan bağlantılı olan para krizlerini ve krizin gelişimindeki süreçleri açıklayan farklı kriz modelleri geliştirilmiştir. Dış ticaret dengesindeki açıklar, spekülasyon davranışlar ve güven sorunu para krizlerinin temel sebepleridir. Söz konusu kriz, ekonomide uygulanan kur rejimine de bağlı olarak kurda aşırı oynaklıklar, döviz rezervlerinde hızlı düşüş, faizlerde yükselme, kısa vadede büyük çaplı sermaye çıkışı, ithalat ve ihracat fiyatlarında değişim gibi önemli sıkıntılara neden olmaktadır.

Bankacılık krizleri, genellikle 'banka paniği' şeklinde bir ya da birkaç bankada ortaya çıkan yoğun fon çekilişleri şeklinde başlayıp kısa sürede diğer bankalara da sirayet ederek sistemik bir hal alan bunalım durumudur. Bu krizler bazen sektör dışında gelişen ulusal ya da uluslararası makroekonomik istikrarsızlıklardan (dışsal sebepler), bazen de sektörün kendi iç dinamiklerinden (içsel sebepler) ortaya çıkabilmektedir.

Bankacılık sektöründen kaynaklanan nedenlerin başında; yasal düzenleme ve denetlemelerdeki yetersizlikler, zayıf muhasebe standartları, bankaların varlık ve

yükümlülüklerinin vade yapısındaki dengesizlikler, ahlaki tehlike (istismar riski) ve ters seçim sorunları, bankaların sermaye yetersizliği ve ölçek sorunu, risk yönetiminin zayıflığı, kredi yoğunlaşması ile yüksek kamu açıkları gelmektedir. Ayrıca, yukarıda bahsedilen kriz türlerinden ikisinin birlikte yaşandığı durumu ifade etmek için ikiz kriz, birden fazlası birlikte görüldüğünde ise çoklu kriz kavramı kullanılmaktadır.

Ekonomide istikrarın sağlanmasında temel iki unsur, fiyat istikrarı ve tam istihdamın sağlanmasıdır. Bu çerçevede uygulanabilecek istikrar politikaları ortodoks ve heterodoks politikalar olarak iki grupta sınıflandırılır.

Ortodoks istikrar politikaları fiyat istikrarının sağlanmasında sıkı para, sıkı maliye ve sabit kur politikalarını kullanır. Heterodoks programlarda, her ne kadar uygulandığı dönemde enflasyonla mücadelede ortodoks politikalara oranla daha yüksek başarı sağlansa da, orta vadede, diğer politika araçlarının desteği de önemli hâle gelmektedir.

IMF türü geleneksel daraltıcı ortodoks istikrar politikalarının uygulanmasında genel olarak tercih edilen araçlar şunlardır: Sıkı para politikası, faiz oranlarının yükseltilmesi, devalüasyon, sıkı maliye politikası, sıkı gelirler politikası, fiyat kontrollerinin kaldırılması ve uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi.

TÜRKİYE'DE EKONOMİK İSTİKRAR PROGRAMLARI

İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası ekonomik dengelerin yerine oturmaya başladığı dönemde, Türkiye'de 7 Eylül 1946'da gerçekleştirilen ilk devalüasyon haricinde; 1958, 1970, 1980, 1994, 2000- 2001 ve 2008 yılından itibaren devam eden geniş çaplı istikrar programları yürürlüğe konmuştur.

Türkiye'de ilk kapsamlı istikrar programı 4 Ağustos 1958'de alınan kararlardır. Marshall Planı kapsamında sağlanan mali yardımlar, genişleyen tarım alanları, İkinci Dünya Savaşı sonrası atıl fonların ekonomiye dâhil olması ve kredi koşullarının genişlemesinin etkisi ile yüksek büyüme oranları yakalanmıştır.

Dış ticarete ise, serbestleşmeye bağlı olarak özellikle 1952 yılından sonra dış ticaret açığı önemli miktarda artmıştır. 1954 yılında iklim koşullarının değişmesi ve dış yardımların azalmasıyla birlikte yıllık büyüme oranları düşmeye başlamış, enflasyon oranları yükselmiş ve döviz sıkıntısı baş göstermiştir. Döviz rezervlerindeki azalmanın ithalat üzerindeki daraltıcı etkisi ve para arzını artırıcı politikalar, yüksek fiyat artışları yaşanmasına yol açmıştır. Özellikle 1957 yılından itibaren büyüme oranındaki sert düşüş ve kamuoyundaki devalüasyon beklentisinin de etkisiyle 4 Ağustos 1958 İstikrar Kararları yürürlüğe konmuştur. Türkiye'de 1954-1960 döneminde temel makroekonomik göstergeler (%) için kitabınızın 197. sayfasında tablo 7.5'e bakınız.

4 Ağustos 1958 İstikrar Kararları genel olarak açık finansman ve para arzındaki artışları frenleyerek enflasyonla mücadele amacını taşımaktadır. Alınan önlemler sonrasında dış ticarete serbestleşmeyle birlikte ithalatın ihracattan daha fazla artması sonucu, dış ticaret açığı azalmak yerine artmaya devam etmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde o zamana kadar alınan bu en yüksek oranlı

devalüasyon kararı ve dış ticarete serbestleşme politikası beklenen sonucu verememiştir.

1960'lı yılların sonuna doğru ekonomide yeniden ortaya çıkan sorunlar makroekonomik veriler üzerinde de kendini göstermiştir. Bu dönemde, dış ticaret açığı yaklaşık 4 katına çıkmış, dış ticarete denetimli kambiyo rejimi ve katlı kur sistemi devam etmiştir. Toplumun refah düzeyindeki olumsuz gelişmeleri yansıtan bu makro göstergelere işçi döviz girişlerindeki düşüş, yabancı kredilerdeki azalma ve ''deki aşırı değerlenme de eklenince, ekonomide ciddi bir darboğaz oluşmuştur. Bu ortamda hükümet 10 Ağustos 1970 tarihinde istikrar kararlarını açıklamıştır. Türkiye'de 1968-1978 dönemindeki temel makroekonomik göstergeler (%) için kitabınızın 199. sayfasında tablo 7.6'ya bakınız.

Uluslararası piyasalarda 1974'teki ilk petrol şoku ve 1978 yılındaki petrol krizinin ardından petrol fiyatlarında ortaya çıkan yükselme ekonomiyi birçok kanaldan olumsuz yönde etkilemiş, petrol fiyatlarındaki artış sonucu petrol ithalatının toplam ithalat içerisindeki payı 1980 yılında %47'ye kadar çıkmış, ihracatın ithalatı karşılama oranı %30,2'ye kadar gerilemiştir. İthalattaki bu artış döviz sıkıntısını ve kısa vadeli dış borçlarda artışı beraberinde getirmiş, ilerleyen yıllarda finansman sorunu ile birlikte petrol ithalatının kısıtlanması gündeme gelmiş, bu durum enerji darboğazına ve eksik kapasite kullanımına neden olmuştur.

Dönemin başbakanlarından Süleyman Demirel'in ifadesiyle, 'ülke, 70 cent'e muhtaç hâle gelmiştir'. Bunalımdan çıkış için dış kaynak gereksinimi nedeniyle IMF ile gerçekleştirilen görüşmeler sonrasında 1978 ve 1979 yıllarında iki istikrar programı uygulamaya konmuştur.

24 Ocak 1980 tarihinde ekonomideki kötüye gidişi önlemek amacıyla kapsamlı bir istikrar programı yürürlüğe konulmuştur. Temelinde ortodoks nitelikli politikalara dayanan programın önceki tedbirlerden farkı, ithal ikameci sanayileşmenin terk edilerek ihracata dayalı sanayileşmenin benimsenmesidir. Türkiye'de 1979-1983 dönemindeki temel makroekonomik göstergeler (%) için kitabınızın 200. sayfasında tablo 7.7'ye bakınız. 24 Ocak Kararları'nın yürürlüğe girmesinin ardından 1979-1980 yıllarındaki küçülmenin aksine, ekonomide 1981 yılında %4,8'lik büyüme sağlanmıştır. Bu dönemde bütçe açığında da düzelleme sağlanmış, kamu personel harcamaları azalmış, buna karşılık faiz ödemelerinde artış olmuştur.

1983-87 yıllarını kapsayan I. Özal Hükümeti döneminde hızlı büyüme ve serbestleşme politikalarının yol açtığı genişlemeci iktisat politikaları II. Özal Hükümeti'nden (1987-1989) itibaren başka ekonomik sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Sonuç olarak, 24 Ocak Kararları ekonomide uzun vadeli istikrarı sağlayamamıştır. Yetersiz büyüme oranları, artan işsizlik, yükselen kamu açıkları ve sürekli büyüyen dış borçlar nedeniyle, 1988 yılında ekonomide yeni bir kriz yaşanmıştır.

Bu dönemde hızla yükselen faiz oranları ile döviz talebinde artış ve ulusal paradan kaçış sonrası 4 Şubat 1988'de özellikle finans piyasalarına yönelik yeni tedbirler yürürlüğe konmuştur. Tedbirlerin neticesinde kriz aşılacakla birlikte, ekonomik büyüme düşmeye devam etmiş, enflasyon oranı ise yükselme eğilimine girmiştir.

1989 yılında ekonominin dış kaynak ihtiyacının da etkisiyle ? nin konvertibl hâle getirilmesi, sermaye hareketlerinin önündeki engelleri kaldırmıştır. 1990-1993 döneminde ekonomi ortalama %6 oranında büyümeyle birlikte, istikrarsız bir seyir izlemiştir. Bu dönemde büyümenin temel kaynakları finansal serbestleşmenin ardından artan sermaye girişi, kamu harcamalarını artırıcı ve açık finansman sistemine dayalı bütçe politikası ve bankacılık sisteminin iç piyasaya yönelik açmış olduğu kredilerdeki yüksek artışlardır. Ayrıca 1990'lı yılların başından itibaren özellikle genel ve yerel seçimler nedeniyle hükümetlerin mali ve parasal disiplin konusunda gevşek davranması ve dünya ekonomisinde yaşanan genel durgunluk da eklenince, ekonomide kriz ortamı oluşmuştur.

Ekonomideki kriz ortamına çözüm olarak 5 Nisan 1994 Kararları yürürlüğe konmuştur. Program kısa vadede döviz piyasası ve dış dengede istikrarı sağlamayı amaçlamıştır. 5 Nisan Kararları, içeriği itibarıyla hem ortodoks hem heterodoks özellikler taşımaktadır. Programın tamamının kararlılıkla uygulandığı ve hedeflerinin tamamının tutturulduğu söylenemez. Türkiye'de 1992-1998 döneminde temel makroekonomik göstergeler (%) için kitabınızın 202. sayfasında tablo 7.8'e bakınız.

1994 yılında yaşanan krizin etkileri düzeltilmeye çalışılırken, bir sonraki yıldan itibaren Türk ekonomisi hem yurt içi hem de yurt dışı kaynaklı birçok faktörün tesiri altına girmiştir. 1/95 sayılı OKK (Ortaklık Konseyi Kararı) uyarınca 1 Ocak 1996'dan itibaren Türkiye ile AB arasında gümrük birliğinde son döneme girilmesi, dış ticarete yeni bir dönemi başlatmıştır. Türkiye'nin sanayi ve işlenmiş tarım ürünlerinde AB menşeli ürünlere gümrük vergilerini kaldırması Türkiye'nin dış ticaret açığına olumsuz katkı yapmıştır. Diğer yandan 1995-1999 döneminde siyasi istikrarsızlık artmış, beş yılda 7 hükümet değişmiştir.

1997 yılına gelindiğinde, Tayland'da başlayan kriz, önce diğer Güneydoğu Asya ülkelerine sıçramış, ardından Rusya ve Latin Amerika ülkelerini etkisi altına alarak küresel bir kriz haline gelmiştir. Bu gelişmeler Türk ekonomisini doğrudan olumsuz bir şekilde etkilemeye başlamıştır. Güneydoğu Asya Krizi'nin Türkiye üzerindeki etkisi, krizin Rusya'ya sıçramasından sonra daha çok hissedilir olmuştur. Rusya'nın dış borçlarını ödeyemeyeceğine dair (moratoryum) kararının ardından Rusya'da olduğu gibi diğer riskli ülkelerde de yüksek miktarlarda sıcak para çıkışları yaşanmıştır.

1998'de yüksek faiz oranlarının etkisiyle büyük şirketlerin kârlarının önemli bir kısmını yatırımlar yerine kamu açıklarını finanse etmeye ayırması, bankaların da benzer şekilde kredi işlemleri yerine kaynaklarını devlet iç borçlanma senetlerinde değerlendirmeleri, finans piyasalarını dalgalanmalara karşı daha savunmasız hâle getirmiştir. Mevcut yapısal sorunların etkisiyle her ne kadar 1997 yılında Hazine'nin Merkez Bankasından kısa vadeli avans kredisi kullanımına son verilmiş, 1998 yılında ise mali milat ve vergi düzenlemeleri gibi önemli kararları içerisinde barındıran mali reform paketi yürürlüğe konulmuş olsa da kamu kesimi borçlanma gereği (KKBG) sürekli artmıştır.

Bu olumsuzluklara ek olarak, Nisan 1999 genel seçimleri, 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999'daki depremler, kamu harcamalarının artmasına neden olmuştur. Kamu kesimi faiz giderlerinin millî gelire oranı %13,7'ye yükselmiştir. Aralık ayının başında IMF'ye üç yıllık Stand-by (Destekleme) Düzenlemesi içeren niyet mektubu gönderilmiş ve 9 Aralık 1999'da 2000-2002 dönemini kapsayan Enflasyonla Mücadele Programı (9 Aralık 1999 Kararları) yürürlüğe konmuştur. Türkiye'de 1999-2002 döneminde temel makroekonomik göstergeler (%) için kitabınızın 204. sayfasında tablo 7.9'a bakınız.

19 Şubat 2001 tarihinde dönemin Cumhurbaşkanı ile Başbakanı arasında Milli Güvenlik Kurulu toplantısında yaşanan gerginliğin etkisi ile zaten aşırı kırılgan olan piyasalarda daha büyük bir kriz meydana gelmiştir. Gerginlik piyasalarda etkisini hemen göstermiş, İMKB bir gün içerisinde %14,6 değer kaybetmiş, Türkiye'den 5 milyar doların üzerinde döviz çıkışı olmuş ve gecelik faiz oranları %4000'lere kadar yükselmiştir.

Şubat 2001'de krizin patlak vermesinin ardından, Nisan 2001'de yeni Merkez Bankası Kanunu çıkarılarak Merkez Bankasının temel amacının fiyat istikrarı olduğu açıklanmıştır. 14 Nisan 2001'de Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı yürürlüğe konmuş, Mayıs ayında bir Niyet Mektubu hazırlanarak IMF ile görüşmelere başlanmıştır. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın temel amacı, "kur rejiminin terk edilmesi nedeniyle ortaya çıkan güven bunalımı ve istikrarsızlığı süratle ortadan kaldırmak ve eşanlı olarak bu duruma bir daha geri dönmeyecek şekilde kamu yönetiminin ve ekonominin yeniden yapılandırılmasına yönelik altyapıyı oluşturmak" şeklinde tanımlanmıştır.

1997-2001 döneminde 20 banka iflas etmiş ya da devlet (adına Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu TMSF) el koymuştur. Özellikle 1999-2001 yıllarında toplam 18 banka TMSF'ye devredilmiştir. Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı çerçevesinde 15 Mayıs 2001'de Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı açıklanmıştır. Kamu bankalarını mali sistem içinde bir istikrarsızlık unsuru olmaktan çıkarmak, TMSF bünyesindeki bankaların sorunlarını en kısa sürede çözüme kavuşturmak, yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşmalarını sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır.

ABD'de ortaya çıkan ve tüm dünyayı olumsuz yönde etkileyen ipotekli konut kredisi (mortgage) sektöründeki sorunlar ABD mortgage piyasasında likidite sıkışıklığının ortaya çıkmasıyla dünyanın en büyük yatırım bankalarından Lehman Brothers Eylül 2008'de iflas etmiştir. Lehman Brothers'ın iflasıyla patlak veren küresel kriz, çok kısa bir sürede bütün dünyaya yayılmıştır. Mali (finans) kaynaklı kriz, gelişmiş ülkelerde, diğer ülkelere göre daha derin ve sert küçülmelere yol açmıştır. 2009 yılında, dünya, 1929 Büyük Buhranı'ndan bu yana 1970'li yıllardaki büyük petrol krizi de dahil olmak üzere en büyük ekonomik daralmayı yaşamıştır. Yaşanan küresel krizin belirtileri; küresel ekonomide büyümenin hızla düşmesi, gelişmekte olan ekonomilere yönelik sermaye hareketlerinin yavaşlaması, büyük ülkelerin dünya çapındaki bankalarının büyük kayıplar ve zararlar yazmaya başlaması ve krize doğru büyük sorunlar yaşaması, menkul

kıymetler borsalarında ciddi düşüşlerin yaşanmaya başlaması, 2000'li yılların başından beri uluslararası para piyasalarında aşırı bollaşan likiditenin küresel çapta kurumaya başlaması.

2008'in son çeyreğinden itibaren küresel bir nitelik kazanan kriz, öncelikle özel kesimin borçlanma mekanizmasından kaynaklanmış, bankacılık sektörü ile banka-dışı özel kesimin alacak-borç ilişkisini etkileyip firma ve hane halklarının bankalara olan yükümlülüklerini kısmen ya da tamamen yerine getiremez hale gelmelerine sebep olmuştur. Özel kesimin yüksek borç yükünü hafifletmek ve finans sistemini çalışır hâlde tutabilmek için hükümetler tarafından devreye sokulan politikalar, 2011 yılından itibaren kamunun borç sorunu hâline dönüşmüş durumdadır.

Türkiye, Avro Bölgesi'ne göre oldukça farklı dinamiklere, mekanizmalara ve politikalara sahip olduğu için, Avro Bölgesi'nin yaşadığı sorunu ciddi ölçülerde yaşamamış, TCMB 2011 yılında fiyat istikrarından ziyade, ekonominin genel makro dengelerini korumak için finansal istikrarı esas alan uygulamalara ağırlık vermiştir.

Küresel kriz etkilerini ilk olarak ulusal borsalarda göstermiş, İMKB-100 (şimdi BİST) endeksi de bundan etkilenmiş ve sert düşüşler gerçekleşmiştir. Krizin etkilerinin incelenmesinde önem taşıyan bir diğer değişken döviz kurlarıdır. Türk ekonomisinin 2002 yılından itibaren gösterdiği ekonomik performans, 2008 yılı başlarına kadar TL'nin dolar ve Avro karşısında değer kazanmasına yol açmıştır. 2008 Nisan ayından itibaren ise döviz kuru dalgalı bir seyir izlemiştir.

Küresel krizle mücadelede uygulanan para politikası önlemlerinin başında merkez bankalarının faiz oranlarını düşürmesi gelmiştir. Bu politika, vadeli mevduat faiz oranlarının da düşmesine yol açmıştır. Yukarıda belirttiğimiz gibi, küresel kriz daha sonra bazı ülkelerde borç krizine dönüşmüş ve bankacılık sektörü de krize girmiştir. Bu durum karşısında TCMB 2011 yılında finansal istikrarı koruma hedefini öne alarak karşılık oranlarını yükseltme kararı almıştır. Bunu, bankaların yüksek riskli kredi verme ve müşterilerin de aynı şekilde fon kullanma iştahına sınırlama getirici bazı kararların alınması takip etmiştir. Türkiye'de 2004-2011 döneminde temel makroekonomik göstergeler için kitabınızın 209. sayfasında tablo 7.10'a bakınız.

Türkiye'de Hükümet ve Merkez Bankası krize karşı pek çok alanda önlem paketleri açıklamıştır. Para politikası kapsamında alınan tedbirler;

- Bankaların birbirlerinden dolar ve avro üzerinden borç alıp vermelerine imkân sağlanmış,
- Bankaların bilanço büyüklükleri dikkate alınarak döviz ve efektif piyasalarında işlem yapma limitleri yükseltilmiş,
- MB döviz alım yerine, döviz satım ihalelerine başlamış ve bankalar arası döviz piyasasında, döviz likiditesi akışının artırılması sağlanarak finansal sistemdeki akışkanlığı ve kredi piyasalarının etkin çalışmasını destekleyici uygulamalara başlaması, yabancı para zorunlu karşılık oranı %11'den %9'a indirilmiş,
- ? mevduatlarını ve kredileri teşvik etmek amacıyla yabancı para zorunlu karşılıklarına faiz

ödenmesine son verilmiş, ? zorunlu karşılıklarının faiz oranı ise artırılmış,

- Bankacılık sektörünün öz kaynak yapısını daha da güçlendirmek amacıyla bankaların kâr dağıtımına sınırlama getirilmiş ve bankaların kâr dağıtılması BDDK onayına bağlanmıştır.

Maliye politikası kapsamında atılan adımların bazıları;

- Hisse senedi kazançlarında yerli yatırımcıya uygulanan %10'luk stopaj sıfıra indirilmiş,
- Vergi borçlarına taksitlendirme imkânı getirilmiş,
- Yabancı fonların portföy yönetim şirketlerine bu fonlarını Türkiye'de değerlendirmeleri için bazı vergi avantajları sağlanmış,
- Menkul Kıymet Yatırım Fonları ile Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıklarının sermaye piyasasında yaptıkları işlemler nedeniyle elde ettikleri gelirlere Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) muafiyeti getirilmiş,
- Yurt dışı tedarikçilerden sağlanan kredilerde stopaj oranı %5'e indirilmiş,
- Gelişmişlik düzeyine göre iller düzeyinde farklı vergi indirimleri uygulanmış,
- Belli özellikleri taşıyan konutlarda, araçlarda, beyaz eşyada, elektronik eşyada, internet ve haberleşmede vergi indirimine gidilmesi olarak gerçekleşmiştir.

Üretim ve ihracata yönelik alınan tedbirlerin bazıları ise;

- KOBİ'lere 6 milyar TL'nin üzerinde kredi desteği verilmiş,
- Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitelerine yönelik teşvikler artırılmış,
- Eximbank tarafından ihracatçılara kullandırılan kredilerin hacmi performans esasına göre önemli ölçüde artırılmış ve kolaylaştırılması şeklinde gerçekleşmiştir.

ÜNİTE 8: ÖDEMELER DENGESİ, DIŞ BORÇLAR VE DÖVİZ PİYASASI

ÖDEMELER BİLANÇOSU

Yıl içerisinde yabancı ülkelerle yapılan bütün ekonomik faaliyetler ödemeler bilançosuna (dengesine) kaydedilir. IMF'ye göre ödemeler dengesi (bilançosu), belli bir süre (1 ay, 3 ay veya 1 yıl) içinde bir ekonominin yerleşikleri ile yabancılar oluşan ekonomik akımlara bağlı değerlerin, transfer ödemelerinin ve rezervlerde meydana gelen değişikliklerin sistematik ve muhasebe kayıtlarına uygun olarak tutulduğu istatistiki belgedir. Ödemeler bilançosu ülkenin belli bir andaki borç ve alacaklarını değil, ülkenin belli süre (genellikle 1 yıl) içinde diğer ülkelerle yapmış olduğu ekonomik işlemlerin ne yönde değiştiğini göstermektedir.

Ödemeler bilançosunda iki temel hesap türü bulunur. Bunlar cari işlemler hesabı ve finans hesabıdır.

Cari işlemler hesabına dönem içerisinde gerçekleştirilen mal ve hizmet ticareti kaydedilir. Buna karşın yerleşik ve yabancıların gerçekleştirdiği sermaye hareketleri finans hesabına kaydedilir. Yılsonu itibarıyla cari işlemler ve finans hesabının, ödemeler bilançosunda dengeyi sağlayacak şekilde gerçekleşmeleri beklenir.

Finans hesabı ise dış finansal varlık ve yükümlülük hareketlerini kapsamaktadır. Finans hareketleri, bir ülkenin dış finansal varlıkları ve yükümlülüklerindeki değişimler ile bu değişimlerin karşılıklı kayıtlarını içermektedir. Finans hesabında, doğrudan yatırımlar, portföy yatırımları, finansal türevler, diğer yatırımlar ve rezerv varlıkları kayıt altına alınmaktadır.

Türkiye’de ödemeler bilançosu verilerini Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası hazırlamaktadır.

Türkiye ekonomisinde cari işlemler hesabındaki açığın temel kaynağı, dış ticaret işlemlerinden (mal dengesinden) doğan açıktır. 2009 yılı küresel krizin en ağır yıl olduğu için Türkiye’nin cari açığında da rekor düzeyde azalma olmuştur.

CARİ İŞLEMLER HESABI VE DIŞ TİCARET AÇIĞI

Cari açık gerek literatürde gerekse uygulamada bazen ekonomik büyümenin maliyeti, bazen de ekonomik krizlerin nedeni olarak görülür. Cari açık analizlerinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları, portföy akımları, dış krediler, dış ticaret akımları ve döviz rezervleri önemli parametrelerdir.

Cari işlemler hesabında açık oluşuyorsa ve sermaye girişleri ile bu açık giderilemiyorsa, merkez bankasının resmî rezervleri kullanılarak ödemeler bilançosu denkleştirilecektir. Bu durumda da merkez bankası rezervlerinde bir azalma meydana gelecektir.

Osmanlı dış ticaret politikası, ürün bolluğunu esas alan bir anlayışa sahip idi. Dönemin uluslararası çağdaş dış ticaret anlayışının yeterince anlaşılamadığı söylenebilir. Türkiye benzer bir uygulamayı planlı dönem olarak nitelenebilecek 1963-79 döneminde de yaşamış ve bu politikanın alternatif maliyeti bir hayli yüksek olmuştur. Osmanlı dış ticaret anlayışı klasik tarım imparatorluğu anlayışına paralel olarak temelde ihracatı engelleyici, ithalatı artırıcı bir özelliğe sahip idi.

Düvel-i Muazzama, Osmanlı’da İngiltere, Almanya, Rusya ve Fransa gibi büyük devletlere verilen addır.

Türk ekonomisinin 1923-29 döneminde korumasız olarak dışa açık fakir bir hammadde ekonomisi olduğu söylenebilir. Lozan Anlaşması hükümleri gereği, 1929 yılına kadar devletin dış ticaret politikası belirleme yetkisi sınırlıdır. Beş yıllık bir geçiş sürecinin ardından gümrük vergilerini serbestçe yükseltme imkânı elde edilmiş, bu yetki ile çıkarılan bir yasa sayesinde 1929 yılından yerli üretimi artırmak, özellikle sanai üretimini dış rekabete karşı korumak gümrük vergileri yükseltilmiştir.

Bir ülkenin iktisaden dışa açıklık derecesinin bir ölçütü olarak kullanılan toplam dış ticaret hacminin millî gelire oranı, 1929 yılından itibaren önemli bir gerileme kaydetmiştir. Ancak 1930 yılından itibaren ithalattaki dramatik düşüş bu açığı, ihracattaki düşüslere rağmen, fazlaya çevirmiştir.

1980 yılına gelindiğinde, ihracatta tarımın payı %57,4’e düşerken, sanayinin payı 36 olarak gerçekleşmiştir. 24 Ocak 1980 Kararları ile birlikte izlenmeye başlanan ihracata dayalı kalkınma stratejisi ile birlikte ihracatta tarım ürünlerinin payı azalırken, sanayi ürünlerinin payı ciddi oranda artış göstermiştir.

Dış ticaret, sadece cari işlemler hesabının değil, aynı zamanda ödemeler bilançosunun da en önemli hesap grubudur. 2017 yılı için mal ihracatı ve ithalatının toplamı

(dış ticaret hacmi) 391,3 milyar dolara ulaşmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı istisnalar hariç %75’lerin üzerine kalıcı olarak çıkamamıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı 1980-2001 dönemi için yıllık ortalama %63,3, 2002-2017 döneminde ise ortalama %73,5 düzeyindedir; ancak dönem içinde bu oranda dalgalanmalar da gözlenmektedir.

Türkiye’de ithalatta ağırlık sermaye ve ara mallarındadır. 2017 yılında ithalatımızın %87,5’i sermaye (yatırım) malı ve ara malından oluşmaktadır. İthalatımızın ağırlıklı olarak sermaye ve ara malından oluşmasının nedeni, yerli üretimin ithal sermaye malı ve girdilere olan bağımlılığından kaynaklanmaktadır. İleri teknoloji ve sermaye-yoğun ürünleri üretebilen yerli üretimin yetersiz ya da hiç bulunmaması sebebiyle ithal mallara olan bağımlılık kırılmamakta ve buna bağlı olarak ekonomi büyümeye başladığında, ithalat talebi de artmaktadır. Bu, dış ticaret dengesine hem de cari işlemler dengesine olumsuz yansımaktadır.

İhracatımız içinde AB ülkelerinin azalan payı, İslam İşbirliği Örgütü ülkeleriyle yapılan ihracatın payı artırılarak karşılanmaya çalışılmıştır. Karadeniz Ekonomik İşbirliğine (KEİ) üye ülkelerle gerçekleştirilen dış ticaret hacmimiz de OECD, AB ve İslam ülkelerinden sonra dördüncü sırada yer almaktadır.

FİNANS HESABI

Ödemeler dengesinde çift kayıt sistemine göre tutulduğu için borç ve alacakların birbirine eşit olması gerekir. Fakat bazı kalemlere ait bilgilerin eksik olması, kayıt yapılırken gerçekleşen hatalar ve unutmalar nedeniyle ödemeler dengesi ile ilgili eksik ve fazlalar net hata ve noksan yazılmaktadır. Net hata ve noksan kaleminde pozitif (+) değer söz konusu ise ülkeye resmî kayıtlara girmeyen sermaye girişi olmaktadır.

Finans hesabında doğrudan yatırımlar, portföy yatırımları ve krediler yer almaktadır.

Doğrudan yabancı yatırımlar, giriş yaptığı ülkeye sermayenin yanı sıra teknoloji ve işletme bilgisi de getirmektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yarattığı ekonomik ve sosyal etkiler ülkelerin kalkınmasında önemli katkı sağlamaktadır.

2017 sonu itibarıyla dünyadaki doğrudan yatırım stokunun üçte ikisi gelişmiş ülkelerde üçte birisi ise gelişmekte olan ülkelere aittir.

Gelişmekte olan ülkelere sermaye ve tasarruflar görece kıt olduğu için, bunların fiyatları (faiz) da yüksek olur.

Türkiye’de de tasarruflar yetersiz olduğu için, yurt dışından yurt içine, yüksek getiri oranlarından yararlanmak için bir para akışı olur.

Türkiye, kronik tasarruf açığı yaşayan bir ülke olduğu için bu girişlerin sermaye maliyetini aşağı çekme yönünde kayda değer işlev gördüğü söylenebilir. Yatırımlar için ihtiyaç kaynaklar yetersiz olan yurt içi tasarruflarla karşılanması durumunda faiz oranları hızla yükselerek sermaye maliyetini artıracaktır.

DIŞ BORÇLAR

Bir ekonomide hanehalkları, kamu kesimi, firmalar kesimi ve dış âlem olarak nitelenen ekonomik aktörler arasındaki borç-alacak ilişkisi borç olgusunu ortaya çıkarmaktadır. Borç alma veya borç vermenin arkasındaki güdü ise, her bir aktörün fon ihtiyacı ile elindeki fon miktarının birbirine

denk olmamasıdır. Türkiye ulusal düzeyde fon açığı veren bir ülkedir. Borçlanmanın ve net olarak dışa karşı borçlu olmanın arkasında yatan neden de bu fon açığıdır. Ulusal düzeyde fon açığının temel iki göstergesi tasarruf-yatırım dengesi ile cari işlemler açığıdır. Bir ülke tasarruf açığı veriyorsa, yaklaşık aynı düzeyde cari açık da vermektedir. Türkiye’de 2004 yılına kadar kamu kesimi tasarruf açığı, özel sektör tasarruf fazlası vermiş; ulusal düzeyde ise net tasarruf açığı söz konusu olmuştur.

Türkiye ekonomisi net kaynak açığı yaşayan bir ekonomi olma özelliğini sürdürmüştür. Millî gelirin oranı olarak ulusal düzeyde dış kaynak açığı genelde ortalama %5 düzeyinde olup, ekonomik büyümenin yüksek olduğu yıllarda artış göstermekte, kriz yıllarında ise düşen ekonomik büyümeye paralel olarak azalmaktadır. Türk ekonomisine ne kadar fazla yabancı kaynak girerse, ekonomik büyüme o kadar yüksek olmaktadır.

Türkiye borç yönetiminin temel ilkelerini 1 Eylül 2002 tarihli “Borç ve Risk Yönetiminin Koordinasyonu ve Yürütülmesine İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik” ile tespit etmiştir. Buna göre iki temel borçlanma ilkesi tespit edilmiştir:

- Makroekonomik dengeleri gözeterek para ve maliye politikaları ile uyumlu sürdürülebilir, saydam ve hesap verebilir bir borçlanma politikası izlenmesi.
- Finansman ihtiyaçlarının, iç ve dış piyasa koşulları ve maliyet unsurları göz önüne alınarak belirlenen risk düzeyi çerçevesinde orta ve uzun vadede mümkün olan en uygun maliyetle karşılanması.

Osmanlı iç borçlanması, dış borçlanmasına göre çok daha önce başlamıştır. Osmanlı ilk dış borcunu aldığı 1854’ten Cumhuriyet’in kuruluşuna kadar toplam 41 adet dış borç anlaşması imzalamıştır. 1875 yılında dış borç stokunun bütçeye oranı %25’tir.

1881 tarihindeki Muharrem Kararnamesi ile dış borçlarda yeniden yapılanmaya gidilmiş ve Düyun-u Umumiye İdaresi kurulmuştur.

Dış borçlar, Osmanlı Devleti çöktükten sonra Osmanlı topraklarında kurulan devletler arasında paylaştırılmış ve en büyük borç yükünü Türkiye üstlenmiştir. 1925 yılında Osmanlı borçlarının üçte ikisinin Türkiye tarafından ödenmesi kararlaştırılmıştır.

Türkiye’nin payına düşen 107,5 milyon altın Osmanlı lirası tutarındaki borcun ödenmesi için Düyun-u Umumiye İdaresi ile 13 Haziran 1928 tarihinde Paris’te bir anlaşma imzalanmıştır. Osmanlı’dan kalan borçların son taksitinin ödeme tarihi, ilk borçlanma tarihinden tam bir yüzyıl sonra 25 Mayıs 1954’tür.

Cumhuriyet rejimi ilk dış borçlanmasını demiryollarının ve Haydarpaşa limanının kamulaştırılmasını yapmak amacıyla yapmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında ABD önderliğindeki gelişmiş ülkeler hem Avrupa’nın yeniden imarı hem de diğer ülkeleri Sovyet tehdidine karşı korumak için önemli kurumsal düzenlemeler ve mali yardım programları devreye sokmuştur. 1948-1949 döneminde, Marshall Planı bağlamında ABD’den 50 milyon dolarlık bir dış yardım alınmıştır. Yine bu dönemde Türkiye’nin henüz kurulan uluslararası örgütlere üyeliği söz konusu ana eğilimin bir uzantısı olarak alınabilir.

DÖVİZ PİYASASI

Döviz piyasası, döviz arz ve talebinin karşılaştığı piyasadır, bu piyasada oluşan fiyata da döviz kuru denir. Bir ülke parasının diğer ülke paraları cinsinden fiyatına veya yabancı ülke paralarının yerli ülke parası cinsinden fiyatlarına döviz kuru, yabancı ülke paralarının birbiri cinsinden fiyatına ise çapraz kur denmektedir. Döviz kuru, kalite, marka, patent, know-how, inovasyon gibi alanlarda söz sahibi olmayan, sadece fiyat yönünden avantajı bulunan mal ve hizmet üreten ülkeler bakımından dış ticaretin artırılmasında en önemli enstrümandır (araçtır). Türkiye’de döviz kuru yükseldiğinde (₺’ye karşı yabancı paranın değeri arttığında, yani ₺’değer kaybettiğinde) ihracat canlanmakta ve ithalat pahalılaşmakta; döviz kuru düştüğünde (₺’ye karşı yabancı paranın değeri düştüğünde, yani ₺’değerlendiğinde) ise ihracat düşmekte ve ithalat teşvik edilmektedir.

Türkiye 1980’li yıllara kadar sabit kur rejimi uygulamış, karaborsa döviz piyasası oluşmuş ve 1980’e gelindiğinde dış ticaret politikası ve kur rejimi politikası iflas etmiş bir ekonomi ortaya çıkmıştır. 24 Ocak 1984 Kararlarından sonra döviz piyasasının serbestleştirilmesine yönelik çeşitli kararlar alınmıştır. 25 Ocak 1980’de 1 dolar 70 ₺’ye eşitlenmiş, ardından Türk lirası farklı oranlarda devalüe edilerek Mayıs 1980’e gelinmiştir.

Ağustos 1988’e gelindiğinde döviz kurunun serbestçe belirlenmesi yönünde önemli bir adım atılmış, TCMB bünyesinde döviz ve efektif piyasaları açılmıştır.

Türkiye, 3 Mart 1990 tarihinden itibaren uluslararası konvertibl para ilan etmiş ve hem yurt içinde hem de yurt dışından serbestçe alınıp satılmasını sağlamıştır. Böylece bankalar, özel finans kurumları ve yetkili müesseseler ticari ve ticari olmayan tüm işlemler için gişe alışı ve satış kurlarını TCMB kurlarından bağımsız bir şekilde serbestçe belirlemeye hak kazanmışlardır.

Bazı ülkeler, ekonomik ilişkilerinin yoğunluğu, parasının saygınlığı ve istikrarı gibi nedenlerle ulusal paralarını başka bir ülkenin parasına tam anlamıyla bağlayabilmektedir. Bu uygulamaya tam dolarizasyon denmektedir.

Türkiye’de döviz işlemleri temel üç piyasada yapılmaktadır. Bunlar; serbest döviz piyasası, TCMB denetimindeki döviz ve efektif piyasası, bankalararası döviz piyasasıdır.

Efektif kur: Sadece nakit döviz işlemleri için geçerli kurdur. Döviz kuru ise efektif kurun aksine döviz cinsinden çek, senet, poliçe ve hazine bonosu gibi ödeme araçlarını da kapsamaktadır.

Şubat 2001 krizinden sonra Türkiye, dalgalı kur sistemine geçmiştir. Dalgalı kur politikası kapsamında döviz piyasasında kur döviz arz ve talebine göre belirlenmektedir. Merkez Bankası döviz kurlarında aşırı dalgalanma olması veya başta fiyat istikrarı olmak üzere Bankanın belirlediği çeşitli hedeflere uygun olarak döviz piyasasında alım veya satım yaparak kura müdahale edebilir. 2008’de başlayan küresel mali krize bağlı olarak döviz piyasasında yaşanan aşırı dalgalanmalara karşı TCMB’nin etkili müdahaleleri söz konusudur.

Ulusal (millî) parası itibarlı, finansal sistemi sağlam olan bir ülkede, diğer şartlar sabit olduğunda (ceteris paribus), yurt içi tasarruflar daha ziyade ulusal para ile tutulur.

Para ikamesi: Özellikle kriz dönemlerinde tasarruf aracı, işlem aracı, ölçü birimi olarak ulusal paradan yabancı paraya doğru bir yönelmeyi ifade etmektedir.

SORU CEVAPLA ÖĞRENELİM?

SORU:

Türkiye coğrafi açıdan kaç bölgeye ve idari açıdan kaç vilayete ayrılmıştır?

CEVAP:

Türkiye coğrafi olarak 7 bölgeye (Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu) ve idari açıdan 81 ile (vilayete) ayrılmıştır.

SORU:

Türkiye özellikle hangi yakıt madenleri açısından büyük ölçüde dışa bağımlıdır?

CEVAP:

Türkiye dünyada kendi hammadde gereksiniminin önemli bir bölümünü karşılayabilen maden çeşitliliğine sahip sayılı ülkelerden biri olsa da özellikle petrol, doğalgaz ve taşkömürü gibi yakıt madenleri açısından büyük ölçüde dışa bağımlıdır.

SORU:

Nüfus artışı hangi ekonomik ve sosyal değişkeni etkilemektedir?

CEVAP:

Nüfus artışı, ülkenin sermaye birikimi, işgücü ve istihdam düzeyi, doğal kaynaklar, teknolojik gelişme (ilerleme), milli gelir, kamu harcamaları, konut talebi, beslenme, iç göç ve kentleşme (şehirleşme) gibi ekonomik ve sosyal pek çok değişkeni etkilemektedir.

SORU:

Demografik yatırımlar neledir?

CEVAP:

Demografik Yatırımlar: Eğitim, sağlık, beslenme, barınma (konut) gibi alanlar için yapılan harcamalardır. Bu yatırımlar özellikle hızlı nüfus artışı ile birlikte ekonomideki sınırlı kaynakları emer. Böylece daha hızlı kalkınma için gerekli yatırımlara ayrılan kaynaklar azalır.

SORU:

Optimal nüfus nedir?

CEVAP:

Optimal Nüfus: Ülkenin doğal kaynaklarının mevcut sermaye ile en iyi şekilde kullanılabileceği nüfus miktarıdır.

SORU:

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk nüfus sayımı hangi padişah döneminde yapılmıştır?

CEVAP:

Türkiye Cumhuriyeti'nden önce Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk nüfus sayımı II. Mahmut döneminde 1830-1831 arasında yapılmıştır.

SORU:

Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan nüfusun tespitine yönelik ilk sayım hangi yılında yapılmıştır?

CEVAP:

Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan nüfusun tespitine yönelik ilk sayım 1927 yılında yapılmıştır.

SORU:

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne ne zaman geçilmiştir?

CEVAP:

25 Nisan 2006'da çıkarılan 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu ile Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne (ADNKS) geçilmiştir.

SORU:

Eğitim ekonomide hangi açıdan önemli bir göstergedir?

CEVAP:

Eğitim, işgücünün niteliği açısından önemli bir göstergedir. Eğitim, işgücünün daha nitelikli hâle gelmesini sağlayarak beşerî (insan) sermayenin gelişmesini sağlar. Günümüzde beşerî sermaye en az fiziki sermaye kadar önemli bir faktördür. İşgücünün niteliği genelde eğitim düzeyi (diploma) ile ölçülmektedir. Fakat işgücünün niteliğini sadece alınan diploma ile ölçmek yanıltıcı olabilir. İş başında alınan eğitim, kullanılan teknoloji ve edinilen deneyim ve tecrübeler de nitelik açısından önemlidir.

SORU:

İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE) nedir?

CEVAP:

Ülkelerin kalkınma düzeylerini belirlemede kullanılan en yaygın ölçümlerden biri de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından kullanılan "İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE)" diğer adıyla "Beşeri Kalkınma Endeksi"dir. UNDP 1990 yılından bu yana yıllık İnsani Gelişme Raporu (Beşeri Kalkınma Raporu) yayımlamaktadır. Rapor'da ülkelerin ekonomik göstergelerinin yanı sıra ekonomik olmayan göstergelerine ilişkin veriler de ele alınarak İGE değerleri hesaplanmaktadır.

SORU:

İstihdam nedir?

CEVAP:

İstihdam, çalışmak istek ve yeteneğinde bulunan bireylerin (kişilerin) üretim sürecinde kullanılmasıdır

SORU:

İşsiz kimlere denir?

CEVAP:

İşsiz ise çalışma istek ve yeteneğinde olduğu hâlde geçerli (cari) ücret ve çalışma şartlarında iş bulamayan bireylere denir.

SORU:

İşgücüne Katılma Oranı nedir?

CEVAP:

İşgücüne Katılma Oranı (iKO), nüfusun işgücü olan kısmının kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusa (15 ve üstü yaş grubuna) oranıdır. iKO, nüfusun yaş gruplarına göre dağılımının yanı sıra okullaşma oranı, emeklilik yaşı, kişi başına gelir düzeyi gibi pek çok ekonomik ve sosyal değişkene bağlıdır. Ülkede işgücüne katılım oranı düştükçe, bağımlılık oranının yanı sıra işsizlik de artmaktadır.

SORU:

Bağımlılık oranı nedir?

CEVAP:

Bağımlılık oranı ise ülkede çalışan (15-64 yaş arası) her 100 kişinin, bakmakla yükümlü olduğu çalışmayan (0-14 ile 65+) kişi sayısı ile ölçülmektedir.

SORU:

Sosyal güvenlik sistemi kişilere nasıl bir güvence sağlar?

CEVAP:

Sosyal güvenlik sistemi kişilere, belirli sosyal risklerin gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan muhtelif zararların, ilave maliyetlerin veya gelir kayıplarının kısmen veya bütünüyle telafisine yönelik ekonomik güvence sistemidir.

SORU:

Türkiye'de kanun ile kurulan ve üyeliği zorunlu olan ilk sosyal güvenlik kuruluşu hangisidir?

CEVAP:

Amele Birliği, Türkiye'nin kanun ile kurulan ve üyeliği zorunlu olan ilk sosyal güvenlik kuruluşudur.

SORU:

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kurulmasıyla ne amaçlanmıştır?

CEVAP:

Mayıs 2006'da kabul edilen 5502 sayılı **Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu** ile Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK), Emekli Sandığı ve Bağ-Kur, tek çatı altında toplanarak **Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)** oluşturulmuştur. Böylece farklı kurum ve kanunlara tabi sigortalıların sigorta hak ve yükümlülüklerinin eşitlenmesi, mali olarak sürdürülebilir tek bir emeklilik ve sağlık sigortası sisteminin kurulması öngörülmüştür.

SORU:

Yatırımları finanse edecek yurtiçi tasarrufların yetersiz olması durumunda ne yapılır?

CEVAP:

Eğer yatırımları finanse edecek yurtiçi tasarruf yetersiz ise, yurtdışı (yabancı) tasarruflar ödünç alınır. Yetersiz yurtiçi tasarruflar Türkiye'nin cari işlemler dengesindeki yüksek açığın temel sebebidir. Örneğin hızlı büyümek isteyen bir ülkede (Türkiye'de) GSYH'sının %22'si kadar yatırım yapılırken, ekonominin yurtiçi tasarrufları %12 düzeylerinde ise GSYH'sının %10'u oranında yurtdışı tasarrufları ödünç almaktadır.

SORU:

1988-2001 döneminde tasarruf oranının azalmasının nedeni nedir?

CEVAP:

1988-2001 döneminde tasarruf oranının azalmasında kamu tasarruflarındaki düşüş önemli rol oynamıştır. Bu dönemde artan sosyal güvenlik açıkları, Kamu iktisadi Teşebbüslerinin (KİT) zararları ve bütçe açıkları, kamu tasarruf eğilimini düşürmüştür. Kamu tasarrufları/GSYH oranı eksiye (-) inmiştir.

SORU:

2001-2011 dönemindeki tasarruf oranlarının azalmasının nedeni nedir?

CEVAP:

2001-2011 dönemindeki tasarruf oranlarının azalmasında ise özel sektördeki tasarruf eğilimindeki düşüş belirleyici olmuştur. Bu dönemde kamu tasarrufları/GSYH oranındaki

artış, özel sektör tasarruflarındaki düşüşü karşılayamamıştır.

SORU:

Türkiye'nin kara komşuları hangileridir?

CEVAP:

Türkiye'nin kara komşuları; doğuda Gürcistan, Ermenistan, Nahçıvan (Azerbaycan'a bağlı) ve İran, batıda Yunanistan ve Bulgaristan, güneyde Irak ve Suriye'dir. En kısa sınır Nahçıvan (18 km), en uzun sınır ise Suriye (911 km) ile dir.

SORU:

Türkiye'nin iklim özellikleri nelerdir?

CEVAP:

Türkiye coğrafi olarak 7 bölgeye (Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu) ve idari açıdan 81 vilayete (il) ayrılmıştır. Türkiye iklimsel olarak yarı kurak bir iklim özelliğine sahiptir. Kuzeyde her mevsim yağışlı olan Karadeniz iklimi, güneyde yazları kurak ve çok sıcak, kışlar ise ılık ve yağışlı olan Akdeniz iklimi görülür. İç bölgelerde (İç Anadolu, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu'nun büyük bir kısmında) karasal iklim görülür. Az yağış alan bu bölgelerde yıllık ve günlük sıcaklık farkları çok olup, özellikle İç ve Doğu Anadolu'da kışlar uzun ve soğuktur.

SORU:

Türkiye'de göçü hızlandıran etmenler nelerdir?

CEVAP:

Üretim faaliyetlerinin belli bölgelerde toplanması, bu bölgelere göçü tetiklemektedir. Coğrafi ve iklimsel zorlukların yanı sıra bazı kamu hizmetlerinin (eğitim, sağlık vb.) yetersizliği, ulaşım olanaklarının yetersizliği, kentlerin çekici yönü ile kırsal yaşamın itici yönü ve üretim ve istihdam olanaklarının sınırlı olması, dezavantajlı bölgelerden diğer bölgelere göçü hızlandırmaktadır.

SORU:

Bor rezervlerinin Türkiye'deki durumu nedir?

CEVAP:

Dünyada 8 ülkede bulunan bor rezervinin yaklaşık %73'ü Türkiye'dedir. Türkiye'deki başlıca bor yatakları Eskişehir-Kırka, Kütahya-Emet, Bursa-Kestelek ve Balıkesir-Bigadiç'te bulunmaktadır. Bor ve kimyasal bor bileşikleri 500'e yakın alanda kullanılan stratejik bir üründür. 2000 yılında 215 milyon dolar olan bor ihracatı, 2017 yılında 880 milyon dolara yükselmiştir. Borun işlenerek daha fazla katma değer ve ihracat geliri sağlamasına yönelik çalışmalar neticesinde 2000-2014 döneminde bor kimyasallarının ihracattaki payı ise %53'ten %95'e yükselmiş, ihracatta konsantre borun oranı ise %43'ten %5'e düşmüştür.

SORU:

Türkiye'de su rezervlerinin fazla olmasına rağmen kullanılabilir su rezervlerinin az olmasının nedenleri nelerdir?

CEVAP:

Türkiye durgun sular (göller) açısından da zengindir. Türkiye'nin sahip olduğu su kaynaklarının önemli bir kısmı buharlaşmayı ve yeraltı su kaynaklarını beslediği için kullanılamamaktadır. Diğer yandan göllerin bir kısmı da tuzlu ve sodalı olduğu için, bu durum kullanılabilir su

rezervleri açısından olumsuzluk yaratmaktadır. Türkiye’de kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarı 1.519 m3 civarındadır. Türkiye, kullanılabilir su açısından zengin bir ülke değil, aksine su azlığı yaşayan bir ülkedir. Mevcut kullanılabilir su rezervleri, arıtma tesislerinin/ işlemlerinin yetersizliği, su havzalarındaki kontrolsüz yapılaşma, orman dokusunun bozulması ve çevre üzerindeki diğer baskılar nedeniyle ciddi tehdit altındadır.

SORU:

Nüfus artışının etkilediği temel değişkenler nelerdir?

CEVAP:

Nüfus, ülkenin emek (işgücü) arzının belirleyicisidir. Ayrıca, nüfus toplam tüketimi ve asker sayısını da belirlemektedir. Nüfus artışı sermaye birikimi, işgücü ve istihdam düzeyi, doğal kaynaklar, teknolojik gelişme, millî gelir, kamu harcamaları, konut talebi, beslenme, iç göç ve kentleşme (şehirleşme) gibi pek çok ekonomik ve sosyal değişkeni etkilemektedir. Yüksek nüfus artış hızına sahip ülkelerde, nüfus artış hızı ülke ekonomisinin yıllık net büyümesini (brüt ekonomik büyüme hızı – nüfus artış hızı) etkilemektedir.

SORU:

Hızlı nüfus artışının Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde etkileri nelerdir?

CEVAP:

Hızlı nüfus artışı, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, sınırlı kaynakların önemli bir kısmı demografik yatırımlar için harcanması demektir. Artan nüfusa bağlı olarak eğitim ve sağlık harcamalarına daha fazla ihtiyaç duyulur, konut talebi artar ve hızlı bir şehirleşme yaşanır. Hızlı nüfus artışı, ülkenin daha verimli yatırımlarına gidecek kaynaklarını emer, dolayısıyla hızlı ekonomik kalkınma açısından, kısa vadede, olumsuzluk yaratır. Diğer yandan ekonomik kalkınmanın başarılması ve sürdürülebilmesi için de demografik yatırımların mutlaka yapılması gerekir. Diğer taraftan nüfusun sayısal olarak yetersiz olması, ülkenin ekonomik kaynakları ve üretim gücünün atıl kalması başta olmak üzere birçok başka olumsuzluğa da yol açmaktadır. Diğer yandan nüfusun ülkenin ekonomik kaynaklarına ve potansiyeline göre fazla olması da işsizliğe, elde edilen gelirin daha çok kişi tarafından tüketilmesine, refah kaybına ve buna bağlı olarak pek çok ekonomik ve sosyal soruna neden olabilmektedir.

SORU:

1. Mahmut döneminde yapılan ilk nüfus sayımının amaçları nelerdir?

CEVAP:

Cumhuriyetten önce Osmanlı İmparatorluğu’nda ilk nüfus sayımı II. Mahmut döneminde 1830-1831 arasında yapılmıştır. Bu sayımda sadece erkek nüfus sayılmıştır. Bu nüfus sayımında amaç, devletin asker potansiyeli ve vergi kaynaklarını tespit etmektir. Bir diğer amaç ise ülkede yaşayan Müslüman ve Müslüman olmayan (gayrimüslim) nüfusu belirlemektir.

SORU:

Cumhuriyet Dönemi’nde yapılan ilk nüfus sayımının özellikleri nelerdir?

CEVAP:

Cumhuriyet döneminde ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Bu sayımda toplam nüfus, yaklaşık 13,7 milyon kişidir. İlk nüfus sayımında kadın nüfusu erkeklerden yaklaşık 400 bin kişi fazladır. Balkan Savaşlarının yanı sıra I. Dünya Savaşı ile Kurtuluş Savaşı’nda verilen kayıplar nedeniyle toplam nüfus içinde erkek nüfusu azaltmıştır.

SORU:

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi nedir?

CEVAP:

Kişilerin yerleşim yerlerine göre nüfus bilgilerinin güncel olarak tutulduğu, nüfus hareketlerinin her an izlenebildiği, MERNİS (Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi) kayıtlarındaki T.C. Kimlik Numarasına göre kayıtlı kişiler ile ikamet adreslerinin eşleştirildiği TÜİK tarafından yürütülen bir kayıt sistemidir. Bu sistemde, TÜİK ile İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri (NVI) Genel Müdürlüğü ortaklaşa çalışmaktadır. ADNKS, Ulusal Adres Veri Tabanı (UAVT) ve nüfus idaresinde yapılan işlemlerle devamlı olarak güncellenmektedir.

SORU:

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi’nin sağladığı faydalar nelerdir?

CEVAP:

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi’nde (ADNKS) yerleşim yerlerinin nüfus büyüklüğü, yaş ve cinsiyet yapısı gibi bilgiler derlenmektedir. ADNKS’de Türkiye’de 6 aydan fazla kalacak yabancı uyruklu kişiler de ayrı bir form ile bu sisteme dahil edilmektedir. Yurt dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları da ayrı bir veri tabanında yaşadıkları ülke, şehir, yerleşim yeri, nüfus bilgileri ile yer almaktadır. Buna ek olarak, yüz yüze görüşme yolu ile hane halkları ve hane halklarının oturduğu konutlara ilişkin bilgiler ile sayımı yapılan kişilerin başlıca demografik, sosyal ve ekonomik nitelikteki detaylı bilgileri de derlenmektedir. Önceki genel nüfus sayımları (de facto yönteme göre), ADNKS gibi detaylı ve net bilgiler vermemekte idi.

SORU:

Osmanlı Dönemi’nin son dönemleri ile II. Dünya Savaşı’na kadarki dönemde Türkiye’deki nüfusun artışında gelişmeler nelerdir?

CEVAP:

Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemindeki savaşlar nedeniyle ülke nüfusu özellikle de erkek nüfusu azalmış idi. Diğer yandan yetersiz sağlık hizmetleri, bulaşıcı hastalıklar, yetersiz beslenme, yüksek ölüm oranları ve diğer faktörler de ülke nüfusunu olumsuz etkilemiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra nüfus artışı teşvik edilmiştir. İlk yıllardaki nüfus artışında, doğum oranlarındaki artış kadar eski Osmanlı topraklarından mübadele anlaşmaları ve göçlerle gelenler de etkili olmuştur. II. Dünya Savaşı’na denk gelen 1940-1945 döneminde ortalama yıllık nüfus artışı hızı binde 10,59 ile Cumhuriyet tarihinin en düşük seviyesine inmiştir. Bu gelişmede, bebek ölüm oranlarının yüksek olması ve silah altına alınan erkek nüfusa bağlı olarak doğum oranlarındaki azalma etkili olmuştur.

SORU:

II. Dünya Savaşı ile 1955-1960 dönemi arasında Türkiye'nin nüfus özellikleri nelerdir?

CEVAP:

1. Dünya Savaşı'nın ardından teşvik ve diğer tedbirlerin de etkisiyle nüfus artış hızı tekrar yükselmeye başlamıştır. Yol Vergisi'nden istisnalar (en az 5 çocuğu olanların muaf tutulması), çocuklu memurlara yardım yapılması ve ikramiye verilmesi, hayatta altı çocuktan daha fazla çocuğu olan annelere maddi ödül verilmesi gibi teşvikler, doğum oranını artırmıştır. Tıbbi alanda sağlanan iyileşmeler ile doğum ve doğum sonrası anne ve çocuk sağlığına daha fazla önem verilmesi, devletin doğumla ilgili yardımları ücretsiz vermesi ve salgın hastalıklarla mücadelenin yaygınlaştırılması, ölüm oranlarını nispeten azaltmıştır. Bu dönemde eski Osmanlı coğrafyasından Anadolu'ya göç edenler de nüfus artışında temel nedenleri arasındadır. Nüfus artışı 1955-1960 döneminde nüfus artışı rekor düzeye ulaşmıştır.

SORU:

1960 sonrası Türkiye hızlı nüfus artışının etkileri nelerdir?

CEVAP:

Hızla artan nüfus beraberinde istihdam sorununu gündeme getirmiş, aşırı nüfus artışının ekonomik kalkınmaya olumsuz yansımaları için kalkınma planlarında nüfus artışını kontrol altında tutmaya yönelik tedbirler öngörülmüştür. 1960'lı yıllardan itibaren aile planlaması ön plana çıkmıştır. 1960 yılına kadar nüfus artışını teşvik eden pronatalist politikanın yerini artık nüfus artışını sınırlandırmaya yönelik antinatalist politika almıştır. Bu kapsamda aile planlaması ve doğum kontrolüne yönelik çeşitli tedbirler, nüfus artış hızını istenilen ölçüde olmasa da yavaşlatmaya başlamıştır. 1960'larda başlayan yurt dışına işçi göçleri de nüfus artışının yavaşlamasına katkı sağlamıştır. Ülke nüfusu 1975 yılı sonrasında sınırlı ölçüde de olsa azalma eğilimine girmiştir. Nüfus artış hızında ciddi düşüş ise 1985'ten sonra gerçekleşmiştir. Nüfus artışında son yılların en büyük düşüşü 2012 yılında (binde 12) gerçekleşmiştir.

SORU:

Türkiye'de yaşanan demografik geçiş sürecinin yansımaları nelerdir?

CEVAP:

Türkiye'de eğitim seviyesinde artış, kentleşme, kadının çalışma hayatına daha fazla katılımı, evlenme yaşının giderek yükselmesi, doğurganlığın azalması ve diğer sosyoekonomik şartlar ailelerde çocuk sayısının azalmasında etkili olmuştur. Türkiye, gelişmiş ülkelerin 20. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı, "demografik geçiş" sürecini yaşamaktadır. Türkiye, gelişmiş ülkelerin günümüzde yaşadığı sorunları yaşamamak için nüfus artışını hızlandırmak, en azından dünya ortalamasını tekrar yakalamak adına birtakım politikaları devreye sokmuştur. Bunlardan bazıları; sosyal güvenliği olmayan ailelere gebelik tedavisi sağlanması, doğum izninin 16 haftadan 24 haftaya çıkarılması, çalışan annelere süt izni kolaylığının

artırılması, işyerlerine kreş ve ailelere üç çocuğa kadar doğum parası, çocuk sayısına göre vergi indirimi gibi tedbirlerdir.

SORU:

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından günümüze eğitim ve öğretim ile ilgili demografik değişiklikler nelerdir?

CEVAP:

Türkiye'de eğitim ve öğretim anlamında Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze önemli ilerleme sağlanmış olsa da gelişmiş ülkelerin düzeyi henüz yakalanamamıştır. 1927'de %10'lar düzeyinde olan okuryazarlık oranı 2017'de %97'ye yükselse de hâlâ kadın nüfusun %4,9'u okuryazar değildir. Türkiye'de yaklaşık 11 milyon kişinin okula hiç gitmediği ve/veya zorunlu eğitim süresini tamamlayamadığı bilinmektedir. 2,3 milyon kişi ise okuma yazma bilmemekte ve bunların büyük bir bölümünü kadınlar oluşturmaktadır. Buna karşılık nüfusun yaklaşık %13'ü (10.340.326 milyon kişi) yükseköğretim ve üstü eğitime sahiptir.

SORU:

Türkiye'de eğitim ve öğretim ile ilgili yaşanan sorunlar nelerdir?

CEVAP:

Türkiye'de, gelişmiş ülkelere kıyasla daha hızlı artan nüfus, eğitim açısından yeni derslik, öğretmen, personel, araç-gereç vb. ihtiyacını artırmaktadır. Bir taraftan artan nüfusun eğitim ihtiyacını karşılamak, diğer taraftan eğitim kalitesini yükseltmek daha fazla kaynak gerektirmektedir. Bir diğer önemli bir husus, ülkenin ihtiyaç duyduğu insan kaynağının niteliği ile eğitim sonucu mezun olanların niteliklerinin uyuşmamasıdır. Türkiye'de eğitim politikasının sürekliliği olan bir stratejiye göre oluşturulmaması, eğitimde önceliklerin ve sistemlerin sürekli değişmesi, eğitim çıktılarına olumsuz yansımaktadır. Eğitim sektörü ile bu sektörün çıktılarını kullanacak sektörler ve kamu kurumları arasında tam bir eşgüdüm olmaması, eğitilmiş işsizlerin büyük boyutlara ulaşmasına katkıda bulunmaktadır. Bu noktada, Millî Eğitim Bakanlığı, üniversiteler ve eğitimle ilgili sivil toplum kuruluşlarının eğitim çıktılarını kullanan sektörler ve bakanlıklar arasında insan kaynağı planlaması ve nitelikli işgücü ihtiyacını karşılamak için uzun vadeli iş birliği ve stratejik planlar gereklidir.

SORU:

Aktif nüfus ne anlama gelmektedir?

CEVAP:

Aktif nüfus, ülke nüfusunun çalışma çağındaki nüfusu için kullanılır ve 15-64 yaş arasındaki bireylerden oluşur. Aktif nüfus (daha geniş tanımla kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus), ülkenin işgücü arzını oluşturur.

SORU:

Kurumsal olmayan nüfus ne anlama gelmektedir?

CEVAP:

Üniversite yurtları, yetiştirme yurtları (yetimhane), huzurevi, özel nitelikteki hastane, hapishane, kışa vb. yerlerde ikamet edenler dışında kalan nüfus kurumsal olmayan nüfustur. Kurumsal olmayan nüfus içerisindeki

15 ve daha yukarı yaştaki nüfus, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusu oluşturmaktadır.

SORU:

İş gücü ne anlama gelmektedir?

CEVAP:

İşgücü, ekonomik mal ve hizmetlerin üretimi için emek arzında bulunan çalışma çağındaki nüfusu kapsar. İşgücü, istihdamda olanlar ile işsizlerin toplamı olarak ifade edilmektedir.

SORU:

İş gücüne katılma oranı ne anlama gelmektedir?

CEVAP:

İşgücüne katılma oranı (İKO), nüfusun işgücü olan kısmının kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusa (15 ve üstü yaş grubuna) oranıdır. İKO, nüfusun yaş gruplarına göre dağılımının yanı sıra okullaşma oranı, emeklilik yaşı, kişi başına gelir düzeyi gibi pek çok ekonomik ve sosyal değişkene bağlıdır. Ülkede işgücüne katılım oranı düştükçe, bağımlılık oranının yanı sıra işsizlik de artmaktadır.

SORU:

Bağımlılık oranı ne anlama gelmektedir?

CEVAP:

Bağımlılık oranı, ülkede çalışan (15- 64 yaş arası) her 100 kişinin bakmakla yükümlü olduğu çalışmayan (0-14 ile 65+) kişi sayısı ile ölçülmektedir. Bu oran gençler ve yaşlılar için ayrı ayrı hesaplanmaktadır. Aktif çağındaki nüfus ne kadar çok üretim sürecine katılırsa, bağımlılık oranı o derece düşer.

SORU:

İş gücü maliyeti ne anlama gelmektedir?

CEVAP:

İşgücü maliyeti, işverenin ücretli çalışanlara yaptığı toplam ödemelere (kazanç) ek olarak sosyal güvenlik ödemeleri ve diğer işgücü maliyeti ödemelerini kapsar. İşgücünün emeği karşılığında işverenin ödediği ücretin dışında, işveren istihdam ettiği bireyler için başka çeşitli ödemeler de yapmaktadır.

SORU:

Ülkemizde 1970'lerden 2009 yılına kadarki süreçte işsizlik ve istihdam ile ilgili gelişmeler nelerdir?

CEVAP:

1970'lerden günümüze Türkiye ekonomisinin karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi işsizliktir. Nispeten daha liberal ekonomi politikalarının izlendiği 1980 yılından günümüze işsizlik oranları %6,5'in altına indirilememiştir. 2002 ile 2008'in ilk yarısındaki dönemde ise hızlı ekonomik büyümeye rağmen, işsizlik oranları genelde çift haneli rakamlarda seyretmiştir. Üretim artışı için yeni işgücü alımı yerine mevcut işgücünün vardiyasının artırılmasının yanı sıra daha yoğun teknoloji ve makine kullanımı işgücü piyasasına olumsuz yansımış ve işsizliği artırmıştır.

SORU:

2009 yılında yaşanan küresel mali krizin Türkiye'nin işsizlik ve istihdam sürecine etkileri nelerdir?

CEVAP:

Küresel mali krizin etkisiyle 2009 yılında üretimde yaşanan daralma, işsizlik oranını %14 gibi rekor düzeylere çıkarmıştır. Türkiye, küresel mali krizin olumsuz etkilerini azaltmak ve işsizlikle daha etkili mücadele için aktif istihdam politikalarına yönelmiştir. Bu kapsamda işsizlere iş ve meslek danışmanlığı gibi danışmanlık hizmetleri sunma, mesleki eğitim, istihdam yaratanlara ve kendi işini kuranlara parasal destekler ve çeşitli kolaylıklar, işsizlere kamuda geçici ve daimi istihdam, gençlere yönelik çeşitli teşvikler ve engellilere yönelik istihdam tedbirleri alınmıştır. Aktif istihdam politikasında önemli bir rol üstlenen İŞKUR istihdam garantili kurslar/ işgücü yetiştirme kursları/ işbaşı eğitim programı, girişimcilik kursları, engellilere yönelik kurslar, hükümlü ve eski hükümlülere yönelik kurslar, işsizlik sigortası kapsamında düzenlenen kurslar ve diğer kurs ve programlarla işsizlere yeni nitelikler kazandırarak istihdama katkı sağlamaktadır. Pasif istihdam politikası kapsamında işsizlik sigortasından faydalanma şartları hafifletilmiştir. Krizin olumsuz etkilerinin azalması ve istihdama getirilen teşviklerle beraber, işsizlik oranı Mayıs 2012'de %8,2 seviyesine düşmüştür. 2012-2018 dönemine bakıldığında ise işsizliğin arttığı görülmektedir. Genç işsizlik oranı %18-%21 arasında dalgalı bir seyir izlemektedir. Ağustos 2018 verilerine göre, Türkiye'de yaklaşık 3,7 milyon kişi işsiz olup, işsizlik oranı %11,1'dir.

SORU:

2000-2018 yılları arasında toplam istihdamda tarımın payındaki değişiklikler nelerdir?

CEVAP:

2000-2018 döneminde toplam istihdamda tarımdaki istihdamın payı hızla azalarak, %36'dan %19,4'e inmiştir. Tarımdan ayrılan işgücünün çoğunluğu hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir. Tarımın istihdamdaki payı azalırken, hizmetler sektörünün payı %46,3'ten %54'e yükselmiştir. Türkiye'de, tarımın istihdamdaki payı gelişmiş ülkelere göre hâlâ oldukça yüksektir. Türkiye'de istihdam olanaklarının artırılması için daha fazla yeni yatırımlara ihtiyaç vardır. İşsizlikle mücadelenin başarılması, kamunun hem yeni yatırımlarla istihdam olanakları yaratması hem de yatırım ve istihdam konusunda özel sektörü teşvik etmesi ile mümkün olacaktır.

SORU:

Türkiye'de iş gücüne katılım oranındaki gelişmeler nelerdir?

CEVAP:

Türkiye'de işgücüne katılma oranı, gelişmiş ülkelere göre düşüktür. 2017 yılında Türkiye'de İKO %52,8 iken, bu oran AB'de %73, G7'de %74 ve OECD'de %72'dir. Türkiye'de kadınların işgücüne katılımının düşük olması toplam İKO'yu olumsuz etkilemektedir. 2004-2018 (Ağustos) döneminde kadınların işgücüne katılım oranı %23'lerden %35'ler seviyesine çıksa da bu oran gelişmiş ülkelerin (AB-28'de %62,5) oldukça gerisindedir. Buna karşılık ülkemizde bireylerin eğitim seviyeleri yükseldikçe işgücüne katılım oranları da artmaktadır. İşgücüne katılma oranının düşük olduğu her ekonomide bağımlılık oranı yüksektir. Türkiye

gibi gelişmekte olan ülkelerde genç bağımlılık oranı (0-14) daha fazla iken, gelişmiş ülkelerde yaşlı bağımlılık oranı daha yüksektir.

SORU:

Türkiye’de iş gücü maliyetlerine ilişkin gelişmeler nelerdir?

CEVAP:

2016 verilerine göre, imalat sanayisinde saat başına brüt giydirilmiş ücret, istihdamdaki vergi yükü, kıdem tazminatı yükü ve işten çıkarma maliyetinde, Türkiye OECD ülkeleri arasında ilk sıralardadır (TİSK, 2016, s. 8, 14, 19, 20). 2014 verilerine göre, Türkiye’de çalışılan süreye ilişkin ücretin toplam işgücü maliyetindeki payı, yaklaşık %35’tir. Türkiye’de çalışılan saatle (üretimle) bağlantılı ücret payının küçüklüğü nedeniyle ücret-verimlilik ilişkisi kurulamamakta ve ücret artışlarının verimliliğe etkisi çok sınırlı kalmaktadır (TİSK, 2015, s. 9). Türkiye’de istihdamın artırılabilmesi için yüksek olan işgücü maliyetlerinin (özellikle çalışılan süreye ilişkin ücretin dışındaki işgücü maliyetlerinin) aşağıya çekilmesi gerekmektedir. İşgücü maliyetlerindeki düşüş kayıt dışı istihdam ve işsizliği azalmasına, verimliliğin ise artmasına katkı sağlayacaktır.

SORU:

Sosyal güvenlik ne anlama gelmektedir?

CEVAP:

Uluslararası standartlar bakımından sosyal güvenliğin kapsamında kısa ve uzun vadeli ekonomik ve sosyal risklere karşı sigorta oluşturulması ve belirlenen hak sahiplerine aylık bağlanması ya da diğer ödemelerin yapılması yer almaktadır. Geniş anlamda sosyal güvenlik kapsamına sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar da girmektedir. Sosyal hizmetler daha çok bakıma muhtaç durumdaki bireylere yönelik verilen ve onların onurlu bir yaşam için gerekli tüm ihtiyaçlarının karşılanmasını kapsamaktadır. Sosyal yardımlar ise yoksulluğu ortadan kaldırmaya yönelik yardımlardır. Sosyal güvenlik kavramı her ne kadar sosyal yardım ve sosyal hizmetleri de içeren geniş bir anlama sahip olsa da sosyal güvenlik sistemleri ağırlıklı olarak sosyal sigortalar temelinde oluşmuştur.

SORU:

Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal güvenlik sistemi ile ilgili temelleri neye dayanmaktadır?

CEVAP:

Türkiye Cumhuriyeti’nde sosyal güvenlikle ilgili düzenlemelerin bir kısmının temeli Osmanlı İmparatorluğu dönemine dayanmaktadır. 19.yy’da Darülaceze (düşkünler yurdu), Darüşşafaka (yoksul, öksüz ve yetimler için okul) gibi kurumların yanı sıra emeklilik ve yardımlaşma sandıkları kurulmuştur (<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/tarihce> Erişim 30.07.2012). Modern anlamda sosyal güvenlik Osmanlı İmparatorluğu’nda Avrupa’ya oranla oldukça geç gelişme göstermiştir. Tanzimat sonrasında çalışma hayatı ve işçilerle ilgili kanuni düzenlemeler (Maden Nizamnamesi (1863), Dilaver Paşa Nizamnamesi (1865) ve Maadin Nizamnamesi (1869)) ise dar kapsamlı kalmıştır.

SORU:

II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye’de sosyal güvenlikle ilgili düzenlemeler nelerdir?

CEVAP:

II. Dünya Savaşı’ndan sonra çıkarılan 4792 sayılı İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu (1945) ile Cumhuriyet tarihinin ilk geniş kapsamlı sosyal güvenlik kurumu, İşçi Sigortaları Kurumu kurulmuştur. 1950’de ise 5434 sayılı Kanun ile Emekli Sandığı kurulmuştur. Emekli Sandığı ile sayıları 11’i bulan emeklilik sandıkları ortadan kaldırılmış, bütün devlet görevlilerinin emeklilik işlemleri de bir çatı altında toplanmıştır. Sosyal güvenlik alanında 1961 Anayasası kabulünün ardından 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu uyarınca 1965 yılında İşçi Sigortaları Kurumu, Sosyal Sigortalar Kurumu’na (SSK’ya) dönüştürülmüştür. 506 sayılı Kanun ile işçi statüsünde çalışanlarla ilgili düzenlemelerde birlik sağlanmış, işçilerin sosyal güvenlik ile ilgili hakları genişletilmiştir. 1972 yılında 1479 sayılı Kanun ile Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (BAĞ-KUR) kurulmuştur. 1479 sayılı Kanun ile (Bağ-Kur ile) esnaf, sanatkar ve diğer bağımsız çalışanlar sosyal güvence kapsamına alınmıştır. 1977’de yapılan kanuni düzenleme ile köy ve mahalle muhtarları BAĞ-KUR kapsamında zorunlu sigortalı olmuştur. Ardından 1979 yılında herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna tabi olmayan vatandaşların yanı sıra ev hanımlarına BAĞ-KUR kapsamında isteğe bağlı sigortalı olma hakkı verilmiştir. 1983 yılında yapılan düzenleme ile tarım kesiminde çalışanlar sosyal güvenlik sistemine dâhil edilmiştir. BAĞ-KUR kapsamındaki sigortalılara sağlık sigortası yardımları verilmesi, ancak 1986 yılında mümkün olabilmıştır.

SORU:

2000’li yıllarda Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminde üç farklı örgütlenme olmasının sonuçları nelerdir?

CEVAP:

2000’li yıllara gelindiğinde, Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminde üç farklı örgütlenmenin yanı sıra farklı yasal düzenlemeler mevcut idi. Bu ise sosyal güvenlik kapsamındaki bireylerin hak ve yükümlülükleri arasındaki norm ve standart birliğini ortadan kaldırmıştır. Bu farklılıkların giderilmesi, norm birliğinin sağlanması ve sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulması amacıyla sosyal güvenlik reformu yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Esasında sosyal güvenlik kurumlarının tek çatı altında birleştirilmesi fikrine ilk kez Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1963-1967) yer verilmiştir. 16 Mayıs 2006’da kabul edilen 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile SSK, Emekli Sandığı ve BAĞ-KUR, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) çatısı altında toplanmıştır. Böylece farklı kurum ve kanunlara tabi sigortalıların sigorta hak ve yükümlülüklerinin eşitlenmesi, mali olarak sürdürülebilir tek bir emeklilik ve sağlık sigortası sisteminin kurulması öngörülmüştür. Sosyal güvenlikteki bu reform süreci ile aynı zamanda nüfusun tamamına eşit, kolay ulaşılabilir ve kaliteli sağlık hizmeti sunumunu amaçlayan genel sağlık sigortası sisteminin oluşturulması hedeflenmiştir.

SORU:

Gelir testi ne anlama gelmektedir?

CEVAP:

Gelir Testi, herhangi bir kapsamda sosyal güvencesi olmayan vatandaşların prim ödeyip ödeyemeyeceklerini; ödeyeceklerse ne kadar prim ödeyeceklerini belirleyen işlem gelir testidir. Bu kapsamdaki vatandaşlar genel sağlık sigortalısı oldukları tarihten itibaren ikametlerinin bulunduğu yerdeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına müracaat ederek gelir testi yaptırmaktadırlar.

SORU:

Tasarruf etmek neden önemlidir?

CEVAP:

Dışa kapalı bir ekonomide tasarrufların yatırımlara eşit olduğu kabul edilir. Ülkede yurt içi tasarruf eğiliminin (oranının) yüksek olması, yatırımların finansmanını kolaylaştırır. Dışa açık ekonomide ise yurt içi tasarrufların yetersiz olduğu durumda yurt dışı tasarruflara başvurulur. Yurt dışı tasarruflar, kısa vadede ekonomide ek kaynak yaratmaları ve düşük maliyetli olmaları bakımından tercih edilse de istenmeyen sonuçlar da ortaya çıkabilmekte; ekonominin dışa bağımlılığı artmakta, uzun vadede ülkenin hem ekonomik hem de siyasi bağımsızlığına etki edecek sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

SORU:

Türkiye’de 1989-2017 yılları arasında yurt içi tasarrufların durumu nedir?

CEVAP:

1989-2017 döneminde yurt içi tasarruflar/ GSYH oranı azalma eğilimindedir. 1989 yılında sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve diğer liberal tedbirlerin alındığı süreçte faiz oranlarının serbestleşmesi sonrasında faiz oranları artmıştır. Faiz oranlarındaki artış, kamunun bütçe açıkları ve kamu kesimi borçlanma gereğinin (KKBG) yüksek olmasından dolayı kamu tasarruflarında düşüşe, özel tasarruflarda yükselişe neden olmuştur. 1992- 2004 döneminde tasarruf oranının azalmasında kamunun negatif tasarrufları etkili olmuştur. 1994’deki krizden, yine bir kriz yılı olan 2001’e kadar kamu kesiminin tasarruf-yatırım açığı giderek artmış, bu açığın Merkez Bankası parası ile kapatılmaya çalışılması enflasyonda yükselişe yol açmıştır. Bununla birlikte, yüksek faiz oranları özel tasarrufları yatırıma dönüştürmekten çok kamu açıklarını finanse etmeye yöneltmiştir. 2001 sonrası dönemde tasarruf oranlarının azalmasında özel sektördeki tasarruf eğilimindeki düşüş belirleyici olmuştur. Bu dönemde kamu tasarrufları/GSYH oranındaki artış, özel sektör tasarruflarındaki düşüşü karşılayamamıştır. Yeni dönemde faiz oranlarındaki düşüş ve verimlilikteki artış özel sektörü yatırıma yöneltmiş, şirketler kesimi tasarrufları büyük oranda azalmıştır. Düşen faiz oranları ve artan kredi imkânları ile birlikte hane halkı, tüketim harcamalarını artırmış, böylece özel kesim tasarruf oranları düşüşü hızlandırmıştır. 2000’li yıllara kadar kamu tasarruf açığı özel tasarruf fazlası ile kapatılırken, 2000’li yıllarda durum değişmiş, mali disiplin sayesinde kamu tasarruf açığı azalma eğilimine girmiştir.

SORU:

Türkiye’de tasarruf eğilimini etkileyen faktörler nelerdir?

CEVAP:

Türkiye ekonomik ve sosyal kalkınmasını gerçekleştirebilmek için daha fazla yatırıma dolayısıyla daha fazla tasarrufa ihtiyaç duymaktadır. Türkiye’de tasarruf oranlarına baktığımızda, tasarruf eğiliminin orta-yüksek gelirli ülkelerin tasarruf oranlarının altında olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’deki tasarruf eğiliminin düşük çıkmasında ülkedeki tasarruf anlayışının da önemli etkisi vardır. Ülkedeki tasarrufların kayda değer bir kısmı “yastık altı” şeklinde değerlendirilmekte ve finansal sistemde değerlendirilmediği için de yatırımların finansmanında kullanılamamaktadır. Mevcut yapının oluşmasında bireylerin ve toplumun tasarruf anlayışı kadar, tasarrufları değerlendiren finansal sistemin özellikle bankacılık sisteminin de önemli payı vardır.

SORU:

Türkiye’de 1963-2000 yılları arasında kalkınma politikaları nelerdir?

CEVAP:

1963-1982 döneminde DPT’nin hazırladığı kalkınma planlarında bölgesel kalkınma için ilk önce altyapının geliştirilmesine ağırlık verilmiştir. İlk dört kalkınma planında bölgesel gelişmeyi teşvik etmek için finansal teşvikler, vergi indirimleri, pilot projeler, özel sektör yatırımlarına yönelik teşvikler, sektörel planlama, kalkınmada öncelikli iller, il planlaması, yatırımlar için faiz indirimleri, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) gibi bölgesel projeler ve çeşitli finansal yardımlar gibi araçlar kullanılmıştır. 1985-2000 döneminde kullanılan araçlar ise bölge kaynaklarının belirlenmesi için gelişme programlarının hazırlanması ve yatırımların buna göre yapılması, öncelikli bölge ve sektörler için altyapının hazırlanması, kalkınmada öncelikli bölgelere finansal yardımların artırılması, sanayi bölgelerinin oluşturulması, önceden başlanan bölgesel kalkınma projelerindeki yatırımların hızlandırılması, konut ve altyapı projeleridir. 2000 yılına kadar olan dönemde yerel aktörler bölgesel kalkınma planlamasının dışında kalmıştır. Ayrıca bu döneme kadar dalgalı bir seyir izleyen bölgesel planlama, kavramsal ve özellikle uygulama olarak ülkemizde yeterince gelişmemiştir. Türkiye’de Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında önerilen “kalkınma ajansı” şeklindeki yerel kurumsal yapı tesis edilemediğinden hazırlanan kalkınma planlarından bölgesel düzeyde GAP dışında hedeflenen başarı elde edilememiştir.

SORU:

Bir ülke ekonomisi hakkında fikir veren temel ekonomik göstergeler nelerdir?

CEVAP:

Bir ülke ekonomisi hakkında fikir veren temel ekonomik göstergeler o ülkenin mal ve hizmet üretimini gösteren milli (ulusal) gelir hesaplarıdır. Bunun için de kullanılan temel göstergeler Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH), Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), kişi başına GSYH’dır.

SORU:

Ulusal gelir istatistikleri hangi yöntemlerle hesaplanabilmektedir?

CEVAP:

Ulusal (milli) gelir istatistikleri **üretim, harcama** veya **gelir yöntemleriyle** hesaplanabilmektedir.

SORU:

Ekonomik büyümenin temel belirleyicileri nelerdir?

CEVAP:

Sermaye birikimi, teknolojik gelişme ve istihdam artışı ekonomik büyümenin temel belirleyicileridir.

SORU:

Konjonktür nedir?

CEVAP:

Ekonominin reel üretim düzeyinde gözlemlenen iniş ve çıkışlar **konjonktür** olarak adlandırılır. Reel GSYH'daki azalmalar daralma ve dip; artışlar da genişleme ve tepe dönemleri olarak adlandırılır.

SORU:

Planlı Kalkınma Döneminde ithal ikameci bir sanayileşme politikası benimsenerek ne hedeflenmiştir?

CEVAP:

Bu dönemde ithal ikameci bir sanayileşme ve dış ticaret politikasının izlenmesi esas alınmıştır. Bu sayede hem yurtiçinde gerçekleşecek yatırımlarla sanayi sektörünün güçlenmesi hem de Türkiye ekonomisinin dış bağımlılığının azaltılması hedeflenmiştir.

SORU:

İthal ikamesi nedir?

CEVAP:

Daha önce yurtdışından ithal edilen bir malın yurtiçinde üretilmesini öngören bir sanayileşme stratejisi olarak tanımlanan *ithal ikamesinde*, kurulan sanayiler dış ticaret ve döviz kuru politikalarıyla dış piyasanın rekabetinden korunmaya çalışılır.

SORU:

Gelir dağılımı neyi ifade etmektedir?

CEVAP:

Gelir dağılımı, bir ekonomide belli bir dönemde yaratılan gelirin kişiler, toplumsal gruplar (kesimler) ve üretim faktörleri arasında bölüşülmesini ifade etmektedir. Gelir dağılımı, gelir eşitsizlikleri ile sosyal ve ekonomik kurumlar arasında nasıl bir ilişki olduğunu, zengin ve yoksul arasındaki gelir farklılığının zaman içindeki değişimini, gelir eşitsizliğindeki değişikliklerin servet, sermaye birikimi ve büyüme üzerindeki etkilerini ve kaynak dağılımını ortaya koymaktadır.

SORU:

Fonksiyonel gelir dağılımı neyi gösterir?

CEVAP:

Fonksiyonel (sınıfsal) gelir, gelirin sosyoekonomik gruplar, sosyal sınıflar arasındaki dağılımını gösterir. Bu dağılım, üretim süreci sonucunda ortaya çıkan gelirin, üretim sürecine katılan faktörler (emek, sermaye, toprak, girişim) arasındaki bölüşümünü ifade eder.

SORU:

Gini katsayısı neyi ifade etmektedir?

CEVAP:

Gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerinden olan **Gini katsayısı**, sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliği, 1'e yaklaştıkça gelir dağılımında bozulmayı ifade etmektedir.

SORU:

Lorenz Eğrisi neyi göstermektedir?

CEVAP:

Lorenz Eğrisi: Milli gelirin nüfusa dağılımındaki eşitsizliği göstermekte kullanılan grafikdir. Eğri, bir karenin köşegenini uç noktalarda keser. Karenin dikey kenarında gelirin birikimli payları, yatay kenarında ise nüfusun birikimli payları yüzde olarak gösterilir. Köşegen doğru, gelirin nüfus arasında eşit dağılımını (mutlak eşitlik) gösterir. Lorenz eğrisi köşegenden uzaklaştıkça gelir dağılımındaki eşitsizlik artmaktadır.

SORU:

Yoksulluk nedir?

CEVAP:

Genel olarak yoksulluk, insanların temel gereksinimlerini karşılayamama durumudur. Yoksulluğun dar anlamda tanımı; açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumu iken, geniş anlamda yoksulluk; gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamlarını devam ettirmeye yettiği hâlde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmayı ifade etmektedir.

SORU:

Mutlak yoksulluk nedir?

CEVAP:

Mutlak yoksulluk, hanehalkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumudur. Mutlak yoksulluğu ifade edebilmek için bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesini gerektirir. Mutlak yoksul oranı, bu asgari refah düzeyini yakalayamayanların sayısının toplam nüfusa oranıdır.

SORU:

Nispi yoksulluk nedir?

CEVAP:

Görelî (nispi) yoksulluk ise bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Buna göre toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hanehalkı görelî yoksul olarak tanımlanır.

SORU:

Açlık sınırı nedir?

CEVAP:

Bir kişinin yaşamını devam ettirebilmesi için alması gerekli temel gıda maddelerinden oluşan sepetin maliyeti açlık sınırı olarak tanımlanmaktadır?

SORU:

Hanehalkı Kullanılabilir Net Geliri nasıl elde edilir?

CEVAP:

Hanehalkı Kullanılabilir Net Geliri: Hanehalkı fertlerinin elde ettiği kişisel yıllık kullanılabilir gelirlerin (maaş-ücret, yevmiye, müteşebbis geliri ile emekli maaşı, dul yetim aylıkları ve yaşlılara yapılan ödemeler, karşılıksız burs vb. aynı veya nakdi gelirlerin toplamı) toplamı ile hane bazında elde edilen yıllık gelirlerin (gayrimenkul kira geliri, haneye yapılan karşılıksız yardımlar, 15 yaşın altındaki fertlerin elde ettiği gelirler vb.) toplamından, gelir referans döneminde ödenen vergiler ve diğer hane veya kişilere yapılan düzenli transferler düşülerek elde edilir.

SORU:

Medyan Gelir neyi ifade eder?

CEVAP:

Medyan Gelir: Gelirler küçükten büyüğe sıralandığında ortaya düşen değer medyan geliri ifade eder.

SORU:

Kayıt dışı ekonominin nedenleri nelerdir?

CEVAP:

Kayıt dışı ekonomi üç temel başlık altında incelenmektedir:

- a) Yasadışı üretim,
- b) Yeraltı ekonomisi (saklı ekonomi),
- c) Enformel sektör ve hane halkının kendi nihai kullanımı için gerçekleştirdiği üretim.

SORU:

Satınalma Gücü Paritesi (SGP) neyi ifade etmektedir?

CEVAP:

Satınalma Gücü Paritesi (SGP), belirli bir mal ve hizmet sepetinin satın alınması için gereken ulusal para tutarlarının birbirine oranı şeklinde hesaplanmaktadır. Bu oran kullanılarak harcamalar ortak bir değer üzerinden ifade edilmekte, böylece ülkeler arasında karşılaştırma yapmak mümkün olmaktadır.

SORU:

Hangi dönem Türkiye'nin ilk sanayileşme dönemi olarak nitelemektedir?

CEVAP:

1930-1939 dönemini Türkiye'nin ilk sanayileşme dönemi olarak nitelemek mümkündür (Sanayinin toplam ulusal gelir içindeki payı 1929 yılında % 9,9 iken 1939 yılında % 18,3'e çıkmıştır).

SORU:

Türkiye'nin ilk sanayileşme dönemi hangi yıllar arasında gerçekleşmiştir?

CEVAP:

1930-1939 dönemi

SORU:

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın temel stratejisi nedir?

CEVAP:

Planın temel stratejisi, halkın ihtiyaç duyduğu temel malların yurt içinde üretilmesi olmuştur.

SORU:

Daha önce yurt dışından ithal edilen bir malın yurt içinde üretilmesini öngören sanayileşme stratejisine ne denir?

CEVAP:

İthal ikamesi

SORU:

1989-2001 döneminde birbiri ardına yaşanan finansal krizler (Nisan 1994, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri) Türkiye ekonomisini derinden sarsmıştır. Bu dönemin en önemli belirgin sorunları nelerdir?

CEVAP:

Bütçe dengesinin hızla bozulması ve buna bağlı olarak borçlanmanın artması olmuştur.

SORU:

1923-1929 döneminde ekonomik faaliyetleri düzenleme amacıyla birçok yasal düzenleme yapılmıştır.

Tarım sektörüne yönelik olarak 1925 yılında yapılan düzenleme nedir?

CEVAP:

Aşar Vergisi kaldırılmıştır.

SORU:

1923-1929 döneminde ekonomik faaliyetleri düzenleme amacıyla birçok yasal düzenleme yapılmıştır.

sanayi sektörüne yönelik olarak hangi kanun yürürlüğe konmuştur?

CEVAP:

Teşvik-i Sanayi Kanunu

SORU:

Ülkemizde ulusal hesap sistemini oluşturmaktan sorumlu kurum nedir?

CEVAP:

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

SORU:

Sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitsizliğin azaldığını, 1'e (Bazı çalışmalarda 100 ile ifade edilir) yaklaştıkça gelir dağılımında eşitsizliğin artmasının ifadesi nedir?

CEVAP:

Gini Katsayısı

SORU:

Gini katsayısı nasıl elde edilir?

CEVAP:

Lorenz eğrisi ile köşegen (mutlak eşitlik doğrusu) arasında kalan alanın, köşegenin (mutlak eşitlik doğrusunun) altında kalan toplam alana oranlanmasıyla elde edilir.

SORU:

Yüzde paylar analizi nasıl yapılır?

CEVAP:

Kişisel gelir dağılımını ölçmede kullanılan ölçütlerden biridir. %20'lik fert/ hanehalkı gruplarının toplam gelirden aldıkları paylar dikkate alınarak gelir dağılımı değerlendirilmesi yapılır. Buna göre, "Son %20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay/ İlk %20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay" formülü uygulanarak, geliri en yüksek olan son %20'lik grubun, geliri en düşük olan ilk %20'lik gruba göre toplam gelirden kaç kat daha fazla pay aldığı hesaplanarak ülkedeki gelir dağılımının eşitlikçi olup olmadığı değerlendirilmesi yapılır.

SORU:

Lorenz Eğrisi nedir?

CEVAP:

Gelirin hanehalkı veya fert yüzdelik gruplarına göre dağılımındaki eşitsizliği göstermekte kullanılan grafiklerdir.

SORU:

2017 yılı verileri esas alındığında ortalama gelirin en yüksek olduğu bölge neresidir?

CEVAP:

İstanbul

SORU:

Mutlak yoksulluk ne demektir?

CEVAP:

Hanehalkı veya bireyin yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumudur.

SORU:

Görelî (nispi) yoksulluk ne demektir?

CEVAP:

Bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur.

SORU:

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri yoksulluk sınırının altında olanların (yoksulluk riski altında olan nüfusun) toplam nüfus içindeki orana ne denir?

CEVAP:

Yoksulluk Oranı

SORU:

Gelirin emek gelirleri (ücret, maaş, yevmiye) ile emek dışı gelirler (kâr, faiz, kira gelirleri) arasındaki bölüşümüne ne ad verilir?

CEVAP:

Fonksiyonel Gelir Dağılımı

SORU:

24 Ocak 1980 tarihli istikrar kararları ile başlayan Türkiye ekonomisindeki dönüşüm sürecinde gerçekleştirilen başlıca uygulamalar nelerdir?

CEVAP:

Planlı, kamu işletmelerine dayalı sanayileşmeden vazgeçilmiş,

- Dış ticaret serbestleştirilmiş, kaçakçılık ve karaborsa önlenmeye çalışılmış,
- Yabancı sermaye girişleri serbest bırakılmış,
- Sanayileşmede özel girişimciliğe ağırlık verilmiş,
- Devlet tekelleri kaldırılmış, özelleştirme faaliyetleri başlamış,
- İhracatı teşvik edici politikalar uygulamaya konulmuş,
- Kamu ekonomik kurumlarının özelleştirilmesi gündeme gelmiştir.

SORU:

1946-1953 dönemi arasındaki izlenen ekonomi politikalarını yazınız.

CEVAP:

1946-1953 döneminde izlenen politikalarla dışa kapalı, korumacı, dış dengeye dayalı ve içe dönük ekonomi politikaları gevşetilmiştir (Boratav, 2015). Bu dönemdeki yeni devletçilik anlayışına göre, devletin özel girişimciliği açıkça desteklemesi, yönetim, güvenlik ve kamu hizmetlerinden başka ekonominin planlı kalkınması için önlemler alması ve yabancı sermaye yatırımlarının özendirilmesi söz konusu olmuştur. 1946-1953 döneminde altyapı yatırımları hızla artmış, KİT'lerin faaliyet alanları genişlemiş, iç talep canlanmış ve sanayi sektörü de hızlı büyümüştür. Söz konusu dönemde, tarım alet ve makineleri ve gübre kullanımının artmasıyla birlikte tarım sektöründe ciddi üretim artışı yaşanmış; yıllık ortalama büyüme oranı tarımda %14,2, sanayide %9,8 ve GSYH'da %11,5 olmuştur. 1948 yılından itibaren Türkiye, II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ekonomilerini canlandırmayı amaçlayan Marshall Yardımları kapsamında ekonomik kalkınmanın finansmanı için destek almıştır. Tabi bu yardımların ve ardından geleceği düşünülen ilave kaynakların kullanılabilmesi için Türkiye ekonomisinin devletçilikten vazgeçmesi gerektiği vurgulanmıştır. 1950 yılında ithalat büyük ölçüde serbestleştirilmiş, 1951 yılında Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu çıkarılmıştır.

SORU:

Bir malın ithal edilmesi yerine yurt içinde üretimini teşvik eden, bu sayede döviz tasarrufu sağlayan sanayileşme stratejisine ne denir?

CEVAP:

İthal İkameci Sanayileşme

SORU:

Satın Alma Gücü Paritesi ne demektir?

CEVAP:

Belirli bir mal ve hizmet sepetinin satın alınması için gereken ulusal para tutarlarının birbirine oranı şeklinde hesaplanmaktadır. Bu oran kullanılarak harcamalar ortak bir değer üzerinden ifade edilmekte, böylece ülkeler arasında karşılaştırma yapmak mümkün olmaktadır.

SORU:

Kamu ekonomisi nedir?

CEVAP:

Kamu ekonomisi, ekonominin bir alt dalıdır ve devletin ekonomi içindeki temsil ettiği pay ile ölçülür. Devletin harcamaları, gelirleri, borçları ile ilgili uygulamaların nedenleri sonuçları ve etkilerini incelemektedir.

SORU:

Tam kamusal mal nedir?

CEVAP:

Bireylerden herhangi birisinin tüketimi nedeniyle, diğerlerinin aynı malı tüketme olanağında herhangi bir azalışın olmadığı, birlikte ve eşit biçimde tüketilen mal ve hizmetlerdir.

SORU:

Yarı kamusal mal nedir?

CEVAP:

Tüketimleri sonucu topluma yoğun dışsal faydalar sağlarken, kişilere de ayrıca özel fayda sağlayan mal ve hizmetlerdir.

SORU:

Kamu kesimi ne tür mallar üretir?

CEVAP:

Kamu kesimi genellikle tam kamusal mal ve yarı kamusal mal ve hizmet üretmenin yanında özel mal ve hizmette üretmektedir. Tam ve yarı kamusal mal ve hizmetlerin üretimini üstlenen kamu kesimi bunları piyasa fiyatlarından satma olanağı genellikle olmadığından, finansmanını vergi ve benzeri gelirlerle karşılamaktadır.

SORU:

Kamu kesiminin büyüklüğü ne anlama gelir?

CEVAP:

Kamu kesiminin büyüklüğünü dar anlamda kamu bütçesi içinde görebiliriz. Geniş anlamda kamu kesimi ise yerel yönetimleri (mahalli idarileri), kamu iktisadi kuruluşlarını, fonları, sosyal güvenlik kuruluşları ve döner sermayeli kuruluşları da kapsamaktadır.

SORU:

Kamu harcamalarının işlevsel sınıflandırması nasıldır?

CEVAP:

İşlevsel sınıflandırmada savunma, sağlık, eğitim gibi hizmetler, o hizmetleri hangi kuruluşların yaptığı dikkate

alınmaksızın harcamaların hangi amaçları gerçekleştirdiğine bakılır.

SORU:

Kamu açığı nedir?

CEVAP:

Toplam kamu harcamalarının toplam kamu gelirlerini aşan kısmıdır.

SORU:

Yeni ekonomik sınıflandırılmaya göre en büyük harcama kalemi hangisidir?

CEVAP:

Cari transferler

SORU:

Eski ekonomik sınıflandırılmaya göre en büyük harcama kalemi hangisidir?

CEVAP:

Personel harcamaları

SORU:

Türkiye'de kamu bütçesinde harcamaların finansmanında kullanılan kamu gelirlerinin en önemlisi nedir?

CEVAP:

Vergi gelirleridir.

SORU:

Geniş anlamda kamu gelirleri nelerden oluşur?

CEVAP:

Geniş anlamda kamu gelirleri ise devlet, il özel idareleri, belediyeler ve sosyal güvenlik kuruluşlarının gelirlerinden oluşur.

SORU:

Vergi dışı gelirler nelerden oluşur?

CEVAP:

Vergi dışı gelirleri içinde teşebbüs ve mülkiyet gelirleri, faiz, pay, ceza gelirleri, sermaye gelirleri yer almaktadır.

SORU:

Fon kavramı nedir?

CEVAP:

Fon: Belirli bir amacın veya birbirine yakın amaçlar grubunun gerçekleştirilmesi için belirli kaynakların toplandığı ve harcadığı, bütçe içi veya bütünüyle bütçe dışı kamusal nitelikli özel bir hesaptır.

SORU:

Dolaysız vergilerin en önemlisi hangisidir?

CEVAP:

Gelir vergisi

SORU:

Devletin dolaylı vergilere yönelmesinin en önemli sebepleri nelerdir?

CEVAP:

Bu vergilere karşı tepkinin düşük olması ve vergi maliyetinin düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

SORU:

Türkiye'de vergi sisteminin dört temel ayağı nedir?

CEVAP:

Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Katma Değer Vergisi (KDV) ve Özel Tüketim Vergisi (ÖTV)

SORU:

Türkiye'de dolaylı vergilerin dolaysız vergiler aleyhine gelişmesi ne anlama gelir?

CEVAP:

Türkiye'de ekonomik etkinliğin, gelir dağılımından daha öncelikli olduğunu gösterir.

SORU:

Bireysel vergi yükü nedir, nasıl hesaplanır?

CEVAP:

Bireyin ödediği vergilerin bireyin gelirine oranıdır (Bireyin ödediği tüm vergiler/Bireyin geliri).

SORU:

Net vergi yükü nasıl hesaplanır?

CEVAP:

(Ödenen tüm vergiler-Kamu hizmetlerinden sağlanan yarar)/Gelir

SORU:

Toplam vergi yükü nedir, nasıl hesaplanır?

CEVAP:

Ödenen vergilerin toplum gelirine (milli gelire) oranıdır (ödenen vergiler/milli gelir)

SORU:

Kamu ekonomisi genel olarak hangi alanda inceleme yapmaktadır?

CEVAP:

Kamu ekonomisi, devletin harcamaları, gelirleri ve borçları ile ilgili uygulamaların nedenleri, sonuçları ve etkilerini incelemektedir. Bir ülkede uygulanan vergiler kimlerden ve ne oranda alınmaktadır? Yapılan harcamalar hangi kesim ve gruplara yöneliktir? Kamu harcamalarının ve gelirlerinin gelir dağılımı ve ekonomik istikrar üzerindeki etkileri nelerdir? Önemli bir diğer nokta ise toplumda üretilen mal ve hizmetlerin hangi kısmı hangi oranda ve hangi kesim tarafından üretilmektedir? Özel kesim dışında kalan ve kamu kesimi tarafından üretilen mal ve hizmetlerin tamamı kamu ekonomisinin konusunu oluşturmaktadır.

SORU:

Tam kamusal mal nedir?

CEVAP:

Bireylerden herhangi birisinin tüketimi nedeniyle, diğerlerinin aynı malı tüketme olanağında herhangi bir azalışın olmadığı, birlikte ve eşit biçimde tüketilen mal ve hizmetlerdir.

SORU:

Yarı kamusal mal nedir?

CEVAP:

Tüketimleri sonucu topluma yoğun dışsal faydalar sağlarken, kişilere de ayrıca özel fayda sağlayan mal ve hizmetlerdir.

SORU:

Kamu açığı nedir?

CEVAP:

Toplam kamu harcamalarının toplam kamu gelirlerini aşan kısmıdır.

SORU:

Merkezi yönetim nedir?

CEVAP:

Merkezi yönetim, genel ve katma bütçeli idareleri ifade eder ve merkezi hükûmet kavramı olarak da ifade edilebilir.

SORU:

Kamu harcamalarında fonksiyonel sınıflandırmada nerelere bakılır?

CEVAP:

Fonksiyonel sınıflandırmada savunma, sağlık, eğitim gibi hizmetler, o hizmetleri hangi kurum/ kuruluşların yaptığı dikkate alınmaksızın, harcamaların hangi amaçları gerçekleştirdiğine bakılır.

SORU:

Cari harcamalar nedir?

CEVAP:

Yatırım harcamaları dışında kalan, ağırlıklı olarak personel harcamaları ile yönetim giderlerinden oluşan harcamalardır.

SORU:

Transfer harcamaları nedir?

CEVAP:

Emekli ve muhtaçlara yapılan ödemeler ile tarım kesimine yönelik destekleme alım ödemeleri, öğrencilere yapılan aktarımlar gibi transferleri ifade eder

SORU:

Fon nedir?

CEVAP:

Belirli bir amacın veya birbirine yakın amaçlar grubunun gerçekleştirilmesi için belirli kaynakların toplandığı ve harcandığı, bütçe içi veya bütünüyle bütçe dışı kamusal nitelikli özel bir hesaptır.

SORU:

Bireysel vergi yükü nedir?

CEVAP:

Bireyin ödediği vergilerin bireyin gelirine oranıdır (Bireyin ödediği tüm vergiler/Bireyin geliri)

SORU:

Net vergi yükü nasıl hesaplanır?

CEVAP:

Net Vergi Yükü= (Ödenen tüm vergiler - Kamu hizmetlerinden sağlanan yarar) / Gelir

SORU:

Toplam vergi yükü nedir?

CEVAP:

Toplam Vergi Yükü: Bir ülkede ödenen vergilerin toplum gelirine (millî gelire) oranıdır (Ödenen vergiler/ Millî gelir).

SORU:

Türkiye’de kamu mali yönetimine ilişkin ilk düzenleme nedir?

CEVAP:

Türkiye’de kamu mali yönetimine ilişkin ilk düzenleme 1927 yılında çıkarılan 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu’dur.

SORU:

5018 sayılı Kanun’da bütçe türleri nelerdir?

CEVAP:

5018 sayılı Kanun’da bütçe türleri; genel bütçe (I sayılı cetvelde yer alan kamu idarelerinin bütçeleri), özel bütçe (II sayılı cetvelde yer alan özel bütçe ile yönetilen kamu idareleri) düzenleyici ve denetleyici kurum bütçeleri (III sayılı cetvel).

SORU:

Parafiskal gelir nedir?

CEVAP:

Parafiskal gelir, kamu hizmeti sunan ticaret odaları, mühendis ve mimar odaları ve diğer meslek kuruluşları ile sosyal güvenlik kuruluşlarının üyelerinden aidat, prim ve benzeri adlarla aldıkları ve yasanın verdiği yetkiyle zorla tahsil edilebilen vergi benzeri gelirdir.

SORU:

Sağlık hizmetlerinin finansmanında hangi yöntemler kullanılmaktadır?

CEVAP:

Sağlık hizmetlerinin finansmanı konusunda üç yöntem (kamusal, özel ve karma finansman) söz konusudur. Kamusal finansman modelinin temeli vergi ve prim esasına dayanır. Sağlık hizmetlerinin finansmanı, toplanan genel veya özel vergiler yoluyla (Beveridge Modeli) ya da toplanan primler yoluyla (Bismark Modeli) sağlanmaktadır. Özel finansman modelinde sağlık hizmetlerinin finansmanı özel sağlık sigortacılığı ile karşılanır. Karma finansman modelinde sağlık hizmetlerinin finansmanında kamusal finansman modeli ile özel finansman modeli birlikte kullanılmaktadır

SORU:

Borç yönetiminde temel amaç nedir?

CEVAP:

Borç yönetiminde temel amaç, faiz oranları, döviz kurları ve likidite dalgalanmalarını minimum düzeyde etkileyecek borç yüküne sahip olmak ve bunu sürdürebilmektir.

SORU:

Kamu Kesimi Borçlanma Gereği nedir?

CEVAP:

Kamu Kesimi Borçlanma Gereği : Kamunun toplam nakdi harcamaları ile toplam nakdi gelirleri arasındaki farktır.

SORU:

Faiz dışı denge nedir?

CEVAP:

Faiz Dışı Denge :Kamu gelirlerinden faiz ödemeleri dışındaki kamu harcamalarının çıkarılması sonucu ulaşılan dengedir.

SORU:

İştirak nedir?

CEVAP:

İştirak; KİT’leri düzenleyen 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’ye göre iktisadi devlet teşekküllerinin veya kamu iktisadi kuruluşlarının veya bağlı ortaklıklarının, sermayelerinin en az %15’ine, en çok %50’sine sahip bulundukları anonim şirketlerdir.

SORU:

Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) nedir?

CEVAP:

Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) 233 sayılı KHK’ya göre iktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) ile Kamu İktisadi Kuruluşuna (KİK) verilen ortak addır.

SORU:

İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) nedir?

CEVAP:

TÜRKİYE EKONOMİSİ

İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT); sermayesinin tamamı devlete ait olup ticari esaslara göre mal ve hizmet üreten kamu iktisadi teşebbüsüdür. Kamu İktisadi Kuruluşu (KİK); sermayesinin tamamı devlete ait olup, tekel niteliğindeki mal ve hizmetleri kamu yararı gözeterek üretmek ve pazarlamak üzere kurulan ve bu nedenle imtiyazlı sayılan kamu iktisadi teşebbüsüdür.

SORU:

Regülasyon nedir?

CEVAP:

Regülasyon; devletin ekonomik hayatı yasal ve kurumsal müdahalelerle düzenlemesidir.

SORU:

Deregülasyon (Kurumsal Serbestleşme) nedir?

CEVAP:

Deregülasyon (Kurumsal Serbestleşme): Devletin özel sektörün karar alanını daraltan regülasyonları (düzenlemeleri) azaltması veya kaldırması, kamu gücünün özel sektöre devredilmesi yönünde yapmış olduğu faaliyetlerdir.

SORU:

Mahalli idarelerin hizmetlerine olan talep neye göre artış göstermektedir?

CEVAP:

Mahalli idarelerin hizmetlerine olan talep, nüfus artışına ve kentleşmeye paralel olarak artmaktadır.

SORU:

Fizyokrasi'nin kurucusu Fransız iktisatçı Quesnay'in tarımla ilgili görüşleri nelerdir?

CEVAP:

Fizyokrasi'nin kurucusu Fransız iktisatçı Quesnay'e göre, bir ekonomide tarım sektörü gelişmeden diğer üretim unsurlarının gelişmesi mümkün değildir. Serbest rekabet ve kişisel çıkar üzerine kurulu Fizyokrasi'ye göre, kıymetli madenler ve ticaret, iktisadi gelişme için o kadar önemli değildir. Çünkü bu alanlarda malın malla değişimi söz konusudur. Oysa tarımsal faaliyet, bir üretim ve değer yaratılmasını içerir ve bu alanda oluşan katma değer de daha yüksektir.

SORU:

Tarım dar ve geniş anlamda nasıl tanımlanır?

CEVAP:

Dar anlamda tarım; ekim, dikim, bakım ve yetiştirme yoluyla bitki ve bitkisel ürünler, hayvan ve hayvansal ürünler üretilmesi veya bunların üreticileri tarafından işlenip değerlendirilmesi faaliyetlerini kapsar. Geniş anlamda tarım ise bitkisel ve hayvansal ürün üretiminin yanı sıra, bu ürünlerin yetiştiricileri tarafından işlenmesini, ormancılık ve balıkçılık faaliyetlerini, tarımsal ürünlerin taşınmasını ve saklanmasını, üreticiler tarafından satılmasını ve tarım alet ve makinelerinin üretim faaliyetlerinde bir bedel karşılığında kullanılmasını kapsar.

SORU:

Tarım sektörünün işlevleri nelerdir?

CEVAP:

- İnsanların besin gereksinimlerini karşılamak.

- Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olmak.
- Sanayi sektörüne hammadde sağlamak.
- Tarım dışı sektörlerde istihdam sağlamak.
- Tarım dışı sektörlerde üretilen mal ve hizmetlere talep yaratmak.
- Çevre sağlığı ve toplumun ruhsal dengesini korumak.

SORU:

Tarım sektörünün genel özellikleri nelerdir?

CEVAP:

- Tarımsal üretim iklim şartlarına bağlıdır.
- Tarımsal üretim mevsimlerin ritmine bağlıdır.
- Tarım kesiminde üretim tekniklerini geliştirebilme imkânları sınırlıdır.
- Tarımsal mallar talebinin gelir esnekliği düşüktür.
- Tarım sektöründe üretim alanları dağınıktır.
- Tarımsal işletmelerin içerisinde bulundukları piyasa koşulları farklılık arz eder.

SORU:

Tarım kesiminde üretim tekniklerini geliştirebilme imkânları niçin sınırlıdır?

CEVAP:

Tarım sektörü diğer sektörlerle kıyasla daha ziyade emek yoğunudur ve çok ileri olmayan teknolojileri kullanır. Bu durum bölgeler, aileler ve ürünler arasındaki verimlilik farklılıklarının altında yatan en önemli etmenlerden biridir.

SORU:

Tarımsal mallara olan talebin gelir esnekliği niçin düşüktür?

CEVAP:

Tarımsal mallar genellikle temel/zorunlu mal statüsünde olduğu için, bu malların talebindeki değişme tüketicilerin gelirlerindeki değişmeden fazla etkilenmez. Buna göre, kişilerin gelirleri arttıkça tarımsal mal ve hizmetlere yaptıkları harcamalar gelire oranla daha az artar. Hatırlayacağınız üzere, bu tür mallara iktisat literatüründe düşük mal denir.

SORU:

Tarım sektöründe üretim alanlarının dağınık olmasının yarattığı dezavantaj nedir?

CEVAP:

Tarım sektöründe faaliyet gösteren firmalar dağınık bir yapı içerisinde şekillenmiştir. Bunlar genellikle küçük aile şirketleri olduğu için, birleşmekte zorluk çekmekte ve işbölümü ile uzmanlaşmanın sağlayabileceği verimlilik avantajından yoksun kalmaktadırlar.

SORU:

Tarım sektöründe "azalan verimler kanunu" geçerli olması ne anlama gelir?

CEVAP:

Buna göre, tarım sektöründe faaliyette bulunan bir firma sürekli olarak verimlilik dezavantajı ile karşı karşıyadır. Çünkü, tarımsal faaliyet yapılan tarım arazisinin kısa dönemde genişletilmesi söz konusu olmadığı için, üretici verimi azaltan bir sabit faktör kısıtıyla karşı karşıyadır.

SORU:

Tarımsal ürün fiyatları neden istikrarsızdır?

CEVAP:

Bu durumun temel sebebi, tabiat koşullarındaki beklenmedik değişikliklerdir. Tarımsal ürün arzı fazla olduğunda ürün fiyatları geriler; buna karşın, ürün arzı daraldığında ise fiyatlar bir anda yükselir. Fiyatların yükselmesinin ardından takip eden yılda üreticiler söz konusu ürünleri daha fazla eker. Bu ise arzın artmasına dolayısıyla fiyatların tekrar düşmesine yol açar. Tarımsal ürünlerin fiyatlarındaki istikrarsızlıkta bu mallara yönelik talep ile söz konusu malın arzı arasındaki gecikme önemli role sahiptir.

SORU:

Tarımsal üretimi oluşturan iki büyük alt sektör hangileridir?

CEVAP:

Bitkisel ve hayvansal üretim

SORU:

Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM)'nin işlevi nedir?

CEVAP:

Tohumculuk ve damızlık sektörlerinde kaliteli girdi temini için üretici olarak ve dolaylı bir şekilde piyasa yönlendiricisi konumundadır.

SORU:

Türkiye’de tarım arazileriyle ilgili en önemli sorun nedir?

CEVAP:

Çoğunlukla arazilerin oldukça küçük birimlerden oluşması ve aşırı parçalılık durumudur.

SORU:

Bitkisel üretim faaliyetini oluşturan temel alt üretim alanları hangileridir?

CEVAP:

- Tahıllar ve diğer bitkisel ürünler,
- Sebzeler,
- Meyveler, içecek ve baharat bitkileri.

SORU:

Türkiye’de en fazla ekili alanı bulunan ürün grubu hangisidir?

CEVAP:

Buğday, mısır, arpa, çavdar ve çeltik gibi bitki türlerini bünyesinde barındıran tahıllar Türkiye’de en fazla ekili alanı bulunan ürün grubudur.

SORU:

Türkiye’de en fazla üretilen sebzeler nelerdir?

CEVAP:

Türkiye’de en fazla üretilen sebzeler ise sırasıyla domates, karpuz, biber, soğan, hıyar, kavun, patlıcan, lahana, fasulye ve maruldur.

SORU:

Tarımsal faaliyet nedir?

CEVAP:

Tarımsal faaliyet, ana yapı olarak bitkisel ve hayvansal üretimle balıkçılık faaliyetlerinden ibarettir.

SORU:

İktisat literatüründe üç temel sektör nedir? nasıl ele alınmaktadır?

CEVAP:

İktisat literatüründe üç temel sektör arasında “tarım” birincil, “sanayi” ikincil, “hizmetler” ise üçüncül sektör olarak tanımlanır.

SORU:

Fizyokrasi nedir?

CEVAP:

İktisadi gelişme sürecinde tarım sektörünün önemine ilk kez sistematik olarak değinen iktisat ekolü, Fizyokrasi’dir. Fizyokrasi’nin kurucusu Fransız iktisatçı Quesnay’e göre, bir ekonomide tarım sektörü gelişmeden diğer üretim unsurlarının gelişmesi mümkün değildir. Serbest rekabet ve kişisel çıkar üzerine kurulu Fizyokrasi’ye göre, kıymetli madenler ve ticaret, iktisadi gelişme için o kadar önemli değildir.

SORU:

Dar ve geniş anlamlarda tarım nedir? Açıklayınız.

CEVAP:

Dar anlamda tarım; ekim, dikim, bakım ve yetiştirme yoluyla bitki ve bitkisel ürünler, hayvan ve hayvansal ürünler üretilmesi veya bunların üreticileri tarafından işlenip değerlendirilmesi faaliyetlerini kapsar. Geniş anlamda tarım ise bitkisel ve hayvansal ürün üretiminin yanı sıra bu ürünlerin yetiştiricileri tarafından işlenmesini, ormancılık ve balıkçılık faaliyetlerini, tarımsal ürünlerin taşınmasını ve saklanmasını, üreticiler tarafından satılmasını ve tarım alet ve makinelerinin üretim faaliyetlerinde bir bedel karşılığında kullanılmasını kapsar.

SORU:

Tarım sektörünün işlevleri nelerdir? Maddeler halinde yazınız.

CEVAP:

İnsanların besin gereksinimlerini karşılamak
Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olmak
Sanayi sektörüne hammadde sağlamak
Tarım dışı sektörlerde istihdam sağlamak
Tarım dışı sektörlerde üretilen mal ve hizmetlere talep yaratmak
Çevre sağlığı ve toplumun ruhsal dengesini korumak

SORU:

Tarım sektörünün genel özellikleri nelerdir? Kısaca maddeler halinde yazınız.

CEVAP:

Tarım sektörünün genel özelliklerini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

Tarımsal üretim iklim şartlarına bağlıdır
Tarımsal üretim mevsimlerin ritmine bağlıdır
Tarım kesiminde üretim tekniklerini geliştirebilme imkânları sınırlıdır
Tarımsal mallara yönelik talebin gelir esnekliği düşüktür
Tarım sektöründe üretim alanları dağınıktır
Tarımsal işletmelerin içerisinde bulundukları piyasa koşulları farklılık arz eder
Tarım sektöründe “azalan verimler kanunu” geçerlidir
Tarımsal üretim canlı varlıkları konu alır

Tarımsal ürün fiyatları istikrarsızdır

SORU:

Türkiye tarımsal üretimde neden avantajlı durumdadır?
Açıklayınız.

CEVAP:

Tarımsal üretim büyük ölçüde iklim ve doğa koşullarına bağlı bir iktisadi faaliyettir. Türkiye bu açıdan oldukça avantajlıdır, zira Türkiye tarımsal üretim için elverişli bir iklim ve doğa yapısına sahiptir. Büyük ölçüde Latin Amerika ve Güney Afrika ülkelerinde yetişen tropikal ürünler ve sadece dünyanın belirli bölgelerinde bulunan hayvansal ürünler dışında birçok tarımsal ürün Türkiye toprakları üzerinde yetiştirilebilmektedir.

SORU:

Türkiyede tarım sektörü organizasyonunda ne tür kurumlar görev almaktadır?

CEVAP:

Türkiye’de tarım sektörünün organizasyonel yapısına bakıldığında, tarım sektöründe doğrudan ve dolaylı olarak faaliyette bulunan iktisadi birimler arasında özel sektör firma ve kuruluşları, ilgili bakanlık, kamu iktisadi teşekkülleri, tarım satış kooperatif birlikleri, ticaret borsaları ve bazı tarımsal aracı kuruluşlar yer almaktadır.

SORU:

Türkiye tarım ve orman bakanlığının merkez birimleri hangileridir?

CEVAP:

Bakanlığın merkez birimleri arasında Balıkçılık ve Su Ürünleri Genel Müdürlüğü (GM), Çölleşme ve Erozyonla Mücadele GM, Gıda ve Kontrol GM, Hayvancılık GM, Su Yönetimi GM, Şeker Dairesi Başkanlığı ve Tütün ve Alkol Dairesi Başkanlığı sayılabilir.

SORU:

Türkiyedeki tarım ve orman bakanlığına bağlı taşra birimleri hangileridir?

CEVAP:

Taşra birimleri arasında ise daha ziyade araştırma, eğitim ve kontrol birimleri yer almaktadır

SORU:

Türkiyedeki Tarım ve Orman Bakanlığı ile ilgili kuruluşlar nelerdir?

CEVAP:

İlgili kuruluşlar olarak Çay İşletmeleri GM, Et ve Süt Kurumu GM, Tarım İşletmeleri GM, Toprak Mahsulleri GM ve Tarım ve Kırsal kalkınmayı Destekleme GM yer almaktadır.

SORU:

Türkiyede Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı kuruluşlar hangileridir?

CEVAP:

Bağlı kuruluşlar olan Atatürk Orman Çiftliği, Devlet Su İşleri GM, Meteoroloji GM, Orman GM ve Türkiye Su Enstitüsü aracılığıyla da daha genel çerçevede tarımsal faaliyetlerin yürütülmesine katkı sağlanmaktadır

SORU:

Türkiyedeki tarım ve orman arazilerinin büyüklükleri nedir?

CEVAP:

2017 yılı itibarıyla Türkiye’de tarım ve orman arazilerinin büyüklüğü 60.345 bin hektar olup; bunun %63’ü (38.002 bin hektar) tarımsal, kalan %37’si ise orman alanıdır. Toplam tarımsal alanın %62’si işlenen tarımsal alan, kalan %38’i çayır ve mera arazisi konumundadır. Toplam işlenen tarımsal alanın %66’sı ekilen tahıl alanı, %16’sı nadas, %9’u meyveler, içecek ve baharat, %4’ü zeytin, %3’ü sebzeler ve %2’si bağ olarak kullanılmaktadır.

SORU:

Türk tarım sektöründe üretim yapısı ve dağılımı nasıldır?

CEVAP:

2017 yılında yaklaşık 324 milyar liralık toplam tarımsal üretim değerinin %42’si bitkisel, %58’lik kısmı ise hayvansal üretime aittir. Buna karşılık, bitkisel üretimin %84 gibi çok büyük bir kısmı pazara dönük üretim şeklinde iken, hayvansal üretimin sadece %54’ü pazarlanabilir nitelikte olup geriye kalan kısmı öz-tüketim için yapılmaktadır. Diğer yandan, bitkisel üretim değerinin de %41’lik kısmı tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerden, %34’ü meyveler, içecek ve baharat ürünlerinden, %25’lik kısmı ise sebzelerden oluşmaktadır. Meyve ve sebze üretiminde rekabet gücü giderek arttığı için pazarlanabilirlik oranları, tahıl ve diğer bitkisel ürünlere göre daha yüksek çıkmaktadır.

SORU:

Türkiyede tahıl üretimi dağılımı nasıldır?

CEVAP:

Türkiyede en fazla ekili alanı bulunan bitkisel ürünlerin buğday, arpa, mısır, çavdar ve çeltik gibi bitki türlerini bünyesinde barındıran tahıllar olduğu (%73,6) anlaşılmaktadır. Nitekim toplam tahıl üretiminin yaklaşık %60’ı buğday, %20’si arpa ve %16’sı da mısırdan oluşmaktadır.

SORU:

Türkiyede sebze üretiminin durumu nedir?

CEVAP:

Türkiye’de bazı tropikal ürünler dışında hemen hemen tüm sebze ve meyve türlerini üretmek mümkündür. Ülkemizde sebze üretimine uygun yaklaşık 7 milyon dekarlık tarım alanı bulunmaktadır. Söz konusu alanda 2017 yılı itibarıyla yaklaşık toplam 31 milyon tonluk sebze üretimi yapılmaktadır.

SORU:

Türkiyede meyve üretimi ne durumdadır?

CEVAP:

Türkiye’de 2017 yılı itibarıyla 800 milyondan fazla meyve ağacı bulunmaktadır. Bu ağaçlardan toplam 21 milyon ton meyve üretilmektedir. 2017’de üretilen meyvelerin toplam meyve üretimindeki payları büyükten küçüğe doğru sıraladığımızda, ilk sırayı turuncgiller almaktadır.

SORU:

Son yıllarda Türkiyede meyvecilikte üretim ve rakabetin artmasının nedenleri nelerdir?

CEVAP:

Son yıllarda meyvecilikte üretim ve rekabet gücünde sağlanan artışın

sebeplerinden bazıları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Meyve üretimine eğitim ve girişimcilik düzeyi yüksek, daha nitelikli üreticilerin girmesi,
- Bu kişilerin uluslararası pazarların ihtiyaçlarını iyi analiz edebilmeleri,
- Asya ve tropikal bölgelerde üretilebilen meyvelerin üretilmesine başlanması ile ürün çeşitlemesine gidilmesi,
- Üreticilerin özellikle AB ülkeleri başta olmak üzere, satın alma gücü yüksek ülkelere yönelmeleri,
- İç pazarda da halkın eğitim ve gelir seviyesinin yükselmesi ile birlikte, daha sağlıklı ürün tüketme ihtiyacının artması,
- Küreselleşme olgusunun hızla yayılmasıyla birlikte, küresel sağlık ve tüketim kalıplarına yaklaşılması,
- Akdeniz- Ege havzasının pek çok meyve türünün üretimine müsait olması,
- Bazı ürünlerde örtü-altı (sera) üretim imkânlarının artması ve
- Genel olarak kentlilik ve gelir düzeyindeki artışa bağlı olarak, aynı ürünü dört mevsim tüketme alışkanlığının yaygınlaşmasıdır.

SORU:

Türkiyede tohum sektörü ne durumdadır?

CEVAP:

Tohum ıslah politikaları Cumhuriyetin başından beri küçük çaplı olarak yürütülse de ciddi politikaların geliştirilmesi 1980'li yılların başlarına rastlar. Nitekim 2018 yılsonu itibarıyla, yetkilendirilmiş çoğu özel 687 tohumculuk kuruluşu bulunmakta ve bunların çok büyük bir kısmı son birkaç yılda yetkilendirilmiştir. Türkiye'nin ticari tohumluk üretim değeri, dünya üretim değerinin yaklaşık %1'ine karşılık gelmektedir. Ancak, son yıllarda ülkenin tohumluk üretim hacmi hızla artmaktadır. 2017 yılı itibarıyla, Türkiye'nin tohumluk ithalatında en büyük kalem sebzecilik, tohumluk ihracatında ise ayçiçeği olmuştur.

SORU:

Türkiyedeki hayvancılık sektörü ne durumdadır?

CEVAP:

2017 sonu itibarıyla, Türkiye'de toplam tarımsal üretim değerinin %58'i hayvansal üretime aittir. Hayvansal üretim değerinin %54'ü pazarlanan değerdir. Hayvansal üretimde pazarlanan oran canlı hayvan üretiminde görece düşük (%40), hayvansal ürünlerde ise görece yüksektir (%77). Bu da hayvancılık sektöründe rekabetçi avantajın hayvansal ürünlerin üretiminde olduğunu göstermektedir. Türkiye'de canlı hayvan üretimi; sığır, koyun, keçi, kümes hayvanları, arıcılık ve ipek böcekçiliğinden oluşur.

SORU:

Türkiyede hayvansal ürünler üretimi ne durumdadır?

CEVAP:

Türkiye'de toplam hayvansal üretimin %63'ü canlı hayvan üretiminden oluşurken, kalan %37'si

hayvansal ürünlerden oluşmaktadır. Fakat bunların pazarlanabilirlik oranlarına bakıldığında, hayvansal ürünlerin çok daha önde oldukları, yani pazar sürecine daha entegre oldukları görülmektedir. Zira canlı hayvan üretiminde pazarlanan değer oranı yaklaşık %40 düzeyinde iken, bu oran hayvansal ürünlerde %77 seviyesindedir. Bu nedenle canlı hayvan sayılarında zaman içerisinde meydana gelen rakamsal değişimler, bunlardan elde edilen ürünlerin miktarı ve değeri ile tam olarak ilişkili olmayabilir. Nitekim 2002- 2017 yılları arasında Türkiye'de koyun ve keçi sayıları ciddi oranda artmış ve bu artış söz konusu hayvanlardan elde edilen et üretimine de yansımıştır.

SORU:

Türkiyedeki tarımsal gayrisafi yurt içi hasıla oranları nelerdir?

CEVAP:

Türkiye'de 2000-2017 yılları itibarıyla, cari fiyatlarla hesaplanan GSYH'ya ve tarım sektörünün GSYH içerisindeki payına bakıldığında (Tablo 4.7), cari fiyatlarla tarımsal GSYH 2000 yılında yaklaşık 16 milyar lira iken, 2017'de 189 milyar liraya yükselmiştir. Ancak, sektörün GSYH içindeki payında gözle görülür bir düşüş söz konusudur. Nitekim 2000'de Türkiye'de tarım sektörünün GSYH içerisindeki payı %10,1 iken, 2017 yılına gelindiğinde %6,1'e gerilemiştir.

SORU:

Türkiye kalkınma planlarında tarım politikaları ile gerçekleştirilmek istenen amaçlar nelerdir?

CEVAP:

- Tarımsal üretim seviyesini ve verimliliği artırmak, sektörün gelişme hızını sürdürülebilir kılmak,
- Tarımsal üretimde mümkün olduğunca kendine yeterli bir düzeye ulaşmak ve toplumun dengeli bir şekilde beslenmesini sağlamak,
- Tarıma dayalı sanayinin, tarımsal girdi ihtiyacını yurt içinden karşılamak,
- Sektörde gelir düzeyini yükselterek, sektörler arasındaki gelir farklılıklarını gidermek,
- Tarımsal istihdamı verimli hâle getirmek ve buradan başka sektörlerle işgücü göçünü kontrol etmek,
- Sektörün teknoloji düzeyini yükselterek, tarımsal üretimin doğal koşullara bağımlılığını azaltmak,
- Tarımda verimlilik düzeyinin artırılması amacıyla modern girdi kullanımını (sertifikalı tohumculuk ve damızlık) teşvik etmek, sulama faaliyetlerini geliştirmek,
- Tarım ürünlerinin uluslararası rekabet gücünü artırmak ve
- Tarımda destekleme politikasını etkin bir araç olarak kullanmak.

SORU:

Tarım sektöründe devlet müdahalesinin gerekçeleri nelerdir?

CEVAP:

- Tarım doğa koşullarına fazlasıyla bağımlı olduğu için negatif arz şoklarına ziyadesiyle açıktır, o nedenle risk ve belirsizlik fazladır.

TÜRKİYE EKONOMİSİ

- Arazi yapısı genellikle çok parçalıdır ve dağınıktır, dolayısıyla üretimde ölçek dezavantajı vardır.
- Tarımsal ürünlerin arz ve talep esneklikleri genel olarak düşüktür.
- Tarımsal ürünlerin saklanması ve pazarlanması hem daha zor hem de daha maliyetlidir.

SORU:

Avrupa Birliği (AB) Üye ülkelerin tarım politikalarını siyasal ve ekonomik anlamda bütünleştirmeyi hedefleyen politika demetinin amaçları nelerdir?

CEVAP:

Üye ülkelerin tarım politikalarını siyasal ve ekonomik anlamda bütünleştirmeyi hedefleyen bu politika demetinin amaçları

aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Üretim standartlarını ve tarım teknolojisini geliştirmek,
- Tarımsal üretim araçlarının etkili kullanımını sağlamak,
- Avrupa'daki tarımsal üretimin verimliliğini artırmak,
- Piyasalarda istikrarı sağlamak,
- Ürün arzının güvenliğini sağlamak,
- İşgücünün optimal kullanımını sağlamak,
- Gelir artışı sağlamak,
- Fiyata dayalı haksız rekabetin önüne geçmek

SORU:

Sanayi ne demektir?

CEVAP:

Dar anlamda sanayi, üretim faktörlerinden emek ve sermayeyi kullanarak, hammadde ve yarı mamul maddeleri işleyerek mamul madde hâline getiren tüm üretim faaliyetlerini kapsamaktadır. Sanayi bu bakımdan bir bakıma imalatçılıktır. Geniş anlamda tanımlamak gerekirse sanayi, müteşebbisin kurduğu, mal ve hizmet üreten ve gelir getiren faktörlerin bileşimidir.

SORU:

Türkiye'de sanayi sektörü nasıl sınıflandırılmaktadır?

CEVAP:

Günümüzde TÜİK'in temel aldığı NACE Rev.2 sınıflandırma sisteminde, sanayi sektörünün kapsamı madencilik ve taş ocaklığı (B), imalat (C) ile elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı (D) şeklindedir.

SORU:

İmalat sanayi alt sektörü hangi dallara ayrılmaktadır?

CEVAP:

İmalat sanayi alt sektörü ise tüketim malları, ara malları ve yatırım malları olarak üçe bölünmüş ve her biri kendi içinde alt sanayi dallarına ayrılmıştır.

SORU:

Ekonomik gelişme ile sanayileşme arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız?

CEVAP:

Günümüz dünyasında gelişmiş ülkelerin aynı zamanda sanayileşmiş ülkeler olmaları, ekonomik gelişme ile sanayileşme arasında çok yakın bir ilişkinin olduğunu ortaya koymaktadır. Ülkelerin sanayileşme seviyesi ile gelişmişlik seviyesi genelde aynı anlama gelir. Gelişmiş ekonomi bir anlamda sanayileşmiş ekonomi demektir.

SORU:

IMF'ye göre Türkiye ekonomisi hangi gruba girmektedir?

CEVAP:

Türkiye ekonomisi, Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından Avrupa'daki gelişme yolunda olan (gelişmekte olan) piyasa ekonomisi olarak tanımlanır ve dünyanın yeni sanayileşen ülkeleri arasındadır.

SORU:

Osmanlı'da sanayi sektörünün durumu nasıldı?

Açıklayınız.

CEVAP:

Osmanlı Devleti'nin ekonomisi tarıma dayalı bir yapıda olduğu için, sanayi sektörü ikinci planda kalmış ve içinde bulunulan şartlarda sanayileşme çabaları başarıya ulaşamamıştır. Osmanlı sanayisinde, yabancı sermayenin payı düşük, çevirici güç yetersiz ve teknoloji geriye. 264 sanayi kuruluşunda

toplam 20.977 beygir gücünde çevirici güç kullanılmıştı. Bu gücün %76'sı buhar makinelerinden, %13'ü petrol kullanan içten yanmalı motorlardan ve %6,5'i de elektrik motorlarından sağlanıyordu. Enerji daha çok kol gücüne dayanıyordu.

SORU:

Sanayi devrimi hangi teknolojik gelişme sonucu ortaya çıkmıştır?

CEVAP:

Sanayi Devrimi Avrupa'da 18'inci yüzyılda buhar gücüyle çalışan makinelerin sanayi sektörünü yaratması sonucunda ortaya çıkmıştır. Başlangıcı, buharlı makinenin bulunuşudur. 1763'te James Watt, İskoçya'da buharla çalışan makineyi icat etmiş ve makine çağının başlamasına yol açmıştır. 1807'de Amerikalı Robert Fulton buharlı makineyi gemilere uygulamış, 1825'te ilk buharlı makine lokomotiflerde kullanılmaya başlanmıştır.

SORU:

Cumhuriyetin ilk dönemlerindeki ekonomi politikaları neyi hedef almıştır?

CEVAP:

Cumhuriyet'in ilk yıllarında izlenen temel ekonomi politikası ilke olarak, özel girişim eliyle serbest piyasa şartlarında sanayileşmeyi esas almaktadır. Devlet, özel girişimi desteklemiş, fakat özel sektörün yetersiz kaldığı, karlı bulmadığı alanlarda ekonomiye müdahale ederek yatırım yapmıştır.

SORU:

Osmanlıdaki iltizam usulü ne demektir?

CEVAP:

İltizam usulü, tımar sisteminin dışında olup, Osmanlı'da vergi toplama yetkisinin belirli bir bedel karşılığında açık artırma usulüyle kişilere devredilmesidir. Vergiyi toplayan kişi mültezim olarak adlandırılırdı.

SORU:

Cumhuriyet'in ilk yıllarında hazırlanan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (BBYSP) amaçları nelerdir?

CEVAP:

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (BBYSP) Hükûmet tarafından benimsenerek 17 Nisan 1934 tarihinde yürürlüğe konmuş ve 1934-1938 yıllarında uygulanmıştır. Birinci Beş Yıllık

Sanayi Planı (1934-1938), kamu yatırımlarının tümünü kapsamayan bir plandır. BBYS'ın amacı, ithal edilmekte olan tüketim malları üretiminde belli artışlar sağlamaktır. Bu planın temel özelliği ithal ikamesini amaçlamasıdır. Plan döneminde 20 kadar fabrika kurulmuştur.

SORU:

Varlık vergisi kanunu ile neler yapılmıştır? Açıklayınız.

CEVAP:

1942 yılı Temmuz ayında Başbakan Refik Saydam'ın ölümü üzerine başbakan olan Şükrü Saraçoğlu, 12 Kasım 1942 tarihinde 4305 sayılı Varlık Vergisi Kanunu'nu çıkararak, savaş yıllarında stokçuluk ve spekülasyondan çok para kazananlardan vergi almak istemiştir. Bir defaya özgü olarak çıkarılan bu yasa ile 3.873'ü yabancı olan 114 bin kişiye varlık vergisi tahakkuk ettirilmiştir. Vergi, büyük ölçüde gayri Müslim azınlıklardan (Rum, Ermeni ve Yahudi Türk vatandaşlarından) alınmıştır.

SORU:

Demokrat parti ekonomi politikalarıyla hangi kesimlerden destek görmüştür?

CEVAP:

Demokrat Parti, ülkede çekilen ekonomik sıkıntıların ve yoksulluğun sebebini devletçi politikalarla bağlayan yoksul halk kitleleri, savaş zenginleri, özel sermaye sahipleri ve büyük toprak sahiplerinden destek görmüştür.

SORU:

Demokrat partinin iktidara gelmesiyle Türkiye ekonomisinde ne gibi değişiklikler olmuştur?

CEVAP:

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte özel sektör önemli bir gelişme göstermiş, kamuya ait sanayi kuruluşları da büyüdüğü için sanayi sektöründe kamunun payı azalmamıştır. Demokrat Parti, devletin ekonomideki payının küçültülmesini ilke olarak benimsemesine rağmen, bu dönemde T.C. Devlet Demiryolları İşletmesi, PTT, Denizcilik Bankası ve Devlet Malzeme Ofisi, kamu iktisadi teşebbüsü (KİT) hâline dönüştürülmüştür. Et ve Balık Kurumu, Türkiye Demir Çelik İşletmeleri ile SEKA ve T.C. Turizm Bankası kurularak KİT kapsamı daha da genişletilmiştir. Sanayideki bu yapı, 1946'dan, planlı dönemin başlangıcı olan 1963'e kadar geçen dönemde büyük bir değişikliğe uğramamıştır. Sanayi sektörü, 1958 yılına kadar iç talebin canlı olması sebebiyle hızla büyümüş, özellikle 1952-1957 döneminde sektörün ortalama büyüme hızı %12,5 gibi rekor bir seviyeye ulaşmıştır.

SORU:

Devlet Planlama Teşkilatının kurulması ne gibi değişiklikler getirmiştir?

CEVAP:

1961 yılında çıkarılan kanun ile Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş ve kalkınma planlarını hazırlamak ve yürütmekle görevlendirilmiştir. Böylece, Türkiye'de 1962'den sonra planlı kalkınma dönemi başlamıştır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BBYKP) 1962 yılına yetişmediği için bir yıllık program hazırlanmış ve Birinci Plan 1963 yılında

yürürlüğe konmuştur. Plan (BBYKP), 15 yıllık uzun vadeli bir planın ilk uygulama dönemi olmuştur. Türkiye'de 1963 yılından sonra uygulanan 5'er yıllık kalkınma planı dönemlerinde sanayiye dayalı büyüme temel amaçlardan biri olmuştur. 1980 yılına kadar ithal ikamesi, 1980 sonrasında ise ihracata dönük sanayileşme politikası izlenmiştir.

SORU:

Sanayi stratejisi hangi araçları kapsar?

CEVAP:

Sanayileşme stratejisi, toplumda sanayileşmeyi gerçekleştirmek için izlenen modelleri, sanayileşme politikaları ise bu stratejiyi uygulamaya koyan araçları kapsar.

SORU:

1970'ler Türkiye ekonomisinin oldukça zor bir durumda kalmasının sebepleri nelerdir?

CEVAP:

Türkiye ekonomisi 1970'li yılların sonlarına doğru çok önemli bir ödeme güclüğü ve döviz darboğazıyla karşılaşmıştır. Bunun başlıca sebepleri arasında ekonominin dışa kapalı bir yapıda olması ve dolayısıyla izlenen ithal ikameci sanayileşme politikasıdır. Türkiye'de planlı kalkınma dönemindeki ilk 15 yıllık uzun vadeli plan ile daha sonra kabul edilen 22 yıllık uzun vadeli plan hedeflerinde yeni sanayi dallarının yerli ara malları arzını artırması amaçlanmış olmasına rağmen, bu amaca ulaşamamıştır. Dördüncü Plan'da ara ve yatırım malları üreten sektörlerin imalat sanayisi içindeki payının artırılması hedeflenmiş, fakat tam tersine 1978 ve 1979'da, 1977 yılına göre tüketim malları sektörünün payı artarken, ara ve yatırım mallarının payı azalmıştır.

SORU:

Avrupa Birliği (AB) Ekonomik Faaliyetler Sınıflaması'na (NACE) göre sanayi sektörü neleri kapsamaktadır?

CEVAP:

Avrupa Birliği (AB) Ekonomik Faaliyetler Sınıflaması'na (NACE) göre sanayi sektörü; madencilik ve taş ocaklığı sanayisi, imalat sanayisi ile elektrik, gaz ve su sanayilerini kapsamaktadır.

SORU:

Bir ülkenin sanayileşmiş olarak ele alınması için ne gerekmektedir?

CEVAP:

Ülkenin sanayileşmiş ülke olduğundan söz edebilmek için imalat sanayisi içinde ara ve yatırım malları sanayilerinin payının belli bir seviyede olması gerekir.

SORU:

Türkiye'de 1980 sonrası imalat sanayide nasıl bir değişim gözlenmiştir?

CEVAP:

Türkiye'de imalat sanayisinin yapısında görülen değişim, ekonomik gelişmeye paralel bir seyir izlemektedir. Ekonomik gelişme ile birlikte, tüketimde talebin fiyat esnekliği yüksek olan malları üreten imalat sanayisi dalları daha hızlı gelişmektedir.

SORU:

Ülke ekonomisinde imalat sanayinin yeri nedir?

CEVAP:

Bir ülkede imalat sanayisinin ekonomi içindeki yeri, ülkenin gelişme sürecindeki temel göstergelerden biridir. Ülkeler geliştikçe sektörlerin ekonomi içindeki payları da değişim gösterir. Önceleri tarım gibi doğal kaynaklara dayalı sektörler ekonomi içinde önemli bir paya sahipken, ülke geliştikçe bu pay yerini imalat sanayisine bırakır ve hizmet sektörünün payı da artmaya başlar. Bu temel dönüşüm dışında gelişme sürecinde sanayinin bileşimi de değişmektedir.

SORU:

Günümüzde imalat sanayisinin bileşimindeki değişimi açıklamak için hangi unsurlar dikkate alınarak sınıflama yapılır?

CEVAP:

Günümüzde imalat sanayisinin bileşimindeki değişimi açıklamak için sektörlerin kullandıkları teknoloji, işgücü kalitesi ve bilgi düzeylerini dikkate alan sınıflamalar yapılmaya başlanmıştır.

SORU:

Madencilik Türkiye sanayi sektörü içindeki yeri nedir?

CEVAP:

Madencilik, sektör içinde çok önemli bir yere sahip değildir. GSYH içindeki payı 2014 yılında %0,9 iken, 2016'da %0,8'e düşmüştür. Bu alt sektörün büyüme hızı da zaman içinde büyük dalgalanma göstermiştir. Sektör üzerindeki etkisi 2008 yılının son çeyreğinden sonra hissedilen küresel kriz, dünya ekonomisinde ham petrol, doğal gaz ve metalik maden fiyatlarında düşüşlere ve üretim azalmalarına yol açmıştır.

SORU:

Hizmetleri diğer ekonomik faaliyetlerden ayıran temel özellikler nelerdir?

CEVAP:

Hizmetlerin maddi bir yapısı yoktur, depolanamaz ve transfer edilemez. Hizmetler üretici ve tüketici arasında doğrudan bir etkileşim yaratır.

SORU:

Uluslararası hizmetler ticareti hangi biçimlerde gerçekleştirilmektedir?

CEVAP:

Uluslararası hizmetler ticareti, hizmetlerin doğasından kaynaklanan nedenlerden dolayı dört farklı şekilde yapılmaktadır. Bunlar; hizmetlerin sınır ötesi dolaşımı, tüketicinin ihracatçı ülkeye hareketi, hizmetin sağlanacağı ülkede ticari varlık oluşturulması ve gerçek kişilerin hizmet vermek üzere başka bir ülkede geçici dolaşımıdır.

SORU:

Türkiye'de hizmet sektörleri içinde ulusal gelire yaptığı katkı açısından en hızlı gelişen alt sektör hangisidir?

CEVAP:

Hizmetler alt sektörleri içinde ulusal gelire katkı bakımından en hızlı gelişen alt sektör ticarettir. Ticaret sektörünün büyümesinde sektör içinde yer alan turizmin son yıllardaki hızlı gelişimi önemli rol oynamıştır.

SORU:

Ekonominin büyümesinde ulaştırma sektörünün önemi nedir?

CEVAP:

Ekonominin pazar için üretim gerçekleştirmesi ulaşım sektöründeki gelişmelere paralel biçimde gerçekleşir. Ulaştırma ile farklı bölgelerde üretimin gerçekleştirilmesi için gerekli ara mallar ya da hammadde temin edilir. Üretim sonucunda elde edilen ürünler yine ulaştırma kanalları aracılığıyla pazarlara taşınır. Dolayısıyla ekonominin büyümesi ve pazar için üretim yapabilmesi, ulaştırma ile haberleşme hizmet alt sektörlerinin gelişimine bağlıdır.

SORU:

Türkiye'de yük taşımacılığında kullanılan ulaşım yolları kullanım yoğunluğuna göre büyükten küçüğe doğru nasıl sıralanmaktadır?

CEVAP:

Türkiye'de yük taşımalarında ağırlık karayollarındadır. 2015 yılında yurt içi yük taşımacılığında karayollarının payı %89,1'dir. Demiryollarının payı %3.6, denizyollarının payı ise %6,1'dir.

SORU:

Birim başına düşen maliyetler göz önünde bulundurulduğunda ürün taşımacılığında ulaşım yollarının en düşük maliyetlisinden en yükseğe doğru nasıl sıralanması nasıl gerçekleştirilir?

CEVAP:

Ürün taşımacılığında denizyolları en ucuz maliyeti sunmaktadır. Denizyollarının bakım ve inşaa maliyetlerinin de olmaması bu durumu güçlendiren bir etmendir. Denizyollarından sonra ise demiryolları gelmektedir. Demiryolları karayollarına göre çok daha verimli bir taşımacılık biçimi olup uygun koşullar sağladığından güvenlik açısından da ön plana çıkar. Karayolları ise Türkiye'de ürün taşımacılığında en büyük paya sahip olmasına rağmen en maliyetli yoldur.

SORU:

Türkiye'de karayolları hangi başlıklar altında bölünmüş ve yapılan bu bölümlerlerin sınırları nasıl gerçekleştirilmiştir?

CEVAP:

Türkiye'de karayolları, devlet, il ve köy yolları olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Devlet yolları, bölge ve il merkezlerini, deniz ve hava limanlarını birbirine bağlayan birinci derecede ana yollardır. İl yolları, il sınırları içinde kalan ikinci derecedeki yollardır. Bu yollar kent, kasaba, ilçe ve bucak merkezlerini birbirlerine, il merkezlerine ve komşu ildeki en yakın merkezlere bağlar. Köy yolları ise köyler arasındaki ulaşımı sağlayan yolları oluşturmaktadır.

SORU:

THY'nin havayolu taşımacılığında tekel olan konumu ne zaman değişmeye başlamıştır?

CEVAP:

1 Mart 1956 kurulan Türk Hava Yolları (THY) Anonim Ortaklığı, uzun süre hava ulaşımında tekel konumunda kalmış, 1990'lı yılların başlarında özel hava yollarına da

ulaşım hizmeti sunma hakkının verilmesiyle, tekel olma konumunu kaybetmiştir.

SORU:

Kerkük-Yumurtalık boru hattının Türkiye'ye sunduğu imkanlar nelerdir?

CEVAP:

Türkiye bu boru hattından ton başına belirli bir taşımacılık ücreti almakta, ayrıca nakledilen ham petrolün %40'ına kadar kısmını satın almak seçeneğine sahip bulunmaktadır.

SORU:

Türk Telekom'un özelleştirme süreci hangi aşamalardan geçerek gerçekleşmiştir?

CEVAP:

Türk Telekom'un özelleştirilmesi için öncelikli olarak yabancılara hisse satışındaki sınırlamalar 16 Haziran 2004 ve 5189 sayılı Kanun ile kaldırılmıştır. 2005 yılında ise Türk Telekom'un %55'lik hissesi 6,55 milyar dolar karşılığında özelleştirilmiştir. Fakat geçen sürede Türk Telekom'un en büyük hissedarının borcunu ödeyememesi dolayısıyla ortaya çıkan düğüm, şirketin hisselerinin devredilmesiyle sonuçlanmıştır. Türk Telekom'un en büyük hissedarı olan OTAŞ'ın sahip olduğu %55 hisse, özel amaçlı ortak girişim şirketine devredilmiştir.

SORU:

Türkiye'de inşaat sektörünün genel özellikleri, üretim ve istihdam üzerindeki etkileri nelerdir?

CEVAP:

Türkiye'deki inşaat yoğunluğunun olduğu yapılaşmanın özellikleri dikkate alındığında, inşaat; emek-yoğun, fazla nitelikli elaman gerektirmeyen, dışa ve ithalata bağımlılığı çok düşük bir sektördür. Geriye doğru ve ileriye doğru ilişkileri kuvvetli olduğu için, inşaat diğer sanayi kollarını uyarır ve bu alanlarda da üretim ve istihdam artışına yol açar.

SORU:

İnşaat sektörünün yarattığı üretim ve istihdam değerlerinin sanayi sektöründe yaratılan üretim ve istihdamdan farklı nelerdir?

CEVAP:

İnşaat sektörü bir sanayi yatırımı gibi ekonomide devamlı üretim kapasitesi ve istihdam yaratmaz.

SORU:

Ekonomik kaynakların büyük bir bölümünün inşaat sektöründe kullanılmasının olumsuz sonuçları nelerdir?

CEVAP:

Üretken yatırımlara gidecek kaynağın inşaat sektörüne gitmesi nedeniyle, inşaat sektörünün genişlemesi ekonomideki büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilir.

SORU:

1985 yılı sonrasında turizm gelirleri düzenli olarak artmasına rağmen 1997, 1998 ve 2015 yılında turizm gelirlerinde azalma yaşanmasının sebepleri nelerdir?

CEVAP:

1997 yılında Asya Ekonomik Krizi yaşanma başlamış 1998 yılında Rusya ekonomisi kriz yaşamıştır. Yaşanan bu ekonomik gelişmeler turizm sektörünün reel gelirlerde azalma yaşanmasına sebep olmuştur. Yakın dönemli diğer

bir durum ise 2015 yılında gerçekleşmiş, artan terör olayları, iç karışıklık ve Rusya ile yaşanan uçak krizi gibi nedenlerden dolayı gerek ülkeye gelen turist sayısında gerekse ülkeye giren döviz miktarında büyük bir azalma yaşanmıştır.

SORU:

Dünya Ticaret Örgütü'ne göre hizmet sektörü hangi başlıklardan oluşmaktadır?

CEVAP:

Dünya Ticaret Örgütü hizmetler sektörünü 12 ekonomik faaliyet grubuna ayırmıştır. Bunlar; ticari (işle ilgili) hizmetler, iletişim hizmetleri, inşaat ve mühendislikle ilgili hizmetler, dağıtım hizmetleri, eğitim hizmetleri, çevre hizmetleri, mali (finansal) hizmetler, sağlığa ilişkin ve sosyal hizmetler, turizm ve seyahatle ilgili hizmetler, eğlence, kültür ve spor hizmetleri, ulaşım hizmetleri ve diğer hizmetler oluşmaktadır.

SORU:

Kabotaj hakkı nedir, Türkiye kabotaj hakkını ne zaman elde etmiştir?

CEVAP:

Kabotaj, bir ülkenin kendi karasuları içinde kalan deniz çevresini kullanması (ya da kullandırması) hakkıdır. 1926'dan önce Türk limanları arasındaki yük ve yolcu taşımacılığı yabancıların tekelinde iken imzalanan Lozan Anlaşması sonucunda Türkiye kabotaj hakkını elde etmiştir.

SORU:

Deniz taşımacılığında konteynır kullanımının sonuçları neler olmuştur?

CEVAP:

Dünya denizyolu ticaretinde konteynır taşımacılığı limanlara gelen yük miktarının çoğalmasını sağlamıştır. Klasik taşımacılığın limana bağımlı olan sınırları konteynırlarla birlikte kapıdan kapıya taşımacılığa kadar genişlemiş, limanlar konteynırların geçiş noktası durumuna gelmiştir. Konteynır taşımacılığı, özellikle pahalı mallar ve yükleme boşaltmada zarar görme ihtimali yüksek olan mallar ile soğutma tertibatıyla taşınması gereken yüklerin taşınmasında büyük kolaylık sağlamaktadır.

SORU:

Türkiye'de yer alan doğalgaz boru hatları hangileridir?

CEVAP:

Mavi Akım ile Rusya'dan, Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP) ile ise Azerbaycan'dan Türkiye'ye doğalgaz nakledilmektedir.

SORU:

Türk müteahhitlerin yurt dışında en fazla iş aldığı ülkeler hangileridir?

CEVAP:

Yurt dışı müteahhitlik hizmetleri en çok yapıldığı ülkeler Rusya Federasyonu, Türkmenistan ve Libya'dır.

SORU:

Turizm sektörünün ödemeler dengesinde stratejik önemi nedir?

CEVAP:

Yurtdışından gelen turistler ülkeye döviz girişi sağladığı için ödemeler dengesine net katkı sağlamaktadır.

SORU:

Finansal kriz çeşitlerinden biri olan borç krizleri hangi nedenler ile ortaya çıkmakta ve krizin sonuçları neler olmaktadır?

CEVAP:

Borç krizleri, bir ülkenin kamu veya özel kesime ait dış borçlarıyla kamunun iç borçlarını ödeyememe durumudur. Özellikle kamunun bütçe açığına dayalı mali politikaları sonucu artan kamu kesimi borçlanma gereği bir taraftan reel faizleri yükseltirken, diğer yandan yeni borç bulma konusunda sıkıntılara neden olmaktadır. Sonuçta borçların çevrilememesi, borç ertelemesi, borç takası gibi borçların yeniden yapılandırılmasına veya doğrudan ülkenin dış borçlarını ödeyemeyeceğini ilan etmesine neden olmaktadır.

SORU:

Para krizleri hangi durumda ortaya çıkmakta ve krizin sonuçları neler olmaktadır?

CEVAP:

Para krizleri, ulusal paranın değerinde ortaya çıkan büyük çaplı dalgalanmaları ifade eder. Dış ticaret dengesindeki açıklar, spekülasyon davranışları ve güven sorunu para krizlerinin temel sebepleridir. Söz konusu kriz, ekonomide uygulanan kur rejimine de bağlı olarak kurda aşırı oynaklıklar, döviz rezervlerinde hızlı düşüş, faizlerde yükselme, kısa vadede büyük çaplı sermaye çıkışı, ithalat ve ihracat fiyatlarında değişim gibi önemli sıkıntılara neden olmaktadır.

SORU:

Bankacılık krizlerinin sebepleri nelerdir?

CEVAP:

Bankacılık krizleri bazen sektör dışında gelişen ulusal ya da uluslararası makroekonomik istikrarsızlıklardan (dışsal sebepler), bazen de sektörün kendi iç dinamiklerinden (içsel sebepler) ortaya çıkabilmektedir. Bankacılık sektöründen kaynaklanan nedenlerin başında; yasal düzenleme ve denetlemelerdeki yetersizlikler, zayıf muhasebe standartları, bankaların varlık ve yükümlülüklerinin vade yapısındaki dengesizlikler, ahlaki tehlike (istismar riski) ve ters seçim sorunları, bankaların sermaye yetersizliği ve ölçek sorunu, risk yönetiminin zayıflığı, kredi yoğunlaşması ile yüksek kamu açıkları gelmektedir.

SORU:

2008 küresel krizinin diğer ülkelere kıyasla gelişmiş ülkelerde daha etkili olmasının temel sebebi nedir?

CEVAP:

Finans kaynaklı kriz, gelişmiş ülkelerde, diğer ülkelere göre daha derin ve sert küçülmelere yol açmıştır. Bunun sebebi, krizi tetikleyen finans sisteminin gelişmiş ülkelerde daha yaygın ve büyük çaplı olarak kullanılıyor olmasıdır.

SORU:

Türkiye'de bankacılık sektörünün bileşenleri nelerdir?

CEVAP:

Bankacılık sektörü; merkez bankası, mevduat bankaları, katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarından oluşmaktadır.

SORU:

Ortodoks istikrar politikalarının özellikleri ve bu politikaların sonuçları nelerdir?

CEVAP:

Ortodoks istikrar politikaları fiyat istikrarının sağlanmasında sıkı para, sıkı maliye ve sabit kur politikalarını kullanır. Sıkı politikaların içeriğinde kamu harcamalarının kısılması, reel ücretlerin düşürülmesi, kamu yardımlarının azaltılması, para arzının daraltılması bulunmakta ve bu yolla toplam talebin kontrol altına alınması hedeflenmektedir. Ancak bu yönde uygulanan daraltıcı politikalar bütçe disiplini sağlamak konusunda başarılı olsa da ekonomide durgunluğu beraberinde getirir.

SORU:

IMF türü geleneksel daraltıcı ortodoks istikrar politikalarının uygulanmasında genel olarak tercih edilen araçlar nelerdir?

CEVAP:

- Sıkı para politikası
- Faiz oranlarının yükseltilmesi
- Devalüasyon
- Sıkı maliye politikası
- Sıkı gelirler politikası
- Fiyat kontrollerinin kaldırılması
- Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi

SORU:

4 Ağustos 1958'de başlatılan istikrar programı kapsamında hangi kararlar alınmıştır?

CEVAP:

- Dolar kuru 2,8 TL'den 9 TL'ye çıkarılarak devalüasyon yapılmış, döviz alım işlemlerinde 1 dolar başına 6,22 TL vergi alınması kararlaştırılmıştır
- Bütçe dengesinin sağlanması amacıyla kamu harcamalarında kısıntı yapılmış, KİT ürünlerine zam yapılmış ve KİT'lerin Merkez Bankası kaynaklarıyla finansmanına sınırlamalar getirilmiştir.
- 422 milyon dolar düzeyindeki dış borçlar ertelenmiş ve yeni bir ödeme planına bağlanmıştır. Buna ek olarak, IMF, ABD ve OEEC'den toplam 359 milyon dolarlık yeni kredi sağlanmıştır.
- Dış ticarete serbestleşmeye gidilmiş, bu kapsamda ithalat üçer aylık programlara bağlanmış, hammadde ve ara malı ithalatına öncelik verilmiş, ihracatta ise fiyat kontrollerinde bürokratik işlemlerin hafifletilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır
- Emisyon hacmi kısıtlanmıştır

SORU:

Ticaret bankaları "kaydı para"yı hangi süreçle üretmektedirler?

CEVAP:

Ticaret bankaları merkez bankasından aldığı asli parayı, hesaptan hesaba devir yaparak, kaydı para üretirler. Kaydı para, bankaya yatırılan mevduatın belli bir kısmının yasal zorunluluk olarak TCMB’de tutulması; kalanının ise kredi veya başka yollarla piyasaya sürülmesi, bundan bankacılık sistemine geri dönen kısmın aynı süreçle yeniden piyasaya çıkması ve tekrar geri dönmesi ile bir döngü sonucunda kümülatif bir paranın üretilmiş olmasıdır.

SORU:

Katılım bankaları mevduat banklarından hangi yönleri ile ayrılmaktadırlar?

CEVAP:

Katılım bankaları, parayı ticarete doğrudan konu olan bir meta şeklinde görmezler, parayı esas olarak ticarette mübadelenin yapılmasına imkân tanıyan bir araç olarak ele alırlar. Buna göre, bu bankalar fon arz edenlere, faiz yerine kâr-zarar ortaklığına dayalı bir sözleşme önerirler. Dolayısıyla, topladıkları fonlar diğer bankalardaki mevduat hesaplarına benzese de, onlarda olduğu gibi önceden belli bir faiz oranı vaat edemezler. Dönem sonunda faiz esaslı bankalarda geçerli getiri oranlarına yakın bir kâr payı verirler. Ayrıca, diğer ticari bankalarda olduğu gibi faiz cinsinden bir borç kaynağı kullanmaları prensip olarak yasak olduğu için, kısa vadeli her türden borçlanma işlemine giremezler.

SORU:

Heterodoks istikrar politikalarının temelinde hangi unsurlar bulunmaktadır ve politikaların sonuçları nelerdir?

CEVAP:

Heterodoks istikrar politikalarının temelinde ise, sıkı para ve maliye politikaları ile sabit kur sistemine ek olarak ücret ve fiyat kontrolleri şeklinde uygulanan gelirler politikası yer alır. Bu şekilde üretim ve istihdam düzeyine zarar vermeden enflasyonla mücadele edilmesi hedeflenir.

SORU:

Reeskont kredisi nedir, bu krediyi kimler kullanmaktadır?

CEVAP:

Bu kredi türü; bankaların ellerindeki ticari senetleri merkez bankasına iskonto ettirmek suretiyle kısa vadeli olarak temin ettikleri kredi olup, bu krediye uygulanan iskonto ya da faiz oranına da reeskont oranı denir.

SORU:

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın temel görevi hangi unsurlardan oluşmaktadır?

CEVAP:

TCMB’nin temel görevi; fiyat istikrarını sağlamak ve enflasyonu kontrol altında tutmak şeklinde tanımlanmıştır. 4651 sayılı kanuna göre, TCMB fiyat istikrarını sağlamak için uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı para politikası araçlarını doğrudan kendisi belirler ve fiyat istikrarını sağlama amacı ile çelişmemek kaydıyla Hükümetin büyüme ve istihdam politikalarını destekler. Bununla birlikte, TCMB açık piyasa işlemleri, reeskont ve avans işlemleri, döviz rezervlerinin yönetilmesi, mali piyasaların izlenmesi ve zorunlu karşılıkların belirlenmesi gibi ek görevleri de yerine getirir.

SORU:

1978 ve 1979 yıllarındaki istikrar kararları alınmasına yol açan gelişmeler nelerdir?

CEVAP:

Uluslararası piyasalarda 1974’teki ilk petrol şoku ve 1978 yılındaki petrol krizinin ardından petrol fiyatlarında ortaya çıkan yükselme ekonomiyi birçok kanaldan olumsuz yönde etkilemiştir. Petrol fiyatlarındaki artış petrol ithalatının toplam ithalat içerisindeki payını 1980 yılında %47’ye kadar çıkarmış, ihracatın ithalatı karşılama oranı %30,2’ye kadar gerilemiştir. İthalattaki bu artış döviz sıkıntısını ve kısa vadeli dış borçlarda artışı beraberinde getirmiştir. İlerleyen yıllarda finansman sorunu ile birlikte petrol ithalatının kısıtlanması gündeme gelmiş, bu durum enerji darboğazına ve eksik kapasite kullanımına neden olmuştur. Diğer yandan yurt içinde sosyal, siyasi ve iktisadi sıkıntılar hızla artmış, bunlara ek olarak, Kıbrıs Harekati’nin doğrudan maliyeti ve sonrasında ABD’nin uyguladığı ambargo da ekonomiyi derinden etkilemiştir. İthalat vergileri ve kısıtlamalar ile korunan ancak talep karşısında yetersiz kalan yurt içi üretim, bir taraftan fiyatlar üzerinde artış yönünde baskı yaparken, diğer yandan ekonomik büyümeyi kısıtlar hale gelmiştir.

SORU:

TCMB’nin temel yetkileri nelerdir?

CEVAP:

TCMB’nin temel yetkileri aşağıda yer almaktadır:

- Banknot ihracı imtiyazını tek elden yürütmek
- Hükûmetle birlikte enflasyon hedefini tespit etmek ve bununla uyumlu olarak para politikasını belirlemek
- Fiyat istikrarını sağlamak için gerekli para politikası araçlarını kullanmak
- Nihai kredi mercii olarak bankalara kredi vermek
- Gerek duyulduğunda, TMSF’ye avans vermek
- Bankalar, diğer mali kurumlar ile düzenleyici ve denetleyici kurum ve kuruluşlardan ihtiyaç duyduğu bilgileri ve istatistikleri istemek

SORU:

Türkiye’de ekonomik kriz zamanlarında mevduat, hisse senedi, tahvil ve bono payları nasıl değişmektedir?

CEVAP:

Kriz dönemlerinde mevduatın ve hisse senetlerinin payları ciddi oranda düşse de istikrarın sağlandığı yıllarda bu kalemlerde hızlı bir yükselme yaşanmıştır. Bono ve tahvilin payında ise tersi yaşanır. Zira kriz dönemlerinde faiz oranlarındaki artışa bağlı olarak borç senetlerinin getirisi yükseldiği için talep artmakta, ardından istikrarlı dönemlerde faiz oranındaki düşüşe bağlı olarak talep gerilemektedir.

SORU:

5 Nisan 1994 kararları hangi koşulların sonucu olarak uygulanmaya konulmuştur?

CEVAP:

Artan kamu açıkları, iç borçlanma ve TCMB kaynakları yoluyla finanse edilmiştir. Bütçenin finansmanına ek olarak kaynak yetersizliği sonrası dış borçların

ödenmesinde de iç borçlanmaya gidilmesi, faiz oranlarının hızla yükselmesine yol açmıştır. Merkez Bankası'ndan finansman ise döviz rezervlerinin giderek azalmasına neden olmuştur. Yükselen faiz oranları ise, ülkeye sıcak para girişini artırmış ve TL'nin aşırı değer kazanmasına yol açmıştır. Bu ise, bir taraftan ihracatta rekabet gücünün azalmasına ve ithalatın yükselmesine yol açarak reel sektörü olumsuz etkilerken, diğer yandan dış ticaret açığını artırarak dış dengenin bozulmasına sebep olmuştur. Finansal sistemde ise, bankaların döviz açık pozisyonlarının sürekli olarak artması özel kesime kredi sağlama işlevinden giderek uzaklaşması ve Merkez Bankasının döviz kurlarında yükselmeyi önlemek için piyasaya yabancı para sürmesi kırılmalılığı ve dalgalanmaları artırıcı unsurlar olmuştur. Bunlara 1990'lı yılların başından itibaren özellikle genel ve yerel seçimler nedeniyle hükümetlerin mali ve parasal disiplin konusunda gevşek davranması ve dünya ekonomisinde yaşanan genel durgunluk da eklenince, ekonomide kriz ortamı oluşmuştur.

SORU:

4 Nisan Programı kapsamında yapılan düzenlemeler nelerdir?

CEVAP:

Program kapsamında yapılan düzenlemeler şunlardır:

- Kamu kesimi borçlanma gereği ve enflasyonu düşürmeye yönelik olarak kamu harcamalarının azaltılması ve gelirlerin artırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda kamuya yeni personel alımı durdurulmuş, maaş ve ücret artışları sınırlandırılmış, vergi oranları artırılmış ve bazı ek vergiler konmuş, KİT ve TEKEL ürünlerinin fiyatlarında yüksek oranlı artışlar yapılmıştır
- Finans piyasalarına yönelik olarak ise mevduatların tamamı hazine güvencesi altına alınmıştır. Hazinesinin Merkez Bankası'ndan kısa vadeli avans kullanımına sınırlama getirilmiştir. Merkez Bankası'nın özerkliğini artırmaya yönelik yeni tedbirler yürürlüğe konmuştur
- Yapısal sorunların çözümüne yönelik olarak; KİT'lerin yapısının yeniden düzenlenmesi, özelleştirme politikasının etkin bir şekilde uygulanması, sosyal güvenlik reformu ile tarımsal destekleme politikasının yeniden düzenlenmesine yönelik kararlar alınmıştır

SORU:

2001 krizi öncesi bankacılık sektörünün genel yapısı nasıl bir görünüme sahiptir?

CEVAP:

Bankacılık sektörü 1990'lı yılların başından itibaren uluslararası standartlara ve rekabete aykırı şekilde yönetilmiştir. Nitekim devlet iç borç senetlerinin mevduat bankalarının toplam aktifleri içerisindeki payı 1990 yılında %10 iken, 2000'li yıllara gelindiğinde %40'ın üzerine çıkmıştır. Kredilerin payı ise %47'den %25'in altına düşmüştür. Bu gelişmelerin sonucu olarak, 1997-2001 döneminde 20 banka iflas etmiş ya da TMSF el koymuştur. 2000 yılı başında istikrar programının uygulanmaya

başlamasıyla faiz oranları aşırı şekilde düşmüş; takip eden günlerde elinde bol miktarda kamu kâğıdı bulunduran bankalar giderek artan bir likidite sorunu ile karşı karşıya kalmıştır.

SORU:

Türkiye'nin 1958 yılında ilk istikrar programını uygulamak zorunda kalmasının temel sebepleri nelerdir?

CEVAP:

1950'lerin ortasında dış yardımların azalmasıyla birlikte yıllık büyüme oranları düşmeye başlamış, döviz rezervlerindeki azalmanın ithalat üzerindeki daraltıcı etkisi ve para arzını artırıcı politikalar sonucunda yüksek fiyat artışları yaşanmıştır. Belirtilen durumlar beraberinde 1957 yılından itibaren büyüme oranındaki sert düşüş getirmiş ve 4 Ağustos 1958'de ilk kapsamlı istikrar programı açıklanmıştır.

SORU:

Ekonomik krizler hangi başlıklar altında toplanıp, açıklanmaktadır?

CEVAP:

Ekonomik krizler; reel sektör krizleri ve finansal krizler olarak iki ana başlık altında toplanabilir. Reel krizler, mal ve hizmet piyasalarında ortaya çıkan, enflasyon veya durgunluk şeklinde kendini gösteren dengesizlikler ile üretim faktörleri piyasalarında meydana gelen ve istihdam düzeyini de etkileyen dengesizliklerden oluşmaktadır. Finansal krizler ise, finansal piyasalarda finansal ataklarla ortaya çıkan ve ülkelerin para, bankacılık, borsa ve diğer finansal piyasalarındaki büyük çaplı dalgalanmaları ifade eder.

SORU:

10 Ağustos 1970 tarihinde alınan istikrar kararları nelerdir?

CEVAP:

- %67 oranında devalüasyon yapılmış, dolar kuru 15 TL olarak belirlenmiştir.
- Mali disiplin kapsamında vergiler yükseltilmiş, maaş ve ücretler dondurulmuş, KİT ürünlerine zam yapılmıştır
- Ekonomideki arz daralmasını gidermek amacıyla ithalatta teminat oranları düşürülmüş, miktar kısıtlamaları da azaltılmıştır

SORU:

10 Ağustos 1970 tarihinde uygulamaya konulan istikrar programının sonuçları nelerdir?

CEVAP:

Uygulamaya konulan tedbirlerin ardından dış kaynak konusunda önemli gelişmeler sağlanmıştır. IMF'den alınan yeni krediler, artan işçi döviz gelirleri, hammadde ve mamul ihracatında artış ve kısa vadeli dış borçlar sayesinde, 1973 yılında ilk kez cari işlemler dengesi fazla vermiştir. Sonraki yıllarda da olumlu hava bir süre daha devam etmiş, kalkınma planlarında öngörülen ortalama yıllık büyüme oranları yakalanmış, dolar kuru 13,5 TL'ye kadar düşmüş, enflasyon oranı 1971-77 yılları arasında ortalama %18'lerde seyretmiştir.

SORU:

24 Ocak Kararları'nın sonuçları nelerdir?

CEVAP:

Kararların yürürlüğe girmesinin ardından 1981 yılında %4,8'lik büyüme sağlanmıştır. Büyüme oranında en büyük pay âtil kapasitenin harekete geçmesi sonrası sanayi sektöründe kaydedilen %9,9'luk üretim artışına aittir. Yukarıda bahsedilen daraltıcı tedbirler fiyat istikrarı üzerinde kısa dönemde olumlu sonuçlar doğurmuş, enflasyon oranı üç haneli değerlerden 1981 yılında %36,8'e gerilemiştir. Bu dönemde bütçe açığında da düzelme sağlanmış, kamu personel harcamaları azalmış, buna karşılık faiz ödemelerinde artış olmuştur. İhracatı teşvik edici düzenlemeler kısa sürede etkisini göstermiş; 1981 yılında 2,9 milyar dolar olan ihracat bir sonraki yıl 4,7 milyar dolara ulaşmıştır. Bunun yanında ihracatın içeriği de değişmiş, tarım ürünlerinin toplam içerisindeki payı azalırken, sanayi ürünlerinin oranı giderek yükselmiştir.

SORU:

24 Ocak 1980 alınan ekonomik istikrar kararları nelerdir?

CEVAP:

- %48,6 oranında devalüasyon yapılmış, döviz alım satımları kademeli olarak serbest bırakılmıştır
- Mal ve hizmet piyasaları ile üretim faktörleri piyasalarında fiyatların arz ve talep koşullarında belirlenmesi amacıyla uygun olarak fiyat Saptama Kontrol Koordinasyon Komitesi kaldırılmıştır.
- 1980 öncesi uygulanan negatif reel faiz uygulamasından vazgeçilmiş; kredi ve vadeli mevduat faiz oranları serbest bırakılmıştır
- Kamu sektörünün küçültülmesi amacıyla, özelleştirme politikası gündeme alınmış, kamu tarafından üretilen malların kapsamı daraltılmış, kamu harcamalarında kesintiye gidilmiştir
- Tarım ürünlerinde destekleme alımları sınırlandırılmış, sübvansiyonların kapsamı daraltılmış, KİT'lere kendi ürünlerinin fiyatlarını belirlemelerine izni verilmiştir
- Dış ticarete serbestleşme hedefine yönelik olarak ihracat artışı sağlamak amacıyla ihracat kredileri, ihracata yönelik yeni teşvikler, ihracatta vergi iadesi uygulaması, yeni vergi muafiyet ve istisnaları uygulamaya konmuştur. İthalatın serbestleştirilmesi konusunda ise ithaline izin verilen mallar listesi yerine ithaline izin verilmeyen ürünlerin listesi belirlenmiştir

SORU:

Bir para birimin "konvertibl" olmasının avantajları nelerdir?

CEVAP:

Bir ülke parasının piyasada diğer ülke paralarına veya altına serbestçe dönüştürülebilmesi, alınıp satılabilmesidir. Bu durum para biriminin kullanıldığı ülkede ticaret ve yatırım faaliyetlerinin artmasını kolaylaştırır.

SORU:

Mevduat bankalarının temel işlevleri nelerdir?

CEVAP:

Mevduat bankalarının temel işlevleri şunlardır:

- Hesaptan hesaba devir yaparak kaydı para oluşturmak
- Ticari ve diğer alanlara kredi vermek
- Kambiyo işlemleri yapma
- Kasa kiralamak
- Tahvil ve hisse senedi emisyonuna aracılık etmek
- Kefalet mektubu ve kabul kredisi vermek
- Diğer bankacılık işlemlerini yapmak

SORU:

Finansal krizlerin ortaya çıkmasında etkili olan faktörler nelerdir?

CEVAP:

- Arz ve talepteki ani dalgalanmalar
- Sürdürülemeyen büyüme ve belirsizliğin artması
- Enflasyon ve enflasyonu düşürmeye dönük yanlış politikalar
- Firma bilançolarının bozulması
- Finansal serbestleşmeye erken geçiş ve deregülasyon
- Aşırı borçlanma, faiz oranlarının yükselmesi ve uluslararası sermaye hareketleri
- Kurdaki aşırı oynaklıklar ve yanlış kur politikaları

SORU:

Hangi durumlarda borsa krizleri ortaya çıkmaktadır?

CEVAP:

Borsa krizleri, menkul kıymet borsalarında görülen aşırı dalgalanmalardır. Dalgalanmaların kaynağı, mikro düzeyde borsada faaliyet gösteren firmaların yapılarındaki bozulmalar olabileceği gibi, siyasi krizler veya dünya piyasalarındaki hammadde ve emtia fiyatlarında aşırı hareketlilik gibi makroekonomik faktörler de olabilir.

SORU:

4 Ağustos 1958'de yürürlüğe konulan istikrar kararlarının sonuçları nelerdir?

CEVAP:

4 Ağustos 1958 İstikrar Kararları genel olarak açık finansman ve para arzındaki artışları frenleyerek enflasyonla mücadele amacını taşımaktadır. Ancak bir yandan KİT ürünlerinin fiyatlarında yapılan artış, diğer yandan devalüasyonun ekonomide yol açtığı maliyet enflasyonu bu amacın gerçekleştirilmesine büyük ölçüde engel olmuştur. Alınan önlemler sonrasında dış ticarete serbestleşmeyle birlikte ithalatın ihracattan daha fazla artması sonucu, dış ticaret açığı azalmak yerine artmaya devam etmiştir.

SORU:

24 Ocak 1980 ekonomik istikrar kararlarının daha önceki istikrar tedbirlerinden temel farkı nedir?

CEVAP:

24 Ocak Kararları'nın daha önceki istikrar tedbirlerinden önemli bir farkı, ithal ikameci sanayileşmenin terk edilerek ihracata dayalı sanayileşmenin benimsenmesidir. Artık piyasa ekonomisine dayalı, dışa açık ve ihracata yönelik üretimi esas alan bir kalkınma politikası söz konusudur.

SORU:

"Ödemeler bilançosunda; ..... hesabına dönem içerisinde gerçekleştirilen mal ve hizmet ticareti kaydedilir.

Buna karşın yerleşik ve yabancıların gerçekleştirdiği sermaye hareketleri ..... hesabına kaydedilir. " Yukarıdaki cümlede bırakılan boşlukları tamamlayacak uygun ifadeler nelerdir?

CEVAP:

Ödemeler bilançosunda; cari işlemler hesabına dönem içerisinde gerçekleştirilen mal ve hizmet ticareti kaydedilir.

Buna karşın yerleşik ve yabancıların gerçekleştirdiği sermaye hareketleri finans hesabına kaydedilir.

SORU:

Ödemeler bilançosunda yer alan sermaye hesabında kayda alınan işlem grupları nelerdir?

CEVAP:

Ödemeler bilançosunda yer alan sermaye hesabında iki grup işlem kayda alınmaktadır:

(i) Üretilmeyen ve finansal olmayan varlıkların edinimi ve elden çıkarılması (kara parçası gibi maddi olmayan varlıklar ile bayilikler, ticari marka ve kira ile lisans gibi transfer edilebilir sözleşmeler gibi maddi olmayan varlıklar)

(ii) Sermaye transferleri (borç affı ve diğer sermaye transferleri gibi).

SORU:

İki uç döviz kuru sistemi olan sabit ve dalgalı kur sisteminde uluslararası resmî rezervlere duyulan ihtiyaç nasıl değişmektedir? Açıklayınız.

CEVAP:

İki uç döviz kuru sistemi olan sabit ve dalgalı kur sistemine veya bu sistemlerden birisine daha yakın olan bir kur politikasına (ara sistem) göre uluslararası resmî rezervlere duyulan ihtiyaç da değişiklik gösterecektir. Sabit kur sisteminin takip edildiği bir ekonomide resmî rezervlere duyulan ihtiyaç en üst düzeyde olurken, dalgalı kur sisteminde rezervlere daha az ihtiyaç duyulmaktadır.

SORU:

Türkiye’de ödemeler bilançosu verilerini hangi kurum hazırlamaktadır?

CEVAP:

Türkiye’de ödemeler bilançosu verilerini Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası hazırlamaktadır.

SORU:

Cari açık analizlerindeki önemli parametreler nelerdir? Sıralayınız.

CEVAP:

Cari açık analizlerinde doğrudan yabancı sermaye yatırımları, portföy akımları, dış krediler, dış ticaret akımları ve döviz rezervleri önemli parametrelerdir.

SORU:

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yarattığı ekonomik ve sosyal etkiler nelerdir? Açıklayınız.

CEVAP:

Doğrudan yabancı yatırımlar, giriş yaptığı ülkeye sermayenin yanı sıra teknoloji ve işletme bilgisi de getirmektedir. Ayrıca ülkede yaratılan katma değer ile

birlikte istihdam ve rekabete önemli ölçüde katkılar sağlayabilmektedir. Söz konusu yatırımlar ihracata dönük sektörlerde yapıldığında, dış ticaret dengesinde olumlu gelişmeler olabilir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yarattığı ekonomik ve sosyal etkiler ülkelerin kalkınmasında önemli katkı sağlamaktadır.

SORU:

"Bir ülke parasının diğer ülke paraları cinsinden fiyatına veya yabancı ülke paralarının yerli ülke parası cinsinden fiyatlarına ....., yabancı ülke paralarının birbiri cinsinden fiyatına ise ..... denmektedir."

Yukarıdaki cümlede bırakılan boşlukları tamamlayacak uygun ifadeler nelerdir?

CEVAP:

Bir ülke parasının diğer ülke paraları cinsinden fiyatına veya yabancı ülke paralarının yerli ülke parası cinsinden fiyatlarına döviz kuru, yabancı ülke paralarının birbiri cinsinden fiyatına ise çapraz kur denmektedir.

SORU:

Türkiye’de döviz işlemlerinin yapıldığı üç temel piyasa hangileridir? Sıralayınız.

CEVAP:

Türkiye’de döviz işlemleri temel üç piyasada yapılmaktadır. Bunlar; serbest döviz piyasası, TCMB denetimindeki döviz ve efektif piyasası, bankalararası döviz piyasasıdır.

SORU:

Dalgalı kur politikası kapsamında döviz piyasasında kur hangi değişkenlere göre belirlenmektedir?

CEVAP:

Dalgalı kur politikası kapsamında döviz piyasasında kur döviz arz ve talebine göre belirlenmektedir. Merkez Bankası döviz kurlarında aşırı dalgalanma olması veya başta fiyat istikrarı olmak üzere Bankanın belirlediği çeşitli hedeflere uygun olarak döviz piyasasında alım veya satım yaparak kura müdahale edebilir.

SORU:

Tam dolarizasyon sistemi nedir ve ülkeler ne gibi gerekçelerle tam dolarizasyon sistemine geçmektedir

CEVAP:

Bazı ülkeler, ekonomik ilişkilerinin yoğunluğu, parasının saygınlığı ve istikrarı gibi nedenlerle ulusal paralarını başka bir ülkenin parasına tam anlamıyla bağlayabilmektedir. Bu uygulamaya tam dolarizasyon denmektedir.

SORU:

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına, uluslararası ekonomik gelişmeleri de esas alarak döviz kurunu belirleme yetkisi kaç yılında verilmiştir?

CEVAP:

Mayıs 1980’de yayımlanan Maliye Bakanlığı tebliği ile Merkez Bankasına, uluslararası ekonomik gelişmeleri de esas alarak döviz kurunu belirleme yetkisi verilmiştir. Bu tarihten itibaren TCMB döviz kurunu günlük olarak belirlemeye başlamıştır.

SORU:

Kamu kesimi dış borç stokundaki başlıca iki borçlanma şekli nedir?

CEVAP:

Kamu kesimi dış borç stokunda iki başlıca borçlanma şekli vardır:

- Kredi bulma yoluyla borçlanma
- Tahvil ihraç ederek borçlanma.

SORU:

Türkiye'de Cumhuriyet rejimi ilk dış borçlanmasını hangi amaçlara ulaşmak maksadıyla yapmıştır?

CEVAP:

Cumhuriyet rejimi ilk dış borçlanmasını demiryollarının ve Haydarpaşa limanının kamulaştırılmasını yapmak amacıyla yapmıştır.

SORU:

Herhangi bir ekonomide ulusal düzeyde fon açığının iki temel göstergesi nelerdir?

CEVAP:

Herhangi bir ekonomide, ulusal düzeyde fon açığının temel iki göstergesi tasarruf-yatırım dengesi ile cari işlemler açığıdır.

SORU:

Ödemeler dengesinde borç ve alacakların birbirine eşit olması gerekliliği hangi kayıt sisteminin uygulanması sonucunda ortaya çıkmaktadır?

CEVAP:

Ödemeler dengesinde çift kayıt sistemine göre tutulduğu için borç ve alacakların birbirine eşit olması gerekir.

SORU:

Türkiye ekonomisinde cari işlemler hesabındaki açığın temel kaynağı nedir?

CEVAP:

Türkiye ekonomisinde cari işlemler hesabındaki açığın temel kaynağı, dış ticaret işlemlerinden (mal dengesinden) doğan açıktır.

SORU:

Ödemeler bilançosu finans hesabında kayda alınan işlem türleri nelerdir? Sıralayınız.

CEVAP:

Finans hesabı, dış finansal varlık ve yükümlülük hareketlerini kapsamaktadır. Finans hesabında, doğrudan yatırımlar, portföy yatırımları, finansal türevler, diğer yatırımlar ve rezerv varlıkları kayıt altına alınmaktadır.

SORU:

Türkiye Cumhuriyeti devletinde 1929 yılına kadar devletin dış ticaret politikası belirleme yetkisinin sınırlı olması hangi antlaşmanın gerekliliğidir?

CEVAP:

Lozan Anlaşması hükümleri gereği, 1929 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti devletinin dış ticaret politikası belirleme yetkisi sınırlıdır.

SORU:

İthalatımızın ağırlıklı olarak sermaye ve ara malından oluşmasının gerekçeleri nelerdir?

CEVAP:

İthalatımızın ağırlıklı olarak sermaye ve ara malından oluşmasının nedeni, yerli üretimin ithal sermaye mali ve girdilere olan bağımlılığından kaynaklanmaktadır. İleri teknoloji ve sermaye-yoğun ürünleri üretebilen yerli üretimin yetersiz ya da hiç bulunmaması sebebiyle ithal

mallara olan bağımlılık kırılmamakta ve buna bağlı olarak ekonomi büyümeye başladığında, ithalat talebi de artmaktadır.

SORU:

Türkiye'nin ihracat gelirini hızla artırılabilmesi ve bunun sürdürülebilirliğini sağlaması için hangi tip ürünlerin üretimine yönelmesi gerekmektedir?

CEVAP:

Türkiye'nin ihracat gelirini hızla artırılabilmesi ve bunun sürdürülebilirliği için yurt içi katma değeri yüksek olan ürünlere (teknoloji yoğun sermaye mallarına) yönelmesi büyük önem arz etmektedir.

ARA SINAVDA NELER GELDİ? NELER GELEBİLİR?

1. Türkiye'de Cumhuriyet döneminde yapılan nüfus sayımları ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Günümüzde nüfus sayımı sokağa çıkma yasağı uygulanarak yapılmaktadır.
- B) İlk nüfus sayımı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre yapılmıştır.
- C) İlk nüfus sayımında, kadın nüfusu erkek nüfusundan fazla çıkmıştır.
- D) İlk nüfus sayımı 1935'de yapılmıştır.
- E) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne dayalı ilk nüfus sayımı sonuçları 2000 yılına ilişkindir.

C

2. Türkiye'nin yüzölçümü ve coğrafi konumu ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Türkiye, yüzölçümü açısından dünyanın 10. büyük ülkesidir.
- B) Türkiye, güney yarım kürede yer almaktadır.
- C) Ülke topraklarının yüzde 40'ı Avrupa kıtasındadır.
- D) Türkiye'nin üç kıtada toprağı bulunmaktadır.
- E) Ülke topraklarının yarısından fazlası dağlarla ve engebeli arazilerle kaplıdır.

E

3. Cumhuriyet döneminde Türk sosyal güvenlik sisteminin ilk kurumu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sosyal Güvenlik Kurumu
- B) Bağ-Kur
- C) İşçi Sigortaları Kurumu
- D) Emekli Sandığı
- E) Sosyal Sigortalar Kurumu

C

4. Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk nüfus sayımı hangi padişah döneminde yapılmıştır?

- A) Kanuni Sultan Süleyman
- B) Fatih Sultan Mehmet
- C) II. Mustafa
- D) II. Mahmut
- E) Yavuz Sultan Selim

D

5. 2011 yılı İnsani Gelişme Endeksi'ne göre, Türkiye hangi insani gelişmişlik sınıfında yer almaktadır?

- A) Çok düşük insani gelişme
- B) Yüksek insani gelişme
- C) Çok yüksek insani gelişme
- D) Düşük insani gelişme
- E) Orta insani gelişme

B

6. Hanehalkı veya bireyin, yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumuna ne ad verilir?

- A) Optimum yoksulluk
- B) Nisbi yoksulluk
- C) Göreli yoksulluk
- D) Mutlak yoksulluk
- E) Sabit yoksulluk

D

7. Bir ülke için çizilen Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşması, söz konusu ülke için aşağıdakilerden hangisini ifade eder?

- A) Gelir dağılımındaki eşitsizliğin arttığını
- B) Bölgesel gelir eşitsizliğinin azaldığını
- C) Yoksulluğun azaldığını
- D) Bütçe fazlasının arttığını
- E) Kişi başına gelirin arttığını

A

8. Bir ülkede büyüme hızı birkaç çeyrek dönem veya birkaç yıl üst üste yüzde 1 ile yüzde 3 arasında gerçekleşmişse, bu ülke ekonomisinde aşağıdakilerden hangisi söz konusudur?

- A) Enflasyon
- B) Durgunluk
- C) Aşırı büyüme
- D) Kriz
- E) Dolarizasyon

B

9. Türkiye'de IMF İstikrar Programı hangi yılda uygulanmaya başlanmıştır?

- A) 1955
- B) 1958
- C) 1961
- D) 1969
- E) 1971

B

10. Aşağıdakilerden hangisi 2001-2023 dönemini kapsayan Uzun Vadeli Strateji'nin (Vizyon 2023'ün) hedefleri arasında yer alır?

- A) Kişibaşına gelirin 2023 yılında AB ülkeleri düzeyine yaklaştırılması
- B) İleri teknoloji kullanımının sınırlandırılması
- C) GSMH düzeyi açısından dünyanın ilk 3 ekonomisi arasına girilmesi
- D) Düşük katma değerli ürünlerin üretiminin yaygınlaştırılması
- E) Toplam faktör verimliliğinin düşürülmesi

A

11. Fonksiyonel sınıflandırmaya göre 2006-2011 döneminde Türkiye'de hangi kamu harcaması kaleminin bütçe içindeki payında ciddi bir artış olmuştur?

- A) Dinlenme, kültür ve din hizmetleri
- B) Sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri
- C) Savunma hizmetleri
- D) Çevre koruma hizmetleri
- E) Ekonomik işler ve hizmetler

B

12. Aşağıdakilerden hangisi kamu kesimi borçlanma gereğinin, bütçe açığı göstergesi olarak kullanılmasının nedenlerinden biri değildir?

- A) Bütçe açığı ölçümü ile ilgili sorunlardan kurtulmak
- B) Ülkelerarası karşılaştırmalar yapabilmek
- C) Standartlara uyum sağlamak
- D) Maliye politikasının sürdürülebilirliğini analiz edebilmek
- E) Faiz ödemelerini sabitlemek

E

13. Aşağıdakilerden hangisi 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun getirdiği yenilikler arasında yer almaz?

- A) Bütçenin kapsamının genişletilmesi
- B) Mahalli idareler ve sosyal güvenlik kurumlarının bütçe büyüklüklerinin TBMM'nin bilgisine sunulmasının sağlanması
- C) Çok yıllık bütçelemeye geçilmesi
- D) Girdi odaklı geleneksel bütçeleme anlayışına geçilmesi
- E) Harcama öncesi vize ve tescillerin kaldırılması

D

14. Kamunun toplam nakdi harcamaları ile toplam nakdi gelirleri arasındaki farka ne ad verilir?

- A) Sterilizasyon
- B) Mali rant
- C) Kamu kesimi borçlanma gereği
- D) İkiz açık
- E) Tasarruf paradoksu

C

15. Aşağıdakilerden hangisi net vergi yükünü ifade eder?

- A) Bireyin ödediği vergiler/Bireyin borcu
- B) Vergi dışı gelirler/Milli gelir
- C) Ödenen tüm vergiler/Milli gelir
- D) Ödenen tüm vergiler/GSMH
- E) Ödenen tüm vergiler-Kamu hizmetlerinden sağlanan yarar/Gelir

E

16.Soru

16. Aşağıdakilerden hangisi Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikasının amaçları arasında yer almaz?

- A) İşgücünün optimum kullanımını sağlamak
- B) Ürün arzının güvenliğini sağlamak
- C) Fiyata dayalı haksız rekabetin önüne geçmek
- D) Tarımsal üretim araçlarının etkili kullanımını sağlamak
- E) Geleneksel üretim metotlarını yaygınlaştırmak

E

17. Türk tarım sektörünün üretim yapısı ve ürün profili ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Ekilen tarım arazilerinin yaklaşık yarısı her yıl nadasa bırakılmaktadır.
- B) Geçmişte yapılan toprak reformu yasaları ile amaçlanan hedeflere büyük ölçüde ulaşılmıştır.
- C) Türkiye'nin iklimi ve doğal yapısı, tarımsal üretime elverişli değildir.
- D) Tarım arazileri çoğunlukla küçük birimlerden oluşur ve aşırı parçalı durumdadır.
- E) Tarım işletmeleri çoğunlukla büyük tarımsal işletmelerden oluşmaktadır.

D

18. Türkiye'nin tarımsal dış ticareti ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Tarımsal ihracatın toplam ihracat içindeki payı son yıllarda giderek artmaktadır.
- B) Tarımsal ihracatın en fazla yapıldığı ülke Belçika'dır.
- C) Tarımsal ürün ihracatı, 1980 öncesinde Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir yer tutmuştur.
- D) Tarımsal ithalatın en fazla yapıldığı ülke Malezya'dır.
- E) Son yıllarda tarımsal ürünlerde dış ticaret fazlası gerçekleşmektedir.

C

19. İktisat literatüründe ekonominin birincil sektörü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tarım
- B) Ulaşım
- C) Ticaret
- D) Hizmetler
- E) Sanayi

A

20. Tarım sektörünün önemine ilk kez sistematik olarak değinen iktisat ekolü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Fizyokrasi
- B) Merkantilizm
- C) Keynesyen iktisat
- D) Neo klasik iktisat
- E) Klasik iktisat

A

1. Türkiye’de nüfusun eğitim özellikleri ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) OECD’nin 2009 yılı verilerine göre, yetişkin nüfusun yalnız yüzde 13’ü yükseköğretim mezunudur.
- B) 8 yıllık zorunlu eğitim, endüstri ve meslek liselerine olan talebi önemli ölçüde düşürmüştür.
- C) Hızlı nüfus artışı, eğitim açısından yeni bina ve derslik ihtiyacını artırmaktadır.
- D) TÜİK’in 2011 yılı verilerine göre, 3.1 milyon kişi okuma yazma bilmemektedir.
- E) Yükseköğretim kurumlarının talebini karşılayacak sayıda öğretim elemanı mevcuttur.

2. Aşağıdakilerden hangisi 2001-2023 dönemini kapsayan Uzun Vadeli Strateji’nin (Vizyon 2023’ün) hedefleri arasında yer alır?

- A) Yıllık ortalama büyüme hızının yüzde 7 olmasını sağlamak
- B) Büyümeyi düşük teknoloji ürünlerin daha fazla üretilmesiyle sağlamak
- C) Düşük katma değerli ürünlerin üretimine ağırlık vermek
- D) Fazla olan toplam faktör verimliliğini düşürmek
- E) GSMH düzeyi açısından dünyanın ilk üç ekonomisi arasına girmek

3. Türkiye’de Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi’ne hangi yılda çıkarılan yasa ile geçilmiştir?

- A) 1998
- B) 2000
- C) 2002
- D) 2003
- E) 2006

- 4. I. Aşar vergisinin kaldırılması
II. Teşvik-i Sanayi Kanunu’nun yeniden düzenlenerek yürürlüğe girmesi
III. IMF İstikrar Programı’nın uygulanmaya başlaması
IV. Toprak mahsulleri vergisinin uygulamaya konulması

Yukarıdakilerden hangileri Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluşundan planlı kalkınma dönemine kadar geçen sürede gerçekleşen uygulamalar arasında yer alır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) I ve IV
- D) II, III ve IV
- E) I, II, III ve IV

5. Cumhuriyet döneminde Türk sosyal güvenlik sisteminin ilk kurumu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bağ-Kur
- B) Emekli Sandığı
- C) İşçi Sigortaları Kurumu
- D) Sosyal Güvenlik Kurumu
- E) Sosyal Sigortalar Kurumu

6. TÜİK verilerine göre, 2009 yılı itibariyle Türkiye’de fert yoksulluk oranının en düşük olduğu eğitim düzeyi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Lise ve lise dengi meslek
- B) İlkokul
- C) Yüksekokul, fakülte ve üstü
- D) Okuryazar değil veya bir okul bitiremeyen
- E) Ortaokul ve orta dengi meslek

7. Türkiye’nin yüzölçümü ve coğrafi konumu ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Ülke topraklarının yaklaşık yüzde 97’si Avrupa kıtasındadır.
- B) Üç tarafı denizlerle çevrili olmasına rağmen Türkiye’de denizcilik sektörü çok fazla gelişmemiştir.
- C) Türkiye’nin üç kıtada toprakları bulunmaktadır.
- D) Ülke topraklarının yarısından fazlası düz arazi ve ovalarla kaplıdır.
- E) Türkiye, yüzölçümü büyüklüğüne göre yapılan sıralamada dünyada üçüncü sıradadır.

B

8. Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi açısından değerlendirilmesiyle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Türkiye 1965 yılında düşük insani gelişme düzeyindeyken, 1972 yılında orta insani gelişmişlik düzeyine yükselmiştir.
- B) 1970'lerden 2000'li yıllara kadar geçen sürede ülke ekonomisinde yaşanan istikrarsızlıklar, Türkiye'de insani gelişme açısından istenilen ivmenin yakalanmasını engellemiştir.
- C) Türkiye, 2011 İnsani Gelişme Raporu'nda, 187 ülke arasında 92. sırada yer almıştır.
- D) Türkiye, 2011 İnsani Gelişme Raporu'nda orta insani gelişmişlik düzeyine sahip olan ülkeler arasında yer almıştır.
- E) 2011 İnsani Gelişme Raporu'nda Türkiye; özellikle eğitim, sağlık, gelir dağılımı gibi ekonomik ve sosyal alanlarda, pek çok gelişmekte olan ülkenin gerisinde yer almıştır.

D

9. Milli gelirin nüfusa dağılımındaki eşitsizliği gösteren eğriye ne ad verilir?

- A) Arz eğrisi
- B) Dönüşüm eğrisi
- C) Farksızlık eğrisi
- D) Lorenz eğrisi
- E) Senyorej eğrisi

D

10. Aşağıdakilerden hangisi tüketicilerin görece refah düzeylerini karşılaştırmada kullanılan göstergelerden biridir?

- A) Pareto optimumu
- B) Senyorej oranı
- C) Arbitraj oranı
- D) Gerçek kişisel tüketim
- E) Nominal faiz oranı

D

11. Aşağıdakilerden hangisi tarım sektörünün işlevlerinden biri değildir?

- A) Tarım dışı sektörlerde üretilen mal ve hizmetlere olan talebi azaltmak
- B) Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olmak
- C) Sanayi sektörüne hammadde sağlamak
- D) Çevre sağlığı ve toplumun ruhsal dengesini korumak
- E) Tarım dışı sektörlerde istihdam sağlamak

A

12. İktisat literatüründe ekonominin ikincil sektörü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hizmetler
- B) Sanayi
- C) Tarım
- D) Madencilik
- E) Ticaret

B

13. Türkiye'de kamu borçlanmasından sorumlu olan mercii aşağıdakilerden hangisidir?

- A) T.C. Merkez Bankası
- B) Hazine Müsteşarlığı
- C) Kalkınma Bakanlığı
- D) Maliye Bakanlığı
- E) Ekonomi Bakanlığı

B

14. Maliye Bakanlığı'nın yayınladığı kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflamasına göre, Türkiye'de 2011 yılındaki kamu harcamaları içinde en yüksek pay aşağıdakilerden hangisine aittir?

- A) Dinlenme, kültür ve din hizmetleri
- B) Genel kamu hizmetleri
- C) Çevre koruma hizmetleri
- D) Sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetleri
- E) Savunma hizmetleri

B

15. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'nin en büyük tohumluk üreticisidir?

- A) Fiskobirlik
- B) TMO
- C) Çaykur
- D) TOGB
- E) TİGEM

E

16. Aşağıdakilerden hangisi mahalli idareler bütçelerinin kapsamında yer almaz?

- A) Bakanlık bütçeleri
- B) İller Bankası'nın bütçesi
- C) Belediyelerin bütçeleri
- D) İl özel idarelerinin bütçeleri
- E) Su ve kanalizasyon idarelerinin bütçeleri

A

17. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'de tarım politikaları ile gerçekleştirilmek istenen amaçlardan biridir?

- A) Tarımsal üretimin seviyesini ve verimliliğini artırmak
- B) Tarımsal nüfusun kente göçünü hızlandırmak
- C) Geleneksel girdi kullanımını teşvik etmek
- D) Tarımsal üretimdeki hammaddeyi ithalatla karşılanmasını sağlamak
- E) Tarım sektöründeki Ar-Ge harcamalarını sınırlandırmak

A

18. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'de devletin son yıllarda dolaylı vergilere yönelmesinin nedenlerinden biridir?

- A) İşsizliğin önlenmesinin amaçlanması
- B) Yüksek enflasyon oranları
- C) Dolaylı vergilere karşı tepkinin düşük olması
- D) Ekonomik istikrara yardımcı olması
- E) Gelir dağılımının iyileştirilmesi

C

19. Aşağıdakilerden hangisi 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun getirdiği yeniliklerden biridir?

- A) Mali saydamlık ve hesap verme sorumluluğunun ortadan kalkması
- B) Girdi odaklı geleneksel bütçeleme anlayışına geçilmesi
- C) Bütçenin kapsamının daraltılması
- D) Çok yıllık bütçelemeye geçilmesi
- E) Harcama öncesi vize ve tescil zorunluluğu getirilmesi

D

20. İthal ikameci bir anlayış içerisinde, öncelikle Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin tarım ürünlerinin tüketilmesini ve söz konusu yerli ürünlerin ithalata karşı korunmasının sağlanarak Birlik tarım ürünleri ihracatının geliştirilmesini hedefleyen Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ilkesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) En çok kayrılan ülke ilkesi
- B) Ortak mali sorumluluk ilkesi
- C) Topluluk tercihi ilkesi
- D) Ulusal muamele ilkesi
- E) Tek tarım pazarı ilkesi

C

1. Türkiye'de Cumhuriyet döneminde yapılan nüfus sayımları ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) İlk nüfus sayımında, kadın nüfusu erkek nüfusundan fazla çıkmıştır.
- B) İlk nüfus sayımı 1935'de yapılmıştır.
- C) İlk nüfus sayımı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre yapılmıştır.
- D) Günümüzde nüfus sayımı sokağa çıkma yasağı uygulanarak yapılmaktadır.
- E) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne dayalı ilk nüfus sayımı sonuçları 2000 yılına ilişkindir.

A

2. Hanehalkı veya bireyin, yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumuna ne ad verilir?

- A) Nisbi yoksulluk
- B) Mutlak yoksulluk
- C) Göreli yoksulluk
- D) Optimum yoksulluk
- E) Sabit yoksulluk

B

3. Aşağıdaki madenlerden hangisinde Türkiye rezerv yönünden dünyanın sayılı ülkelerinden biridir?

- A) Taş kömürü
- B) Mermer
- C) Doğalgaz
- D) Linyit
- E) Petrol

B

4. Türkiye'deki işgücü piyasası ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Yaşlı bağımlılık oranı genç bağımlılık oranından daha fazladır.
- B) İstihdamda tarımın payı hizmetler sektöründen daha fazladır.
- C) Eğitim düzeylerine göre işsizliğin dağılımına bakıldığında, en yüksek işsizlik oranı yükseköğretim mezunlarındadır.
- D) Kırsal kesimdeki işsizlik oranı, kentlerdeki işsizlik oranından daha yüksektir.
- E) 1980-2012 döneminde işsizlik oranları yüzde 7'nin altına indirilememiştir.

E

DON'T ASK QUESTIONS, JUST FOLLOW...

5. Dünya Bankası verilerine göre Türkiye 2010 yılı itibariyle dünyanın kaçını büyük ekonomisidir?

- A) 10.
- B) 12.
- C) 17.
- D) 20.
- E) 23.

C

6. Türkiye'deki yoksullukla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) 7 ve daha fazla bireyin olduğu hanelerde yoksulluk oranı daha düşüktür.
- B) Yoksulların en fazla olduğu bölge Ege bölgesidir.
- C) Erkeklerde yoksulluk oranı kadınlara göre daha fazladır.
- D) Kırsalda yoksul fert oranı daha düşüktür.
- E) Türkiye'de bireylerin eğitim düzeyi yükseldikçe fert yoksulluk oranı azalmaktadır.

E

7. Türkiye'nin su kaynakları ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Akarsular, kuvvetli eğimleri ve gömük yataklarıyla hidroelektrik potansiyeline sahiptir.
- B) Türkiye durgun sular açısından zengin bir ülkedir.
- C) Akarsular nehir taşımacılığına uygun değildir.
- D) Türkiye kullanılabilir su açısından zengin bir ülkedir.
- E) Akarsular düzensiz akışa sahiptir.

D

8. Bir ülke için çizilen Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşması, söz konusu ülke için aşağıdakilerden hangisini ifade eder?

- A) Kişi başına gelirin arttığını
- B) Gelir dağılımının bozulduğunu
- C) Yoksulluğun azaldığını
- D) Bölgesel gelir eşitsizliğinin azaldığını
- E) Gelir eşitsizliğinin azaldığını

B

9. Türkiye'de, 1930-1939 dönemindeki ekonomik yapı ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Türkiye dışa kapanarak, devlet eliyle ulusal sanayileşme hamlesi gerçekleştirmiştir.
- B) Tarım sektörü, sanayi sektöründen daha hızlı büyümüştür.
- C) Özel sermaye sahipleri güçlenmeye başlamıştır.
- D) Bu dönemi, Türkiye'nin ilk sanayileşme dönemi olarak adlandırmak mümkündür.
- E) Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı uygulamaya konulmuştur.

B

10. 2011 yılı İnsani Gelişme Endeksi'ne göre, Türkiye hangi sınıfta yer almaktadır?

- A) Çok yüksek insani gelişme
- B) Çok düşük insani gelişme
- C) Düşük insani gelişme
- D) Yüksek insani gelişme
- E) Orta insani gelişme

D

11. Aşağıdakilerden hangisi 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi Ve Kontrol Kanununda yer alan değişikliklerden biri değildir?

- A) Bütçenin kapsamı genişletilmiştir.
- B) Çok yıllık bütçe uygulamasına geçilmiştir.
- C) Harcama öncesi vize ve tesciller uygulamaya konmuştur.
- D) Bütçe türleri uluslararası normlarca benimsenen biçimde yeniden tanımlanmış ve sınıflandırılmıştır.
- E) Mahalli idareler ve sosyal güvenlik kurumlarının bütçe büyüklüklerinin TBMM'nin bilgisine sunulması sağlanmıştır.

C

12. Aşağıdakilerden hangisi ülkelerin tarım sektörünü destekleme amaçları arasında yer almaz?

- A) Tarımsal üretimin doğal koşullara olan bağımlılığını artırmak
- B) Üretici ve tüketicileri fiyat istikrarsızlıklarına karşı korumak
- C) Tarımsal-kırsal kalkınmayı hızlandırmak
- D) Tarımda üretimi çeşitlendirmek
- E) Dünya tarım ticaretinden daha fazla pay alınmasını sağlamak

A

DON'T ASK QUESTIONS, JUST FOLLOW...

13. Borç yönetiminin birincil amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Borç yükünü azaltmak
- B) Faiz oranlarını aşağıya çekmek
- C) Döviz kurunu belirlemek
- D) Piyasanın ihtiyacı olan likiditeyi sağlamak
- E) Döviz rezervlerini artırmak

A

14. Aşağıdakilerden hangisi Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikasının amaçları arasında yer almaz?

- A) Ürün arzının güvenliğini sağlamak
- B) Tarımsal üretimin verimliliğini artırmak
- C) Tarımsal üretim araçlarının etkili kullanımını sağlamak
- D) Geleneksel üretim metotlarını yaygınlaştırmak
- E) Fiyata dayalı haksız rekabetin önüne geçmek

D

15. Maliye Bakanlığı'nın verilerine göre, Türkiye'de 2006-2011 döneminde, Merkezi Yönetim Bütçesi giderleri içinde en büyük harcama kalemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mal ve hizmet alımları
- B) Faiz giderleri
- C) Sermaye giderleri
- D) Borç verme
- E) Cari transferler

E

16. Türkiye'de mahalli idarelerin bütçeleri ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Mahalli idarelerin yasa yapma ve vergi koyma yetkileri vardır.
- B) Son yıllarda mahalli idarelerin bütçeleri ve yetkileri azaltılmaya çalışılmaktadır.
- C) Belediyeler, il özel idareleri, İller Bankası ile su ve kanalizasyon idareleri bütçeleri, mahalli idareler bütçesini oluşturur.
- D) 1980 sonrasında emlak vergisi ve bazı vergilerin toplanması belediyelerden merkezi hükümete geçmiştir.
- E) Mahalli idarelerin gelir kaynakları ve harcamaları kendileri tarafından belirlenir.

C

17. Türkiye'nin tarımsal dış ticareti ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) 1980 öncesinde dış ticaret içerisinde tarımsal ürün ihracı önemli yer tutmuştur.
- B) Tarımsal ihracatın toplam ihracat içindeki payı son yıllarda giderek artmaktadır.
- C) Tarımsal ihracatın en fazla yapıldığı ülke Belçika'dır.
- D) Son yıllarda tarımsal ürünlerde dış ticaret fazlası gerçekleşmektedir.
- E) Tarımsal ithalatın en fazla yapıldığı ülke Malezya'dır.

A

18. Türkiye'de hayvansal üretimle ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Türkiye'de son 20 yılda gerçekleşen süt üretimi artışının tamamı koyun sütündeki artıştan kaynaklanmıştır.
- B) Türkiye'deki kümes hayvanları sayısındaki en büyük pay hindiye aittir.
- C) Türkiye'de ipekböcekliği faaliyeti ve yaş ipek kozası üretimi giderek artmaktadır.
- D) Son 20 yıllık dönemde kırmızı et üretimi istikrarsız bir yapıya sahiptir.
- E) Son 20 yılda yerli siğir eti üretimi artmıştır.

D

19. Türkiye'de özelleştirmenin genel stratejisini belirlemek, hangi kuruluşların özelleştirme kapsamına alınacağına ve bu kuruluşların hangi süreçler izlenerek ve hangi yöntemle özelleştirileceğine karar vermek aşağıdakilerden hangisinin görevidir?

- A) Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
- B) Özelleştirme Yüksek Kurulu
- C) Ekonomi Bakanlığı
- D) Başbakanlık
- E) Maliye Bakanlığı

B

20. Fizyokratlara göre aşağıdaki sektörlerden hangisinde yaratılan katma değer diğer sektörlerdekilere göre daha yüksektir?

- A) Sanayi
- B) Madencilik
- C) Taşımacılık
- D) Ticaret
- E) Tarımsal faaliyet

E

1.Soru

Aşağıdaki seçeneklerde verilen hangi özellik Türkiye ekonomisinin temel özellikleri arasında yer almaz?

A

Yüzölçümü

- B
Coğrafi konumu
C
Su kaynakları
D
İşgücü piyasası koşulları
E

İmalat sanayiinde üretim yapan firmaların net piyasa değeri

2.Soru
Aşağıdakilerden hangisi nüfus artışının etkilediği sosyal değişkenlerdendir?

- A
Kamu harcamaları
B
Milli gelir
C
Beslenme
D
İstihdam düzeyi
E
Sermaye birikimi

Yanıt Açıklaması:

Nüfus artışı sermaye birikimi, işgücü ve istihdam düzeyi, doğal kaynaklar, teknolojik gelişme, millî gelir, kamu harcamaları, konut talebi, beslenme, iç göç ve kentleşme (şehirleşme) gibi pek çok ekonomik ve sosyal değişkeni etkilemektedir.

3.Soru

Kısa dönemde doğrudan üretimi artırıcı etkisi olmayan ve faydası bir dönemle sınırlı olan harcamalar aşağıdakilerden hangisi ile ilişkilidir?

- A
Cari harcamalar
B
Transfer harcamaları
C
Yatırım harcamalar
D
Sosyal güvenlik harcamaları
E
Personel harcamaları

4.Soru

Aşağıdakilerden hangisi kamu ekonomisinin analizi açısından kamu kesiminin büyüklüğünün ölçülmesinde kullanılan ölçütlerden biridir?

- A
Kamu harcamalarının GSYH oranı
B
Piyasada kamusal firma sayısı
C

- Fiyatların belirlenme mekanizması
D
Kamusal bankaların aktif ağırlığının GSYH oranı
E
Toplanan vergi hasılatı

5.Soru

Aşağıdakilerden hangisi Türkiye’de 2018 yılında yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi ile birlikte kamu borçlanmasında sorumlu birimdir?

- A
Ticaret Bakanlığı
B
Hazine Müsteşarlığı
C
Hazine ve Maliye Bakanlığı
D
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
E
Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı

Yanıt Açıklaması:

Türkiye’de kamu borçlanmasından sorumlu olan birim, Cumhurbaşkanlığı hükûmet sisteminden önce Başbakanlığa bağlı Hazine Müsteşarlığı iken, 2018 yılında yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemi ile birlikte kamu borçlanmasında sorumlu birim artık **Hazine ve Maliye Bakanlığı**dır.

6.Soru

Nüfusun ülke ekonomisi açısından önemi düşünüldüğünde aşağıda verilen ifadelerden hangisi doğru değildir?

- A
Nüfus, ülkenin savunma ve askerî gücü açısından da belirleyici role sahiptir.
B
Nüfus artış hızı, ülke ekonomisinin yıllık net büyümesini de etkilemektedir.
C
Ülkelerin ekonomik büyümesi ve kalkınması açısından nüfus artışının kontrolü önemlidir.

D
Ülke ekonomisinin yıllık büyüme hızının nüfus artış hızının altında olması arzulanır.

E
Artan nüfusa bağlı olarak eğitim ve sağlık harcamalarına daha fazla ihtiyaç duyulur.

7.Soru

Türkiye yüzölçümü bakımından dünyanın kaçınıcı ülkesidir?

- A
35

B
37
C
40
D
43
E
48

Yanıt Açıklaması:

Türkiye'nin yüzölçümü 783.577 km², izdüşüm alanı ise 779.452 km²'dir. Göller ve adalar da yüzölçümüne dâhil edildiğinde, toplam yüzölçümü 814.578 km²'ye yükselmektedir. Türkiye yüzölçümü bakımından dünyanın 37'nci ülkesidir.

8.Soru

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporuna göre, sığır ve koyun etinin talebi ile arzı arasında giderek artan büyük bir arz yetersizliği bulunmaktadır. Aşağıdakilerden hangisi özellikle küçükbaş hayvancılık sektöründe ortaya çıkan bu arz yetersizliğinde etkili olan faktörlerden biri değildir?

- A
Üretimde ölçeğin çok küçük, etkinsiz, dolayısıyla maliyetlerin yüksek olması
- B
Üretici ile tüketici arasındaki araçların rekabetçi bir yapıya sahip olmamasından ötürü, yüksek rantı ellerinde bulundurmaları
- C
Tarımsal nüfusun hızla şehre göç etmesinden dolayı, köyde yetiştirici nüfusun azalması
- D
Mera arazilerinin giderek azalması ve kalitesinin zayıflaması
- E
Türkiye'de koyun ve keçi eti üretiminin genellikle modern işletmecilik usullerine uygun olarak yapılması,

Yanıt Açıklaması:

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporuna göre, sığır ve koyun etinin talebi ile arzı arasında giderek artan büyük bir talep fazlalığı (arz yetersizliği) bulunmaktadır. Özellikle küçükbaş hayvancılık sektöründe ortaya çıkan bu arz yetersizliğinin oluşmasında etkili olan faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Türkiye'de koyun ve keçi eti üretiminin genellikle modern işletmecilik usullerine uygun olarak yapılmaması,
- Buna bağlı olarak (biraz da doğası gereği), hastalıkların yıldan yıla hayvan sayılarını ve üretimi sık sık değiştirmesi,
- Üretimde ölçeğin çok küçük, etkinsiz, dolayısıyla maliyetlerin yüksek olması,
- Üretici ile tüketici arasındaki araçların rekabetçi bir yapıya sahip olmamasından ötürü, yüksek rantı ellerinde bulundurmaları,
- Tarımsal nüfusun hızla şehre göç etmesinden dolayı, köyde yetiştirici nüfusun azalması,

- Mera arazilerinin giderek azalması ve kalitesinin zayıflaması; buna karşılık ciddi bir ıslah politikasının devreye sokulamamış olması,
- Çoğunlukla aile işletmeciliği şeklinde yürüdüğü ve kayıtların itinalı bir şekilde tutulmadığı için, istatistiklerin güvenilirlik düzeyinin zayıf olması

9.Soru

Türkiye'de 2010 yılı rakamlarına göre vergi yükü oranı aşağıdakilerden hangisidir?

- A
28%
- B
56%
- C
33%
- D
43%
- E
22%

10.Soru

Türkiye'de kamu harcamalarının GSYH'ya oranındaki genel eğilim nasıldır?

- A
Artış eğilimindedir
- B
Azalış eğilimindedir
- C
Durağandır
- D
Sabit ve istikrarlıdır
- E
İstikrarsız bir seyir izlemektedir

11.Soru

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 2011 yılında ..... dönüştürülmüş, cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçiş birlikte bu bakanlık da, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı adı altında yeniden yapılandırılmıştır.

Yukarıdaki cümledeki boşluk aşağıdakilerden hangisi ile tamamlanırsa eksiksiz ve tam bilgi verilmiş olur?

- A
Dışişleri Bakanlığı
- B
Sağlık Bakanlığı
- C
Maliye Bakanlığı
- D
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- E
Kalkınma Bakanlığı

Yanıt Açıklaması:

Sorunun doğru yanıtı E şıkkıdır. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 2011 yılında Kalkınma Bakanlığına dönüştürülmüş, cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine geçiş birlikte Kalkınma Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı adı altında yeniden yapılandırılmıştır.

12.Soru

UNDP'nin 2011 yılı İnsani Gelişme Raporu'na göre Türkiye İnsani Gelişme İndeksine göre 187 ülkeden kaçınıcı sırada yer almaktadır?

- A
87
- B
92**
- C
108
- D
154
- E
64

13.Soru

I. Sektörlere göre bakıldığında en yüksek yoksulluk oranı tarımdadır. II. Eğitim seviyesi düştükçe yoksulluk daha da artmaktadır. III. Hanehalkı büyüklüğü arttıkça, yoksulluk da artmaktadır. IV. Tarımdan geçinenler ihtiyaçlarını karşılayabildikleri için yoksulluktan sakınabilmektedirler. V. Türkiye genelinde 15 yaş altındaki nüfusun %26'sı yoksulluk sınırının altındadır. Türkiye'deki yoksullukla ilgili yukarıdaki ifadelerden hangileri doğrudur?

- A
I ve II
- B
I, II, ve III
- C
I, III ve IV
- D
I, III, IV, ve V
- E
I, II, III, ve V

Yanıt Açıklaması: Doğru Cevap E şıkkıdır. Fertlerin çalışma durumuna göre yoksulluk oranlarına baktığımızda Türkiye'de ücretsiz aile işçileri ve yevmiyeli çalışanlar arasında yoksulluğun yaygın olduğu görülmektedir. Göreli olarak düzenli gelire sahip olan ücretli maaşlı çalışanlarda ise yoksulluk oranının oldukça düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Bu verileri destekleyen bir başka gösterge ise çalışan fertlerin çalıştığı sektöre göre yoksulluk oranlarıdır. Buna göre tarım sektöründe çalışanlarda yoksulluk oldukça yüksek tir. Bu açıklamamız dikkat edileceği üzere kırsalda yoksulluğun yaygın olmasıyla da örtüşmektedir

14.Soru

2001-2010 döneminde borç yükündeki azalmada birincil etken hangisidir?

- A
Düşük enflasyon
- B
Döviz girdisi
- C
Ek vergi alımları
- D
Faiz harcamalarındaki düşüş**
- E
Bono satışları

15.Soru

Türkiye'de tasarruf oranına ilişkin verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A
Yurtiçi tasarruf oranları yeterli düzeyde değildir.
- B
Yurtdışı tasarruflar yurtiçi tasarruf açığını kapatmaktadır.
- C
1975-1988 arasında tasarruf oranı artış seyri göstermiştir.
- D
1988-2011 arasında tasarruf oranı azalış seyri göstermiştir.
- E
Yurtiçi tasarruf oranı 2010 itibariyle %25 kadardır.**

16.Soru

Aşağıdakilerden hangisi vergi sisteminde yer almaz?

- A
Kurumlar vergisi
- B
Gelir vergisi
- C
Özel tüketim vergisi
- D
Sermaye vergisi**
- E
Katma değer vergisi

17.Soru

Aşağıdakilerden hangisi dar anlamda kamu gelir kalemlerinden biridir?

- A
Merkezi yönetim gelirleri
- B
İl özel idareleri gelirleri
- C
Belediyelerin gelirleri
- D

TÜRKİYE EKONOMİSİ

Sosyal güvenlik kuruluşlarının gelirleri

E

Fon gelirleri

Yanıt Açıklaması:

Kamu bütçesinde harcamaların finansmanında kullanılan kamu gelirlerinin en önemli vergi gelirleridir. Bunun dışındaki gelirler ise vergi dışı normal gelirler, özel gelirler ve fon gelirleri, diğer gelirler ve katma bütçe gelirleri olarak sınıflandırılmaktadır. Saydığımız bu gelirler, dar anlamda kamu gelirlerini oluşturur. Geniş anlamda kamu gelirleri ise dar anlamda kamu gelirlerine ek olarak merkezî yönetim, il özel idareleri, belediyeler ve sosyal güvenlik kuruluşlarının gelirlerinden oluşur.

18.Soru

Tarımın OECD ülkelerindeki istihdam payı aşağıdakilerden hangisidir?

A

% 36

B

% 19

C

% 10

D

% 5

E

% 1,5

Yanıt Açıklaması:

Tarımın OECD ülkelerindeki istihdam payı OECD ülkeleri için ortalama %5, AB ülkeleri için ortalama %4,2 ve ABD için %1,5'tir). Türkiye'de söz konusu dönemde, tarımın GSYH'daki payı yaklaşık, istihdamdaki payı yaklaşık %36-%19 bandında seyretmiştir.

19.Soru

Tarımsal ürünlerin tekstilde üretim girdisi olarak kullanılması tarım sektörünün hangi işlevinin bir örneğidir?

A

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olmak

B

Çevre sağlığı ve toplumun ruhsal dengesini korumak

C

Tarım dışı sektörlerde üretilen mal ve hizmetlere talep yaratmak

D

Sanayi sektörüne hammadde sağlamak

E

Tarım dışı sektörlerde istihdam sağlamak

Yanıt Açıklaması:

Sanayi sektörüne hammadde sağlamak: Tarım sektöründe yaratılan fazlalık, hem tarım dışı sektörlerde faaliyet gösteren insanların besin gereksinimlerinin karşılanması

hem de sanayi sektöründe üretim girdisi olarak kullanan hammaddelerin teminine yardımcı olmaktadır. Özellikle gıda ve tekstil gibi tarıma dayalı sanayi işletmeleri için bu ihtiyaç oldukça önemlidir.

20.Soru

Toplam hayvan stokunun dağılımı canlı hayvan türüne göre dağılımı incelendiğinde, ilk üç sırada hangi hayvan türleri yer alır?

A

Koyun-sığır-keçi

B

Sığır-Keçi-Koyun

C

Keçi-Koyun-Sığır

D

Koyun-Keçi-Sığır

E

Sığır-Koyun-Keçi

1.Soru

Aşağıdakilerden hangisi "bağımlılık oranı"nın tanımıdır?

A

Bir ülke nüfusunun 15-64 yaş arasındaki bireylerinin miktarıdır

B

Bir ülkede çalışan her 100 kişinin bakmakla yükümlü olduğu çalışmayan kişi sayısıdır

C

Bir ülke nüfusunun 15-64 yaş arasındaki bireylerinin miktarıdır

D

Bir ülkenin 15 yaş altındaki nüfusun 15 yaş üstü nüfusa oranıdır

E

Bir ülkenin 65 yaş üstü nüfusuna 15 yaş üstü nüfusa oranıdır

Yanıt Açıklaması:

Bağımlılık oranı, bir ülkede çalışan (15- 64 yaş arası) her 100 kişinin bakmakla yükümlü olduğu çalışmayan (0-14 ile 65+) kişi sayısıdır

2.Soru

Yıllık 5 milyon tonluk üretimiyle uzun yıllardır yatay bir seyir takip eden patates ağırlıklı olarak aşağıdaki illerden hangisinde üretilmektedir?

A

Aydın

B

Niğde

C

Adana

D

Şanlıurfa

E

Diyarbakır

Yanıt Açıklaması:

Ağırlıklı olarak Niğde ve Nevşehir bölgesinde üretilen patates yıllık 5 milyon tonluk üretimiyle uzun yıllardır yatay bir seyir takip etmektedir.

3.Soru

Merkezi hükümetin borç yükü aşağıdaki ülkelerden hangisinde en yüksektir?

- A
Brezilya
- B
ABD
- C
Yunanistan**

- D
Türkiye
  - E
İngiltere
- 4.Soru

Türkiye bütçesinin gelişimi ile ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi **doğru değildir**?

- A
Eğitim ve sağlık harcamaları kalkınma carileri olarak bilinir.
- B
İkinci Dünya Savaşı süresince devletçi politikalar tercih edilmiştir.
- C
5018 sayılı Yasa çerçevesinde, 2006 yılından itibaren bütçenin kapsamı genişletilmiştir.
- D
İlk kamu maliyesi düzenlemesi olan Muhasebe-i Umumiye Kanunu 1927'de çıkartılmıştır.
- E
Yeni kamu mali yönetimi girdi odaklı bütçeleme anlayışına sahiptir.

Yanıt Açıklaması:

Eğitim ve sağlık harcamaları kalkınma carileri olarak bilinir. İlk kamu maliyesi düzenlemesi olan Muhasebe-i Umumiye Kanunu 1927'de çıkartılmıştır. 5018 sayılı Yasa çerçevesinde, 2006 yılından itibaren bütçenin kapsamı genişletilmiştir. Yeni kamu mali yönetimi girdi odaklı bütçeleme anlayışına sahiptir. İkinci Dünya Savaşı süresince devletçi politikalar tercih edilmiştir.

5.Soru

Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'de tarım sektörüne uygulanan destek kategorilerinden olan fiyat desteklerinden birisidir?

- A
Eğitim
- B
Primler
- C

- Pazarlama
- D
- Araştırma-geliştirme
- E
- Dağıtım ve yayım

Yanıt Açıklaması:

Fiyat destekleri içerisinde teşvikler, primler, kota ve tarifeler, vergiler ve ihracat iadeleri sayılabilir.

6.Soru

Aşağıdakilerden hangisi küçükbaş hayvancılık sektöründe ortaya çıkan yetersizliğin oluşmasında etkili olan faktörlerden biri **değildir**?

- A
Türkiye'de koyun ve keçi eti üretiminin genellikle modern işletmecilik usullerine uygun olarak yapılmaması
- B
Üretimde ölçeğin çok küçük, etkinsiz, dolayısıyla maliyetlerin yüksek olması
- C
Üretici ile tüketici arasındaki araçların rekabetçi bir yapıya sahip olmamasından ötürü, yüksek rantı ellerinde bulundurmaları
- D
Hayvancılıkla uğraşan bireylerde sağlık sorunlarının artması
- E
Tarımsal nüfusun hızla şehre göç etmesinden dolayı, köyde yetiştirici nüfusun azalması

Yanıt Açıklaması:

Özellikle küçükbaş hayvancılık sektöründe ortaya çıkan bu arz yetersizliğinin oluşmasında etkili olan faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Türkiye'de koyun ve keçi eti üretiminin genellikle modern işletmecilik usullerine uygun olarak yapılmaması,
- Buna bağlı olarak (biraz da doğası gereği), hastalıkların yıldan yıla hayvan sayılarını ve üretimi sık sık değiştirmesi,
- Üretimde ölçeğin çok küçük, etkinsiz, dolayısıyla maliyetlerin yüksek olması,
- Üretici ile tüketici arasındaki araçların rekabetçi bir yapıya sahip olmamasından ötürü, yüksek rantı ellerinde bulundurmaları,
- Tarımsal nüfusun hızla şehre göç etmesinden dolayı, köyde yetiştirici nüfusun azalması,
- Mera arazilerinin giderek azalması ve kalitesinin zayıflaması; buna karşılık ciddi bir ıslah politikasının devreye sokulamamış olması,
- Çoğunlukla aile işletmeciliği şeklinde yürüdüğü ve kayıtların itinalı bir şekilde tutulmadığı için, istatistiklerin güvenilirlik düzeyinin zayıf olması.

7.Soru

Aşağıdakilerden hangisi Avrupa Birliğine üye ülkelerin tarım politikalarını siyasal ve ekonomik anlamda bütünleştirmeyi hedefleyen politikaların amaçlarından biri **değildir**?

- A

Üretim standartlarını ve tarım teknolojisini geliştirmek

B

Tarımsal üretim araçlarının etkili kullanımını sağlamak

C

Avrupa'daki tarımsal üretimin verimliliğini artırmak

D

Fiyata dayalı rekabet yaratmak

E

Piyasalarda istikrarı sağlamak

Yanıt Açıklaması:

Üye ülkelerin tarım politikalarını siyasal ve ekonomik anlamda bütünleştirmeyi hedefleyen bu politika demetinin amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Üretim standartlarını ve tarım teknolojisini geliştirmek,
- Tarımsal üretim araçlarının etkili kullanımını sağlamak,
- Avrupa'daki tarımsal üretimin verimliliğini artırmak,
- Piyasalarda istikrarı sağlamak,
- Ürün arzının güvenliğini sağlamak,
- İşgücünün optimal kullanımını sağlamak,
- Gelir artışı sağlamak,
- Fiyata dayalı haksız rekabetin önüne geçmek.

8.Soru

Aşağıdakilerden hangisi ekonomide faiz dışı dengenin pozitif olması durumunu yansıtır?

A

Kamu gelirlerinin fazla olması

B

Kamu giderlerinin fazla olması

C

Faiz ödemelerinin artması

D

Faiz ödemelerin azalması

E

Vergi gelirlerinin azalması

9.Soru

İktisat literatüründe temel sektörler arasında ikincil sektör olarak hangisi anılır?

A

Maden

B

İnşaat

C

Hizmetler

D

Sanayi

E

Tarım

10.Soru

Savunma, sağlık, eğitim gibi hizmetler, o hizmetleri hangi kuruluşların yaptığı dikkate alınmaksızın harcamaların hangi amaçları gerçekleştirdiğine bakılarak yapılan sınıflandırmaya ne ad verilir?

A

İdari sınıflama

B

Fonksiyonel (İşlevsel) sınıflama

C

Yönetimsel sınıflama

D

Kurumsal sınıflama

E

Ekonomik sınıflama

11.Soru

Türkiye aşağıdaki madenlerden hangisinde dünya rezervinin önemli bir kısmına sahiptir?

A

Petrol

B

Linyit

C

Bor

D

Krom

E

Manganez

12.Soru

Aşağıdakilerden hangisi **ekonomik sınıflandırmaya göre** merkezi yönetim bütçesinde yer alan harcama başlıklarından **DEĞİLDİR**?

A

Personel giderleri

B

Mal ve hizmet alımları

C

Faiz giderleri

D

Savunma hizmetleri

E

Sosyal güvenlik kurumları devlet primi

Yanıt Açıklaması:

Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları, personel giderleri, sosyal güvenlik kurumları devlet primi, mal ve hizmet alımları, faiz giderleri, cari transferler, sermaye giderleri, sermaye transferleri, borç verme başlıklarını taşımaktadır. Savunma hizmetleri fonksiyonel sınıflandırmaya göre kamu harcamalarının merkezi yönetim bütçesi harcama başlıkları arasında yer almaktadır.

13.Soru

Türkiye'de yer alan sosyal güvenlik sistemi ile ilgili aşağıda yer alan ifadelerden hangisi yanlıştır?!. Sosyal güvenlik sistemi, belirli sosyal risklerin gerçekleşmesi sonucunda

TÜRKİYE EKONOMİSİ

ortaya çıkan muhtelif zararların, ilave maliyetlerin veya gelir kayıplarının kısmen veya bütünüyle telafisine yönelik oluşturulan ekonomik güvence sistemidir.II. Modern anlamda sosyal güvenlik sistemi I. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşturulmuştur.III. 1 Ocak 1946'da yürürlüğe giren 4792 sayılı Kanun ile birlikte o tarihe kadar kurulan çok sayıda işçi sandığı İşçi Sigortaları Kurumu çatısı altında birleştirilmiştir.IV. Mayıs 2006'da kabul edilen 5502 sayılı Kanun ile Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kurulmuştur.V. 1 Ocak 1950'de yürürlüğe giren 5434 sayılı Kanun ile Emekli Sandığı kurulmuştur.

- A
- I.
- B
- II.
- C
- III.
- D
- IV.
- E
- V

Yanıt Açıklaması: Modern anlamda sosyal güvenlik sistemi I. Dünya Savaşı'ndan sonra değil II. Dünya Savaşından sonra oluşturulmuştur dolayısıyla bu ifade yanlıştır.

14.Soru

Türkiye'de varlık vergisinin konulmasının temel nedeni aşağıdaki seçeneklerden hangisinde verilmiştir?

A
II. Dünya savaşının olumsuz etkileri

- B
- Devlet bütçesinde yeniden yapılanma ihtiyacı
- C
- Ekonomik olarak dışa bağımlılığın artması
- D
- Dış ticareti sübvansetme gereği
- E
- Mali kontrol

Aşağıda verilenlerden hangisi Türkiye Cumhuriyetinin 1940-1945 yılları arasında uygulamaya koymuş olduğu programlardan biri değildir?

- A
- Milli Koruma Kanunu
- B
- Varlık Vergisi
- C
- Toprak Mahsulleri Vergisi
- D
- Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu
- E
- İktisadi Savunma Planı

Yanıt Açıklaması:

İktisadi savunma planı 1930-1939 yılları arasında uygulamaya konmuştur.

16.Soru

Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet'in kanun ile kurulan ilk sosyal güvenlik kuruluşudur?

- A
- Emekli Sandığı
- B
- İşçi Sigortaları Kurumu
- C
- Sosyal Sigortalar Kurumu
- D
- Amele Birliği
- E
- Devlet Planlama Teşkilatı

Yanıt Açıklaması:

Sorunun doğru yanıtı D şıkkıdır. Amele Birliği, Cumhuriyet'in kanun ile kurulan ilk sosyal güvenlik kuruluşudur.

17.Soru

Aşağıdakilerden hangisi nüfusun sayısal olarak yetersiz olmasının sonucudur?

- A
- Konut talebindeki artış
- B
- Elde edilen gelirin daha çok kişi tarafından tüketilmesi
- C
- Refah kaybı
- D
- İşsizlik
- E
- Üretim gücünün atıl kalması

Yanıt Açıklaması:

Diğer taraftan nüfusun sayısal olarak yetersiz olması, ülkenin ekonomik kaynakları ve üretim gücünün atıl kalması başta olmak üzere birçok başka olumsuzluğa da yol açmaktadır. Diğer yandan nüfusun ülkenin ekonomik kaynaklarına ve potansiyeline göre fazla olması da işsizliğe, elde edilen gelirin daha çok kişi tarafından tüketilmesine, refah kaybına ve buna bağlı olarak pek çok ekonomik ve sosyal soruna neden olabilmektedir (Karluk, 2007, s. 8).

18.Soru

I- Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olmak

II- Sanayi sektörüne hammadde sağlamak

III- İnsan ilişkilerini geliştirmek

Yukarıdakilerden hangisi veya hangileri tarım sektörünün işlevleri arasındadır?

- A
- Yalnız I

TÜRKİYE EKONOMİSİ

- B
Yalnız II
C
I ve II
D
I ve III
E
II ve III

1.Soru

Aşağıdakilerden hangisi "İnsani Gelişmişlik Endeksi"nin ülkeleri değerlendirmekte kullandığı kriterler arasında **bulunmaz**?

- A
Uzun yaşam
B
Sağlıklı yaşam
C
Eğitim
D
Gelir
E
Mülkiyet hakları

Yanıt Açıklaması:

Mülkiyet hakları, Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin değerlendirme kriterleri arasında bulunmaktadır.

2.Soru

Tablo 3.10 Seçilmiş OECD ülkelerinde toplam vergi gelirlerinin GSYH'ya oranı (%)

Ülkeler	1965	1975	1985	1995	2005	2010	2014	2015	2016
Kanada	25,2	31,4	31,7	34,8	32,2	30,6	31,2	32,0	31,7
Danimarka	29,1	36,8	43,6	46,5	48,0	44,8	48,6	45,9	45,9
Finlandiya	30,0	36,1	39,1	44,5	42,1	40,8	43,8	43,9	44,1
Fransa	33,6	34,9	41,9	41,9	42,8	42,0	45,3	45,2	45,3
Almanya	31,6	34,3	36,1	36,2	33,9	35,0	36,8	37,1	37,6
Yunanistan	17,1	18,7	24,6	27,8	31,2	32,0	35,9	36,4	38,6
İrlanda	24,5	27,9	33,6	31,7	29,4	27,0	28,5	23,1	23,0
İtalya	24,7	24,5	32,5	38,6	39,1	41,9	43,5	43,3	42,9
İspanya	14,3	18,0	26,8	31,3	35,1	31,2	33,7	33,8	33,5
İsveç	31,4	38,9	44,8	45,6	46,6	43,2	42,6	43,3	44,1
Türkiye	10,6	11,6	11,2	16,4	23,4	24,8	24,6	25,1	25,5
İngiltere	30,1	34,2	35,1	29,8	32,9	32,6	32,2	32,5	33,2
ABD	23,5	24,6	24,6	26,5	25,9	23,5	25,9	26,2	26,0
OECD	24,8	28,6	31,5	33,3	33,5	32,5	33,9	34,0	34,3

Kaynak: OECD, Revenue Statistics; Revenue Statistics- Comparative Tables <https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=REV> (Erişim 18.11.2018)

Yukarıdaki tabloya göre verilen ifadelerden hangisi doğrudur?

- A
Kanada'da vergi gelirleri sürekli artış eğilimindedir.
B
En yüksek vergi geliri 2005 yılında İsveç'e aittir.
C
İrlanda'nın 1975 ve 2010 yıllarındaki vergi geliri birbirine eşittir.
D
1995 yılına kadar Türkiye çok düşük vergi gelirine sahip bir ülkedir.
E

Kanada'nın 1985 yılındaki vergi geliri ve 2016'dan fazladır.

Yanıt Açıklaması:

Kanada'da vergi gelirleri sürekli artış eğiliminde değildir. En yüksek vergi geliri 2005 yılında Danimarka'ya aittir. 1995 yılına kadar Türkiye çok düşük vergi gelirine sahip bir ülkedir.

İrlanda'nın 1975 ve 2010 yıllarındaki vergi geliri birbirine eşit değildir.

Kanada'nın 1985 yılındaki vergi geliri ve 2016'ya denktir.

Yanıt Açıklaması:

Tarım sektörünün işlevleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- İnsanların besin gereksinimlerini karşılamak
- Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olmak
- Sanayi sektörüne hammadde sağlamak
- Tarım dışı sektörlerde istihdam sağlamak
- Tarım dışı sektörlerde üretilen mal ve hizmetlere talep yaratmak
- Çevre sağlığı ve toplumun ruhsal dengesini korumak

19.Soru

Aşağıdakilerden hangisi tarım sektörünün işlevleri arasında yer almaz?

- A
İnsanların besin gereksinimlerini karşılamak,
B
Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olmak
C
Sanayi sektörüne hammadde sağlamak,
D
Çevre sağlığı ve toplumun ruhsal dengesini korumak
E
Tarım sektöründeki davranışlar kurumlar tarafından şekillendirilir

Yanıt Açıklaması:

Tarım sektörünün işlevleri aşağıdaki gibi sıralanabilir: İnsanların besin gereksinimlerini karşılamak, Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olmak, Sanayi sektörüne hammadde sağlamak, Tarım dışı sektörlerde istihdam sağlamak, Tarım dışı sektörlerde üretilen mal ve hizmetlere talep yaratmak, Çevre sağlığı ve toplumun ruhsal dengesini korumak

20.Soru

Türkiye'de 2006-2017 döneminde gelir eşitsizliğinin en çok arttığı il aşağıdakilerden hangisinde verilmiştir?

- A
Ankara
B
İzmir
C
Konya
D
İstanbul
E

Diyarbakır

Yanıt Açıklaması:

Tablo 2.11'de Türkiye'de 2006-2017 döneminde bölgesel düzeyde Gini değerleri sunulmuştur. Gelir eşitsizliğinin en çok arttığı bölge İstanbul'dur. Akdeniz bölgesi Gini katsayısının en yüksek olduğu ikinci bölgedir. 2017 yılında Kuzeydoğu Anadolu, Doğu ve Batı Karadeniz bölgeleri Gini katsayısının en düşük olduğu bölgelerdir. Doğru cevap D'dir.

FİNALLERDE NELER GELDİ? NELER GELEBİLİR?

1. Türkiye'de, 1930-1939 dönemindeki ekonomik yapı ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Tarım sektörü, sanayi sektöründen daha hızlı büyümüştür.
- B) Türkiye dışa kapanarak, devlet eliyle ulusal sanayileşme hamlesi gerçekleştirmiştir.
- C) Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı uygulamaya konulmuştur.
- D) Bu dönemi, Türkiye'nin ilk sanayileşme dönemi olarak adlandırmak mümkündür.
- E) Özel sermaye sahipleri güçlenmeye başlamıştır.

A

2. Aşağıdakilerden hangisi Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasının, Ortak Mali Sorumluluk ilkesini ifade eder?

- A) Üye ülkelerde tarımsal ürün fiyatlarının aynı olmasının sağlanması
- B) Tarımsal üretimin ülkeler arasında pay edilmesi
- C) Tarımsal üretim miktarının tek bir kurum tarafından planlanması
- D) Ortak tarım politikalarına ilişkin tüm harcamaların üye ülkeler tarafından ortaklaşa karşılanması
- E) Üye ülkelerin tarımsal tüketim kalıplarının yakınlaştırılması

D

3. Türkiye'deki sosyal güvenlik sistemi ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Türk sosyal güvenlik sisteminin idari açıdan şeffaf olma noktasında eksiklikleri vardır.
- B) Sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesinin bozulmasında siyasi müdahalelerin önemli yeri vardır.
- C) Cumhuriyetin ilk yıllarında sosyal güvenlik ile ilgili geniş kapsamlı ve yeterli düzenlemeler yapılmıştır.
- D) Kayıtdışı istihdam ve kaçak sorunu, Türk sosyal güvenlik sisteminin yapısal sorunları arasında yer alır.
- E) 2000-2011 döneminde sosyal güvenlikteki mali açık genelde artma eğiliminde olmuştur.

C

4. Bireyin ödediği vergilerin bireyin gelirine oranına ne ad verilir?

- A) Kamusal vergi yükü
- B) Optimum vergi yükü
- C) Saydam vergi yükü
- D) Toplam vergi yükü
- E) Bireysel vergi yükü

E

5. Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütü'nün (WIPO) raporuna göre, 2011 yılında en çok patent başvurusu yapan ülke aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İtalya
- B) İspanya
- C) ABD
- D) İngiltere
- E) Çin

C

6. Türkiye'de deniz yolu taşımacılığı ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Liman başına elleçlenen yük miktarları AB'nin Akdeniz'deki limanlarındaki ortalamalardan daha fazladır.
- B) Türk bandırasının sicili son dönemde iyileşme göstermiştir.
- C) Türkiye, Lozan Antlaşması ile, kendi kıyıları ve Türk karasularında gemi işletme hakkını yabancılardan almıştır.
- D) Osmanlı Seyrisefain İdaresi, Türk kıyıları arasındaki deniz taşımacılığı hakkı yabancılara bırakıldığı için başarılı olamamıştır.
- E) Türkiye üç tarafı denizlerle kaplı olmasına karşılık, bu avantajı yeterli ölçüde kullanamamaktadır.

A

7. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'de ihracata dayalı sanayileşme stratejisinin benimsenmesiyle ortaya çıkan gelişmelerden biridir?

- A) Dış ticaret açığını azaltmak için ithalata yeni sınırlamalar getirilmesi
- B) Sanayinin dinamik karşılaştırmalı üstünlükler teorisi içinde yeniden yapılanmasının sağlanması
- C) Yatırım ve ara malların üretimine öncelik verilmeye başlanması
- D) Yabancı sermaye girişinin azalması
- E) Karaborsa ve kaçakçılığın büyük ölçüde artması sonucunda haksız rekabetin yaygınlaşması

B

8. Türkiye'de toptan ticaret yapan firmalar arasında ilk sırada aşağıdakilerden hangisinin ticaretini yapan firmalar yer almaktadır?

- A) Gıda maddeleri
- B) Yapı malzemeleri
- C) Kırtasiye
- D) Mobilya
- E) Dokuma- giyim eşyası

A

9. Aşağıdaki dönemlerden hangisi Türkiye'de alt yapı yatırımcılığı dönemi olarak bilinir?

- A) 1923-1930
- B) 1931-1940
- C) 1941-1949
- D) 1950-1960
- E) 1970-1980

D

10. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde Osmanlı Devleti döneminde hizmete açılan ilk demir yolu hattı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İzmit-Ankara
- B) Adapazarı-İstanbul
- C) İzmir-Aydın
- D) Ankara-Eskişehir
- E) Ankara-Kars

C

11. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'de 1980 yılına kadar sürdürülen politikalar sonucu ortaya çıkan sınai yapının özelliklerinden biridir?

- A) İleri ve gelişmiş teknoloji
- B) Rekabet eksikliğinden kaynaklanan düşük ve kalitesiz üretim
- C) Ölçek ekonomilerinden yararlanan büyük ölçekli işletmeler
- D) Yüksek kapasite kullanımı
- E) Pazarlardaki tekelleşmenin önüne geçecek düzenlemeler

B

12. Türkiye'de kara yolu taşımacılığı ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne kalan kara yollarının standardı oldukça yüksektir.
- B) Türkiye'de, kara yollarında trafiğe çıkan yeni araç sayısı azalmaktadır.
- C) Devlet yollarının bakım ve onarımından Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü sorumludur.
- D) Türkiye'de yük taşımacılığının büyük bölümü kara yolu ile gerçekleşmektedir.
- E) Türkiye'de, kara yollarındaki ağır taşıt trafiği azalma eğilimindedir.

D

13. Türkiye'de ödemeler bilançosu verilerini aşağıdakilerden hangisi hazırlar?

- A) Hazine Müsteşarlığı
- B) Maliye Bakanlığı
- C) Kalkınma Bakanlığı
- D) Eximbank
- E) T.C. Merkez Bankası

E

14. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın temel yetkileri arasında yer alır?

- A) Gümrük tarifelerini onaylamak
- B) Vergi oranlarını belirlemek
- C) İthalat kotalarını belirlemek
- D) Kamu harcamalarını belirlemek
- E) Nihai kredi mercii olarak bankalara kredi vermek

E

15. TÜİK verilerine göre, 2011 yılında Türkiye'nin ihracatında, en fazla paya sahip ülke grubu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) OECD ülkeleri
- B) AB Ülkeleri
- C) Bağımsız Devletler Topluluğu
- D) Türk Cumhuriyetleri
- E) EFTA ülkeleri

A

16. Aşağıdakilerden hangisi finansal krizlerin ortaya çıkmasında etkili olan faktörler arasında yer almaz?

- A) Aşırı borçlanma
- B) Sürdürülemeyen büyüme ve belirsizliğin artması
- C) Arz ve talepteki ani dalgalanmalar
- D) Firma bilançolarının iyileşmesi
- E) Enflasyonu düşürmeye dönük yanlış politikalar

D

17. Bireylerden, firmalardan ve resmi kurumlardan sağladıkları fonları; ihtiyacı olanlara kredi, plasman ve menkul değer olarak transfer eden bankalara ne ad verilir?

- A) Merkez bankaları
- B) Mevduat bankaları
- C) Tahkim bankaları
- D) İhbar bankaları
- E) Vergi bankaları

B

18. Aşağıdakilerden hangisi ödemeler bilançosunu belirleyen en önemli iktisadi unsurlar arasında yer almaz?

- A) Döviz kurları
- B) Senyoraaj oranı
- C) Milli gelir
- D) Yabancı ülkelerin gelir seviyesi
- E) Yurt içi ve yurt dışı faiz oranları farklılığı

B

19. Aşağıdakilerden hangisi Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın ikincil hedefleri arasında yer almaz?

- A) Etkinlik, esneklik ve şeffaflığın sağlanmasına yönelik yasal altyapının kurulması
- B) Bankacılık ve reel sektör arasında sağlıklı bir ilişkinin kurulması
- C) Sabit kur sistemi içerisinde enflasyonla mücadelenin sürdürülmesi
- D) Toplumsal uzlaşma ile enflasyon hedefi doğrultusunda gelirler politikasının sürdürülmesi
- E) Kamu finansman dengesinin kalıcı şekilde güçlendirilmesi

C

20. Türkiye ekonomisine sermaye açısından en fazla kaynak girişi aşağıdakilerden hangisi tarafından sağlanmaktadır?

- A) Hisse senedi piyasası
- B) Hibe ve yardımlar
- C) Karşılıksız transferler
- D) Tahvil ihracı
- E) Banka ve firmaların yurt dışından sağladıkları krediler

E

1. Resesyonun tanımı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sıfır ya da negatif büyümedir.
- B) Bütçe açığı ve cari açığın birlikte görülmesidir.
- C) Durgunluğun, enflasyonun ve işsizlik oranlarında yükselmenin birlikte gerçekleşmesidir.
- D) Büyüme hızındaki ani düşüştür.
- E) Pozitif büyümedir.

A

2. Aşağıdakilerden hangisi net vergi yükünü ifade eder?

- A) Ödenen tüm vergiler/GSMH
- B) Ödenen tüm vergiler/Milli gelir
- C) Vergi dışı gelirler/Milli gelir
- D) Bireyin ödediği vergiler/Bireyin borcu
- E) Ödenen tüm vergiler-Kamu hizmetlerinden sağlanan yarar/Gelir

E

DON'T ASK QUESTIONS, JUST FOLLOW...

3. Cumhuriyet döneminde Türkiye'de ilk nüfus sayımı kaç yılında yapılmıştır?

- A) 1924
- B) 1927
- C) 1929
- D) 1930
- E) 1933

B

4. Tarım sektörünün önemine ilk kez sistematik olarak değinen iktisat ekolü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Klasik iktisat
- B) Fیزیokrasi
- C) Merkantilizm
- D) Keynesyen iktisat
- E) Neo klasik iktisat

B

5. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki sanayileşme faaliyetleri ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Şeker sanayine yalnız kamunun yatırım yapması kararlaştırılmıştır.
- B) 1929 yılında etkili bir gümrük korumacılığı başlatılmıştır.
- C) Aşar vergisi 1925 yılında kaldırılmıştır.
- D) 1927 yılında ilk kez sanayi sayımı yapılmıştır.
- E) İzlenen temel ekonomi politikası ilke olarak özel girişim eliyle serbest piyasa şartlarında sanayileşmeyi sağlamak olmuştur.

A

6. Türkiye'deki ulaştırma sektörü ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı 2005 yılında hizmete açılmıştır.
- B) Mavi Akım ile Rusya'dan Türkiye'ye doğalgaz taşınmaktadır.
- C) Türkiye'de ilk hızlı tren hattı Ankara-Konya arasında hizmete açılmıştır.
- D) Havayolu taşımacılığında artan rekabet ve ülkede kişi başına gelirin artması, bu sektörün gelişmesini sağlamıştır.
- E) Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde Osmanlı Devleti döneminde açılan ilk demiryolu hattı, İzmir-Aydın hattıdır.

C

7. Bir ülkenin kendi karasuları içinde kalan deniz çevresini kullanma hakkına ne ad verilir?

- A) Arbitraj hakkı
- B) Kabotaj hakkı
- C) Senyoraj hakkı
- D) Elleçleme hakkı
- E) Damping hakkı

B

8. 1972-2011 döneminde Türk müteahhitlerinin en fazla iş aldığı ülke aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Almanya
- B) Umman
- C) Hindistan
- D) Afganistan
- E) Rusya Federasyonu

E

9. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'de ihracata dayalı sanayileşme stratejisinin benimsenmesiyle ortaya çıkan gelişmelerden biridir?

- A) Yatırım ve ara malları üretimine daha fazla ağırlık verilmesi
- B) Haksız rekabetin yaygınlaşması
- C) Yabancı sermaye girişlerinin olumsuz yönde etkilenmesi
- D) Kaçakçılık ve karaborsanın büyük ölçüde artması
- E) İthalatta liberalizasyona gidilerek Türk sanayinin terbiye edilmeye çalışılması

E

10. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'de 1980 yılına kadar sürdürülen politikalar sonucu ortaya çıkan sınai yapının özelliklerinden biridir?

- A) Yüksek ve kaliteli üretim
- B) Uzmanlaşmadan uzaklaşan bir üretim yapısı
- C) Ölçek ekonomilerinden yararlanan büyük ölçekli işletmeler
- D) Rekabet düzeyi oldukça yüksek bir iç pazar
- E) Dış pazarlarla bütünleşme

B

11. Türkiye'deki ticaret sektörü ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Sektörde faaliyet gösteren işletme sayısı dikkate alındığında ticaret sektöründe rekabet oldukça düşük düzeydedir.
- B) Ticaret sektörü diğer sektörlerden bağımsız olduğu için söz konusu sektörlerdeki gelişmelerden fazla etkilenmez.
- C) Bilgisayar kullanımını artması, ticaret hizmetlerinin gelişmesine engel olmuştur.
- D) Ticaret sektörü, 2008'de uluslararası piyasalarda yaşanan dalgalanmalardan en çok etkilenen sektörlerden biridir.
- E) Ticaret sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin büyük çoğunluğu büyük işletmelerden oluşmaktadır.

D

12. Türkiye, Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'ni hangi yılda gerçekleştirmiştir?

- A) 1963
- B) 1970
- C) 1986
- D) 1990
- E) 1996

E

13. Aşağıdakilerden hangisi finansal krizlerin ortaya çıkmasında etkili olan faktörler arasında yer almaz?

- A) Aşırı borçlanma
- B) Döviz kurundaki aşırı oynaklık
- C) Faiz oranlarının yükselmesi
- D) Sürdürülebilir büyümenin sağlanmış olması
- E) Arz ve talepteki ani dalgalanmalar

D

14. Türkiye'nin dış borçları ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Cumhuriyet dönemindeki ilk dış borçlanma, Şeker Fabrikası'nın kurulması için yapılmıştır.
- B) Osmanlı dönemindeki ilk dış borçlanma 1854 yılında yapılmıştır.
- C) Planlı dönemde özellikle 1975'den sonra dış borç hızlanarak artmıştır.
- D) Demokrat parti döneminde devlet, dış borç faizlerini bile ödeyemeyecek hale gelince moratoryum ilan etmiştir.
- E) Planlı dönemde dış borçların önemli bir kısmı proje finansmanında kullanılmıştır.

A

15. Bir ülkenin ithal ettiği malları çok fazla fiziki değişikliğe uğratmadan başka ülkelere satmasına ne ad verilir?

- A) Dampingly ticaret
- B) Yeniden ithalat
- C) Yeniden ihracat
- D) Korumalı ticaret
- E) Konsinye ihracat

C

16. Türkiye'deki döviz piyasası ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) 2001 yılında revalüasyon yapılmış ve Türk Lirası'nın değeri artırılmıştır.
- B) 1980'li yıllara kadar dalgalı döviz kuru uygulanmıştır.
- C) Türkiye, Türk Lirasını 1990 yılından itibaren uluslararası konvertibl para ilan etmiştir.
- D) 1980'den 1990'a kadar Merkez Bankası, Bakanlar Kurulu'nun belirlediği döviz kurlarını uygulamıştır.
- E) Şubat 2001 krizinden sonra Türkiye sabit kur rejimine geçmiştir.

C

17. Aşağıdakilerden hangisi küresel kriz karşısında Türkiye'nin gerçekleştirdiği maliye politikası uygulamaları arasında yer almaz?

- A) Yabancı fonların portföy yönetim şirketlerine, bu fonlarını Türkiye'de değerlendirmeleri için bazı vergi avantajlarının sağlanması
- B) Menkul kıymet yatırım fonları ile menkul kıymet yatırım ortaklıklarının sermaye piyasasında yaptıkları işlemler nedeniyle elde ettikleri gelirlere uygulanan banka ve sigorta muameleleri vergisine muafiyet getirilmesi
- C) Hisse senedi kazançlarında yerli yatırımcıya uygulanan stopaj oranının yükseltilmesi
- D) Vergi borçlarına taksitlendirme imkanının getirilmesi
- E) Gelişmişlik düzeyini dikkate alarak, iller düzeyinde farklı vergi indirimi uygulamasına gidilmesi

C

DON'T ASK QUESTIONS, JUST FOLLOW...

18. Türkiye'de ödemeler bilançosu verilerini aşağıdakilerden hangisi hazırlar?

- A) T.C. Merkez Bankası
- B) Hazine Müsteşarlığı
- C) Eximbank
- D) Kalkınma Bakanlığı
- E) Maliye Bakanlığı

A

19. Aşağıdakilerden hangisi finansal kriz türlerinden biri değildir?

- A) Para krizleri
- B) Bankacılık krizleri
- C) Borsa krizleri
- D) Reel krizler
- E) Borç krizleri

D

20. Aşağıdakilerden hangisi 24 Ocak 1980 Kararları kapsamındaki düzenlemelerden biridir?

- A) Tarım ürünlerinde destekleme alımlarının artırılması
- B) Kamu harcamalarının artırılması
- C) İhracat kredilerine kısıtlama getirilmesi
- D) Fiyat Saptama-Kontrol Koordinasyon Komitesi'nin kaldırılması
- E) Sübvansiyonların kapsamının genişletilmesi

D

1.Soru

Kamu gelirlerinden faiz ödemeleri dışındaki kamu harcamalarının çıkarılması sonucu ulaşılan dengeye verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kamu kesimi borçlanma gereği
- B) Faiz dışı denge
- C) Kamu sektörü borç geri ödemesi
- D) Genel yönetim bütçe fazlası
- E) Maliye politikası

Yanıt Açıklaması:

Kamu gelirlerinden faiz ödemeleri dışındaki kamu harcamalarının çıkarılması sonucu ulaşılan denge Faiz Dışı Denge'dir.

2.Soru

T.C. Merkez bankasının fiilen göreve başladığı tarih aşağıdakilerden hangisidir?

- A) 1923
- B) 1932
- C) 1956
- D) 1920
- E) 1938

Yanıt Açıklaması: Haziran 1930 tarih ve 1715 sayılı kanun uyarınca bugünkü Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) kurulmuş ve 1 Ocak 1932 tarihinde fiilen görevine başlamıştır.

3.Soru

Türkiye ekonomisinin büyüme performansı aşağıda verilen dönemlerden hangisinde en yüksektir?

- A) 1923-1929
- B) 1930-1939
- C) 1946-1953
- D) 1990-2001
- E) 2002-2017

Yanıt Açıklaması:

Dönemler itibarıyla bakıldığında, Türkiye ekonomisinin büyüme performansı 1923- 1929 (%10,8) ile 1946-1953 (%11,5) dönemlerinde en yüksek olmuştur. Tüm Dönemlere ilişkin büyüme performansları da aşağıdaki gibidir:

Dönem Ortalama Büyüme (%)

- 1923-1929 10,8
- 1930-1939 6,0
- 1940-1945 -6,6
- 1946-1953 11,6
- 1954-1962 4,0
- 1963-1977 6,0
- 1980-1989 4,1
- 1990-2001 3,4
- 2002-2017 5,9
- 1923-2017 5,1

Doğru cevap C'dir.

4.Soru

Aşağıdaki tarımsal arazi türlerinden hangisinin Türkiye'deki yüzölçümü diğerlerinden daha fazladır?

- A) Orman
- B)

Sebze
C
Meyve
D
Nadas
E
Tahıl

5.Soru

Osmanlı Devleti'nde ilk açılan demir yolu hattı aşağıdakilerden hangisidir?

A
İzmir-Aydın
B
İzmir-Turgutlu
C
İstanbul-Bağdat
D
İzmit-Ankara
E
Ankara-Konya

Yanıt Açıklaması:

19'uncu yüzyılda İngiltere'de başlayan demiryolu ulaşımı, Osmanlı Devleti'nde ilk defa İzmir-Aydın hattının (130 km) açılmasıyla gerçekleşmiştir. Bu hattın inşa ve işletme hakkı 1856 yılında bir İngiliz şirketine ayrıcalık (imtiyaz) olarak verilmiştir. 11 Temmuz 1866 tarihinde 130 km'lik bu ilk hat işletmeye açılmıştır.

6.Soru

Türkiye'nin ekonomik yapısına ilişkin aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A
2002-2011 arasında ortalama büyüme oranı %6,5 kadardır.
B
SGP ile hesaplandığında en büyük 15. ekonomidir.
C
İnsani kalkınma endeksinde 187 ülke içinde 92. sıradadır.
D
Tasarruf oranı %15'in altında seyretmektedir.

E

Düşük gelir gruplarında tasarruf oranı görece daha fazladır.

7.Soru

Günümüzde, hammaddeye dayanan, klasik üretim teknolojisi kullanan ve çevre kirliliğine yol açan tekstil, demir-çelik ve gemi inşa gibi sanayiler emeğin ucuz olduğu gelişmekte olan ülkelere kaymaktadır. Buna karşılık gelişmiş ülkeler, bilgi ve beceri gerektiren, araştırma ve geliştirmeye dayanan, ileri teknoloji sanayi dallarına yönelmektedir. Dünyada sanayi sektöründe uluslararası karşılaştırmalı üstünlükler, doğal kaynak zenginliğinden çok, sahip olunan teknoloji seviyesine bağlı bir duruma

gelmiştir. Bu paragraftan yola çıkarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A

Gelişmiş ülkeler kendi ülkelerinde hava kirliliğine yol açacak sanayileri istememektedirler.

B

Sanayi sektöründe karşılaştırmalı üstünlükler teknoloji seviyesine bağlı duruma gelmiştir.

C

Emek yoğun sektörlerde üretilen malların talebi daha fazladır

D

Tüketiciler teknoloji yoğun ürünlere daha çok para harcamaya hazırdır.

E

Teknoloji yoğun piyasalar genellikle büyük metropollerde yer almaktadır.

Yanıt Açıklaması:

Günümüzde, hammaddeye dayanan, klasik üretim teknolojisi kullanan ve çevre kirliliğine yol açan tekstil, demir-çelik ve gemi inşa gibi sanayiler emeğin ucuz olduğu gelişmekte olan ülkelere kaymaktadır. Buna karşılık gelişmiş ülkeler, bilgi ve beceri gerektiren, araştırma ve geliştirmeye dayanan, ileri teknoloji sanayi dallarına yönelmektedir. Dünyada sanayi sektöründe uluslararası karşılaştırmalı üstünlükler, doğal kaynak zenginliğinden çok, sahip olunan teknoloji seviyesine bağlı bir duruma gelmiştir.

8.Soru

Aşağıdaki bankalardan hangisi ödeme sisteminde aksamalara sebep olabilecek geçici likidite sıkışıklıklarını ve finansal piyasaların etkin bir şekilde çalışmasını engelleyebilecek teknik kaynaklı ödeme sorunlarını gidermek amacıyla, sisteme teminat karşılığında gün içi veya gün sonu kredi imkânı sağlayabilir.

A

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

B

Mevduat Bankaları

C

Katılım Bankaları

D

Kalkınma Bankaları

E

Yatırım Bankaları

Yanıt Açıklaması:

Ülke bankası olarak da nitelendirilen merkez bankaları, ekonomide parayı ve para politikasını kontrol eden, büyük ölçüde kamu kurumu niteliğinde yapılan ve ekonomide nihai ödünç mercii ya da likiditenin son kaynağı olarak faaliyette bulunan bir banka türüdür.

9.Soru

TÜRKİYE EKONOMİSİ

Bir ülkenin kendi limanları arasında yolcu ve yük taşıma hakkı aşağıdakilerden hangisidir?

- A
- Arbitraj
- B
- Tekel
- C
- Kabotaj
- D
- Avantaj
- E
- Seyr-i Sefa

Yanıt Açıklaması: Bir ülkenin kendi karasuları içinde kalan deniz çevresini kullanması ya da kullandırması hakkına kabotaj denir.

10.Soru

Aşağıdakilerden hangisi 1968-2017 yılları arasındaki dönemde GSYH'dan aldığı paylar göz önünde bulundurularak giderek büyümüştür?

- A
- Kamu sektörünün payı
- B
- Hizmetler sektörünün payı
- C
- Sanayi sektörünün payı
- D
- Eğitim sektörünün payı
- E
- Tarım sektörünün payı

Yanıt Açıklaması:

Tablo 2.6 ve 2.7'de, 1968 yılından 2017 yılına kadar olan dönemde, Türkiye'de üç temel sektörün (tarım, sanayi ve hizmetler) GSYH'dan aldıkları payların gelişimi gösterilmektedir. Türkiye ekonomisinin yapısındaki değişime bakıldığında, hizmetler sektörünün giderek büyüdüğü görülmektedir. Buna karşılık, tarım sektörünün özellikle 1980 sonrasındaki politika değişikliklerine bağlı olarak giderek küçüldüğü, adeta yapısal çözüme yaşadığını söyleyebiliriz. Söz konusu dönemde, Türkiye'de sanayi sektörünün üretim gücü artmasına rağmen, GSYH'daki payı neredeyse değişmemiştir. Buna karşılık hizmetler sektörünün GSYH'daki payı giderek artmaktadır.

11.Soru

Türkiye'de ihracatın ithalatı karşılama oranı ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A
- İhracat sürekli olarak ithalattan yüksektir.
- B
- İhracat ağırlıklı olarak ileri teknoloji ürünlerine dayalıdır.
- C

İhracat sürekli olarak ithalattan düşüktür.

- D
- İthalatta lüks tüketim ağırlıklı paya sahiptir.
- E
- İhracat tanım gereği ithalatla aynı düzeydedir.

Yanıt Açıklaması:

İhracat sürekli olarak ithalattan düşüktür.

12.Soru

Aşağıdaki ülke gruplarından hangisi, Türkiye'nin ihracatında en büyük paya sahiptir?

- A
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)
- B
- İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)
- C
- Kuzey Amerika Birliği (NAFTA)
- D
- Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)
- E
- Ekonomik İşbirliği Örgütü (ECO)

Yanıt Açıklaması:

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)

13.Soru

Cumhuriyet döneminde ilk nüfus sayımı hangi yılda yapılmıştır?

- A
- 1924
- B
- 1925
- C
- 1926
- D
- 1927
- E
- 1928

Yanıt Açıklaması:

Cumhuriyet döneminde ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Bu sayımda toplam nüfus, yaklaşık 13,7 milyon kişidir.

14.Soru

Türkiye'de ilk devalüasyon kaç yılında gerçekleştirilmiştir?

- A
- 1923
- B
- 1930
- C
- 1946
- D
- 1960

E
1965

Yanıt Açıklaması: Türkiye’de ilk devalüasyon 7 Eylül 1946’da gerçekleştirilmiştir?

15.Soru

Sanayi sektöründeki en büyük büyüme hızına hangi yıl ulaşılmıştır?

A
1949
B
1950
C
1951
D
1952
E
1953

Yanıt Açıklaması: 1950 sonrası Yeni ekonomi politikası
16.Soru

I. Ticaret II. Turizm III. Eğitim Yukarıdaki hizmet grupları için katma değer yönüyle en yüksek paydan en düşük paya doğru sıralama aşağıdakilerden hangisidir?

A
I – II - III
B
I – III - II
C
II – I - III
D
II – III - I
E
III – I - II

Yanıt Açıklaması: 2009 yılı verilerine göre Türkiye’de ticaret 56,3’lük, turizm 3,6’lık, eğitim ise 1,6’lık yüzde paya sahiptir.

17.Soru

İthal ikameci bir anlayış içerisinde, öncelikle AB’ye üye ülkelerin tarım ürünlerinin tüketilmesi ve söz konusu yerli ürünlerin ithalata karşı korunması sağlanarak, AB tarım ürünleri ihracatının geliştirilmesi hedeflenen Ortak Tarım Politikası ilkesi aşağıdakilerden hangisidir?

A
Tek tarım pazarı ilkesi
B
Ortak mali sorumluluk ilkesi
C
Kalkınma pazarı ilkesi
D
Topluluk tercihi ilkesi
E

Dolaşım ilkesi

Yanıt Açıklaması:

Topluluk tercihi ilkesi: Bu ilke ile ithal ikameci bir anlayış içerisinde, öncelikle AB’ye üye ülkelerin tarım ürünlerinin tüketilmesi

ve söz konusu yerli ürünlerin ithalata karşı korunması sağlanarak, AB tarım ürünleri ihracatının geliştirilmesi hedeflenmektedir.

18.Soru

Aşağıdaki seçeneklerde verilen hangi özellikler hizmetler sektörünün özellikleri arasında yer almaz?

A
Gayri maddi ve görünmez olmaları
B
Ülkelerin yerli sanayilere sağladığı korumalardır.
C
Birçok hizmet işleminin sınır ötesi hareketi içermemesi dolayısıyla sektör, ulusal düzenlemeler ile korunmaktadır.
D
Az sayıda hizmet işleminin niteliği tüketicilerin hizmetlerin verildiği ülkeye gitmesini gerektirmektedir.
E
Hizmetler sektörü ekonomiye katma değer kazandırmaz

Yanıt Açıklaması: Hizmetler sektöründe yeni faaliyet alanlarının ortaya çıkması ve mevcutlarının etkinliğinin artması, sektörün yarattığı katma değeri ve istihdamı arttırmaktadır.

19.Soru

Hizmet sektörleri içinde diğer sektörlerdeki gelişmelerden en çok etkilenen sektör aşağıdakilerden hangisidir?

A
Ulaştırma sektörü
B
Turizm sektörü
C
İnşaat ve müteahhitlik sektörü
D
Haberleşme sektörü
E
Ticaret sektörü

Yanıt Açıklaması: Ticaret sektörü diğer sektörlerle olan yakın bağlantısı sebebiyle diğer sektörlerdeki gelişmelerden etkilenmekte ve bağlantılı olduğu sektörlerdeki faaliyetleri doğrudan etkilemektedir.

20.Soru

Aşağıdakilerden hangisinin temel faaliyet alanı, para ve paranın ikamesi olarak menkul değerlerin alım ve satımıdır ve bu sayede bireyler, firmalar ve resmi kurumlardan sağladıkları fonları, ihtiyacı olanlara kredi, plasman (yatırım) ve menkul değer olarak transfer eder?

A

TÜRKİYE EKONOMİSİ

- Sermaye kuruluşları
B
Katılım bankaları
C
Tüketici bankaları
D
Merkez bankaları
E
Mevduat bankaları

Yanıt Açıklaması:

Temel faaliyet alanı, para ve paranın ikamesi olarak menkul değerlerin alım ve satımı olan bankalara mevduat (ticaret) bankaları adı verilir. Bu çerçevede ticaret bankaları; bireyler, firmalar ve resmî kurumlardan sağladıkları fonları, ihtiyacı olanlara kredi, plasman (yatırım) ve menkul değer olarak transfer eder. Bu transfer işlemi esnasında fon temini ve aktarımından doğan maliyet ile getiri arasındaki fark ise, ticaret bankalarının temel gelirlerini oluşturur.

1.Soru

Cumhuriyetin ilk yıllarında hayata geçirilen kamu girişimciliği faaliyetleri hangi sektörde yoğunlaşmıştır?

- A
Tarım sektörü
B
Hizmet sektörü
C
Bankacılık sektörü
D
Sanayi sektörü
E
Hayvancılık sektörü

Yanıt Açıklaması:

Kamu girişimciliği, daha çok sanayi sektöründe yoğunlaşmış, tarım ve hizmetler sektöründeki faaliyetleri sınırlı kalmıştır.

2.Soru

Aşağıdakilerden hangisi doğrudan yabancı yatırımların ülke ekonomisine katkılarından biri değildir?

- A
Sermaye girişi
B
Teknoloji getirmesi
C
İşletme bilgisi getirmesi
D
İstihdam artışı
E
Rekabetin önlenmesi

Yanıt Açıklaması:

Doğrudan yabancı yatırımlar, giriş yaptığı ülkeye sermayenin yanı sıra teknoloji ve işletme bilgisi de getirmektedir. Ayrıca ülkede yaratılan katma değer ile birlikte istihdam ve rekabete önemli ölçüde katkılar sağlayabilmektedir.

3.Soru

Türkiye tarihinde hangi hükümet döneminde "ithal ikamesi yerine" "ihracatı teşvik" politikaları uygulanmaya başlanmıştır?

- A
İsmet İnönü
B
Recep Peker

- C
Şükrü Saraçoğlu
D
Adnan Menderes
E
Fuat Köprülü

Yanıt Açıklaması: Demokrat Parti

4.Soru

Türkiye'de ulaştırma sektörü değerlendirildiğinde önemli ulaşım aracı payı aşağıdaki seçeneklerde verilenlerden hangisidir?

- A
Karayolu
B
Demiryolu
C
Hava yolu
D
Kanal taşımacılığı
E
Deniz yolu taşımacılığı

Yanıt Açıklaması: Türkiye'de yük taşımacılığının %90'lar düzeyinde karayolu ile gerçekleştiriliyor olması karayollarındaki ağır taşıt trafiğini arttırmakta ve bu durum trafik güvenliğini azaltmaktadır.

5.Soru

Karayolları Genel Müdürlüğü hangi yıl da kurulmuştur?

- A
1940
B
1945
C
1950
D
1955
E
1960

Yanıt Açıklaması:

1950 yılında 5539 sayılı Yasa (Kanun) ile Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM) kurularak, devlet yollarının bakım ve onarımından bu kuruluş sorumlu tutulmuştur. Günümüzde, KGM, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'na bağlanmıştır.

6.Soru

Aşağıdaki dönemlerden hangisinde dış ticaret açığından olabildiğince kaçınılmış ve dış ticaret daha ziyade ikili anlaşmalarla yürütülmüş bir yandan ikili anlaşmalara konu olan malların dış ticareti serbest bırakılırken, diğer yandan yurt içi üretimi yapılan malların ithalatı sınırlandırılmıştır?

- A
1880-1913 dönemi
- B
1923-32 dönemi
- C
1933-45 dönemi
- D
1946-62 dönemi
- E
19663-79 dönemi

Yanıt Açıklaması:

Bu dönemde dış ticaret açığından olabildiğince kaçınılmış ve dış ticaret daha ziyade ikili anlaşmalarla yürütülmüştür. Bir yandan ikili anlaşmalara konu olan malların dış ticareti serbest bırakılırken, diğer yandan yurt içi üretimi yapılan malların ithalatı sınırlandırılmıştır.

7.Soru

Türkiye'de ödemeler bilançosu istatistiklerini hangi kurum hazırlamaktadır?

- A
Türkiye İstatistik Kurumu
- B
Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
- C
Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı
- D
Ticaret Bakanlığı
- E
Hazine ve Maliye Bakanlığı

Yanıt Açıklaması:

Türkiye'de ödemeler bilançosu verilerini Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası hazırlamaktadır.

8.Soru

Türkiye'de ekonomiye müdahaleci bakış açısını tekrar gündeme getiren ve planlı kalkınma stratejisi temelinde sürdürülen dönem aşağıdakilerden hangisidir?

- A
1923-1950
- B

1951-1960

C

1961-1980

D

1981-1994

E

1994-2014

9.Soru

Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'de finansal yapı ve para politikası uygulamaları ile ilgili gelişmelerde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununda köklü değişikliklerin yapıldığı yıldır?

- A
1980
- B
1984
- C
1989
- D
1994
- E
2001

Yanıt Açıklaması: Şubat 2001'de krizin patlak vermesinin ardından, Nisan 2001'de yeni Merkez Bankası Kanunu çıkarılarak Merkez Bankası'nın temel amacının fiyat istikrarı olduğu açıklanmıştır.

10.Soru

Türkiye cumhuriyetinde 1980 yılına kadar olan sürede sanayileşme nasıl olmuştur?

- A
İthal ikameci
- B
Dışa Dönük
- C
İhracata yönelik
- D
İhracat temelli
- E
Otomotiv odaklı

Yanıt Açıklaması: Kalkınma Planları

11.Soru

İthal ikameci sanayileşmenin terk edilerek ihracata dayalı sanayileşmenin benimsenmesi hangi istikrar kararlarından sonra olmuştur?

- A
4 Ağustos 1958
- B
10 Ağustos 1970
- C
24 Ocak 1980

D
5 Nisan 1994
E
14 Nisan 2001

Yanıt Açıklaması: İthal ikameci sanayileşmenin terk edilerek ihracata dayalı sanayileşmenin benimsenmesi 24 Ocak 1980 istikrar kararlarından sonra olmuştur.

12.Soru

Bir ülkenin ithal ettiği malları çok fazla fiziki değişikliğe uğratmadan başka ülkelere satması neyi ifade eder?

- A
Yeniden İhracat
- B
Yeniden İthalat
- C
Yeniden Döviz Alımı
- D
İthalat
- E
İhracat

Yanıt Açıklaması: Bir ülkenin ithal ettiği malları çok fazla fiziki değişikliğe uğratmadan başka ülkelere satmasına "Yeniden İhracat" adı verilir.

13.Soru

I. Gelir yöntemi, II. Harcama yöntemi, III. Üretim Yöntemi
Ulusal gelir istatistikleri yukarıda belirtilen seçeneklerden hangisi ile hesaplanır?

A
I-II-III

- B
Yalnız II
- C
II-III
- D
I-III
- E
I-II

14.Soru

Aşağıdakilerden hangisi ulusal gelire katkı açısından bütün hizmet sektörleri arasında en hızlı gelişen alt sektördür?

- A
Ticaret
- B
Tarım
- C
Ulaştırma
- D
Haberleşme
- E
İnşaat ve Mühendislik

Yanıt Açıklaması:

Ulusal gelir hesaplarında toptan ve perakende ticaret diğer bir deyişle iç ticaret, ulusal gelire katkı açısından bütün hizmet sektörleri arasında en hızlı gelişen alt sektördür.

15.Soru

Türk ekonomisinin hangi dönemini korumasız olarak dışa açık, fakir bir hammadde ekonomisi olarak tanımlanabilir?

- A
1901-1905
- B
1911-1915
- C
1923-1929
- D
1940-1950
- E
1955-1965

Yanıt Açıklaması: Cumhuriyetin ilk yılları dış ticaret politikasına hakim olunamayan 1923-29 dönemidir.

16.Soru

İhracata dönük sanayi politikasına hangi dönemde geçilmiştir?

- A
Devletçi Sanayi Dönemi
- B
Liberal Dönem
- C
Planlı Yatırım Dönemi
- D
1980 Sonrası Dönem
- E
1970 Sonrası Dönem

Yanıt Açıklaması: 24 Ocak 1980 tarihinde ekonomide köklü bir değişim olmuştur. İthal ikameci sanayileşme stratejisi terk edilmiş ve ihracata ağırlık veren sanayileşme modeli benimsenmiştir.

17.Soru

Aşağıdakilerden hangisi tarım sektöründe devlet müdahalesinin gerekçelerinden biri değildir?

- A
Tarım doğa koşullarına fazlasıyla bağımlı olduğu için negatif arz şoklarına ziyadesiyle açıktır, o nedenle risk ve belirsizlik fazladır
- B
Arazi yapısı genellikle çok parçalıdır ve dağınıktır, dolayısıyla üretimde ölçek dezavantajı vardır
- C
Tarımsal ürünlerin arz ve talep esneklikleri genel olarak düşüktür
- D
Tarıma dayalı sanayinin, tarımsal girdi ihtiyacını yurt içinden karşılamak

E

Tarımsal ürünlerin saklanması ve pazarlanması hem daha zor hem de daha maliyetlidir

Yanıt Açıklaması:

Tarım sektöründe devlet müdahalesinin gerekçelerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Tarım doğa koşullarına fazlasıyla bağımlı olduğu için negatif arz şoklarına ziyadesiyle açıktır, o nedenle risk ve belirsizlik fazladır.
- Arazi yapısı genellikle çok parçalıdır ve dağınıktır, dolayısıyla üretimde ölçek dezavantajı vardır.
- Tarımsal ürünlerin arz ve talep esneklikleri genel olarak düşüktür.
- Tarımsal ürünlerin saklanması ve pazarlanması hem daha zor hem de daha maliyetlidir.

18.Soru

Türkiye’de döviz kuru yükseldiğinde (TL’ye karşı yabancı paranın değeri arttığında, yani TL değer kaybettiğinde) ihracat ..... ve ithalat pahalılaşmakta; döviz kuru düştüğünde (TL’ye karşı yabancı paranın değeri düştüğünde, yani TL değerlendiğinde) ise ihracat ..... ve ithalat teşvik edilmektedir. Paragraftaki boşlukları aşağıdaki şıklardan en uygun olanı ile doldurunuz.

A

Artmakta-değişmemekte

B

Artmakta-düşmekte

C

Düşmekte-artmakta

D

Düşmekte-düşmekte

E

Artmakta-artmakta

Yanıt Açıklaması:

Türkiye’de döviz kuru yükseldiğinde (T’ye karşı yabancı paranın değeri arttığında, yani T değer kaybettiğinde) ihracat canlanmakta ve ithalat pahalılaşmakta; döviz kuru düştüğünde (T’ye karşı yabancı paranın değeri düştüğünde, yani T değerlendiğinde) ise ihracat düşmekte ve ithalat teşvik edilmektedir.

19.Soru

Türkiye’de bulunan su kaynakları ile ilgili aşağıda verilen bilgilerin hangileri doğrudur?

I-Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili olmasına karşılık deniz ürünleri ve deniz taşımacılığından yeterince faydalanamamaktadır.

II-Nehirlerin düzensiz akışları ve eğimlerinin fazla olması gibi nedenlerle akarsularda taşımacılık yapılamamaktadır.

III-Akarsular kuvvetli eğimleri ve gömük yataklarıyla büyük bir hidroelektrik potansiyeline sahiptirler.

IV-Türkiye’nin sahip olduğu su kaynaklarının önemli bir kısmı buharlaşmayı ve yeraltı su kaynaklarını beslediği için kullanılamamaktadır.

V-Türkiye, kullanılabilir su açısından zengin bir ülkedir.

A

I-II-III-IV

B

I-II-III-V

C

II-III-IV-V

D

I-II-IV-V

E

I-II-III-IV-V

Yanıt Açıklaması:

Su Kaynakları Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili olmasına karşılık deniz ürünleri ve deniz taşımacılığından yeterince faydalanamamaktadır. Aynı şekilde akarsular açısından sahip olunan zenginlik nehir taşımacılığına yansımamaktadır. Nehirlerin düzensiz akışları ve eğimlerinin fazla olması gibi nedenlerle akarsularda taşı- 5 Türkiye Ekonomisi macılık yapılamamaktadır. Buna karşılık akarsular kuvvetli eğimleri ve gömük yataklarıyla bü- yük bir hidroelektrik potansiyeline sahiptirler. Türkiye’nin önemli yeraltı su rezervlerine sahip olduğu tahmin edilmektedir (<http://www.dsi.gov.tr/toprak-ve-su-kaynaklari> Erişim 12.11.2018). Türkiye durgun sular (göller) açısından da zengindir. Türkiye’nin sahip olduğu su kaynaklarının önemli bir kısmı buharlaşmayı ve yeraltı su kaynaklarını beslediği için kullanılamamaktadır. Diğer yandan göllerin bir kısmı da tuzlu ve sodalı olduğu için, bu durum kullanılabilir su rezervleri açısından olumsuzluk yaratmaktadır. Türkiye’de kişi başına düşen yıllık kullanılabilir su miktarı 1.519 m3 civarındadır. Türkiye, kullanılabilir su açısından zengin bir ülke değil, aksine su azlığı yaşayan bir ülkedir

20.Soru

Aşağıdakilerden hangisi Türk sosyal sigorta sisteminin yapısal sorunlarından?I.Kurumlar arası norm ve standard farklılıkları.II.Emeklilik yaşı ve erken emeklilik sorunu.III.Kayıtdışı istihdam ve kaçak sorunu.IV.Sağlık harcamalarındaki hızlı artışlar.V.Prim karşılığı olmayan ödemeler.

A

I ve V

B

I, II Ve III

C

IV ve V

D

III, IV ve V

E

I, II ve IV

TÜRKİYE EKONOMİSİ

1.Soru

Batman- Dörtöl arasında döşenen Türkiye'nin ilk boru hattı ne zaman işletmeye açılmıştır?

- A
1965
- B
1966
- C
1967
- D
1968
- E
1969

Yanıt Açıklaması: Türkiye'de ilk boru hattı 1966'da TPAO tarafından Batman-Dörtöl (İskenderun Körfezi) arasında döşenmiş ve işletmeye açılmıştır.

2.Soru

Türkiye ekonomisine ilişkin tasarruflarla ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A
Büyümenin en temel engellerinden birisi yetersiz tasarruflardır.
- B
Tasarruf oranı 2000-2008 arasında ortalama %17 kadardır.
- C
Tasarruf oranı giderek artmaktadır.**
- D
Hızlı büyüme dönemlerinde dahi tasarruf oranı düşmektedir.
- E
Yatırımların finansmanında yabancı tasarruflara ihtiyaç duyulmaktadır.

3.Soru

Türkiye ekonomisinde 2001-2010 döneminde borç yükündeki azalmasında aşağıdaki etkenlerden hangisi temel olarak belirleyici olmuştur?

- A
Faiz harcamalarında düşüş
- B
Transfer harcamalarında artış
- C
Yatırım harcamalarındaki artış
- D
Merkez bankası kaynaklarının fon olarak kullanılması
- E
Emisyon

4.Soru

Tasarruf aracı, işlem aracı, ölçü birimi olarak ulusal paradan yabancı paraya doğru bir yönelmeyi ifade eden para ikamesi özellikle hangi dönemlerde gerçekleşir?

- A

İhracatın arttığı dönemler

- B
İhracatın azaldığı dönemler
- C
Kriz dönemleri
- D
İthalatın arttığı dönemler
- E
İthalatın azaldığı dönemler

Yanıt Açıklaması:

Tasarruf aracı, işlem aracı, ölçü birimi olarak ulusal paradan yabancı paraya doğru bir yönelmeyi ifade eden para ikamesi özellikle kriz dönemlerinde gerçekleşir.

5.Soru

- I. Tüketim malları
  - II. Madencilik
  - III. Ara malları
  - IV. Elektrik Üretimi
- Yukarıdakilerden hangisi TÜİK'in sınıflandırmasında imalat sektörü içinde yer almaktadır?

- A
I ve II
- B
I ve III
- C
II ve III
- D
II ve IV
- E
I ve IV

Yanıt Açıklaması:

Türkiye'de sanayi sektörü, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından madencilik, imalat sanayisi ve enerji (elektrik, gaz ve su) olarak sınıflandırılmıştı. Günümüzde TÜİK'in temel aldığı NACE Rev.2 sınıflandırma sisteminde, sanayi sektörünün kapsamı madencilik ve taş ocaklığı (B), imalat (C) ile elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı (D) şeklindedir. İmalat sanayi alt sektörü ise tüketim malları, ara malları ve yatırım malları olarak üçe bölünmüş ve her biri kendi içinde alt sanayi dallarına ayrılmıştır.

6.Soru

Aşağıdakilerden hangisi bölge ve il merkezlerini, deniz ve hava limanlarını birbirine bağlayan yollardır?

- A
Köy yolları
- B
Devlet yolları
- C
İl yolları
- D

TÜRKİYE EKONOMİSİ

İlçe yolları

E

Bölge yolları

Yanıt Açıklaması:

Devlet yolları, bölge ve il merkezlerini, deniz ve hava limanlarını birbirine bağlayan birinci derecede ana yollardır. İl yolları, il sınırları içinde kalan ikinci derecedeki yollardır. Bu yollar kent, kasaba, ilçe ve bucak merkezlerini birbirlerine, il merkezlerine ve komşu ildeki en yakın merkezlere bağlar. Bu yolların yapım, bakım ve onarımını ayrı kamu kuruluşları gerçekleştirmektedir.

7.Soru

Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde BAĞKUR'un hizmet sunduğu kesim doğru olarak belirtilmiştir?

A

Bütün devlet görevlileri

B

İşçi olarak çalışan kesim

C

Esnaf, sanatkâr ve diğer bağımsız çalışanlar

D

Askerler

E

Mülteci ve yurt dışından gelen göçmenler

Yanıt Açıklaması:

1972 yılında 1479 sayılı Kanun ile Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (BAĞKUR) kurulmuştur. 1479 sayılı Kanun ile (Bağ-Kur ile) esnaf, sanatkâr ve diğer bağımsız çalışanlar sosyal güvence kapsamına alınmıştır.

8.Soru

Aşağıdakilerden hangisi sanayileşmiş ekonominin diğer adıdır?

A

Az gelişmiş ekonomi

B

Gelişmiş ekonomi

C

Gelişmekte olan ekonomi

D

Ultra gelişmiş ekonomi

E

Gelişebilecek yapılan olan ekonomi

Yanıt Açıklaması: ekonomik gelişme ile sanayileşme

9.Soru

Aşağıdakilerden hangisi tarım sektörünün işlevleri arasında yer almaz?

A

İnsanların besin gereksinimlerini karşılamak

B

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olmak

C

Sanayi sektörüne hammadde sağlamak

D

Tarım dışı sektörlerde istihdam sağlamak

E

Tarım içi sektörlerde üretilen mallara arz yaratmak

10.Soru

Devlet Planlama Teşkilatı hangi yılda çıkarılan yasa ile kurulmuştur?

A

1920

B

1923

C

1924

D

1961

E

1982

Yanıt Açıklaması: DPT

11.Soru

Cumhuriyetin ilanından 1929 yılına kadar Türkiye'de devletin dış ticaret politikası belirleme yetkisinin sınırlı olmasının sebebi nedir?

A

Uluslararası Ticaret Anlaşması

B

Lozan Antlaşması

C

Merkez Bankasının olmaması

D

Osmanlı'dan devralınan borçlar

E

TL'nin değersiz oluşu

Yanıt Açıklaması:

Türk ekonomisinin 1923-29 döneminde korumasız olarak dışa açık fakir bir hammadde ekonomisi olduğu söylenebilir. Lozan Antlaşması hükümleri gereği, 1929 yılına kadar devletin dış ticaret politikası belirleme yetkisi sınırlıdır.

12.Soru

İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE) ile ilgili aşağıda yer alan ifadelerden hangileri doğrudur? I. İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE), ülkelerin kalkınma düzeylerini belirlemede kullanılan en yaygın ölçümlerden biridir. II. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından kullanılan "İnsani Gelişmişlik Endeksi", "Beşeri Kalkınma Endeksi" olarak da isimlendirilir. III. Türkiye'nin milli gelir seviyesinin küresel ekonomik krizden az etkilenmesi ve doğumda

TÜRKİYE EKONOMİSİ

beklenen yaşam süresinin artması, ülkenin İGE'sinde kötüleşmeye sebep olmuştur.IV. Türkiye 2011 yılı İGE sıralamasında durumu, bir önceki yıla göre, kötüleşerek üç basamak aşağıya inmiştir.V. Türkiye, 2011 yılı İnsani Gelişme Raporu'nda 187 ülke arasında 92'nci sırada yer almaktadır.

- A
- I. III. V
- B
- I. II. IV
- C
- I. II. V
- D
- II. IV. V
- E
- III. IV. V

Yanıt Açıklaması: Ülke milli gelir seviyesinin küresel ekonomik krizden az etkilenmesi ve doğumda beklenen yaşam süresinin artması İnsani Gelişmişlik Endeksi'nde (İGE) kötüleşmeye değil iyileşmeye sebep olur. Türkiye, 2011 verileri değerlendirildiğinde, bir önceki yıla (2010) göre İnsani Gelişmişlik Endeksi'nde (İGE) kötüleşme değil iyileşme göstererek üç basamak yukarıya çıkmıştır.

13.Soru

İthal ikameci ve korumacı politikalara ağırlık verilmeye hangi yıllarda başlanmıştır?

- A
- 1930'lu yılların ortalarından sonra
- B
- 1940'lu yılların ortalarından sonra
- C
- 1950'lu yılların ortalarından sonra
- D
- 1960'lu yılların ortalarından sonra
- E
- 1970'lu yılların ortalarından sonra

Yanıt Açıklaması: Yerli sanayi yetersiz

14.Soru

Türkiye'deki şartlar göz önüne alındığında dışa ve ithalata bağımlılığı en az olan sektör aşağıdakilerden hangisidir?

- A
- Ticaret
- B
- Tarım
- C
- İnşaat
- D
- Ulaştırma
- E
- Turizm

Yanıt Açıklaması:

Türkiye'deki inşaat yoğunluğunun olduğu yapılaşmanın özellikleri dikkate alındığında, inşaat; emek-yoğun, fazla nitelikli elaman gerektirmeyen, dışa ve ithalata bağımlılığı çok düşük bir sektördür.

15.Soru

Türkiye'de ilk devalüasyon hangi yıl gerçekleşmiştir?

- A
- 1940
- B
- 1946
- C
- 1958
- D
- 1963
- E
- 1965

Yanıt Açıklaması:

İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası ekonomik dengelerin yerine oturmaya başladığı dönemde, Türkiye'de 7 Eylül 1946'da gerçekleştirilen ilk devalüasyon bir yana bırakılırsa; 1958, 1970, 1980, 1994, 2000-2001 ve 2008 yılından itibaren devam

eden geniş çaplı istikrar programları yürürlüğe konmuştur.

16.Soru

Merkez bankaları tarafından para arzının arttırılması veya azaltılması uygulamasına verilen ad aşağıdakilerden hangisidir?

- A
- Faiz
- B
- Asli para
- C
- Enflasyon
- D
- Devülasyon
- E
- Tedarik parası

Yanıt Açıklaması: Bir ekonomide merkez bankaları para basmak ve bunu piyasaya sürmek ve çekmek suretiyle para arzını artırır ve azaltır. Asli para olarak bilinen bu emisyon yoluyla parasal genişleme veya daralma sürecine, ticaret bankaları hesaptan hesaba devir yaparak, kaydı para üretmek suretiyle katkı sağlarlar.

17.Soru

Türkiye'deki nüfus sayımları ve sonuçları ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A
- İlk nüfus sayımında ülke nüfusu 20 milyon kişidir.
- B

Günümüzde nüfus sayımı TÜİK tarafından Adrese Dayalı Nüfus

TÜRKİYE EKONOMİSİ

Kayıt Sistemi'ne göre yapılmaktadır.

- C
İlk nüfus sayımında ülke nüfusunun çoğunluğu şehirlerde yaşamaktadır.
D
İlk nüfus sayımına göre ülkede erkekler kadınlardan daha fazladır.
E
Türkiye'de nüfus yoğunluğu giderek azalmaktadır.

18.Soru

Aşağıdaki olaylardan hangisi diğerlerinden daha sonra gerçekleşmiştir?

- A
Millî Müdafaa Kanunu
B
Dünya Ekonomik Krizi
C
Varlık Vergisi Kanunu
D
İktisadi Savunma Planı
E
Dünya Bankası Barker Raporu

Yanıt Açıklaması:

1950'de Dünya Bankası Barker Raporu hazırlanmıştır. 12 Kasım 1942 tarihinde 4305 sayılı Varlık Vergisi Kanunu çıkarılmıştır. 1940 yılı başında Hükûmete sınırsız yetkiler veren Millî Müdafaa Kanunu kabul edilmiştir. 5 Nisan 1939 tarihinde İktisadi Savunma Planı kabul edilmiştir. 1929-1930 yıllarında Dünya Ekonomik Krizi (Büyük Buhran) yaşanmıştır. 19.Soru
Aşağıdaki vergi türlerinden hangisi vergi sisteminin 4 temel ayağından biri değildir?

- A
Gelir vergisi
B
Kurumlar vergisi
C
Motorlu taşıtlar vergisi
D
Katma değer vergisi
E
Özel tüketim vergisi

20.Soru

Türk ekonomisinin borçlanmadan yaşayamayacak bir işleyişe evrildiği dönem aşağıdakilerden hangisidir?

- A
1950'ler
B

- 1960'lar
C
1970'ler
D
1980'ler
E
1990'lar

Yanıt Açıklaması:

Menderes Hükûmetleri döneminde (1950- 1960) dış borçlanmaya âdeta yegâne çare olarak başvurulmuştur. 1950 yılında 776 milyon dolar olan dış borç toplamı, 1956 yılında 1,2 milyar dolara ve 1960 yılında 5 milyar dolara yükselmiştir. Devlet dış borç faizlerini dahi ödeyemeyecek hâle gelince moratoryum ilan etmiştir. 4 Ağustos 1958 tarihinde IMF önerileri doğrultusunda alınan istikrar tedbirleri ile TL devalüe edilmiş ve OECD, IMF ve ABD ile anlaşmalar imzalanarak 600 milyon dolarlık dış borç ertelenmiş, 350 milyon dolarlık yeni bir kredi alınmıştır. Bu aşamadan sonra Türk ekonomisi adeta borçlanabildikçe yaşayabilen bir işleyişe sahip olmuştur.

ONLİNE DÖNEMDE NELER OLDU?

TÜRKİYE EKONOMİSİ İKT402U

- 1) Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde Osmanlı Devleti döneminde hizmete açılan ilk demiryolu hattı aşağıdakilerden hangisidir?
Cevap: İzmir- aydın
- 2) Kamu sektörünün mali görünümü hakkında kamuya açık olmak ya da kamu kesimi ile sivil toplum arasındaki asimetrik bilginin azaltılması aşağıdakilerden hangisini ifade eder?
Cevap: kamuda mali saydamlık
- 3) Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'de aktif istihdam politikaları kapsamında İŞKUR'un sağladığı hizmetler arasında yer almaz?
Cevap: İşsizlik sigortası şartlarının hafifletilmesi
- 4) Hanehalkı veya bireyin, yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyine yakalayamaması durumuna ne ad verilir?
Cevap: mutlak yoksulluk
- 5) Bir ülke parasının diğer ülke paraları cinsinden fiyatına ne ad verilir?
Cevap: döviz kuru
- 6) 1917 Yılında yayınlanan teşvik-i Sanayi Kanunu kapsamına giren kuruluşların sayım sonuçlarına göre Osmanlı İmparatorluğu'nda sanayi kuruluşları aşağıdaki bölgelerden hangisinde aşırı derecede yoğunlaşmıştır?
Cevap: Batı Anadolu
- 7) Türkiye'de tüm Kalkınma Planlarında ..... öncelik verilmiş ve ekonomik kalkınma ile Özdeş sayılmıştır.
Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi doğru şekilde tanımlar?
Cevap: sanayileşmeye
- 8) Türkiye'de ödemeler bilançosunda hangi para birimi esas alınır?
Cevap: ABD doları
- 9) TÜİK verilerine göre 2017 yılında Türkiye'nin ihracatında Aşağıdakilerden hangisi en büyük paya sahiptir?
Cevap: Motorlu kara taşıtları
- 10) Aşağıdakilerden hangisi 2008'de başlayan küresel kriz karşısında Türkiye'de alınan maliye politikası kapsamındaki tedbirlerden biridir?
Cevap: Vergi borçlarına taksitlendirme imkânı getirilmesi
- 11) Türkiye'deki Ulaştırma sektörü ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?
Cevap: Cumhuriyetin ilk yıllarında daha çok demiryollarına önem verilmiştir.
- 12) Bir ülkenin kendi karasuları içinde kalan Deniz çevresini kullanma hakkına ne ad verilir?
Cevap: Kabotaj hakkı
- 13) Cumhuriyet döneminin ekonomi politikasının belirlenmesinde önemli bir rolü olan Türkiye İktisat Kongresi kaç yılında toplanmıştır?
Cevap: 1923
- 14) Ortodoks istikrar politikaları ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

Cevap: Para arzının genişletilmesini savunur

- 15) I. Büyük bir kronik dış ödemeler açığı yaşanmıştır.
II. Türk sanayisinde yatırım Mali ara malı ve tüketim malı üçlüsü arasında olması gereken yapısal denge sağlanmamıştır.
III. Ekonomi büyük bir döviz darbe yazı ile karşılaşmıştır
IV. İhracata yönelik ve Dışa açık bir kalkınma politikası belirlenmiştir.
Türkiye ekonomisinde planlı dönemle ilgili ifadeler hangileri doğrudur?

Cevap: I, II ve III

- 16) Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'de 1960-1980 dönemindeki Sanayi politikalarının unsurlar arasında yer alır?

Cevap: Merkezi planlamaya dayanan kamu yatırımları

- 17) Türkiye'de inşaat sektörü ve inşaat sanayisi ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

Cevap: Ekonomide konut talebi krizin olumsuz etkisine rağmen 2008'den sonra önemli oranda artmıştır.

- 18) Aşağıdakilerin hangisinde net vergi yükünü ifade eder:?

Cevap: (ödenen tüm vergiler- kamu hizmetlerinden sağlanan yarar) / gelir

- 19) Türkiye'nin dış borcu ağırlıklı olarak hangi para birimi üzerinden yapılmaktadır?

Cevap: ABD doları

- 20) Aşağıdakilerden hangisi 24 Ocak 1980 kararları kapsamında yer alır?

Cevap: Fiyat Saptama-Kontrol koordinasyon Komitesi'nin kaldırılması

- 21) I. Çinicilik

II. inşaat

III. dokumacılık

Yukarıdakilerden hangisi/hangileri 15-18. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun oldukça gelişmiş olduğu alanlar arasında yer alır?

Cevap: I ve III

- 22) Gümrük gözetimi altındaki eşyanın Aslı niteliklerinin değiştirilmesi, büyük kadardan küçük katları alınması gibi işlemlere ne ad verilir?

Cevap: elleçleme

- 23) Aşağıdakilerden hangisi ulusal paranın değerinde ortaya çıkan büyük çaplı dalgalanmaları ifade eder:?

Cevap: para krizi

- 24) Aşağıdakilerden hangisi Avrupa Birliği ortak tarım politikasının ortak mali sorumluluk ilkesini ifade eder:?

Cevap: ortakların politikalarına ilişkin bütün harcamaların üye ülkeler tarafından ortaklaşa karşılanması

- 25) Aşağıdakilerden hangisi Avrupa Birliği'nde en çok turist çeken ülkelerden biridir

Cevap: İtalya

- 26) Merkez Bankası'nın kıymetle ilgili Müşavirlik görevlerinden hangisi bankanın devletin gerek içerisinde gerekse yabancı ülkelere tahsilat ve ödemelerini ve bütün hazine işlemlerini Yurtiçi yurtdışı para nakil ve havale işlerini ücretsiz yapmasını ifade eder?

Cevap: haznedarlık

SINCE 2020

- 27) Türkiye'de Demokrat Parti Dönemindeki dış borçlanma da başlıca kaynak aşağıdakilerden hangisidir?
Cevap: ABD
- 28) Türkiye ekonomisinde dışa açılma ve ihracata dayalı Sanayileşme dönemi ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?
Cevap: 1980 yılından itibaren Türkiye'de her yıl istikrarlı bir şekilde büyümüştür.
- 29) Aşağıdakilerden hangisi tarım sektörünün işlevlerinden biri değildir?
Cevap: Tarım dışı sektörlerde üretilen mal ve hizmetlere Olan talebi azaltmak
- 30) Türkiye'deki tasarrufla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?
Cevap: 1989- 2017 döneminde Yurtiçi tasarruflar/ GSHY oranı azalma eğilimindedir.
- 31) Aşağıdakilerden hangisi yoksulluğu etkileyen bölgesel faktörler arasında yer almaz?
Cevap: Fertlerin eğitim durumu
- 32) Şubat 2001 krizinin ardından Nisan 2001'de Türkiye'de çıkarılan yeni Merkez Bankası kanununda Merkez Bankası'nın temel görevinin aşağıdakilerden hangisi olduğu açıklanmıştır?
Cevap: Fiyat istikrarını sağlamak
- 33) Türkiye'de ticaret sektörü ile ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?
Cevap: Ulusal gelir hesaplarında Toptan ve perakende Ticaret milli gelir katkı açısından bütün hizmet sektörleri arasında en hızlı gelişen alt sektördür.
- 34) I: Letonya
II. Türkmenistan
III. Libya
Yukarıdakilerden hangisi/hangileri 1972- 2018 Döneminde Türk müteahhitlerinin en fazla iş aldığı ülkeler arasında yer alır?
Cevap: II ve III
- 35) Aşağıdakilerden hangisi 5018 sayılı kamu mali yönetimi ve kontrol kanununun beraberinde getirdiği değişkenler arasında yer almaz?
Cevap: Bütçe türleri uluslararası normlarca belirlenen biçimde yeniden tanımlanmıştır
- 36) Türkiye'de tarım sektöründeki arazi yapısı ve işletme büyüklüğü ile ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?
Cevap: toplam işlenen tarımsal alanın yarısından fazlasında tahıl ekilmektedir
- 37) Aşağıdakilerden hangisi Bankacılık krizlerinin bankacılık sektöründen kaynaklanan nedenleri arasında yer almaz?
Cevap: Bankaların sermaye fazlalığı
- 38) Dar anlamda ..... üretim faktörlerinden emek ve sermaye kullanarak hammadde ve yarı mamül maddeleri işleyerek Mamul madde haline getiren tüm üretim faaliyetlerini kapsamaktadır.
Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi doğru şekilde tamamlar?
Cevap: Sanayi
- 39) Aşağıdaki hangisi Türk sosyal güvenlik sistemi ile ilgili sorunlar arasında yer almaz?
Cevap: aktif sigortalı/ pasif sigortalı öğrenme yüksek olması
- 40) Türkiye'de ilk DEVALÜASYON kaç yılında yapılmıştır?
Cevap: 1946

41) Dünya Ticaret Örgütünün sınıflamasına göre aşağıdakilerden hangisi Mali Hizmetler kapsamında yer alır

Cevap: sigortada sigortacılığa bağlı hizmetler

42) TUIK verilerine göre Türkiye'de 2017 yılında en fazla üretilen sebze aşağıdakilerden hangisidir?

Cevap: domates

43) İmalat sanayisinde aynı malı üreten işletmeler kümesine ne ad verilir?

Cevap: Sanayi dalı,

44) Bir ülke için çizilen Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşması söz konusu ülke için aşağıdakilerden hangisi ifade eder?

Cevap: gelir dağılımındaki eşitsizliğin arttığını

45) I. Küresel pazarlarda Çin'in rekabete sonucunda Emek yoğun sektörlerde pazar kaybolması
II. Küreselleşme ile artan rekabet karşısında düşük katma değerli sektörlerin gelişmesi
III. Dönem başında verimlilik ve ihracat artışına karşılık özel sektörün rekabet gücünü zamanla kaybetmesi
Yukarıdakilerden hangisi/ Hangileri Türkiye'de uyruklu 1980-2019 döneminde sanayide ortaya çıkan sorunlar arasında yer alır?

Cevap: I,II, ve III

46) Dünya Ticaret Örgütü'nün sınıflandırmasına göre aşağıdakilerden hangisi Ticaret hizmetler kapsamında yer alır?

Cevap: emlak hizmetleri

47) Özellikle kriz dönemlerinde tasarruf aracı işlem aracı ve ölçü birimi olarak ulusal paradan yabancı paraya doğru gerçekleşen yönelmeye ne ad verilir?

Cevap: para ikamesi

48) Türkiye'de altyapı yatırımcılığı dönemi olarak Dinlen dönem hangi yılları kapsamaktadır?

Cevap: 1950- 1960

49) Türkiye'de denizyolu taşımacılığı ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

Cevap: liman başına elleçlenen yük miktarı ağabeyinin Akdeniz'deki limanlarındaki ortalamalardan daha fazladır

50) Aşağıdakilerden hangisi ulusal düzeyde fon açığının göstergelerinden biridir?

Cevap: Tasarruf- yatırım dengesi

51) Parayı ticarete doğrudan konu olan bir Meta şeklinde görmeyen parayı esas olarak Ticaret'te mübadelenin yapılmasına imkân tanıyan bir araç olarak ele alan bankalara ne ad verilir?

Cevap: katılım bankaları

52) Aşağıdakilerden hangisi bir ülkenin iktisaden dışa açıklık derecesini bir ölçüsü olarak kullanılır?

Cevap: Toplam dış ticaret hacminin milli gelire oranı

53) I. Organize Sanayi bölgelerinde ve küçük sanayi bölgelerine yönelik teşviklerin artması

II. Eximbank tarafından ilaçlara kullandırılan

III. Kobi' lere 6 milyar TL nin üzerinde kredi desteği verilmesi

Yukarıdakilerden hangisi/ hangileri 2008'de başlayan küresel kriz karşısında Türkiye'de üretim ve ihracatı yönelik alınan tedbirler arasında yer alır?

Cevap: I, II ve III

54) Türkiye ekonomisinde cari işlemler hesabındaki açılım temel kaynağı..... Doğan açıktır.

Yukarıdaki cümlede boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi doğru şekilde tamamlar:?

Cevap: Dış Ticaret işlemlerinden

55) Kamu gelirlerinden faiz ödemeleri dışındaki kamu harcamalarının çıkartılması sonucunda ulaşılan dengeye ne ad verilir?

Cevap: Faiz dışı denge

56) Türkiye'nin yüzölçümü ve Coğrafi konumu ile ilgili aşağıdakilerden ifadelerden hangisi doğrudur?

Cevap: Türkiye yüzölçümü büyüklüğü bakımından dünyanın 37. Ülkesidir.

57) Bir ülkenin ithal ettiği malları çok fazla fiziki değişikliğe uğratmadan başka ülkelere satmasına ne ad verilir?

Cevap: Yeniden ihracat

58) Aşağıdakilerden hangisi bankacılık krizlerinin, bankacılık sektöründen kaynaklanan nedenler arasında yer almaz?

Cevap: Bankaların sermaye fazlalığı

59) I. Serbest döviz piyasası

II. Bankalararası döviz piyasası

III. T.C. merkez bankası denetimdeki döviz ve efektif piyasası

Yukardakilerden hangisi/ hangileri Türkiye' de döviz işlemlerinin yapıldığı temel piyasalar arasında yer alır?

Cevap: I, II ve III

60) Türkiye' deki tasarruflardan ilgili ifadelerden hangisi doğrudur:?

Cevap: 1989-2017 döneminde yurtiçi tasarruflar/GSYH oranı azalma eğilimin dedir.

61) Aşağıdakilerden hangisi Türkiye Cumhuriyeti' nin ilk 10 yılında özel sektör eliyle sanayileşmede başarıya ulaşmamış olmasının nedenleri arasında yer almaz?

Cevap: Yetersiz devlet teşviki